324
1.200

IVSTI LIPSI
MONITA ET EXEMPLA POLITICA.

LIBRI DVO,

Qui VIRTVTES ET VITIA Principum ſpectant.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Balthaſarem Moretum, & Viduam
Ioannis Moreti, & Io. Meurſium.
M. DC XXV.

*Cum Priuilegiis Cæſareo & duorum Regum,
& Principum Belgarum.*

BIBLIOTECA NAZIONALE

SERMO ET POTENTMO
PRINCIPI
ALBERTO.

ARCHIDVCI AVSTRIÆ,
DVCI BVRGVNDIÆ,
PRINCIPI BELGARVM.

TERTIVM hoc ingenij & ſtili mei monumentum eſt, SERME PRINCEPS, quod inclyto nomini tuo LIBENTES MERITO imus conſecratum. Etſi vllum; quomodo non iſtud, quod ipſo titulo ad Te vocat, & auguſtum hoc nomen vult inſcribi? Sunt enim MONITA POLITICA: ad quem iuſtiùs, quàm ad Politiæ & ſtatus noſtri rectorem ibunt?

Sunt EXEMPLA: & cui conuenientiùs dabuntur, quàm qui ſtirpem & gentem ſuam in ijs agnoſcet? *Rudolfi*, *Philippi*, *Maximiliani*, *Caroli*, *Ferdinandi*, *Alphonſi*, paſſim hîc memorabuntur, è maioribus tuis: qui ſcriptionem hanc illuſtrant & inſigniunt, vt cælum ſtellæ. Quid, quòd argumentum & materies eódem ducit? VIRTVTES ET VITIA Principum; illas formamus aut ſuggerimus, & hæc amolimur: at tu illarum grande exemplar es, qui eximias habuiſti & habes; & horum (quantum homini licet) pæne expers, in omni ætate aut neſciuiſti ea, aut ſpreuiſti. Ergo ad Te imus: & quo fine? vt ſplendorem huic ſcriptioni mutuemur, & tutelam. Sicut inſignia veſtra ædibus, Prætorijs, villis appendimus, contra vim aut proteruiam: ſic nomina hæc ſacra, contra calumniam, aut liuorem. Neque enim

vobis

vobis hîc aliquid quæritur: non aliter, quàm cùm Deo ſacra facimus, & donum ponimus, noſtrâ id fit, non ipſius cauſsâ. A nobis officium omne eſt, & debetur; à vobis beneficium. & hoc ipſo accipimus, quòd frontes operum ſolâ præſcriptione veſtrâ honeſtatis. Ego eo fine feci: patere SER[ME] PRINCEPS. & ſicut aurum aut ebur magis æſtimare ſoletis, à ſolerti manu & arte politum: ſic has EXEMPLORVM gemmas, ingenij & eloquij aliquâ luce (cum Deo dicam) perfuſas. Ille idem Deus SER[ME] ET POTENT[ME] PRINCEPS, longæuum Te nobis ſeruet, & donet aliquando ſub OPTIMO PRINCIPE optimum ſtatum, id eſt, deſideratam diu tranquillitatem & PACEM. Louanij xv. Kal. Feb. anni ∞.IↃC.V.

LECTORI.

ECCE duos iſtos libros, *Lector, trientem operis deſtinati, & addam, affecti. Nam duo alij ſequuntur, qui* Ciuilem Prudentiam *habent: itémque duo, qui* Militarem. *Eſt ſcilicet eadem diuiſio, & ordo, qui in Politicis noſtris fuit: quorum luci aut aſſertioni hæc ſcribuntur. Sed cur non confeci igitur? aut certè cur non diſtuli? vtrumque ab eâdem cauſâ. fatebor enim ingenuè, poſtremus ille grauior morbus me deiecit, & à ſtilo arcuit; atque idem impulit vel incohata hæc ſic edere, quia poſt me nihil edi, adamantinum eſt meum decretum. Ego quidem, vt res erat, oſtium tunc ſpectabam: neque nunc ad interiora valdè me recepi. Ceterùm* Exempla *quæ hîc ſunt, aut in alijs erunt, ſcito ab optimis, nec obuijs ſemper auctoribus eſſe: & cur non eos edidi? quia nouitij aut Grammatici commatis illa cura videtur, & aut à vano aut puſillo animo eſſe. A vano, ſi lectionem variam iactas: à puſillo, ſi diffidis credi. Nobis ætas, & priora ſcripta, fidem vindicant: qui abrogat, inquirat, ſpondeo inuenturum auctores. Satis eſt. tu iſtis fruere, & reliqua exſpecta (vtiliora haud dubiè & rariora, vt res & materia eſt) exſpecta, inquam, ſi Deus, vita, & otium, dabunt. Si non; à te ſuppone, & dedi exemplum.*

INDEX

INDEX CAPITVM, MONITORVM, QVÆSTIONVM, LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

IN ſermonem & rem ingreſſio, atque obiter vtilitas exemplorum. pag. 1

CAP. II.

DE RELIGIONE. Eius vtilitas, ſiue neceſſitas oſtenſa: vel in totâ Societate, vel ſeorſim in Rege, & ſubditis. 3

MONITVM I. Deus vbique colendus, etiam inter & apud hoſtes. 4

MON. II. Sacra nec in periculis deſerenda, aut negligenda. 6

MON. III. Tuitio ſacrorũ famam & potentiam donat. 8

MON. IV. Sacrorum antiſtites aut adminiſtros honorandos, audiendos eſſe. 10

CAP. III.

DE SVPERSTITIONE. Aſſitam Religioni eſſe, & in vanitatem, vilitatem, timorem inclinare. 12

MON. I. In triſtibus aut aduerſis ſæpè ſe inſinuat. ibid.

MON. II. In friuolis aut paruis ſe oſtendit. 13

QVAESTIVNCVLA. An in populo non vtilis Superſtitio, & Principi permittenda? ibid.

CAP. IV.

DE IMPIETATE. Eius matrem Superbiam, aut Ferociam, ſæpè & Vitiorum cumulum eſſe. 22

CAP. V.

DE FATO. Id conſiderandum, credendumq́ue eſſe. 23

MON. I. Regna & Reges à Deo dari. 24

MON. II. Regna à Deo & Reges tolli. 28

MON. III. Et cauſſas quaſdam medias, ſed inopinatas, his interuenire. 31

MON. IV. Regna à Deo & Reges temperari. 34

MON. V. Clariſſimè Fata in Prædictionibus elucere. 35

QVAESTIO. Liceátne igitur & deceat in euentus inquirere, & vates aut diuinos conſulere? 42

CAP. VI.

DE CONSCIENTIA. Eam curandam eſſe atq; obſequendum. 44

CAP. VII.

DE PROBITATE ET CONSTANTIA. Vtramque Principi conuenientẽ, aut neceſſariam eſſe. 46

CAP. VIII.

DE PRVDENTIA: Quam Vſus & Hiſtoria gignunt, & producit Doctrina. 58

LIBRI SECVNDI.

CAP. I.

DE PRINCIPATV. Eum præferendum alijs imperijs videri. 67

MON. I. Antiquiſſimũ hũc eſſe. 67

MON. II. Communiſſimum hunc eſſe. 68

MON. III. Iuſtitiam magis in eo exerceri. ibid.

MON. IV. Tranquil litatem & concordiam coli. 69

MON. V. Modum regendi meliorem tutioremq́ue eſſe. 70

MON.

Mon. vi. Maximè hanc imperij formam diurnare. 71

Cap. ii.

In eo Viros Fæminis præferendos, & has vix feliciter imperare. 72

Muliebris imperij infelicis Exempla. 73

Muliebris imperij boni & felicis Exempla. 78

Cap. iii.

De Electione. Quæ cõmendare eam, quæ abijcere poſſint. 82

Cap. iv.

De Svccessione. Hanc præferendam, etſi incommoda etiam habet. 91

Mon. i. Certos Liberos pręferri. 92

Mon. ii. Pręferri ętate primos, etſi in exẽplis interdum aliter. 93

Mon. iii. Patruum, aut fratris filium, variè præferri. 95

Cap. v.

De Fravde et Vi. Has quoque priorum ſpecie interuenire. 97

Cap. vi.

De Principvm Inclinatione. Deteriores eos ſæpè fieri, & mutari. 116

Cap. vii.

De Fine Principatvs: Qui eſt, publicum bonum. 119

Cap. viii.

De Exemplis Principvm. Ea facere ad Virtutes aut Vitia ſubditorum. 121

Cap. ix.

De Ivstitia: Quam Princeps in ſe, & ſuis, ſeruet. 123

De Ivstitia: Quam Princeps erga Subditos ſeruet. 128

Mon. i. Seuerè adminiſtrãda. 129

Mon. ii. Sine affectu vel aſpectu adminiſtranda. 131

Mon. iii. Subtiliter interdum vel ſagaciter inquirenda. 134

Qvæstio: An ergo deceat, aut expediat, ipſum Principem ius dicere, reddere? 136

Qvæstio: An Curias, & Ordines Iudicum perpetuos eſſe conueniat? 140

Cap. x.

De Legibvs. Eas nec multas, nec item lites, probari. 142

Cap. xi.

De Ivstitia Divina: atque eam rebus interuenire. 146

Cap. xii.

De Clementia. Eam quoque Principi decoram vtilemque eſſe. 148

Cap. xiii.

De Fide. Hanc quoque Principi conuenientem, vel neceſſariam eſſe. 160

Cap. xiv.

De Modestia in sensv. Hanc Principi decoram, & vtilem eſſe. 173

Cap. xv.

De Modestia in cvltv: Et hanc conuenire, elegantiam aut pompam non conuenire. 183

Cap. xvi.

De Maiestate: Et ſaluâ Modeſtiâ poſſe aſſumi. 187

Cap. xvii.

De Castitate: Quam Princeps extra connubium, & in eo pro parte ſumet. 186

De Patientia. Ab irâ & vindictâ alienum eſſe debere, præſertim in conuiciatores. 202

Cap. xviii.

De Magnitvdine animi. Famam & immortalitatem Principi propoſita, & expetendæ eſſe. 208

IVSTI

I. LIPSI
MONITA ET EXEMPLA
POLITICA.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

In ſermonem & rem ingreſſio, atque obiter vtilitas Exemplorum.

AVDITOR. Accedo: annuis? LIPSIVS. Imò accede, & ſede. vacuum reperis, & ſermonibus haud alienum. Otium eſt, & lapſus cum equo (non enim ab equo, ne rideas) ferias mihi fecit, & domum ſeruare, focum aſſidere, iuſſit. O rem ingenio meo alienam! nec aliud magis vitam aut vigorem mihi ſuſtinet, quàm xercitatio & motus. At ferendum eſt, quod non mutes. VD. Ferendum. & nobis diutinum deſiderium: quod haud mel promere memini, & ad te velut communi legatione derre. LIPS. Quid ais? AVD. Illud de EXEMPLIS. quæ viri & iuuenes flagitant (ita loquendum eſt: nec enim petunt tantùm.) biungi POLITICORVM tuis libris. Sunt ibi Sententiæ velut Decreta, vtilia ac ſalutaria: quis abnuat? ſed vt valida tque efficacia ſint, nónne vides vſum, id eſt Exempla deeſſe? æc adde, & pulcherrimè cœptum opus abſolue: nec muros antùm & tectum, ſed inſtrumenta atque ornmenta adiune. Sicut herbas qui ſeuit, opportunè eas irrigat atque alit, vt doleſcant: ſic tu Sententiarum iſtos velut frutices foue & atolle, vel ſole vel pluuiâ, vt ſic dicam, Exemplorum. Vtrum-

uis enim præſtant. illuſtrant, dum in rem velut præſentem ducunt, & facta oſtendunt, quæ facienda ſuadentur; fouent etiam, dum animum erigunt, & te docent non noua, non ardua proponi. Sed & viam præeunt, in quâ veſtigia tutò ponamus. ſicut qui gubernandi parùm peritus eſt, vbi plures naues, curſum temperat, & ſequitur priores. Ita vada & ſcopulos vitat, & ſine magnâ ſuâ arte, portum cum prioribus petit, & tenet. Vidiſtíne etiam, qui ad ſpeculum ſe comunt, faciem & cultum rectè diſponere? prorſus hîc idem: aliena vita & facta ſpeculum ſunt; & imago, in quâ te videas & ad eam decorè componas. Quod magis fit, vbi varia & multiplex lectio Exempla varia & multa ſuppeditat; vt eligere ſit, & ad rem talem aut talem appoſitum aliquid ſemper applicare. Ita ſicut Zeuxis ille pictor olim, Iunonem effigiaturus, virgines Agrigentinorum pulcherrimas conduxit, & è ſingulis aptauit quod præſtantiſſimum in quaque eſſet: ita, inquam, Princeps, & politici viri, ab exemplis factiſque illuſtribus potentiam (ea Iuno eſt) & prudentiam ſuam forment. Quid ais, mi Doctor? nihil moueo, aut impetro? LIPS. Illud, nondum iſtud. Moues, fateor: & ex facili, quippe iam antè motum. Rationes quas dicis, iamdiu in mente agito: & rem per ſe vtilem atque opportunam agnoſco: ſed vt ſuſcipiam & præſtem, nondum herclè impellis. Nam liberè dicamus, cui bono? Spargimus hæc monita, & velut pharmaca ægris, aut lumen cæcutientibus, offerimus: quem vſum tamen fructúmque videmus? Et vis plura etiam addam, id eſt perdam? AVD. Bona verba, vir optime. Quod medicis, hoc tibi faciendum cenſe: cum veteri imperitiæ morbo acriter pugnandum: & à perſeuerantiâ fructum expecta. Sparge, ſparge ſalutaria hæc velut ſemina: & cur non vel ab agricolæ exemplo? Ille ſi hoc alteróque anno ſpes deſtituit, tamen arat, occat, ſerit: & Bonus Euentus ſeriùs, vel vberiùs, ſæpè reſpondet. Audi tuum doctorem. *Quare verbis parcam? gratuita ſunt. Non poſſum ſcire, an ei profuturus ſim, quem admoneo: illud ſcio, alicui me profuturum, ſi multos admonuero. Spargenda eſt manus. non poteſt fieri, vt non aliquando ſuccedat multa tentanti.* LIPS. Hæc quidem auctoritas valdè me quatiat: ſed & tua honeſta ſic voluntas. Etiam ratio

Sen. Epiſt. XXIX.

ratio alia. quòd ſicut gemmæ, etſi in lutum aut ſordes abiectæ, ſplendorem non amittunt, & dies poſteà reuelat, & attollit: ſic in iſtis, quę benè & honeſtè dicuntur. ſi diem tamen ferent. Ergo huc imus? eamus. tantò alacriùs, quò breuiùs iter laboribus ſcriptiſque noſtris reſtat. Sicut athletæ cùm metam vident & accedunt, etſi feſſi, approperant: ſic nos in ſenectutis hoc limite, alacriùs promptiuſque laboremus, quia laborum mox expertes. Conſcientia vtique ſuſtētabit, & vires porriget: quòd hæc atque alia, in tuum ô magne Deus honorem, in veſtrum Principes ac ſubditi bonum moliti ſumus, atque vtinam emoliti. Aſpira tu idem ille Deus, vt poſſim; fauete vos iſti, & delectantia ſimul atque vtilia (talia erunt) pronis animis admittite. Ordinem ſeruabo, quem POLITICIS præſtruxi: nec EXEMPLA ſolùm, ſed & MONITA paſſim inſpergam, & alibi QVAESTIVNCVLAS. hæc omnia vtrique iam fini à me dicto. At tu audi.

CAP. II.

DE RELIGIONE.

Eius vtilitas, ſiue neceßitas oſtenſa: vel in totâ Societate, vel ſeorſim in Rege, & Subditis.

VT autem qui domum moliuntur, à funndamentis: ſic nos qui Rempublicam, à fulcro & velut baſi eius, Religione ordiri debemus. Sine eâ, non Princeps officium ſuum, non Subditi facient: ſine eâ, ſocietas non erit. quia non Fides, non Iuſtitia, non Virtus; ſed fraus, licentia, proteruitas, &, vno verbo, confuſio hominum ac rerum. Quod frænum erit peccaturis? quis metus ſatis validus? nam externum illum, qui à pœnis aut morte eſt, multi contemnunt: & deſperatio, impetus, aut iracundia, eò ducunt. Eſto igitur vinculum & firmamentum Reipublicæ, Religio: ac Princeps, vt dixi, ipſe habeat. quò Ratio eum & Gratitudo vocant. Rex es? à Deo habes: & quò maior altiorque, plura benefico illi Numini debes: & per cultum igitur venerationemque eius agnoſce. Rex es? vt

diu & feliciter eſſe poſſis, datori ſupplica: & ſcito tollere poſſe qui tribuit, & euertere qui ſublimauit. Ariſtoteles, ad ſuum Regem: Ἀρχαῖος μὲν οὖν τις λόγος καὶ πάτριός ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς ἐκ θεοῦ τὰ πάντα, καὶ διὰ θεοῦ, ἡμῖν συνέστηκεν: *Vetus & à maioribus acceptus hominibus eſt ſermo, quòd* OMNIA A DEO, ET PER DEVM, *nobis ſint conſtituta.* Qui hoc imbibit, Religionem quomodo non habebit?

De Mundo ad Alexandr.

Prima mihi debes animi bona. SANCTVS *habêre.*

Ex quo ſequetur, vt virtutes etiam habeas, & maximè Modeſtiam ac Clementiam: quæ Religioni proximè adhærent. Addo, quòd tutior ita eris. amor enim ex iſto, & veneratio erga ipſos Principes innaſcitur: nec facilè exteri aut ſubditi lædent, cui Numen amicum & propitium arbitrantur. Quid, quòd ipſi Subditi ita meliores tranquillioresque? Nulla res magis animos & mores componit, quàm Religio: & illa vbi in pectus demiſſa, Virtutum agmen ſequitur. inprimis manſuetudo quædam animi & tranquillitas, bona imperantibus, & quæ faciles obnoxiosque præceptis reddit. Denique externa Felicitas eò vocat. quod ab omni æuo obſeruatum, Deum qui ſe colunt attollere; & pijs religioſisque Principibus proſpera plurimùm eueniſſe; alia alijs. Exemplis hæc firmemus: videamusque in veteri & vanâ Religione etiam eius cultores fuiſſe, & præmium à Deo externum tuliſſe. Qui ſi imaginem & ſpeciem eius honeſtat ac munerat: quid in verâ faciet? Primùm igitur *Monitum:*

MONITVM I. *Deus vbique colendus, etiam inter & apud hoſtes.*

Exempl. I. AGESILAVS Spartæ rex fecit. qui, vt Xenophon ait, venerabatur delubra etiam in hoſtico ſita, ab iiſque vim militum & iniuriam abſtinebat: *quòd exiſtimaret diuina auxilia, non minùs in hoſtili, quàm amico ſolo, imploranda eſſe.*

II. ALEXANDER MAGNVS quàm illuſtri exemplo docuit? Tyrum obſederat, Iudææ finitimam, ceperatque. In arduâ eâ & longâ obſidione, auxilia ab Iudæis petierat: repulſus. quia cum Dario vetuſtius ijs fœdus erat. Iræ igitur plenus (& animos victo-

victoria fecerat) mouit in Iudæos, vlciſci certus, & prædæ ac cædi omnia deſtinabat. Venitque ita affectus. ſed *Iaddus*, tunc Pontifex, diuinitùs ſomnio monitus, cum omni populo candidato, cū cœtu ſacerdotum byſſino, ipſe in hyacinthinâ ſtolâ, tiaram capite & in eâ DEI nomen gerens, obuium ſe dedit, pacis ſpecie atque habitu. Atque ita ferocem Regem religio obiecta mouit, vt ſtatim mitis ſubmiſſusque ad Pontificem vltrò accederet, & ipſum ſalutaret, & MIRABILE illud nomen adoraret. Mirati comites, quidam & indignati: è quibus Parmenio Regē adijt, *Quid ita hominem adoraret, qui ipſe paſſim iam pro Deo eſſet?* Reſpondit, *non illum ſe, ſed in ipſo Deum adoraſſe: quem eâ ſpecie illam antè, in vrbe Dio Macedoniæ, per ſomnium vidiſſet, hortantem vt promptè in Aſiam pergeret, ſuâ ope & numine iam ſubiecturus.* Hæc Alexander. & vrbi ac genti veniam: quid veniam? præmia atque honores tribuit, & immunes ſuiſque legibus viuere iuſſit; & quoſdam in militiam ſuam allegit.

ANTIOCHI Syriæ regis in eâdem gente factum ſimile, imò & ſe, ſi non ab auctore, illuſtrius. Obſidebat Hieroſolyma, in vnâ vrbe bellum patraturus: & ecce feſtum magnum Iudæi Scenopegiæ, ſiue Tabernaculorum, celebraturi erant. Gens nec in afflictis rebus cultum Dei deſeruit: & Legatos ad Antiochum miſit, ſine alio colore petitum ſeptem dierum inducias, vt operari ſacris magni Dei poſſent. Magnus ille Deus pectus mouit. nec petita modò rex indulſit, ſed ipſe ad eius cultum verſus, boues auratis cornibus, magnam thuris & odorum vim, deduci ad portas iuſſit, ac ſacerdotibus tradita immolari. Quid magis mirer? an victoriæ interpellatæ patientiam? an ſacra non ſolùm permiſſa, ſed inſtructa? ſacra, quæ contra ſe conatusque ſuos ſuſcipi ſciebat, fortaſſe & caput ſuum ijs peti. Sed fructus, vt ſolet, pietati adfuit. & Iudæi moti inopinatâ benignitate, finem certaminis, initium amicitię fecêre, ac ſe ſuaque Antiocho permisêre. III.

MON. II. *Sacra nec in periculis deſerenda, aut negligenda.*

I. Romani in arce Capitolinâ obſidebantur à Gallis, clauſis vndique vijs, nec aditu nec exitu. Quem tamen Religio inuênit. quæ nihil deterrita, Q. FABII pectus impulit, ſacra ſolennia & familiaria in colle Quirinali, ſtato die, obire. Is cùm adeſſet, ipſe cultu habituque ſacro degreſſus, per medias hoſtium ſtationes, itum tutum & reditum habuit: ſiue attonitis illis inopinatâ audaciâ; ſiue religione etiam motis, ne pietati intercederent, quam nec præſens periculum, nec mors in oculis, impediſſent.

II. Quid PAVSANIAS Spartanorum rex, & Græciæ tunc totius dux? Is in pugnâ nobili ad Plateas cum Perſis, in quâ de Græciæ ſalute agebatur: ingruente iam hoſte & laceſſente, ſuos continuit, donec per ſacra & victimas Dij conſulti pugnæ annuiſſent. Fiebat longiùs, & hoſtes intereà cunctationem pro metu interpretati, magis inſtare, premere: multi è Græcis cadere. nec vel ſic tamen telum remitti permiſit: ſed victimis multiplicatis, ſupinas denique manus ad cælum, & preces, tulit: *Vt ſi in fatis non foret Græcos vincere; at ſaltem ne inultis, ſed facinore aliquo memorabili edito, mori indulgerent.* Auditus eſt, & ſtatim felicia exta: inde procurſus, & victoria. Sed quis ille animus? quàm fixus obnixuſque in ceremonijs patrijs? qui vel internecione cædi eligebat, quàm Dijs inuitis ferrum ſtringere.

III. An. ∞. cc. xxvii. At verò LVDOVICVS, cui DIVI prænomen virtus & merita pepererunt, Galliæ rex: per ipſa pericula, imò infortunia, Religioné aſſertum & defenſum iuit. Vitâ ille Princeps & moribus optimus; iuſtitiæ tutor vnicus, hiſtrionum oſor, impiorum expulſor, ab anno duodecimo rex, in annum quinquageſimum ſextum quo obijt, omnia (vt verbo dicam) cęlo, & titulo ſuo digna, edidit. Sed quod meæ nunc rei facit, arma pro Religione bis cepit. primò in Ægyptum traijciens, infeliciter rem geſſit, copijs, commeatu, machinis amiſſis. Nec tamen animo. iterumque magno exercitu in Africam iuit, vxore, liberis,

eris, regno relicto: ſed nec ibi felix, vnâ ſeſe putauit, quòd vi-
im ſi non in acie, in expeditione tamen poſuit: id eſt, Religio-
i donauit. Mortuus enim in ipſâ Africâ: ſed in ſtirpe diu vi-
it, & viuit. è quâ HENRICVS QVARTVS Galliarum nunc
x imperat: quem proauí illos animos, ſed feliciùs ſumere,
ellis & victorijs clarum, tacitum multorum eſt votum.

Quid ante Ludouicum GODEFREDVS Lotharingiæ & Bul- IIII.
onij Dux? quàm acres illi in pectore ſtimuli, qui adegerunt ⁿ.XCVI.
em tentare atque aggredi, vix Europæ viribus patrandam? Iu-
æa & Terra Sancta à profanis & impijs tenebatur: qui loca il-
Chriſto Deo calcata, aut cruentata, illudebant ac profana-
ant. Perdolitum eſt pijſſimo Heroi (ſic nominandus eſt, &
omine in eo aliquid maius:) militem collegit, opes ſuas &
aitum patrimonium expendit, fratres ipſos duos impendit.
Deus autem cœptis quàm palàm adfuit? ad *ſexcenta millia pe-
itum, equitum centena millia* attriuit: exercitum, quem rarò
uropa noſtra vidiſſet. Scio eſſe, qui numerum minuant: ſed
uiſſe certum eſt, etſi non omnes peruenisſe. *Venit* igitur in
yriam, & (vt Iulianis olim verbis dicam) *vidit, vicit.* Rex
erræ Sanctæ factus, victorijs & vitâ illuſtris obijt: quem mi-
rri aliquando ſubijt, non & ipſum relatum in Diuorum nu-
nerum, tam claris teſtatisque meritis.

CAROLVS QVINTVS Imperator, multâ vitæ ſanctimo- V.
iâ, præſertim iam ſenior, fuit. Preces ipſe componere, no-
tu ſurgere & ad Deum fundere: ſed ardorem præſertim &
udium in tuendâ Religione profiteri. Voluiſſet & propagan-
â: ac querentis eius vox ſæpè audita, Quòd per bella inter-
a, & cum Chriſtianis Principibus, laurea eriperetur, quam
e veris profanisque hoſtibus poſſet referre. Sed quod ad tuen-
am, notum quid in Germanico bello fecerit: quàm pericu-
oſè ſuſceperit, animoſè geſſerit, feliciter conſummarit. In
o, dum Saxonem perſequitur, ad Albim fluuium: ſub ip-
um prælij tempus obſeruauit imaginem Chriſti, in cruce ad-
ixi, plumbeâ glande ab impio milite recenter traiectam. Ste-
t, & ingemuit: atque altâ voce ad Deum clamauit, *Domine,
vis iniuriam hanc vlciſci, potes: ecce autem me vindicem tuum pa-
ratum.*

ratum iuua. Certè audiuit, & iuuit. fuga & diſſipatio hoſtium ad eius adſpectum facta, Dux ipſe ſaucius in manus venit, & bellum vno prælio confectum.

MON. III. *Tuitio ſacrorum famam & potentiam donat.*

I. Cuius clariſſimum exemplum eſt PHILIPPVS MACEDO: qui tenuis adhuc viribus, neque inclytus nomine, gradum ad illa vtraque fecit à ſacrorum tutelâ. Phocenſes in Græciâ, cùm Delfico templo præeſſent, bello implicati, theſauros eius Dei veteres & famâ celebres tangere auſi, & mutui titulo, quid niſi ſpoliare? Ea res in odio & exſecratione omnium cùm eſſet, ſolus ipſe non iram, ſed vindictam etiam & arma ſumpſit. Contrà ſumunt Phocenſes, Onomarcho quodam duce: & iuncti exercitus, & prælio inſtruuntur. Ibi Philippus, pulcherrimo aſtu, ſuos omnes lauru coronari iuſſit (ſacræ Apollini eæ frondes:) atque ita velut Deo duce, & Deo dicatum exercitum, manus conſerere. Factum & alacriter, & feliciter. cùm Phocenſes ipſis inſignibus violati numinis conſpectis, in fugam conſternati, armis abiectis abeunt, & temeratæ religionis pœnas multo ſanguine ſuo pendunt. In gratiâ & gloriâ ab hac re Philippus. auxit opes & regnum, quod obſcurum & modicum, validiſſimum Europæ effecit: & filio materiem ad illud Aſiæ quæſitum reliquit.

II. CONSTANTINVM MAGNVM licet addere: eò iuſtiùs, quòd veræ pietatis præbuit ſe aſſertorem. Quàm ea ad id æui iacebat? oppreſſa ſedibus, ignibus, aquis: & caput aut vocem attollere in eius profeſſionem non erat. Ille ante Principatum affectum aliquem, & iam Princeps amorem oſtendit: templa dijs clauſit, Chriſto aperuit, & omni vi atque arte hoc nomen & numen iuit propagatum. An non ſe vnà? imperium turbidis illis temporibus, & ſeditioni factis, firmiter ad ſenectutem tenuit, & ſuis adeò reliquit. Proſpera multa bello geſſit, veterem Romam tenuit, & nouam ſtruxit. Hæc omnia cui accepto, niſi Religioni atque eius tutelæ, referat?

III. CAROLVS deinde MAGNVS iterum noui auctor imperij, qui

qui id à Romanis vel potiùs Barbaris (nam ij dominabantur in Italiâ) ad Francos Germanosque tranſtulit: is, inquam, palàm hunc titulum debet inſcripſitque tuitioni ſacrorum. Ter in Italiam copias duxit, & victrices reduxit: vt laborantem à ſeditioſis aut ab hoſtibus Pontificem Maximum, in libertatem aſſereret, atque etiam dignitatem. Eumdem potentiâ & finibus auxit, Rauennate Exarchatu, atque alijs in Italiâ, perpetuo dominij iure conceſſis. Alióne etiam ſuo fructu? alio. iam iam Imperator victorias inclytas peperit: & ô laudabiles! contra hoſtes fidei bellis ferè ſuſceptis. Mauros in Hiſpaniâ fregit & comminuit; Saxones, Danos, Auares in triumphum, nec ſuum, ſed Chriſti duxit. Pleriſque enim errores detraxit, & lumen veritatis noſtræ infudit. Magnum Principem! & vnde, dixi.

At Hiſpaniæ mentio ALFONSVM, ſiue ADELFONSVM vt priſci ferè ſcribunt, eius regem mihi ſuggerit, ab iſtâ hac radice florentem. Hiſpania ſciſſa tunc variè, & Mauricis armis regnisque inſeſſa erat: multa recepit, iunxit: & ſemper in iſtis prima ei cura, templa inſtaurare; vaſis veſtibusque, ad ſacrorum cultum, exornare. Adeoque hæc agenti fauor numinis adfuit, vt ſæpè, cum animoſâ audaciâ an temeritate dicam, caſtra hoſtium explorabundus, atque id ſolus adierit: ſolus redierit ac ſeſe explicarit, idque cùm agnitus interdum ab ijs fuiſſet. Miraculum hîc quis non agnoſcat? Iſto feruore (ſic appellare debeo) CATHOLICI regis agnomen meruit: quod idem anteà *Recaredo* datum in Concilio Toletano, cùm Gothorum gentem, abiectis Arij delirijs, in Eccleſiæ caſtra reduxiſſet. Ac tertiùm, idem in *Ferdinando* rege, patrum memoriâ à Iulio II. Pontifice renouatum. qui Mauros tota Hiſpaniâ fecit: & ab eo pôſteris ſucceſſoribusque, ad hunc diem, glorioſum id & ſolenne manſit. III. DCC.XXXI.

Téne ego hîc RVDOLFE AVSTRIACE prætercam? te, qui fluctuans per diſſidia Imperium ſtabilijſti, & gentem fatalem ſceptris regnisq; propagaſti. Quo merito? inquirere in Deum & diuina conſulta nefas, nec facio: ſed non eſt inquiſitio, quæ in aperto ſunt memorare. Tu in modicâ adhuc fortunâ, nec IIII. M.CC. LXXIII.

niſi Comes Habeſpurgenſis, Pietatis multiplex ſtudium prætuliſti: & illi ſequentem magnitudinem tuam vaticinia & diuinæ voces adſcripſerunt. Vnum videamus. Venatum fortè, vt nobilitas illa & noſtra ſolet, cum paucis in equo exiuerat. Pluuius dies erat, & viæ fractæ & ſordentes: ecce occurrit ſacerdos, venerabilem & myſticam Hoſtiam, extremum ſolatium, ægro laturus: & occurrit pedes. Is adſpectus pium pectus perculit. nec ſine indignatiunculâ aliquâ equo deſilit: &, *Me vehi, te qui Seruatorem meum portas, pedibus incedere? indecorum, vel impium ſit: conſcende, & equum hunc cape.* Iuſſio, non preces erant: paret ille, & iſte capite reuelato humilis ſequitur, ad ipſas ædes ægri deducit, ab ijs eodem habitu reducit. Iam domi & apud ſe Sacerdos erat. qui officio attonitus, & mente à Deo motâ, bene abeunti dixit, & ſimul Imperium ipſi poſteriſque prædixit. Alij tamen ad Sueuicam vatem hoc referunt: quidam & ſomnio ſequentis noctis edoctum ipſum volunt. Vndeunde prædictio; & res illa certa, & rata iſta fuit, ac fidem etiamnunc ab euentis habet. Sed hæc narratio Monitum aliud mihi ſuggerit,

MON. IIII. *Sacrorum antiſtites aut adminiſtros honorandos, audiendos eſſe.*

I. ALEXANDER SEVERVS Imperator tanti eos fecit, vt iudicatas à ſe cauſſas, à Pontificibus atque Auguribus retractari, atque aliter quàm ipſe cenſuiſſet terminari, æquo animo pateretur. Bona ſubmiſſio: non minuit, ſed auxit Principale culmen, infra Religionem id poſuiſſe.

II. CONSTANTINVS MAGNVS, cùm initio, vt fit, libertatis, feruor & fluctus, & contentio aliqua, inter Eccleſiæ proceres eſſet: indicto Concilio Nicæno, ipſe interfuit, & auctoritatem accommodauit. Ecce autem libelli plures, qui mutuas criminationes continerent, ad eum delati fuerunt: quos omnes quaſi lecturus cogniturusque accepit. ſed in vnum faſcem collectos, in ignem ſtatim, nec inſpectos quidem, coram omnibus iecit. Duo videlicet eo facto ſignificans, & indignum illis eſſe, certare æmulatione aut odijs: nec ſe dignum, qui de

de ijs iudicaret, quos Deus iudicare vicem ſuam in terris iuſſiſſet.

Iam ROBERTVS Galliæ rex quàm eoſdem honorauit, & miſceri ijs honorem ſuum putauit? Scholas ac templa adibat, locum inter eos ſumebat: nec orabat ſolùm cum ijs, ſed in publico pſallebat. Quin & cantica eius ſacra, quæ compoſuit ediditque, Eccleſia etiamnunc vſurpat. Vir demiſſæ & raræ ſanctimoniæ. cui Deus etiam miraculo atteſtatus eſt: cùm, Auallonem vrbem eo obſidente, muri ſpontè corruerunt. ipſo intereà laudes hymnoſque cum ſacerdotibus in tabernaculo concinente. III. DCCCC. XCVII.

Sed hoc mirari quàm imitari plures volunt. ſicut & illud, quod de OSMANE, VRCHANE, MVRATE, à quibus Turcicum hoc grande imperium fundatum cœptumque eſt, Annales eius gentis hiſipſis verbis (digna enim ea prodi) tradunt. *Quoties conuiuas vocabant, veſcebantur adhibitis Taſmanis* (ita Sacerdotes dicunt:) *quorum præceptis & admonitionibus inter conuiuandum aures præbebant, & Alcoranum legi iubebant.* De Principibus, an de Monachis hæc narrantur? IIII. ∞. CC. LXXIX.

At ſubmiſſionis exemplum etiam vnum, quod horridè &, ut quorumdam deliciæ ſunt, ſordidæ Pietatis videbitur, in HENRICO II. Anglorum rege. Ille ſuſpectus in cæde beati Thomæ Cantuarienſis Antiſtitis, non facto aut manibus eius, ſed iuſſu conſenſúve patratâ: & ſæpè admonitus, ac renitens ſemper aut abnuens, ad extremum ipsâ conſcientiâ ſalutariter adducente, ad ipſum locum ſepulchrumque beati viri, Cantuariam venit. atque ibi ſtatim in terram, ſimul & lacrimas, effuſus veniam pacemque petijt. Sancto deinde à pœnitentiâ impetu, ad cœtum monachorum pergit, & multis precibus impetrauit, vt à ſingulis eorum ordine virgis vapularet. Quid dicam? ſtupeo. rex fecit, ſpontè fecit; ſui oblitus, dum Deum cogitat; iudicij hominum, dum cæli præmia. O ſi hîc vilem, ibi beatum! imò & hîc, dum Deus ipſo illo tempore eum attollit & magnificat, rege Scotorum à ducibus ſuis victo, capto, & per triumphum adducto. Plura V. ∞. C. LXXIIII.

 in

in Religione liceat: ſed ſeorſim iam feci in libello, quem *De Unâ religione* vulgaui.

CAP. III.

DE SVPERSTITIONE.

Aſſitam Religioni eſſe, & in vanitatem, vilitatem, timorem inclinare.

Religio igitur laudabilis: ſed ſita velut inter duos ſcopulos, Superſtitionem & Impietatem. quem vtrumque ſuademus, & opus eſt, vitare. Subit miſerari humanam conditionem, ſiue, vt Plutarchi verbis efferam, ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν. ἀλλ' ἐκφερομένην, ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τῦφον, ὅπου δὲ εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν: *humanam imbecillitatem, quæ finem aut modum non habet. ſed aliàs abripitur in Superſtitionem & vanitatem, aliàs in Neglectum rerum diuinarum aut Contemptum.* O vtraque magna peſtis! ſed illa crebrior, hæc deterior: atque illa Pietatis ipſâ imagine ſe commendat. Sed imagine. neque aliud eſt, quàm *humanarum mentium ludibrium, Superſtitio.* Quæ rudes, barbaros, & malè factos animos maximè tangit: καὶ μάλιστα (ait idem Plutarchus) εἰς δεισιδαιμονίαν φύσει τὸ βαρβαρικόν. *Pronum naturâ ad Superſtitionem genus barbaricum.* Ea autem non aliud eſt, quàm cultus Dei, quem, aut cui, non debet; aut aliter, ac debet. Errat in eligendo: vel modum excedit in colendo, & ſeruiliter, muliebriter, pueriliter ſe gerit. Proprius autem ei timor, & inquietudo: quæ animos deprimunt, & ad nullam rem ſeriam aut altam patiuntur aptari. Itaque Principi fugienda maximè: etſi

In Camillo.

Curt. lib. 7

MON. I. *In triſtibus aut aduerſis ſæpè ſe inſinuat:*

I. Quod in ALEXANDRO MAGNO notatum. qui omni quidem vitâ religioſus, in extremâ eâ ad hanc declinauit. Nam ita animi & corporis æger iam ſe geſſit, ait Plutarchus, *vt nihil eſſet tam paruum aut abſurdum, ſi modò inſolitum, quod in prodigium*

In Alexandro.

digium aut omen non verteret. Itaque ſacrificantium, luſtrantium, diuinantium regia erat plena: & plenus ipſe malis curiſque, mortem dum fugit, accerſit.

An non in LVDOVICO XI. rege Galliæ ſimile? qui ætate & valetudine iam inclinante, medicis blanditur, & auri montes promittit aut donat: deinde & ſanctos viros euocat, & è ſiluis educit, quibus vitam ſuam non emendandam, ſed propagandam commendat. Tanto intereà metu, vt in arce munitâ, & feneſtris ipſis atque omni aditu clathris ferreis obſtructo, ſeſe includeret: id eſt, quid niſi in ſpontaneum carcerem daret? O miſer, hoc aſſiduè times, quod ſemel faciendum eſt? hoc times, quod in tuâ manu eſt, ne timeas? Pietatem aſſume, Superſtitionem omitte: mors tua vita erit, & quidem beatâ, atque æterna. II.

MON. II. *In friuolis aut paruis ſe oſtendit.*

Cuius rei cottidiana, pænè dicam, exempla ſunt. Illuſtre in magno AVGVSTO. qui *Auſpicia & omina*, ait Suetonius, *pro certiſſimis obſeruabat: ſed nec Somnia ſua, aut aliena de ſe, negligebat. ne peregrinarum quidem religionū contemptor, cùm Cereris Atticæ myſterijs initiari voluerit.* Quid ei quietum, in talibus occupato?

QVÆSTIVNCVLA.

An in populo non vtilis Superſtitio, & Principi permittenda.

A Principe igitur ipſo remouemus: imò auſim dicere, nimiam Pietatem. Munus enim eius intueor. quod à Diuinis ad Humana etiam vocat: in quo ipſo eſt Dei quidam cultus & honos. Nicephorus Gregoras ſcitè hoc mihi dixiſſe videtur: Τῷ μόνῃ προσέχοντι τὸν νοῦν τῇ κατὰ Θεὸν θεωρίᾳ, ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιατρίβειν προσήκει. ὅστις δὲ μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ πολιτικὸν ἤσκησεν ἦθος, καὶ πεῖραν ἔχει πραγμάτων παντοίων, οὗτος λαὸν ὁδηγεῖν ἐς τὰ βέλτιστα καὶ σωτήρια κράτιστος: *Qui in vnâ Dei contemplatione mentem defixam habet, ei montes & ſpeluncas habitare conuenit. At qui, vnà cum virtute, etiam mores ciuiles exercuit & iunxit, quiq; notitiam* Lib. III.

parauit rerum variarum, ille verò populum regere, & ducere ad optima optimus eſt. Sed hoc cùm ita ſit: quid igitur? inquiunt. an nō populum ſaltem in Superſtitione habere, Principi vtile, & optandum eſt? Sunt qui aſſerant, & præſertim è priſcis. Nam mitigari ita animos, & faciliores reddi ad parendum. Liuius Numam, qui Romam ſuperſtitionibus repleuit, ſpectaſſe hoc

Lib. I. vult: *& omnium primum, rem ad multitudinem imperitam, & illis temporibus rudem, efficaciſſimam, Deorum metum inieciſſe.* Et

Curtius lib. IIII. verò facit ad ingenium multitudinis. quæ alioquin *impotens, ſæua, mutabilis, vbi vanâ religione capta eſt, meliùs vatibus ſuis* (ſiue & *ſacerdotibus*) *quàm ducibus regibuſque paret.* Quin & Polybius Romanos laudat, & prudenter feciſſe autumat, *quòd partem eam, quæ Religionem & Deos ſpectat, in Republicâ ſuâ ſic conformarint & penè tragicè extulerint, vt nihil ſit addere. Quod mihi quidem videntur,* inquit, PLEBIS CAVSSA *feciſſe. nam ſi è Sapientibus viris Rempublicam ſas conſtituere: nihil opus ſit tali iſtâ inductione vti: at cùm multitudo vana ſit, & varia præter leges appetat, iracunda ac violenta, vtile fuit interno hoc terrore, & Superſtitionis velut tragœdiâ cohiberi.* Hæc iſti: at nobis non perſuadeant, in bonâ Republicâ vitiorum caput & fontem approbare. Mites animi fiunt, inquiunt. Imò viles, & iſtæ perſuaſiunculæ, vt cum poëtâ dicam,

—— faciunt animos humiles formidine diuûm,
Depreſſóſque premunt ad terram.

Nemo magnanimus, & alta meditans Princeps, tales ſubditos ſuos velit. Obedientiores etiam ſunt? Abnuo, imò ad motus aut rebellionem proniores. Quoties olim, & nuper viſum, prauæ aut nouæ Religionis titulo, populum concitatum? Vnus aliquis concionator, ſanctimoniæ famâ, vt telo, armatus, & eloquentiâ aliquâ ornatus, quid non patrat? Omitto vetera, aut extera: ante annos circiter centum HIERONYMVS SAVANAROLA Florentinus, religioſi habitu (in Diui Dominici cœtu erat) tum vitæ verâ an fictâ ſanctimoniâ, adhæc facundiâ, populum in ſe conuerterat. Pulſi Medicæi vrbe erant, & popularis ſtatus introductus: quem ille, vt ambitioni ſuæ opportunum, omni ope tuebatur. Plebs ab eo pendula, & verba conſultaque eius, oracula habere: ipſi optimates virum

colere,

colere, & per eum ſe ſuosque ad Remp. (nam hæc in eius manu) promouere. Regnabat enim non in concionibus tantùm & ſacris ædibus, ſed in curiâ, ſed in comitijs: & rarò publicè, imò priuatim maius aliquid, ſine eius arbitrio geſtum. Dicã? non animis modò, ſed & arcis, ſed & armis ciuium, imperabat. Hoc regnum totos annos quattuor exercuit. ſed cùm inuidiâ interfectorum aliquot ciuium laboraret; alia etiam obijcerentur, quorum purgandorum, & diuinitatis famæ augendę, cùm pyram ardentem ingreſſurum ſe vltrò ſpopondiſſet; mox retractans, vanitatis manifeſtus, & ex eo contemptior, apparuit. Deniq; in Pontificem ſummum linguę ſuę tela vibrans, primò bonorum, mox & mediorum fauore deſtitutus, pœnas ad vltimum ambitioſæ pietatis publico igne luit. Scio variare ſuper eo iudicia, & benigniùs quoſdam loqui: eſto. ſed exemplum tamen potentiæ in populo, per titulum Religionis, inſigne & Principibus metuendum præbuit. Talia aliqua in libello *De Unâ religione* dicta. Iam ratio firmiſſima & intima, Chriſtiano Principi nefas Superſtitionem fouere. Et illi exterorum qui fecerunt, quàm turpiter & fœdè inſtituerunt? Exempla libet dare, & ridere: ac primùm

ÆGYPTIORVM. quos omnes gentes credo equidem vanâ & ſtultâ Superſtitione anteiuiſſe. Neque enim ad homines, aut ad mortuos modò Deorum cultum, *Iſim*, *Serapim*, *Anubim*; ſed ad beſtias, easque viliſſimas tranſtulerunt, *Canes*, *Ichneumones*, *Feles*, *Accipitres*, *Ibides*, *Lupos*, *Crocodilos*, tales plures. O amentiam! his cibos dare per obſequium pietatis ſoliciti; his agros & vectigalia è publico aſſignare; horum in ſignis imagines præferre. his denique defunctis cum planctu funus, & ſumptu monumenta facere. Ex his ſiquis ſciens aliquod interfeciſſet, interficiebatur; ſiquis vel inſciens *Felem* aut *Ibidem*, idem. Nugari videar. ſed vera ſuo malo ſenſit Romanus ciuis, æuo Diodori Siculi, id eſt Tullij Ciceronis. nam ipſe id ſcribit, & teſtem ac ſpectatorem rei ſe adſcribit. Ptolomæus, inquit, quem Romani in regnum poſteà reſtituerunt, cùm primò Socius & amicus à Senatu P. Q. Romano dictus eſſet, magna lætitia publica, & concurſus fuit. Erant & Romani in turbâ: I.

atque inter eos miles caſu (non enim ſponte) felem occidit. Clamor, ira, tumultus. non inſcitia miſeri, nō Romani nominis reuerentia, non imperium Regis, qui purpuratorum præcipuos miſerat ad ſedandum & deprecandum: nihil, inquam, horum iuuit, quin ille ſtatim millenis manibus diſcerperetur, ſic vt nec funeri aut rogo aliquid ſupereſſet. Vides quàm mitis Superſtitio? rabies & furor eſt, cùm pectora inuaſit.

II. Sed & aliter etiam ſæuitia, an veſania eſt, in exemplo, quod eidem ſcriptori debemus. ÆGYPTVM aliquando fames inuaſit, ſic vt alimenta deeſſent. Quid factum? verſi ſunt ad humanas carnes, & pepercerunt dictis beſtijs: pepercerunt? imò & aluerunt, neque ambiguum quin & humanâ carne. Cæcitatem! ergo homo Deo proximus, infra fœda animalia ponitur: & ille horum gratiâ interit, id eſt quid niſi ijs immolatur?

III. Tolerabiliùs AFRI, qui non beſtijs, ſed Saturno tamen homines viuos ſacrificabant, & præſertim pueros, ætatem florentem, innoxiam; & ideò crudo illi Deo gratiorem. Res ita fuit. Stabat Carthagine ſtatua Saturni ænea, manibus leuiter ſublatis, iterumque pandis in terram demiſſis. In eas ſolenniter vir aut puer impoſitus, ſtatim præceps deuoluebatur in ſubiectum barathrum, igne & eius alimentis plenum. Id viuicomburium Deo dabatur, ſtato quidem die quotannis: ſed aliquando & extra ordinem, & multiplicatis victimis, ſi clades aut triſtius aliquid ciuitati eueniſſet. Vt in eâ, quam ab Agathocle acceperant, placuit decreto ducentos (horreſco referens) optimatum filios Saturno ſic immolari, &, quis credat? totidem alij ſponte ſe obtulerunt. ipſa clades an florem hunc ciuium abſtulerat, quem Superſtitio impendit? Indignor, an miſereor? & lacrimas conditioni humanæ impendo, cui *vni Superſtitionem datam* Plinus conqueritur: an non iure, cùm in hos vſus?

IIII. Sed ad ridenda magis, quàm deflenda eamus: & ſtultitiam, DC.XX. quàm ſæuitiam accuſemus. MAHVMETES ille, heu nimis noſtris cladibus notus, cùm cupidine agitaretur nouarū opum & imperij, nouam Religionem, id eſt Superſtitionem commentus

nentus eſt: ita me Deus, indecoram, futilem, nec colore vllo
veri tinctam: etſi ex Iudæorum Chriſtianorumque libris, vel-
ut per Satyram, miſcuit & confecit. O nugas, ô deliria! &
ubet quædam recenſere. Primum eſt, Deum vnum ſolidum-
que (ὁλόσφυρον Græci exprimunt) eumdemque incorporeum
ſſe: Chriſtum nō Deum, ſed magnum vatem & prophetam;
e tamen maiorem, & proximè à Deo miſſum. Præmia qui
pſum audient, Paradiſum, qui poſt aliquot annorum millia
eſerabitur: ibi quattuor flumina, lacte, vino, melle, aquâ
luere: ibi palatia & ædificia gemmata atque aurata eſſe: car-
es auium ſuauiſſimarum, fructus omne genus, quos ſparſi ia-
entesque ſub vmbrâ arborum edent: ſed caput felicitatis, vi-
os fæminasque maiores ſolito, magnis genitalibus, aſſiduâ
bidine & eius vſu, ſine tædio aut fatigatione. Credet hæc ali-
uis dicta, & accepta? ampliùs. Ille verò Veneris his illece-
oris totam legem ſuam impleuit: & viro permittit vxores iu-
tas quattuor habere, pellices tot quot lubet. Etiam, ſcribit
iiſipſis verbis: *Mulieres habitaculum viri eſſe, ideò aſſiduè debe-
e eas colere, ſed & ingredi quà vellent.* O turpitudinem! non
rouocat ſolùm ad crebram, ſed ad promiſcuam libidinem: &
upera, infera, aduerſa, auerſa, eodem iure habet. Atque
deò ipſe bellè & in exemplum gloriatur, *Vndecim ſe mulieres
ibuiſſe in contubernio, & omnes vnâ horâ ſingillatim iniuiſſe, &
atraſſe.* Hæc & plura in eius *Corano*: ſed & Phyſica quoque
miranda. Nam facit Solem & Lunam in equis vehi: illum
utem in aquam calidam veſpere mergi, & benè lotum aſcen-
ere atque oriri. Stellas in aëre è catenis aureis pendêre: ter-
am in bouini cornu cuſpide ſtabilitam, & agitante ſe boue ac
ccutiente fieri terræmotum. Hominem autem ex hirudine
ut ſanguiſugâ naſci. & quid addam? pudet, piget, miſeret ge-
eris humani, cuius magna aut maxima pars his non vanita-
ibus, ſed ſtuporibus eſt oppreſſa. Nam Aſia ferè tota, pluri-
mum Africæ, multum Europæ, iura ſceptri & ſacri Turcici
ccepit. Quin & multi extra Turcarum iura, vt magnus Tar-
arorum Chamus, vt Perſa, vt alij in Indiâ & extremo Orien-
e, deliria hæc delirant.

V. Quid etiam omitto? ijdem TVRCAE, ad Ægyptiorum morem, feles, canes, piſces, aues, ſi non adorant, colunt tamen & paſcunt: & his ſe velut largitionibus demereri diuinum Numen cenſent. Itaque videre Byzantij ſtatis horis eſt, cibos apponi dictis animalibus: nec viles quoſdam, aut menſarum analecta, ſed orizam coctam, carnes aſſas recèns, & hoc fine ex opſopolio emptas: quas & perticis longis imponere ſolent, & ſic fugacibus aut vitabundis eorum dare. Quid, quòd aues etiam captas redimunt, & aëri ac libertati deinde, per pietatem, reſtituunt? Iam in re inanimâ; id eſt Chartâ, quas nugas edunt? Nefas eam abijci, aut calcari: ſicubi vel fragmen vident, tollunt religiosè, & parieti adfigunt, aut imponunt. Refert Augerius Busbequius, in legatione ſuâ ad Soleimannum, cùm ductores tutoresq; viæ Genitzaros haberet, grauiter aliquando apud ſe queſtos, quòd famulitio eius chartâ ad obſcœnos vſus eſſet. Cauſſa autem quàm iuſta? quia *Coranus* ille in eâ ſcriptus.

VI. Sed lubet leui oculo alia terrarum etiam, & in ijs Superſtitionem, luſtrare: quæ diſcolor, ſed vbique decolor, & candori ac veritati aliena comparet. Sunt in Orientis magno tractu, qui MALABARES appellantur, & à Calecutio, mare verſus, & introrſum etiam colunt. Ijs varij Dij, & ſimulacra eorum fœdo habitu, colore etiam ferè in nigrum. Templa *Pagodes* vocant: ſacerdotes, *Brachmanes*. Ijs tanta reuerentia, vt & belli tempore medijs armis interueniant, ſolâ religione & nomine ſuo tuti. Inſigne eorum, tria fila, quæ ab humero dextro in ſiniſtrum latus ligant. Nomen vetus eſt Indorum ſapientum: & quædam ex iis habent. Sunt enim Aſtrologiæ periti, ſed & Magiæ, ac prædictionibus plebi variè ſpem aut metum præbent. Finis earum, quæſticulus; vt in hoc genere ſolet. quem & ex ſacrificiis aucupantur, cùm Dijs ſuis cibos, ſed & nummos, offerri iubent: atque ipſi ijs veſcuntur, aut vtuntur. Sacra eorum & conuentus ferè cruenti. tela enim inter ſe ſpargunt, & qui ijs occumbunt, migrare ab beatorum ſedes rectà cenſentur. Animas immortales prędicant, ſed Pythagorę ſomnio, in corpora alia tranſire.

Sunt

Sunt & SINITAE, ſiue SINENSES, vlteriore tractu: VII.
ij quoque in Deorum cultu, quos domeſticatim plures habent. quoſdam & tricipiti figurâ: an auditiunculâ aliquâ & adumbratione noſtræ Trinitatis, quando & D. Thomam, & Chriſtiana olim ſacra, in ijs locis fuiſſe, conſtans traditio eſt? Sed deunculos iſtos adeò magni haud faciunt, vt ſi aliquid præter ſpem aut vota euênit, ab ipſis pœnas exigant, atque adeò flagris cæſos in publicum ſæpè abijciant & exponant. Mox tamen pœnitentiâ recipiunt, iterumque (ô bellum ludum!) adorant, placant, ſupplicant, verbis, thure, mero. Solem tamen inter omnes præcipuo cultu & æſtimatione habent: atque huic extra ædes progreſſi, ſub dio, de paterâ * vinum, Græco & Romano more, libant. Sacerdotes, pro deorum numero, ipſi quoque frequentes. Sunt *Bonzij*, ſunt & *Bonziæ* fœminæ; & ſuper vtroſque *Tundi*: denique vnus ſupremus omnium, *Zaſſo*. Hi Bonzij conuentus ſuos & contubernia habent: vt Religioſi apud nos cœnobia: in regno quidem Iaponiæ ita crebra, vt vna aliqua prouincia ſupra DCCC. recenſeat: in quorum ſingulis haud minus ſit triginta Bonziorum. Nomino Iaponiam. nam & ij ritus eoſdem cum Sinitis & ſacra habent, hauſeruntque vtrique à communi doctore *Xacâ*. Eorum dogma, Animas interire, eademque omnia à morte, quę ante natalem: exitiabile Virtuti.

* *Vinum eius loci, à palmis.*

Iam in nouo orbe & illâ AMERICA quid dicam? ſpiſſæ VIII.
& Cimmeriæ tenebræ: niſi quòd Hiſpani leuiter (ſed adhuc leuiter) diſpulerunt, & lucem noſtram intulerunt. In PERVVII regni finibus receptum, Solem colere: quod Ingæ reges pro firmamento aut inſigni dominationis inſtituerunt, cùm eſſent dij anteà diuerſi. Illorum ſollenne, templa vbique Soli erigere, ampla, magnifica, auro laqueata, aut & ſtrata. In ijs caſtæ aliquot Virgines; quarum pudicitia deuota: nec fas polluere, niſi vt luerent morte. Excuſatur, ſiqua iurauit à ſole compreſſam ſe, & ex eo vterũ ferre. Pænè is ritus fuit, qui Veſtalium Romæ: ſed numerus prægrandior, & in vno aliquo templo ducentæ, aut plures. Alij etiam miniſtri & æditui, alibi ad milia triginta: idque tantùm in templi vnius cultum & vſum.

Sed earum munus, lanam & filum carpere, veſtes texere, dijs ornandis: ſiue & ad ſacrorum ritum, quo ſolent veſtes & hæc texta vnà cum oſſibus pecudum cremare, & mixtum cinerem, in altum ſpectantes, Soli iactare. Has virgines *Mamaconas* vocabant: ipſa templa, aut & idola, *Guacas*. Sunt & alij ſacerdotes, veſtitu niueo inſignes: qui Deos adeunt, ſalutant, ſermocinantur. ſed id cum hac cautione, vt terram deſpectent, & oculos verſus eos non attollant. Imò quidam aut obligant ſibi lumina, aut eruunt ſemel & euellunt: quod ſanctius reuerentiuſque habetur. Sacrificia ſunt pecudes eius loci, ſed homines crebrò etiam, & infantes. Horum ſanguine ſimulacra oblinunt: deinde exta inſpiciunt, & è notis augurantur.

IX. In VICINIS ei regno LOCIS deorum alia portenta. Quidam tigres, leones, feræ eiuſmodi animalia colunt: alij feles, aut aues. Quidam (in prouinciâ, quæ *Manta* dicitur) Smaragdum inſignem gemmam adorant, & pro vero numine habent. Mos omnibus, herbas certas pro thure adolere & incendere; itemque captiuos ſacrificare, aut ſi deſunt, è ſuis. Oracula petunt, & capiunt: tam certâ plerumque fide, vt Hiſpani tradãt, nihil vel in eorum bellis, aut in ſuis ciuilibus euenisse, quod non prędictionibus fuerit vulgatum. Immortalitatem animi credunt, ſed, vt videtur, cum ipſo corpore, & quaſi migrent: certè ſepulchra laxiora, & magis apparata faciunt, quàm vllas viuentium domos. Sed & cùm moriuntur, comites accipiunt, quaſi ad miniſterium aut ſolatium: atque inprimis cariſſimas vxorum. Eæ certant inter ſe & ęmulantur, quæ cum mortuo viua (ita fit) defodiatur. Quòd ſi inſignior aliquis ſatrapa aut regulus obijt, turba eſt eorum earumque, quæ commoriuntur. Argumentum, quòd ad res lætas & geniales ire ſe putent, hoc eſt, quòd potum & cibum affatim apponant; ſed & quotannis, velut parentalibus, per foramen supernè, de induſtriâ ſic factum, infundant. Choreas illic, & in alijs feſtis diebus honori Deorum ducunt, bini & bini iuncti in ſeriem, duobus præſultoribus, qui dant modos. Tenent autem ſic ſaltantes manu vas potorium (aſſiduè enim bibunt) & alterâ interim penem, vt infuſa emittant.

Vlti-

Vltimi ſunto MEXICANI, quos diuidit anguſtior ille X.
Iſthmus. Vaſtum regnum, & olim innumerus populus, & dij pro modo. Nam omnium fermè rerum affectuumque eos habebant, vt Aquæ, Piſcium, Frumenti, Fructuum, Amorum, Bellorum, & quidquid dici fingique tale poteſt. Aiunt ad duo millia Deorum culta ſolenniter in vrbe *Themiſtitan*, quę Regni metropolis, fuiſſe. Templa ijs magnifica, laxa, quadratâ ferè formâ. Sacrificia cruenta, ex animato, & ex homine: atque adeò hominum ad quinquaginta, aut ſupra, millia vno anno immolabant. Dignum relatu eſt quod Ferdinando Corteſio (immortalis gloriæ; ob quæſitum ſubactumque hunc tractum) Corteſio, inquam, euênit. Populi quidam ibi, nouitate facinorum eius attoniti, legatos mittunt, qui ſic affantur. *Tria genera munerum ad te ferimus. Primò quinque homines. & ſi Deus quidem crudus es, & ſanguine placandus; cape iſtos, & veſcere. plures etiam dabimus. Sin bonus mitiſque es Deus; en tibi herbas & plumas, ad ſupplicandum. Si porrò homo es; cape has aues & fructus, quos damus in tuum & tuorum vſum.* O Deus, qui cœpiſti has tenebras minuere, totas pelle, & ipſum te verum nouumque Deum cum nouo imperio oſtende.

Pleraſque Superſtitiones, quæ in partibus orbis ſunt, dixi: XI.
vnam quæ in toto eſt, omiſi, IVDAEORVM. Ij enim ſparſi per Europam, Africam, Aſiam, quaquà verſus colunt: pertinax natio, & qui vmbram pro luce, pro veritate imaginem tenuerunt, & tenent. Quàm multa etiam priſcis illis ſuis, ſacriſque libris, vana, ſuperflua, inepta addiderunt? ad Thalmudem appello. Sed iſti, quod mirum, & ter mirum eſt, toties attriti vel exciſi potiùs, viuunt & vigent; & corpus illud gentis ſeruant, atque adeò propagant. Legat, qui volet, ab Hieroſolymis captis, quoties à Principibus Romanis Græciſque pulſi vel cæſi, quoties à Chriſtianis etiam Regibus ſint: mirabitur & vix credet, vel paucos ſupereſſe in ſemen. At illi, vt dixi, frequentes ſunt & florent. frequentes? Bellonium audi, fidum obſeruatorem. *In omni imperio Turcico*, inquit, *vix opidum aut pagus eſt, in quo non plurimi Iudæi agant: atque ij ferè variarum linguarum periti, quod magno vſui eſt exteris aut peregrinis*. Nec in

illo tantùm imperio, ſed in Oriente, in Septemtrione, apud Chriſtianos etiam agunt: & quamquam ſic diſtracti, vnionem & puritatem gentis ſeruant, à coniugijs alienigenarum decreto auerſi. Quid Deus in iſtis ſtruat aut moliatur, neſcio: nulla quidem gens ab orbe condito, aut frequentiam, aut ſinceritatem ſuam ſeruauit, opinor, præter iſtam.

CAP. IV.

DE IMPIETATE.

Eius matrem Superbiam, aut Ferociam, ſæpè & Vitiorum cumulum, eſſe.

DEflexio altera *Impietas*, ſiue *Irreligio*, ſi ἀσέβειαν Græcorum ſic licet vertere. Grande, & vt ſic dicam, malorum malum: cùm homo à ratione, imò à naturâ abit, contemptor Numinis aut negator, quod illa aſſeruit, & hæc inſeuit. Eò veniri ſolet, ſiue à ſuperbâ quadam & rudi Ferociâ; ſiue à Vitiorum magnitudine & cumulo, quę animum mancipa rũt. Deo enim tum ſe ſubtrahit, & ne illum timeat, ſpernit: itemque præmia omnia futura, aut pœnas. Infelices hi tales! etiam in externis rebus ſucceſſibusque: quia deſertores ſui Deus deſerit, nec cadunt ſolùm turpiter ſæpè, ſed ruunt. Quàm fœdi etiam ſunt? ſuper omnes Superſtitioſos: quia vt illi conniuent ad ſupremum Numen, aut malè vident; ſic iſti cæcutiunt, & nihil vident. Quis autem neget cæcitatem deteriorem lippitudine eſſe? Eam ego in paucis exemplis proponam: paucis, & idipſum timidè. nec aliter quàm in templis malos Genios ſolemus, ad fugiendum & abhorrendùm.

1. Omitto veteres, apud quos veniam aliquam habuerit, in caligine errorum: apud Chriſtianos quî poteſt? Et ſunt tamen, qui non vitâ ſolùm eam præferunt: ſed impudenter linguâ exprimunt. vt ille FREDERICVS II. Imperator. cui ſæpè in ore: *Tres fuiſſe inſignes impoſtores, qui genus humanũ ſeduxerunt, Moyſem, Chriſtum, Mahummetem.* O impure, ô impie! te hoc dicere, quod

quod gentilium quidam olim, *Chriſtum magum fuiſſe, & ex Ægyptiorum adytis angelorum potentium nomina habuiſſe?* Arnob. lib. 1.

Mitior ALPHONSI X. Hiſpaniæ regis, ſed non melior vox aut ſenſus. qui ſolitus Prouidentiam identidem culpare, & dicere: *Si principio mundi ipſe Deo adfuiſſet, multa meliùs ordinatiuſque condenda fuiſſe.* Miſelle, ſapiētiâ ſupra Deum es? lingua quo ibis, mens quò abiſti? Sed notabile, vtrumque iſtum, & Fridericum & Alphonſum, illum imperio, hunc regno priuatos, in publico odio & infamiâ obijſſe. Plura non addo, nec vel calamum aut chartam relatione ipsâ maculo.

CAP. V.

DE FATO.

Id conſiderandum, credendúmque eſſe.

AT tu qui Deum & Religionem colis, etiam Fatum: id eſt Prouidentiam, decretumq; diuinum. *Quid enim aliud eſt Fatum* (dicet pro me Minutius Felix) *quàm id quod de vnoquoque noſtrûm fatus eſt Deus?* De vnoquoque noſtrûm, ſed & de rebus omnibus quæ ſunt, fuerunt, erunt. Is enim qui omnia fecit, dirigit eadem, mouet, ſeruat: καθάπερ ἡνίοχος ἀγαθὸς (verba Triſmegiſti) τὸ τοῦ κόσμου ἅρμα ἀσφαλισάμενος καὶ ἀναδήσας εἰς ἑαυτὸν, μή πως ἀτάκτως φέρηται: *tamquam Auriga peritus, currum hunc mūdi firmans in ſe atq; alligans, ne incompoſitè feratur.* Prorſus ita eſt. per cauſſas medias, variè nexas, prima illa cauſſa omnia temperat, ſuauiter, prudenter, vtiliter: nec aliter eſt cēſendum. Hoc monitum variam vtilitatem Principi dabit. à Deo ſe & regnum; à Deo bona malaq; externa eſſe: ideò nec in illis elatè, nec in iſtis abiectè nimis agendū. Conſtantia vbique eſto, & volēs quędam obediętia decretis diuinis. *Nam lōgè præſtat* (ait Gregoras Nicephorus) *quietum ferri à ferente Fato, quàm obnitendo velut materiā & alimentum ei præbere. Hoc enim tale eſt, ac ſi quis ignem metuens ædes ſuam circumdantem, non exſtinguat eum, ſed ſarmentorum faſces aggerat, & oleum affundat: aut ſi quis furente Boreâ, & tempeſtate, exiguâ fragiliq; cymbâ, contra fluctus & per eos eluctari conetur.* Altera etiam

Cap. xv.

Lib. viii.

etiam vtilitas, inquirere leuiter & modeſtè in Fata, & videre quò vis illa ſupera, noſtra hæc trahat; proque eâ inclinatione, ſe & conſilia adaptare. Magnus eſt fructus; & prudenti viro vix publica Fata conuerſionesque obſcuræ, ex ſignis quæ præeunt vel adhærent. Ruere aut vertere hunc ſtatum vult? conſilia praua, & homines tales erunt, qui ad gubernacula admouebuntur. Delatio, adulatio, vanitas locum habebunt: probitas, veritas, prudentia exſulabunt. Sed &, vt in citharâ, concentus turbabitur: & obſcura primùm, mox palàm diſcordia erit. Vult attollere? omnia alia, locus conſilijs, locus honosque virtutibus, etiam artibus: denique ſiquid ægri in Republicâ, ſanatur; ſiquid ſani, fouetur. Vt qui libram tenet, in hanc aut illam lancem pondus adijci iubet, & inclinat: ſic Deus. & fortunam temperat, ſed manibus aut conſilijs ferè noſtris. Atque hæc ita palàm, vt vel hebes mens videat, ſi non præuideat: & dominum arbitrumque terreſtrium rerum, ex euentis, illum è cælo agnoſcat. O quàm mira, quàm inopinata ſæpè ab illâ potentiâ? Nam & hoc gaudet atque amat, præter opinionem (non enim rationem) quædam facere, & vel ſic oſtendere vim illam omnia gubernantem & mouentem. Hæc vniuersè: ſed in Exemplis etiam diſtinctiùs videamus, & monita pro ijs aptemus. Primùm eſto,

MON. I. *Regna & Reges à Deo dari.*

1. Quid clarius? quæ vis, gratia, aut commendatio, AGATHOCLI regnum in Siciliâ dederunt? Pater ei figulus, pueritiam in luti ſordibus, adoleſcentiam in impudicitiæ, iuuentam in libidinis egit. Ab omni parte infamis, odio ciuium & inopiâ, ad latrocinium compellitur. En gradus, quibus ad ſceptrum veniatur! Sed mox miles, & dux è milite: id quoque cum infamiâ, quòd defuncti *Damaſconis*, cui ſucceſſerat, vxorem ſtupro anteà cognitam, ſibi ceperat, & cum eâ ingentes opes. His fretus, occupare imperium patriæ bis conatus, bis repellitur; denique in exſilium agitur. Quid fit? iungit ſe Siculis, Syracuſiorum hoſtibus, palàm bello patriam petit, & obſidet: nihil efficit, cùm Pœni in auxilium euocati

ſtrenuè

ſtrenuè propugnārēt. Vi deſperatâ, ad fraudes ſe vertit, *Hamilcarem* Pœnorum ducem ad pacem inuitat (ea ſpecies & honeſtus titulus fuit:) reuerâ ad pactionem, vt cederet, & traderet ſibi Syracuſas. Ita factum. regnat, cædes populi & Principum facit: & miro iterùm fato, ipſis conciliatoribus ſceptri Pœnis bellum infert, & in Africam trāsfert. Præter ſpem variè victor, & pręter ſpem quoq; mox victus, deſerto exercitu, liberis, amicis, pęnè ſolus in Siciliam effugit. Seruat tamen regnum, etſi in vanâ ſorte: immoritur ei, ſed ita vt pelli vxorem liberoſque videret, & ab nepote id eripi, non diu fruituro. In his talibus vbi ratio alia, quàm ſumma illa Ratio eſt, Fatum nobis dicta?

Hæc in vno illo rege. quid in quattuor (ſeptem in vniuerſum fuêre) ROMANORVM? Primus *Romulus*, & tertius *Tullius Hoſtilius*, vterque ex paſtore ad ſceptrum peruēnit; quintus *Tarquinius Priſcus*, è peregrino & exſule; ſextus *Seruius*, quod ipſum nomen præfert, è vernulâ & ſeruo. Quid hæc aliud ſunt, quàm II.

Sidus, & occulti miranda potentia fati?

Nam de C. MARIO minùs mirum in populari electione, qui ad ſumma peruēnit ipſe popularis. Sed ex imâ tamen plebe & municipali, miles mox factus in caligâ, tum Centurio, tum Tribunus: & in vrbe etiam petere honores auſus, ſæpè repulſus, ſpretus, irrupit tandem in Curiam magis, quàm peruēnit. Ex illo tamen Mario tam humili, tam faſtidito; ille Marius emerſit qui Africam vicit, regem Iugurtham, formidatum Romanis, in triumphum duxit: & parum eſt: ille Marius, qui III.

—— Cimbros, & ſumma pericula rerum
Excepit:

& trepidam non Italiam modò, ſed vrbem defendit. Ille, qui poſt ſextum Conſulatum (rarum decus) carcerem & exſilium ſubiuit: plenus tamen certuſque ſpei, quòd olim iuueni in agro apricanti, Aquila ſeptem pullos in ſinum iecíſſet, toties iterandi ſcilicet ſummi imperij ſignum. Nec fefellit euentus. Rediit, hoſtes vicit, vrbem & Conſulatum ſeptimò iniuit, & in eo expirauit. Quidlibet ſperandi & timendi, cùm Fata volunt, rarum exemplum.

IIII. Nec minus in MASANISSA (*Marius* enim me in Africam reuocat.) qui mortuo patre Galâ, patruo ſuccedente, & mox illo quoque mortuo, per fraudem exutus regno & priuatus, arma ſumpſit, ac denique victoriæ & illius compos fuit. Sed non diu eâ gauiſus, & hoc fruitus, à *Syphace* rege bellũ excepit: qui iuſto prælio eum fudit. In montem Balbum confugerat, ſed illinc quoque *Bocchar* Præfectus regius eum pepulit, ad tantam paucitatem redactum, vt vix quattuor equitibus comitatus effugerit. Ventum erat ad flumẽ, nec vadari poterat: quid facis Maſaniſſa, & tuum Fatum? metu vrgente in id ſe conijcit, & duobus comitum gurgite abreptis, ipſe cum duobus alijs inter virgulta vlteriora delituit. Fama tamen ſparſa ſubmerſi, populares (vt quiſque in eum affectus) erexit, aut terruit: cùm ille vulnus (nam & id acceperat) in ſpeluncâ auiâ curans, latrocinio duorum equitum per dies aliquot vixit. Mox vbi equi patiens fuit, audaciâ ingenti pergit ire ad regnum recuperandum: quibus præſidijs? haud plus quadraginta equitibus, qui in viâ ſe addiderant: auctiſque paullatim ad VI. millia peditum, IIII. equitum, copijs, paternum totum regnum recepit. Sed nondum finis fatalis diſpoſitionis: iterum pellitur, victus à *Verminâ Syphacis* filio, quem rex in eum miſerat. Ibi omnibus opibus, ſed non ſpe amiſſâ, cum LXX. equitibus effugit ad Garamantum terram: hæſitque vagans aut latitans, donec C. Lælius à Scipione miſſus cum claſſe appuliſſet. Iunxit ſe, & magnum nomen, etſi exiguas vires attulit: peritiâ tamen militiæ & locorum, aliquod ad victoriam momentum. Quæ mox ſecuta. victi Carthaginienſes & Syphax: iſte periit, & regnum eius Scipio totum Maſaniſſæ donat, finibus etiam auctis. Quid deinde? nec ſic fideliter Fortuna ei ridet, in ipſo aditu iactatur, ſed Veneris inſidijs, non vi Martis. Erat *Sophonisba*, Syphacis anteà vxor, mulier inſigni facie, facundiâ, & aſtu. Hæc regiam ingredienti occurrit, deiecta, mæſta, ſed quod deceret: & ſtatim Numidam in amorem ſui rapit. Iubet igitur bono animo eſſe, dextram & mox corpus iungit: ſed petenti anteà iurat, *Nemini ſe traditurum eam Romano.* In his erat, cùm Lælius ſuperuenit, & Sophonisbam dedi poſtulat: fluctuante Maſaniſſâ, in vehementiſ-

ſimi

ſimi amoris æſtibus, illam deſereret, an amicitiam Romanam. Sed ratio & vtilitas affectum vicit: illa vitâ abit, iſte ad Romanos redit, & adhæret. per eos regnum ſtabilit, auget, quod ad poſteros etiam tranſmiſit.

Inſerit ſe his exemplis & fæmina. Erat *Leontij* cuiuſdam Athenienſis philoſophi filia, ATHENAIS nomine, multo ingenij corporisque lepôre, aut Venere. Pater occulto aliquo de fortunâ eius præſagio, omnes opes moriturus duobus filijs reliquerat; huic ſolos centum aureos, cum elogio, *Suffecturam ei fortunam ſuam.* Igitur cum fratribus litigat, vt iniuriâ affecta. ſed infirmior ſexus aliam etiam accipit, & pulſa ab ijs Conſtantinopolim venit, vt viam futuræ magnitudini aperiret. Inſinuat ſe, & commendat cauſſam *Pulcheriæ* Imperatoris ſorori: cui ſtatim ita placuit, vt percontata, ecquid virgo eſſet? in aulam acceperit, ſed Baptiſmo, rudem ad id Chriſtianæ religionis, priùs ablutam. Nomen eius in EVDOCIAM mutat: ac ſic denique amat, vt fratri *Theodoſio*, apud quem omnia poterat, coniugem deſponderet. Hem, aſcenſus! ſed ecce & deiectio. nam diu felix eo coniugio, amata & amans, in ſuſpicionem probri incidit, & contubernio excidit, hac cauſsâ. Imperator inſigne, & prægrande pomum dono acceperat: quod porrò vxori ſuæ blandiens tranſmiſit. Accepit illa, & idem mox *Paullino*, facundo & erudito viro; ideoque eruditæ fæminæ caro, nihil ſequius cogitans dedit. Quod ille, ignarus vnde eſſet, iterùm Imperatori, vt regium aliquod munus offert. Mirari ille, & primùm ambigere; mox agnoſcere, & ſuſpicari. atque ita properè ad vxorem veniens, callidè pomum ab eâ repetit, anteà donatum. Hæc totius facti ignara, temerè & iuueniliter aſſerit, ſeſe ediſſe: iterumque rogata dicit, atque adeò iurat. Imperator ſeriò tum offenſus, & mendacij arguens, pomum profert: nec ſatis. de amore occulto & improbo ſuſpicatus, Paullinum occidit, illam abdicat, & relegat. O vterque amans, veſtri miſereor! etſi hæc quidem caſum fortiter tulit: & iuit Hieroſolyma, & piè caſteque viuens ibi moritur, ſed præmortuo marito. V.

Multa hæc in hiſtoriâ veteri: noſtri æui vnum addam. VI.

PHILIPPVS II. Hiſpaniarum rex, quid niſi fato in illud Luſitaniæ etiam venit? Quod ita fundatum firmumq; in copiâ ſucceſſorum videbatur, vt locus non eſſet aut rima vel improbæ externæ ſpei. Ecce* *Emanuel* XIIII. Luſitaniæ res tres vxores duxerat, & ex omnibus liberos tulerat. primum, *Iſabellam*, maximam natu filiarum *Ferdinandi* & *Iſabellæ* Hiſpaniæ regũ. Proles ex eâ nata *Michaël*: qui ſi vixiſſet, certus heres omnium iſtorum regnorum erat, quæ nunc magnus Hiſpaniarum rex tenet. Obijt puer, & ipſa mater eius à partione. Ergo alteram tunc filiam *Mariam*, quę tertia erat eiſdem Ferdinando & Iſabellæ, nuptijs iungit: nam *Ioanna* ſecunda, tradita *Philippo* Auſtriaco fuit, è quo coniugio Hiſpaniæ iſti reges. Emanuel igitur ex *Mariâ* numeroſam ſanè prolẽ gignit, ſex maſculos, duas filias: denique è tertijs etiam nuptijs, quas cum *Leonorâ* Philippi Auſtrij filiâ coiuit, duos liberos, filium filiamque. Obſerua, te obſecro, an non hæc fundata domus, in tot fulcris, vt ſic dicam, regni? Iam ad liberos iſtorum veni, quanta feries? *vigintiduo* erant, qui Philippum regem anteibant, & ſucceſſione legitimè arcebant: & tamen quò Fata vocabant, vênit & ſucceſſit. Præmortui omnes illi ſunt, quid? niſi vt vnum facerent Hiſpaniæ totius caput. Magnus fauor Numinis, nec ſemel in hac gente (Auſtriam dico) ſe oſtendit: quæ per hereditates & aduenticia incrementa ferè creuit.

* Regnare cœpit an. ∞.CCCC. XCV.

II. *Regna à Deo & Reges tolli.*

I. Vis illuſtre exemplum? CYRVS erit. qui per annos triginta, in magnâ gloriâ rex Perſarum, finitimis, deinde longinquis, ſubactis, longiùs manus etiam ad Scythas porrexit. Venit cum magno & victore exercitu, ô dedecus! à fœmina vincendus. *Thamyris* ea erat, quæ genti præerat, & filium ad fines regni repulſurum vim externam miſerat: ſed victus eſt, & inſidijs à Cyro circumuentus. Ergo ipſa molem regni vltimam exciuit, & dat ſe annnosè obuiam, atque ijſdem fraudibus circumuentum & clauſum, ipſum copiaſque cecîdit. Ducenta Perſarum millia erant: ingens clades: adde ludibrium. caput mortuo reſecat, & in vtrem ſanguine plenum merſo exprobrat:

probrat: *Satia te ſanguine, quo expleri nequiſti.* Regnum longâ mole fundatum, vbi es? rex tot annos felix & victor, vbi es? quò Fata & ordo rerum miſerunt, à ſummis ad ima decidiſti.

Iam POLYCRATES, rex Samiorum, non fortunati, ſed Fortunæ nomen videbatur. Nihil ei in vitâ aduerſum: ante vota, ſupra vota, omnia aderant: id eſt, priuſquam vellet, & pluſquam vellet. Cælum, terra, mare fauebant, aut ſeruiebant: & res in exemplo raro dixit. Anulum in mare abiecit, quaſi Nemeſi placandæ: quid fit? in piſce mox inuentum recepit. At vltima diſſident. & *Oroetes* Darij regis ſatrapa victum, captum morte, nec eâ communi (non dicam regiâ) affecit: ſed in cruce altâ ſuſpenſum, mirabile & miſerabile orbi ſpectaculum, ſubiecit. O verè Deum, qui inopinatè mutat! II.

Et in VALERIANO etiam Imperatore Romanorum, id eſt orbis pænè terræ, quàm ſimile ludibrium! Ille poſt quindecim regni annos in ignobilem ſeruitutem, & audientium aures grauaturam, vi Fati incidit. Bellum, magnis viribus, *Sapori* Perſarum regi fecit: ſed eo fine, vt victus & viuus in manus hoſtium veniret Imperator. Barbaro faſtu victoriâ vſi ſunt. ſiquidem Sapor, vt catenatum mancipium circumduxit, & quoties equum conſcenderet, non manu eius, ſed inclinati dorſo, adiutus innixuſque eſt. Quis hominum ſic ſubitò deijcere & calcare Principem rerum potuit, præter diuinum ſupremumque decretum? III.

Aſſidet, quod BAIASITES PRIMVS, quem *Gilderum Chan* i fulmine Turcæ dicunt, magnus animo & rebus Imperator fuit. Atque is variè, & per decem ampliùs annos victor, magno illo prælio cum *Temire Chano*, quem *Temir-lancum* à claudicatione item vocant, conflixit. Vtrimque ingentes copiæ. robora virorum & militiæ vſus à Turcis; Fatum aliunde ſtetit. Nam & auxiliares copiæ Tatarorum in ipsâ pugnâ deſeruerunt Baiaſitem, tranſitione ad hoſtē factâ: idem milites, è regione Germiani & Menteſij. Solus ſe nō deſeruit, cum immoto Prætoriano agmine, Baiaſites: & murus illic belli. Sed vis ac multitudo perrupit, ipſe captus, filius eius *Muſtaphas* cæſus, IIII.

& quidem feliciùs. Nam pater ad victorem Temirem perductus, honeſtè primùm exceptus eſt: cùm & obuiàm pedes extra tentorium iuiſſet illi, in equo aduentanti. Cùm deſcendiſſet; vterque, pro more gentis, humi in tapete conſedit. atque ibi Temir (operæ pretium viſum, fide Annalium Turcicorum verba dare) *O* * *Chan,* inquit, *magnas vterque Deo gratias debemus: ego, quòd claudus ille ab ipſis Indiæ finibus ad mœnia Siuaſtæ imperium extenderim; tu, quòd à Siuaſtâ, ad ipſos Pannoniæ fines. Orbem terræ inter nos partiti penè ſumus. Debemus igitur gratias, atque ego reddidi, & reddam: tu verò parùm fortaſſe memori grataque mente fuiſti, & ideò hæc calamitas interuenit. Sed age mi Chan, ſi ego in tuâ ſic ſim poteſtate, quid ageres? dic liberè & veraciter.* Ibi aiunt Baiaſitem, qui feroci & elato animo erat, ſubieciſſe: *Equidem te, ſi numen victoriam adnuiſſet, in ferream caueam incluſum circumduxiſſem, ſpectaculo & oſtentui cunctis.* Temir eo audito, ſentētiâ hac in ipſum eſt vſus, & ſic incluſit. Miſer triennium ferè ita vixit: & cùm deſperatâ liberatione audiſſet in Tataros ſe abducendum, caput validis iteratiſque ictibus caueæ ferreæ incuſſit, & indignantem animam ſic emiſit. Multi & pulchri ludi in hoc Mundi theatro: ſed tragœdiam belliorem raro, aut nec legimus.

* Dominũ notat.

V. Niſi lubet & ad Sacros apices venire, & videre quomodo nec ijs vis iſta parcat. CAROLVS CARAFFA à Paullo IIII. Pontifice deſignatus Cardinalis fuit: eius frater IOANNES Montorij Comes, & Dux Paliani factus. Omnia iſti apud Pontificem, quæ vellent, poterant: & plus quàm æquum decorumque erat, volebant. Manſit aura ſecunda, quamdiu ſidus illud luxit: poſt eius occaſum, *Pius Quartus* in Pontificatum aſſumptus, idque operâ & gratiâ (notabile eſt) *Caraffarum* maximè. Sed iſte inter primas ferè publicas actiones habuit, Caraffas euertere: fecitque initium VII. Idus Iunij,
ᴍ.ɪᴏ.ʟx ipſo die, quo *Carolus* pillei honore donatus fuerat, in carcerem eo coniecto. Additus Dux Paliani, frater; Comes Allifianus, alijque propinqui eorum aut clientes. Nouem menſes in arce Sancti Angeli habiti, nō niſi crimina & mortes audierunt: & hanc denique ſententiâ Pontificiâ ſubierunt. Cardinalis nocte,

te, carnificis manu ſtrangulatus; Dux capite truncatus, vnà um Allifano Comite; & cadauera in publicum ſpectaculum xpoſita. Quis ſenſus, & occulta vox, tibi Roma tunc fuit? ùm multi Pontificis ſeueritatem, & ingratitudinem, accuſa-ent: ſapientiores, incerta rerum humanarum, ſub illuſtribus xemplis, agnoſcerent; & vilium reorum pœnâ atque ignomi-iâ perijſſe, qui dignitate & opibus culmina paulloantè fue-ant rei Romanæ.

MON. III. *Et cauſſas quaſdam medias, ſed inopinatas, his interuenire.*

Adſtruit & aſſerit ſe vbique Prouidentia: ſed apertiùs, cùm auſſæ quædam mediæ ſubitæ, aut inſolitæ interueniunt, & cet dicere, Quis exſpectaſſet? In DIONIS rebus hoc elu-et, cùm Syracuſas liberatum iret à tyrannide Dionyſij, graui c famosâ. Erat tum forte in Italiâ Dionyſius, & res alias gebat: id quod Dioni (fato ſic diſponente) commodè & eliciter euênit. Nam cùm ipſe in Siciliam, exiguis copijs, ani-no quàm prudentiâ maiore, appuliſſet: *Timocrates*, primus micorum Dionyſij, & qui vicem eius regebat, ſtatim homi-em certum cum litteris ad Dionyſium ablegat, qui Dionis duentum, & res in Siciliâ motas nuntiaret. Summa erat, om-ia relinqueret, rediret, niſi à ſuis vellet relinqui. Homo feli-iter fretum traijcit, *Cauloniam* terrâ tendit, vbi Dionyſius tunc ecurè agebat. In viâ fortè notus occurrit, qui recèns victimam mmolauerat, & partem eius amicè cõmunicat & donat. Ac-ipit, in vidulum lateralem imponit, vbi & Timocratis epiſto-a erat. Pergit intereà ſtrenuè, & noctem itineri cùm ad-umpſiſſet, iam feſſus, neglectim abijcit ſe in humum, & omponit leuiter dormiturus. Haud procul à ſiluâ erat: è quâ ecce lupus egreditur, & odore carnis ſtimulatus accedit, & vi-dulum à latere abripit cum ipsâ carne. Paullopòſt homo xpergiſcitur, vidulum deſiderat, & circà quærit: fruſtrà. ita-que metuens offenſæ aut pœnæ, non ſuſtinet ad Dionyſium re, & aliò diuertit. Hoc caſu, tardiùs quàm opus erat, & alijs itteris, Dionyſius cognoſcit quid ageretur. Subuenire vult, 1.

non

non poteſt: à ſceptro ad ferulam redigitur. à quo? Deo, Deo; qui inopinatum illud interiecit.

II. Quid in M. BRVTO, & campis Philippicis? manu Prouidentiam tango. Legiones vtrimque, & inſtructæ copiæ: egregij duces. concurritur: vincit cornu dextero Brutus, & oppoſitum *Octauianum* pellit, atque adeò caſtra eius capit: & quàm pænè ipſum? Plena & certa victoria videbatur; ſed quam Caſſius malâ ſorte peruertit. Nam ipſe ab *Antonio* pulſus in ſuo cornu, ſed fugâ & damno leuiore: & facilis inſtauratio, ſi de Bruto ſciuiſſet, aut ſperaſſet. At campus, qui puluere ſtabat, impedijt proſpectum: & triſte, ſed falſum, ei augurium in animo, victum etiam Brutum eſſe. Tamen adhuc dubius, ſubſtitit in colle quodam, & L. Titinnium, ex fidis amicis, mittit ad explorandum. Ille in Bruti milites ſtatim incidit, victores &, vt fit, palantes. De Caſſio, *Quàm ſaluè?* quærunt, audiunt, & læti Titinnium circumfundunt, & vnà ad Caſſium, animaturi eum tendunt. Qui cùm videt, & rectà ad ſe venire, hoſtes arbitratus, & amicum ſuum captum: *Quid vltrà moramur?* inquit: *ſpes, vita, dedecus abeant:* & ſimul ceruices ſuas liberto præbuit incidendas. Vix factum, Titinnius ſuperuenit: & caſum miſeratus, ſibi iratus, (quaſi mora in cauſsâ fuiſſet) idem genus fati ſponte ſumpſit. Hæc res & Brutum perdidit: qui in Caſſij animâ ſuum animum amiſit.

III. Multa poſſim: vnum ex hiſtoriâ vetere, & de inclyto illo ANNIBALE inter omnis æui duces. Iure hoc elogium vindicat: nec fuit aut erit, qui militari aſtu aut peritiâ virum æquabit, non dicam ſuperabit. Is in Italiâ dominabatur, poſt Cannas victor: & quid niſi Roma reſtabat? Frænum fati cohibuit, ne ſtatim iret: idem conſilia eius alia, conſulta licet & firma, euertit. Fœdus cum *Philippo* tunc Macedonum rege percuſſerat, & vt is in ſocietatem belli, aut potiùs victoriæ, veniret: legibus ijs, vt Italia quidem Annibalis & Carthaginienſium eſſet; Græcia Philippi, Punicis mox armis ſubiuganda. In hanc rem firmandam, Xenophanes legatus à Philippo mittitur. nauigat, legit oram Italiæ, iuxta Tarentum in claſſem Romanam

manam incidit, capitur: & *Quis, quò, quare*, rogatur. Ille Græculus, callido mendacio ſe expedit; & ait à Philippo rege ad Senatum Romanum mitti, vt fœdus in Annibalem & Pœnos iungat. Romani, & eorum Dux Valerius Læuinus, lætari, ouare: & cælitùs tam opportunum auxilium, à potenti rege, in rebus arctis, miſſum opinari. Itaque honore honeſtant, proſequuntur, & in tutum Italiæ litus exponunt. Expoſitus ille rectà ad Annibalem tendit, & mandata dat, accipit: denique de totâ re peragit & definit. Nihil ſupererat, niſi vt ipſe ad Philippum, Philippus in Italiam veniret; & funus res Romanæ eſſent. Deo aliter viſum, vigilat: & in reditu eadem nauis in Romanam claſſem incidit, ſed cui Q. Fuluius præeſſet. Ille prioris doli & hominum ignarus, quærit ſolita: & Xenophanes ſemel mentiendi felix, eodem applicat, *A Senatu venire, ad regem ſuum ire.* Hæc vultu ac voce conſtans: iamque perſuaſerat. cùm ecce vident inter comites, quoſdam Punico habitu. & *Qui iſti*? clamat Fuluius: *à Græciâ non ſunt.* Turbantur, fatentur, in vincula dantur, Romam mittuntur: omnia conſilia & pacta detecta, Roma ſeruata. Seruare enim eam fuit, vel in tempus cœpta impedire, & donec miſera reſpiraſſet. I nunc, & quis Epicurus hîc Prouidentiam neget?

Iterùm idem in EODEM. Rebus iam, ſuâ culpâ & morâ, dubijs, & Romanis animo ac viribus auctis: vt ſuas pariter firmaret, fratrem *Aſdrubalem* ex Hiſpaniâ euocauerat, cum nouis copijs, & valido exercitu. Iam Alpes tranſierat, iam aduentabat: quis non actum de re Romanâ cenſuiſſet, quæ ægrè vel vni Annibali reſiſtebat? Iunge iſtum, veteranum ducem, tot ſubſidia: ad exſequias tuas Roma imus. Vide rem leuem, ſed à Deo, quæ turbat. Neſciebat etiam Annibal fratrem in Italiam veniſſe, & in extremâ Apuliâ conſidebat: cui obuiàm ire, ratio alioqui & conſilium erat. Miſerat autem Aſdrubal, præmijs inductos, quatuor Gallos equites, duos Numidas, qui omnia Annibali ſignificarent: ſed ij cùm totam ferè Italiam tutò emenſi ad Tarentum veniſſent, ibi à vagis Romanis pabulatoribus excipiuntur, Annibali iam vicini. Deducuntur ad Conſulem *Claudium Neronem*, caſtra oppoſita An- IIII.

nibali illîc habentem: fatentur, litteras tradunt, per interpretem explicantur. Ibi cognitum, Aſdrubalem in Vmbriam venire in animo habere, ac fratri ibi occurſuro iungi. Conſul ſtatim, magno animo facinus auſus (vt in magno periculo) validiſſimam partem copiarum clàm è caſtris ſubducit: lectos omnes, ſex millia peditum, mille equites: & dies noctesque non intermiſſo itinere, occultus ad *Liuium Salinatorem* (is alter Conſul oppoſitus Aſdrubali erat) venit. Ita ſtatim duplicatis viribus cum Aſdrubale pugnatum: cuius victi & cæſi caput Nero ſecum eâdem celeritate in caſtra refert: ac poſtero die ante ſtationes hoſtium proiecit. duobus etiam captiuis dimiſſis, qui rem omnem ordine nuntiarent. Tum denique perculſus, imò deſperatus Annibal, vocem hanc è pectore emiſit: *Agnoſco fortunam Carthaginis*. Benè, benè. Tu nitere, & omnia fac: vincens non vinces, prudentia infra fortunam erit, & Nemeſis Carthaginem tuam premet.

MON. IIII. *Regna à Deo & Reges temperari.*

I. Breue monitum, ſed magni ſenſus & vſus: videre quomodo Deus diſponat & cohibeat, hos ne creſcant, hos ne cadant: & velut in æquilibrio res ſuſpendat. Hoc Nicephori Gregoræ

Lib. v. verbis dicendum eſt: *Mirari mihi ſubit*, inquit, *imperueſtigabilem Dei ſapientiam, qui planè contraria vno fine concluſit. Nam cùm duas aduerſarias poteſtates inter ſe committere ſtatuit, nec alteram alteri ſubijcere: aut ingenio & virtute præſtantes vtrique parti moderatores præficit, vt alter alterius conſilia & conatus euertat, & vtrimque ſubditorum libertati cõſulatur; aut vtroſque hebetes & imbelles deligit, vt neuter alterum tentare, & ſepta (quod aiunt) tranſilire audeat, veteresque regnorum limites conuellere.* Dici prudentius nihil potuit: & Prouidentiæ hanc diſpoſitionem quot exempla adfirmant? non inſiſto, & vetera omitto: ſed nuper *Carolus* V. nobis, *Franciſcus* I. Gallis, *Soleimannus* Turcis imperitabant: quiuis eorum dignus orbis terrę imperio. & habuiſſent, aut promouiſſent; niſi concurſus ille fuiſſet, & alius alium interpellaſſet. In parte alterâ exempla, quæ verecundiâ prohibitus non dicam.

MON. V. *Clariſſimè Fata in Prædictionibus elucere.*

At nulla res Fatum clariùs certiusq́ue, quàm Vaticinia, aut Prodigia aſſerant: quæ diu antè, cauſſis notisq́ue nullis apparentibus, cùm euenta deſignent: quid niſi & hæc definita, & à Deo eſſe clamant? Daniel ille VATES, & SIBYLLAE, multis antè ſæculis multa & magna prædixerunt: vnde, & quomodo, niſi quia in Prouidentiæ libro hæc deſcripta? & Deus reuelauerat. Nam ita amat Numinis illa benignitas, per *Somnia*, per *Signa*, per *Spectra*, & *Vaticinia* res futuras oſtendere: diuinitati ſuæ ad ſtruendæ, nobis inſtruendis aut præparandis. Latus lætusq; campus eſt, placet ingredi, & leuiter luſtrare? fiat. At primò de SOMNIIS, nobile eſt quod ASTYAGI vltimo Medorum regi factum. Vidit per quietem, ex naturâ filiæ, quam vnicam habebat, vitem enaſci, & ſic mox diffundi, vt totam Aſiam palmite ſuo obumbraret. Conſulti vates aiunt, *Naſciturum ex filiâ, quæ Aſiæ regnum occupet, ſuo eum nudet.* Territus hac denunciatione, & vt fatùm auerteret (miſer, quid operam ludis?) iamprimùm filiam ſuam extero, & obſcuro tunc viro, *Cambyſi* deſpondet. deinde eamdem partui vicinam ad ſe traducit, & vt quod natum eſſet ſe teſte necaretur. Ergo infans *Harpago* traditur occidendus, notæ fidei, & cui arcana illius regis iamdiu innixa. At ille veritus, ne ſi mortuo Aſtyage imperium ad filiam veniret (nec enim virilis ei ſexus liberi) pœnam obſequij lueret: non necat, ſed paſtori regij pecoris tradit exponendum. Fortè & vxor huius pepererat. quæ re auditâ, ſummo rogat opere maritum, puerum ad ſe deferri, & oculis ſaltem libari. Maritus indulget, it in ſiluam vbi reliquerat: repperit canem fæminam, quæ mammas præbebat, & vnà alites ferasq́ue abigebat. Tactus miraculo, & vel à cane doctus miſerari, tollit puerum, vxori defert; quę videt, amat, alit. & creſcit in virum, in regem: qui Aſtyagem vicit, ſceptrum ad Perſas tranſtulit. I.

Sed & ANTIGONI ſomnium mirabile, ſuper *Mithridate.* II.
Iſte è Perſarum magis oriundus, erat in comitatu Antigoni

Macedonum regis, Perſide ſcilicet deuictâ, & fortunâ ſuâ cum publicâ inclinatâ. Viſus videre noctu Antigonus, ſementem auream in magno campo ſe facere, eam ſurgere, adoleſcere & matureſcere: ſed mox omnia demeſſa item videre, & culmos ſpicasque iacêre inanes. Vocem adhæc audire, *Mithridatem in Pontem Euxinum fugere, auream meſſem ſecum aſportantem.* Non obſcurum ſomnium, aut ſignificatio. itaque rex, vbi euigilaſſet, exterritus tollere ſtatim Mithridatem ſtatuit, & cum filio *Demetrio* communicat, fidem ſilentij iureiurando ſtipulatus. Erat familiaris, in pari ætate, Mithridati Demetrius: & fortè iſte ſe obtulit, à recenti indicio. Miſeratur adoleſcens, & adiutum velit, ſed religione iuramenti cohibetur. Quid facit? apprehenſum ſeducit ab alijs, & nihil effatus, haſtâ in terræ puluere ſcribit: FVGE MITHRIDATES. Quod ille arripit, & verbis iſtis, & vultu ipſo Demetrij monitus, in Cappodociam clàm aufugit, & regnum mox potens & inclytum Ponti condidit: quod ſtetit in octauam ab eo ſtirpem, alterum illum *Mithridatem* Romanâ potentiâ vix euerſum.

III. Aſſidet iſtis, & primo vtique, ſomnium quod ERTVCVLES pater *Oſmanis*, à quo potentes iſti Aſiatici *Oſmanidæ*, vidit: ſed vidit de die, cùm poſt cibum ſumptum meridiaretur. Experrectus igitur, & imagine eâ confuſus, primò corpus aquis abluit, & ſe purgat, vti religio gentis eius habet. tum ad *Edebalem*, virum inter ipſos ſapientem & ſanctum, venit atque infit: *Somnia vir venerabilis* (Annalium Turcicorum verba pono) *ſplendorem Lunæ è ſinu tuo prodire, eumque in meum deinde ſinum peruenire. Eò cùm delatus eſſet, ex meo vmbilico enaſci arborem, quæ regiones varias, montes & valles inumbraret. Ad ipſas autem radices arboris, aquas emanaſſe, quibus vineæ & horti rigarentur: atque ibi ſomnium me ſomnusque deſeruit.* Edebales audito, aliquamdiu ſecum reputans, effatur: *Naſcetur tibi filius, vir bone, cui nomen erit Oſman. Is multa bella geret, victoriam & famam pariet, ac poſteri tui Principes Regesque terrarum erunt. Mea autem filia Oſmani nubet: atque is ſplendor eſt: qui è ſinu meo prodiuit, & in tuo coiuit; ex vtroque autem arbor.* Quàm mira,

mira, & vera prædictio! ſed & de *Lunâ* notabile, quam ſcimus inter ſigna prima eſſe Turcicæ gentis.

Iam ad SIGNA tranſeo: quæ *Magna* aut *Parua*, ſed certa pariter ſe oſtenderunt. TIMOLEONTI Corinthio, cùm in Siciliam, ad pellendum tyrannum, exiguâ manu iret: fax ei in mari, totam noctem, nauiganti præluxit. Amplius, Delphos paullo antè profectus, vt Apollini ſacra & vota faceret; è donis ſuſpenſis vittam, in caput ſuum deciduam, ita excepit, vt coronæ aut diadematis ritu cingeretur. atque erat ea vitta victoriolis & corollis intexta: prorſus vt à Deo coronari, & victor pronunciari videretur. Quid, quod eidem ante pugnam cum *Icete* contingit? Contentio honeſta inter Centuriones & manipulos de ordine erat, & præire omnes volebant: cùm ille, liti dirimendæ, ſortem definire iubet, & anulos Centurionum in eam poſcit. Conijciuntur in ſinum veſtis, commiſcentur: qui primus educitur, is tropheum pro inſigni habebat inſculptum. Aucti omnes ab omine animis, in hoſtem alacriter eunt, cædunt, vincunt. IIII.

MARCIANO Thraci, plebeio genere, & mox Imperatori, plura hæc potentiæ Signa euenerunt. Ad militiam primam eunti, & vt nomen daret, cadauer hominis occiſi in viâ offertur: ad quod ſubſtitit, & miſeratione tactus in eo eſt vt ſepeliat, & terrâ tegat. Dum facit, deprehenditur, accuſatur vt homicida, & Philippopolim abducitur. Iam pœna imminebat inſonti: cũ verus homicida caſu ſuperuenit, & agnoſcitur: ipſe liber ad vicinos numeros tendit. quibus inſcribitur, & (pulchrum omen!) in locum defuncti militis, *Auguſti*. Et iam cum legionibus in expeditionem ibat: cùm morbus eum inuaſit, & in Lyciâ ſubſtitit, hoſpitio apud duos fratres exceptus, *Iulium* & *Tatianum*. Cùm meliuſculè ei eſſet, recreandi cauſſâ, tres ſimul venatum eunt: & fatigati decumbunt, & obdormiunt. Æſtus ſolis erat, & ipſe meridies: ibi aquila, panſis alis, leuiterque corpus librans, ſuper Marcianum ſe ſuſpendit, & vmbram fecit. Tatianus experrectus id videt, ac fratrem excitat, & oſtendit. Vterque mirabundus haud vanè augurantur, auem regiam regnum ei portendere: & Marciano futuram ſortem V.

gratulati, ducentos etiam aureos in viaticum donant. vnum hoc apprecati, vt memor gratusque eſſet, cùm ad Imperium veniſſet. Idem hoc prodigium iterùm ei ſic factum. In Africam, ſub *Aſpare* copiarum duce, profectus eſt: atque ibi pugnâ cum *Ganzerico* rege parùm proſperâ, capitur aſſeruaturque. Cum pluribus ſub diuo recumbit, calido item ſole: ecce aquilam quæ aduolat, Marciano ſuperſiſtit, & incoràm omnibus vmbraculum ei ſedulò præbet. Vidit ipſe Ganzericus, & miratur, & vocat: ac liberum hac lege amittit, vt Imperator pacem cum Vandalis colat. Nec diu pòſt, mortuo *Theodoſio*, *Pulcheria* eius ſoror Principem hunc, & ſibi maritum, deſtinat. ſed maritum ſermonis cauſſâ: ſtipulaturque vt nomine contentus, cetero fructu corporis ſui abſtineat: quod caſtum pia virgo Deo conſecraſſet. Numquid veracia; & palàm à Deo hæc ſigna?

VI. Sec. XII. Atque eadem, ſed triſtioris fortunæ nuntia, in Hiſpaniâ apparuerunt, RODERICO vltimo Gothorum rege. Palatium Toleti erat, ſed clauſum & validis vectibus ferroq; munitum. Fama tenebat, reſeratum id excidio Hiſpaniæ futurum: quod Rodericus ridere, & theſauros occuli ratus, ſeras perfringendas curauit. Theſauri nulli, ceterùm arca reperta, & in eâ linteum: in quo inſolentes hominum facies veſteſq; depictæ, atque ipſi militari habitu atque impetu graſſantes. Verba Latina inſcripta, *A tali eâ gente exitium Hiſpaniam manere*. Quid plura? fides facta-facta: *Iulianus* Comes, cuius filiam rex ſtuprauerat, ex Africâ hoſtes inducit, regem occidit, patriam perdit.

VII. Sunt & *Parua* magnarum ſæpè rerum ſigna. Noſtro æuo, cùm in locum *Pauli* IIII. Pontifex creandus eſſet, & in conclaue purpurati Patres veniſſent: en ſuper IOANNIS ANGELI Cardinalis Medicæi, qui pòſt PIVS IIII. nomen habuit, columba aliquamdiu circumuolitans, cellam conſedit: nec aliter omnes interpretati ſunt, quàm velut à Numine miſſam, Pontificem hunc oſtendere deſignandum.

VIII. In tranſlatione Luſitanici ſceptri ad PHILIPPVM Hiſpaniarum regem, notatum à curioſis eſt, *Sebaſtianum* regem Luſitaniæ,

niæ, cùm in Africam magnâ mole moueret, & pecuniæ inopia eſſet, edicto permiſiſſe & aditum dediſſe in Luſitaniam *Regalibus Caſtellanis*: quod genus monetæ anteà ibi ſpretum. Item, in ipſo apparatu & cultu nobilium, ſub diſceſſum omnes ſubitò variaſſe, & ad Hiſpanicum tranſiſſe. Clariora ſunt, quàm vt interpretatione illuſtrentur.

At verò *Spectra* etiam ſæpè & Genij, variâ ſpecie, prædicunt. Vt ille, qui DIONI SYRACVSIO apparuit, poſtquàm patriam magnâ ſuâ gloriâ à tyrannide liberaſſet. Domi ſedebat, & clarâ luce habitu Furiæ mulier ſe obtulit, grandi ſtaturâ, horrendâ fœditate. Ea domum ſcopis cœpit verrere, nihil aliter prolocuta: & territo Dione, cùm familiares aduocaſſet, ſpectrum abſceſſit. Sed non noxa, quam ſignabat. nam filius eius grandior, incertum an per inſaniam ſubitam, an iram, è ſummâ domo præcipitem ſe iecit, & fœdè occîdit. Sed & ipſum Dionem mox inſidiatores domi interfecerunt, vxore & ſorore eius in carcerem abductis. Quid? non egregiè domus hæc verſa, ſi non euerſa fuit, monſtro ſignificatum? IX.

M. BRVTO Dionis æmulo, ſimile etiam ſpectrum oblatum. Parabat traijcere ex Aſiâ exercitum in Europam, & funeſtos illos Philippos, vbi mox certatum. Nox alta erat, Luna lucens, & Brutus aliquid ſerium animo voluebat, aut, vt alij, lucubrabatur: cùm ecce ſonus ſtrepituſque ad cubiculi ianuam, & ingreditur vaſtâ formâ Æthiops, ſæuo & terrente aſpectu. atque is ſilentio ante Brutum conſtitit. Qui animo & ore conſtans, interrogat: *Quis hominum deorumque es? quæ res huc egit?* Reſponſum rettulit: *Malus tuus Genius ſum, in campis Philippicis me videbis.* Iterùm animosè Brutus: *Videbo.* Diſparuit. ſed vt dixerat, in ipſis illis campis comparuit, noctu quæ pugnam vltimam anteceſſit: cùm à bono Genio Brutus deſertus, malo ſuccubuit; atque adeò ipſe occubuit, & Romana cum eo Libertas. X.

Compar iſtis, quod patrum æuo LVCOVICO Hungariæ regi accidit: cui bellum *Soleimannus* Turcarum Princeps parabat, atque ipſe pariter ſe accingebat. Prandebat in arce Budę, XI. ∞.I϶. XXVI.

foribus

foribus tunc regiæ de more clauſis. Aſtat ad portam quiſpiam humanâ ſpecie, ſed claudus, diſtortus, & habitu cetero cultuq; fædo: qui acri & ſtridulâ voce clamat, poſcitque colloquium regis. Negligitur, & putabant mēdicabulum hominis eſſe: cùm magis magiſq; inclamat, & opus conuento rege, nec alio, eſſe. Re ad regem delatâ, mittit è ſplendidioribus aulicis, iuſſum nomen & perſonam ſuam præferre, & hoc quidquid eſſet, elicere. Venit, & appellat claudum de arcano. qui inſpecto, abnuit hunc regem eſſe: & *Quoniam*, inquit, *audire aſpernatur, abi, nuncia breui & certò periturum.* Et cum dicto ex oculis adſtantium euanuit. Nimis vera comminatio fuit. rex ad *Mobatzium* vrbem, grandi prælio victus, & fugiens in paludes incidit: & dum enititur, equo ſuper eum corruente obteritur, aut ſuffocatur. Annum agebat vigeſimumprimum.

XII. Ad *Vaticinia* aut prædictiones venio: è quibus *Thraſylli* TIBERIO facta, quàm teſtata eſt? Erat in comitatu Tiberij, Mathematici titulo, cùm Rhodi in exſilio ageret. In exſilio: & quàm procul à Principe? & *Caius* ac *Lucius Cæſares*, etiam viuebant. Non deſinebat tamen iſte identidem Tiberio fidem facere certi Principatus. Sed parùm credulo, & iam de dolo etiam ſuſpectanti: & ne ſubornatus ab æmulis, ad eliciendas arcanas aliquas voces eſſet. Atque adeò perdere eum ſtatuit, & clàm necare. Domum Rhodi habebat. & in eâ turrim, quæ rupibus impoſita, mare ex alto deſpectabat. In hanc turrim ducit Thraſyllum, cum vno fido & valente liberto comite: certus, vt dixi, tollere, niſi fidem ei faceret fidæ prædictionis. Cùm aſcendiſſent igitur, cœpit interrogare: *Soli ſumus, dic per quidquid carum habes, vera hactenus mihi dicis? de imperio etiam adfirmas?* Ille iterare, & ſidera ſic velle. *Si de meo igitur ſtatu compertum*, inquit, *ex ſideribus habes: de tuo ecquid ais? inſpice.* Ille thema ponere, ſitus ac ſpatia ſiderum conſiderare: denique timere, palleſcere, & exclamare, *Anceps ſibi, ac propè vltimum, diſcrimen inſtare.* Eo dicto complexus hominē Tiberius, verè conſcium futurorum aſſerit: & quod de ipſo meditabatur, ſi non ſatisfeciſſet, pandit. Quâ arte hoc Thraſyllus potuerit, verè ſiderali, an potiùs Geniali, alibi videndum ſit: nunc aliud

eius

ius mirandum addo. Ambulabat in litore, cum eodem Tibe-rio. nauis longè conſpicitur: ille ſtatim affirmat Româ venire, & litteras nuntioſque ab Auguſto de reditu eius afferre. An & hoc tale ex ſideribus? nugæ: ex inſtinctu.

Neque minùs nobiles iſtæ (plures enim ſunt) in DOMITIA-NI Principis rebus. Fuit *Largius Proculus* quidam, vir inter illuſtres: qui publicè in Germaniâ prædixit, ipſo tali die Domitianum obiturum. Cùmque res eâ ad Præſidem dimanaſſet, gratificaturus Domitiano, & ſimul quia hæc præſagia vetita, vinctum eum Romam miſit. Nec negauit, cùm introductus ad Domitianum eſſet, imò magis magiſque aſſeuerauit. Iuſſus igitur in carcerem recludi, & aſſeruari donec dies is tranſiſſet, tum puniendus: imò, vt res docuit, tum liberandus, & præſagij ſuſpiciendus. Aliud. Fuit eodem tempore *Aſcletario* Mathematicus, qui & diem & genus mortis Domitiani apud quoſdam dixit. Vocatus ab ipſo, eadem iterauit: quærentiq; Domitiano, vt eluderet, *Tu igitur, quâ morte periturus?* ille ſtatim, *Fore, vt à canibus laniaretur*. Tum Imperator, ad fidem coarguendam, extemplò abduci, & viuum exuri iuſſit: ſiue, vt Suetonius, priùs interfectum. Sed vtrùm horum, tamen extra vrbem, viâ Latinâ, homo vritur, ſcilicet vt nihil reliquum è cadauere eſſet, quod canes laniarent. Sed ecce nimbus ſubitò ortus rogum exſtinguit, & miniſtri ſemiuſtum relinquentes diffugiunt. Canes ſuperueniunt, & vorant. Veſpere cænanti Domitiano, inter alias fabellas eius diei, id refertur: & valdè eum, ſed fruſtrà commouit. Munit ſe, domi hæret, neminem admittit: ſed ſui eum reperiunt, & Stephanus, cubiculariorum primus, cædem patrat. Quâ ipsâ in re, *Apollonei Thianei* nobile vaticinium non eſt omittendum. Erat tunc Epheſi in Aſiâ, tanto terrarum & marium abiunctus. Is diſſertationem forte in publico habebat, ac primò hæſitare & loqui remiſſiùs, mox palleſcere, & ſilere: denique paſſus aliquot exſiliens, vt mente motâ, *Euge Stephane*, inquit, *rectè. Percute tyrannum, percute homicidam. Benè eſt, percuſſiſti, vulneraſti, occidiſti.* Hæc in publico dicta & geſta, ipsâ horâ, quâ Stephanus percuſſit: ô mira, ſed vera. Attexetur autem non indecorè XIII.

QVÆSTIO:

Liceátne igitur & deceat, in euentus inquirere, & vates aut diuinos conſulere?

Non arbitramur: etſi ſuprà tetigi, prudentiâ aliquâ ſcrutari poſſe & odorari, quò tendāt fata. Sed diſtinguenda tota res eſt: & ſic habe. Indicijs aut notis, quas vir prudens ex lectione, ex vſu, & obſeruatione ſimilium collegerit, aliquid ſuſpicari aut præſumere de fatis, id licet; ſed cautè, & timidè. At ex artibus magorum, ariolorum, diuinorum, mathematicorum, & quod aliud tale genus, id verò nefas eſt, nec diuina aut humana lex

Deuteron. cap. XVIII. permittit. Deus palàm edicit: *Non inueniatur in te, qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atque auguria: nec ſit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones conſulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus.* Et noſtra diuina lex tantùm? etiam falſa illa Mahumetis. Ioannes Leo

lib III. de Africâ. ſcribit: *Magiam & caballiſticas artes lege Mahumeticâ vetitas, & velut hæreticas haberi. Huius enim,* inquit, *Alcoranus* OMNE DIVINATIONVM *genus vanum eſſe aſſerit, Deumque ſolum arcana noſſe.* Benè hoc & prudenter Mahumetes: atque omnis bona Reſpublica damnat. Illa Romana, quot decretis & legibus? notæ ſunt: nec cauſſæ etiam ignotæ, aut diu quærendæ. Eruo iſtas. primam, quòd turbant prædictionibus animos, & ad nouas aut magnas ſpes impellunt. Mecænas apud Dionem, in Oratione ad Auguſtum de Republicâ conſtituen-

Lib. LII. dâ, dignâ quam Principes legant: Τοὺς δὲ μαγευτὰς, inquit, πάντως οὐκ εἶναι προσήκει. πολλοὺς γὰρ πολλάκις οἱ τοιοῦτοι, τὰ μὲν τινα ἀληθῆ, τὰ δὲ πλείω ψευδῆ λέγοντες, νεοχμοῦν ἐπαίρουσι: *Diuinos & vates in republicâ eſſe, prorſus non oportet. Multos enim hi tales, dum vera quadam, plura falſa proferunt, ad res nouas impellunt.* Rem dicit. & quid tam proprium iſtis, quàm magna & blanda prædicere, & animos ad fortunæ faſtigia attollere? facili noſtrâ credulitate,

1. Hiſtor. *tamquam peritiâ, & monitu fatorum* (ait Tacitus) *prædicantur; & cupidine humani ingenij, libentiùs obſcura credi.* O veriloquia! inclinamus: & vidi & riſi Principes viros, auribus atque animis

in hæc pronos, imò alia omnia artium prę his ſpernentes. At, vt Dio aiebat, turbas & res nouas dant. Quis neſcit, qui hiſtoriam veterem legit? & *ad ſcelus* (ait iterùm Tacitus) *ab huiuſmodi votis facillimè tranſitur*. Hinc conſpirationes in Principem, aggreſſiones, deiectiones: & quæ copiâ exemplorum deterreor affirmare. Poëta ſufficiat, aut veriori nomine hîc vates: Ibid.

——Nos prauum ac debile vulgus Statius.
Scrutamur penitus ſuperos. hinc pallor, & iræ,
Hinc ſcelus, inſidiæque, & nulla modeſtia voti.

Apollo veriora dicta nunquam dedit. Sed cauſſa altera, Fallacia. Nihil in prædictionibus iſtis firmum, nihil ex arte certâ (quidquid aſſimulent) hauſtum: & qui veriora dixiſſe videntur, à Geniis habent. Sed iipſi quàm ament & gaudeant nos fallere, id quoque ſcimus. Quid, quòd vel inuiti etiam fallunt? neque enim ſunt omniſcij, & quamquam ſubtiles, & arcanorum Dei per notas ſcrutatores: tamen aberrāt, & abyſſum illum Fati non peruadunt. Itaque benè iterùm Tacitus: *Mathematici, genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax*. Certè vtrumque. nam & potentes deſtituunt aut decipiunt, aliò tranſgreſſi: & vanitatibus fallunt. *Pátere* (ait iocosè Seneca) *aliquando Mathematicos vera dicere* Patior. & tot ſagittas cùm emittant, vnam tangere, aberrantibus centenis. Enimuerò ridiculi Principes, qui huc ſe donant. Vide Agrippinam, Neronis matrem: quæ mortuo Claudio, domi eum aliquādiu tenuit, & famam de morte ſuppreſſit, vt progreſſui ſcilicet & auſpicijs *tempus proſperum, ex monitis Chaldæorum, attentaret*. O dij deęque, tetigit! quàm ſalutaris ille rector, quā diuturnus, quàm illi & ſibi lætus etiam fuit! Bellum aliud in Nicetâ Choniate, prudenti illo (fatendum eſt) hiſtorię ſcriptore. Tāgit vitium ſui (vtinam non & noſtri!) æui, atque ait: *Noſtris temporibus* IMPERATORES NIL SINE PRAESCRIPTO ASTROLOGORVM *agunt: & rebus gerendis dies atque horas eligunt, vt ſidera dictarunt. Itaque Alexius Imperator, diu cunctatus, quando opportunè Blachernas rediret: tandem dies & hora ex aſtris eliguntur. Redit. & quidem ita feliciter, vt cùm primùm ſe moueret, terra ante ipſum profundè dehiſceret: atque ipſe euaderet, ſed Alexius gener eius, & multi illuſtrium in ſpecum delaberētur, læderenturque: Eunuchus verò vnus è gratio-* 1. Hiſtor. Tac. XII. Annal.

ſis planiſſimè periret. En, & hîc veracem ac felicem artem! quam Deus de induſtriâ ridendam ſic propinat, vt nos auertat. Recitat magis ridendum, de *Manuele.* cuius imperio, cùm Siculi & Latini mare occupaſſent, vicinum Byzantio, & damnum ac dedecus in oculis cottidie eſſet: ſemel iterumq; in eos claſſem miſit, ſed cum clade & ignominiâ ſemper repulſam. Igitur Mathematici & aſtra conſuluntur, eligitur dies felicior, nec ambigitur de ſucceſſu. Parat ſe *Conſtantinus Angelus,* vir illuſtris, & prodit iam in hoſtem: ſed ecce citis nuntijs è medio curſu reuocatur: *quia explorauerat Princeps parùm certò & ſagaciter indagationem factam, & erroris aliquid interueniſſe.* Ergo thema iterùm ſtatuitur, magnâ curâ: & diu diſputato inter peritos, tandem conuenit de benefico & ſalutari ſiderum aſpectu. Cõſtantinus emittitur: & quid quæris? victoria in manibus. Adeò quidem certò, vt vix in mare progreſſus Conſtantinus, non dicam vincatur, ſed ipſe cum ſuis capiatur: quo nihil deterius potuit euenire. Eant Principes, & his credant. Atque peritiores aliquos ſortientur. Ita, peritiores ad fallendum, non ad ſciendum: & quidquid dicitur, extrema fraus & noxa occupabit, rideât licet prima. Valerij verbis claudam: *Mathematici* (& alios intellige) *leuibus & ineptis ingenijs, fallaci ſiderum interpretatione, quæſtuoſam mendacijs ſuis caliginem inijciunt.* Audis Princeps? *leuibus & ineptis ingenijs* adhærent, placent: & tu inter eos cenſeri velis? Audi & de *quæſtu,* quod addit: finem hunc omnes iſtæ præſtigiæ (non enim artes) habent: caue, ſperne. Tantùm, ſi *Somnia, Signa, Spectra, Vaticinia* Deus palàm mittit (& viros tunc pios doctosque conſule:) inſuper ne habe.

CAP. VI.

DE CONSCIENTIA.

Eam curandum eſſe, atque obſequendum.

A Religione priuſquam abeam, de Conſcientiâ etiam admoneo, & adnecto. Quid ea eſt? ex religione & Dei metu animi iudicium ortum, bona approbans, mala abhorrens.

Omnes

Omnes illuc vocāmur ab interno iſto iudice, velut ad tribunal: & homini formato indelebilem hunc characterem Deus impreſſit. Tertullianus pulchrè: *Poteſt obumbrari, quia non eſt Deus; exſtingui non poteſt, quia à Deo eſt.* Vtrumque rectè. nam & nubes aliqua ſiue aulæum ei obducitur, affectu aut contemptu iubente: ſed prorſus non amouetur aut tollitur, imò ipſa aulæum tollit. Mali doctores in Politicis, qui hanc ſeponunt aut calcant: qui externam virtutum ſpeciem nobis ingerunt, ipſas admitti negant. Bis terque miſeri, etiámne animo huic & Conſcientiæ imponent? Vela te, & verte in varias formas: vbicumque vera virtus non eſt, vitium ſubſequetur, & ex eo inquies in animo aut timor. Vetus ille idem ſcriptor: *Omne malum aut timore, aut pudore natura ſuffudit.* Quantò melius, ſecurius, firmius, rectâ apertaque viâ incedere, Deo, ſibi, hominibus, ſe probare? Exclamare cum Philoſopho noſtro: *Nibil opinionis cauſſâ, omnia Conſcientiæ faciam. Populo ſpectante fieri credam, quidquid me conſcio faciam?* Ades, ades, quiſquis populum ducis, hanc habe conſiliorum actionumq; tuarum ducem & magiſtram. *Nihil hac luce clarius, nihil hoc glorioſius teſtimonio, cùm veritas in mente fulget, & mens in veritate ſe videt.* Vis vnum, ſed illuſtre, probæ vitæ, probæ mentis exemplum? cape.

Apolog. cap. 1.

Seneca.

Bernard. in Cantic. Serm. LXXXV.

LIVIVS DRVSVS, cùm domum in Palatio ædificaret, & architectus offerret, ita ſe ſtructurum, vt libera ab arbitris & ab omni deſpectu eſſet: *Quin tu potiùs*, inquit, *ſi quid in te artis eſt, ita compone domum meam, vt quidquid agam, ab omnibus inſpici poſſit.* Vox magnifica, vox laudanda! vita an pro eâ fuerit, ambigo, neque inquiro.

CAP. VII.

DE PROBITATE, ET CONSTANTIA.

Vtramque Principi conuenientem, aut neceſſariam eſſe.

HAS Virtuti & Religioni addidi: quæ iure vbique vtraque in Principum factis oſtendat. Quid enim *Probitatem* appello? niſi rectum & ſine fuco Virtutis amantem animum, quique ipſam propter ipſam, non commodum aut famam, amat. Talem in Principe requiro, & ex deſcriptione Amphiarai, apud Æſchylum:

Οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος,
Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα:
Nam iuſtus eſſe, non viderier ſtudet,
Sulcum profundum in mentis agro conſerens,
Conſilia de quo germinant ſalubria.

Bona deſcriptio, & monitio. Iuſtus probuſque eſto: & ex profundâ mente pullulabunt honeſta, & vtilia, conſilia. Ne enim iſta ſeparemus: non inquam Honeſtum ab Vtili. & errat ab Italiâ doctor, qui ducit aliò; qui tyranniones minutos, non Reges aut Principes legitimos format. Abeat. tolle tu fucum & fraudem: quæ nec valida, nec diuturna eſſe poſſunt. Poſteà ſuper hac re plura. At verò *Conſtantiam* dico, animi erecti magnitudinem, qui vtrique Fortunæ par eſt, nec attollendus à lætâ, nec alterâ deprimendus. Sicut adamas, nobiliſſima inter gemmas, infractam vim habet: ſic Princeps debet animi robur. Et verò quàm ei opus eſt? in altam illam fortunam quot nimbi, procellæ, fulmina incidunt, aut incurrunt? Nihil miſerius Principe, qui ad ſingula moueatur, aut ſe inflectat. Debet & ab vſu, & tractatione rerum, induere Conſtantiam. Videt adſiduè incerta rerum humanarum: publicè aut priuatim caſus & calamitates audit: verſetur in ijs, non inhæreat. & vt rota in curru per terram voluitur, ſed ſuper eam exſtat: ſic ipſe.

ipſe. Tractet humana, & norit: ſed ijs ſe etiam eximat, & ſecum dicat: *O quàm contempta res eſt homo, niſi ſuper humana ſe erexerit!* Seneca.
Denique poëtæ hoc imbibat:

Lege Deum, minimas rerum diſcordia turbat, Lucanus.
P ACEM SVMMA *tenent.*

Sed exempla aliquot veræ *Probitatis*, & tum *Conſtantiæ* videamus.

I. ARISTIDE inter Græcos, quid probius aut ſimplicius? qui cùm gloriæ & nominis cauſsâ periclitaretur in exſilium decennale mitti, quòd à genere ſuffragij *Oſtraciſmum* Græci dicunt: minuendæ ſcilicet priuatæ potentię, & muniendę publicæ libertati: ille, inquam, cùm in ſuffragia iam iretur, ipſe quoque aderat, & ſtabat permixtus plebi. Ibi aliquis de numero, ſcribere imperitus, hunc propinquum rogauit, vt in teſtulam nomen *Ariſtidis* inſcriberet, damnandi ſcilicet eijciendique. *Ergo eum noſti?* inquit: *aut alibi is te læſit, nocuitque? Neutrum*, inquit alter: *ſed hoc malè habet & damnatum eo, quòd paſſim vocari audio Iuſtum.* Teſtam accepit Ariſtides, & paruit, ac nomen ſuum promptè inſcripſit. O ſumma Probitas, & alio quàm populari illi theatro digna!

II. In ijſdem Græcis, EPAMINONDAE tota vita nil niſi probitas & rectitudo fuit: adeò in factis non obliquus, vt nec in verbis: *& ne ioco quidem mentitum vmquam*, fidi ſcriptores tradiderunt. Idem, cùm inuidiâ premente, bello præfectus non eſſet, re tamen & neceſſitate talem Ducem poſtulante: imò & alius imperitus eiuſce artis delectus eſſet: ipſe nihilum motus, pro gregario milite nomen dedit. Ac cùm mox, ignauiâ ductoris, ventum in verum & grande diſcrimen eſſet; cunctis circumſpicientibus & Epaminondam requirentibus, ille alacris, & deterſâ iniuriæ memoriâ, prodijt, & exercitum obſidione ereptum, incolumem in patriam reduxit.

III. Simile aut gemellum tuum Q. FABI factum. qui cùm per iniuriam æquatus imperio, ipſe Dictator, cum *Minutio* Magiſtro tuo militum eſſes; quin & diuiſio legionũ, vt inter Conſules ſolet, facta: haud diu fuit, cùm temeritas & vanitas in

laqueos

laqueos incidit, datura Annibali pœnas, niſi tu patriæ & ciuium caritate, & probitatis illo ſtimulo, copias tuas ſtatim de caſtris eductas hoſti obieciſſes; & ciues non libertati ſolùm, ſed ſanitati reddidiſſes. Pænituit enim actorum, atque ipſum adeò auctorem Minutium. qui reuerentiâ & admiratione virtutis, ſigna, ſe, & ſuos in caſtra tua reduxit, & feriò ſubmiſit ac ſubiecit.

IIII. M. PORCII CATONIS nomen, in duplici homine meruit, vt Probitatis & Virtutis habeatur. Sanè ille ſenior, quantâ integritate vixiſſe debuit, qui cauſſam quinquagies dixit, & obtinuit? nec id gratiâ aut opibus, ſed contra gratiam aut opes totius ferè ciuitatis. Nam inimicos plurimos ei aut inuidos, cùm Probitas tum & Seueritas faciebat: qui nemini parcere aut amicus eſſe didicerat, qui reip. non eſſet. Atque adeò (miræ fiduciæ factum) ex hoc numero inimicorum *Tib. Sempronium Gracchum*, cùm ſenex accuſaretur, vltrò iudicem popoſcit & ſumpſit: ſed & aduerſario iudicante abſolutus, in poſterum & gloriam ſibi & ſecuritatem peperit.

V. Quid Iunior CATO VTICENSIS? ſed ille Cónſtantiæ reſeruetur, cuius pectus templum & ſacrarium proprium ei Diuæ fuit.

VI. In eius locum M. BRVTVS prodeat, qui & in contubernio eius vixit, cùm Cyprum peteret; nec virtutibus ſolùm, ſed adfinitate ſe iunxit. Duxit enim *Porciam* eius filiam, tali patre, tali marito dignam. Sed ipſe Brutus, fallor, aut vnicum exemplar eſt in omni vitâ benignæ & manſuetæ Probitatis. Quàm compoſitus ille animus fuit, qui inſtante Pharſalicâ pugnâ, ipſo veſpere ad multam noctem legit, & ſcripſit, Polybij Epitomen commentans? Vnde ea quies, niſi ab animo introrſum quieto & puro? Qui nec Cæſarem quidem cum perturbatione aut odio occîdit: teſtante M. Antonio, cuius hæc vox fuit, *Vnum ſe putare M. Brutum, exſortem affectus, Cæſarem adortum, patriæ & legum amore.* Atque ita eſt. alij in regem ſurrexerunt, ipſe in regnum. Quàm certum argumentum in ipſo M. Antonio? quem cùm vno ore coniurati occi-

dendum cum Cæſare cenſerent, ſolus reſtitit, iuſtitiam magis quàm commodum ſpectans, & quia ex normâ legum modò putaret, tolli tyrannum. Eâdem animi rectitudine, cùm alij optimatum ad Octauianum deflecterent, illum colerent: reſtitit, & palàm denuntiauit, imponi & tolli in humeros tyranni heredem, grauiori mox ſeruitute. Nec id quidem metu ſuo, aut odio. quem ille odiſſet, qui nec armatum & inſidioſum hoſtem, C. Antonium? Bis eius copias & ipſum cinxit, & in manu habuit capere aut occidere: dimiſit. Quo tam benignæ virtutis fulgore milites percuſſi, ad eum tranſierunt, atque ipſum ducem captiuum tradiderunt. Quid deinde in Lycios? acres & peruicaces hoſtes erant: tamen captis per vim arcibus aliquot & opidis, omnes ſine pretio liberos dimiſit. Nec ſic placantur. igitur Xanthios obſidet, premit, & fortuitus ignis vrbem comprehendit: quem ciues introrſum, deſperatione & peruicaciâ, augent, alimenta inijciunt, ſe interficiunt: Bruto miſerante, reſtinguente, ſalutem offerente. Sed & lacrimas vbertim emiſit in triſti caſu, & pręmium militibus pronuntiauit, ſiquis hominem Lycium conſeruaſſet. Talis & in Patarenſes fuit, pertinaciter item reſiſtentes. Atque ipſe cùm animi dubius eſſet, oppugnaret an omitteret; non victorię diffidentiâ, ſed metu ſimilis veſaniæ: ecce habuit in poteſtate pleraſque eorum fæminas, quas omnes intactas in vrbem remiſit. Perfregit ea res animos, & ſponte opidum Virtuti, quod non Terrori aperuerunt. Tamen ille tam mitis in hoſtes, qualis in ſuos fuit? ſeuerus, vbi meruiſſent. In ipſo ardore ciuilium armorum, cùm multa militi, omnia ferè ducibus licent, accuſatum apud ſe à Sardianis *L. Pellam* Prætorem, repetundarum, nihil cunctatus damnauit, & infamiâ notauit: improbante & indignante Caſſio, quòd id temporis amici non alienandi, ſed noui adiungendi viderentur. At ille in Virtutis & Iuſtitiæ orbitâ firmus, nec in communi exceſſu exceſſit: & deſeri, ac deſerere omnia maluit, quàm illas. O virum, cui vel hoſtis meritò lacrimas impendit! Is fuit *M. Antonius*. qui interfecti (ſponte, & ſuâ manu) corpus liberto cuidam ſepeliendum tradidit: atque adeò paludamento ſuo velauit. Quod ille cùm auaritiâ interuertiſſet, neque vnà cremaſſet; gnarus iratusque

Antonius, protinus interfici iuſſit, cum hac ſuperdictione: *Et tu neſciebas, cuius tibi viri ſepulturam mandaueram?* Neſciebat vile ingenium: ſed viri hercules magni, & vel *primi, vel vltimi* (vtrumuis dicas) *Romanorum*. Tranſeo ad exempla

CONSTANTIÆ.

I. Quorum agmen ducat PHOCION Athenienſis: vir qui contra vulgus, contra potentes, contra fortunam & mortem ipſam immotus ſtetit. Oraculo aliquando Athenis recitato, *Eſſe vnum virum, qui à concordi ciuitate diſſentiret*: quærentibus omnibus, & frendentibus: *Quæſo*, inquit, *quieſcite: ego ille ſum, quem quæritis. nam mihi nihil eorum, quæ agitis, placet.* Proh animum! ſicne vnâ voce totum populum reum agere peruerſitatis, & inſipientiæ? Sed cauſſa tamen erat: & illis Alexandri temporibus, populus Athenienſis delirabat ſenectute. Idem igitur, cùm Dux electus, trepidos ſuos in bello videret, & linguâ ſolâ fortes, prudenter abſtinuit à pugnâ. Mox, cùm rediſſent, & pace factâ incuſarent illum ignauiæ, & quaſi vincere neſciſſet, aut noluiſſet: inquit, *Felices vos, qui Ducem habetis veſtri gnarum! nam alioqui iamdiu periiſſetis.* Feſtiuè & mordaciter, exprobrans ignauiam & imbelliam, quam in animo gerebant, ore auertebant. Iterùm in populum, & eius aurigam Demoſthenem. cùm ille quaſi coërcens libertatem Phocionis diceret, *Interficient te Athenienſes, ſi furere cœperint*: iſte, *At te*, inquit, *ſi ſapere.* Tetigit illum, vt improbum; hos, vt parùm ſanos. Et conſtans hic tenor per omnem vitam, nec in morte deſeruit. ad quam publico iudicio damnatus, ſciſſâ ciuitate in factiones: cùm duceretur in carcerem, præcurrerunt improbi, in viâ obuij & conuiciantes. inter eos vnus, ſputum in os eius congeſſit. Ille conuerſus placidè ad Archontes, *Nemon huius*, inquit, *reprimet proteruiam?* Cùm amicus eius in carcere quereretur, quòd iniuſtè cum Phocione interficeretur, *Et tu*, inquit, *non in magnâ gloriâ ponis, quòd cum Phocione?* Alio rogante, *Numquid ad filium vellet? Maximè*, inquit: *iubere me, vt iniuriarum populi Athenienſis obliuiſcatur.* Alio amico petente, vt priori ſibi bibere cicutam liceret: *Grauis mi Nicocle*, in-

quit,

quit, (id ei nomen) *hæc petitio : ſed cui per omnem vitam nihil abnui, hoc quoque indulgeo.* Ita conſtantiſſimus vir obijt, cum ſui famâ, Athenienſium infamiâ æternâ.

Quid verò mulier in eâdem Græciâ? CRATESICLEA fuit, mater *Cleomenis*, qui rex Spartæ res ibi nouauit, aut potiùs lapſas in antiquum locum reponere tentauit. Is cùm grandi bello cum Achæis diſtineretur, ſed & *Antigonum* ac Macedonas timeret; à ſe impar, opem & opes à *Ptolomæo Ægypti* rege petebat. Qui ſpem fecit, eâ lege, vt hæc Crateſiclea mater eius, itemque filius, obſides fidei in Ægyptum mitterentur. Durum & inſolens ſatis viſum Cleomeni, nec auſus matri proponere, etſi neceſſitas adigebat. Itaque aliquoties loqui eâ de re conatus, abſcîdit, & abſceſſit. Mulier acuta animaduertit aliquid eſſe, & amicos eius percontata, *Ecquid vellet effari Cleomenes, nec auderet?* Quin hortata eos eſt, vt incitarent & ſubmonerent. Tandem ergo Cleomenes poſtulata regis aperuit: illa autem in cachinnum effuſa, *Et hoc erat*, inquit, *quod dicere aggreſſus, non dicebas? Mitte verò hoc corpuſculum quocumque terrarum, vbi vſui Spartæ ſit, potiùs quàm hîc ſenio & deſidiâ ſoluatur. At tu vir & rex eſto.* Statimque inſtitit mitti, & nauigare. Deduxit igitur Cleomenes cum toto exercitu Tænarum vſque, Laconiæ promontorium, vbi parata nauis. Illic in templo Neptuni congreſſi, priuſquam nauim conſcenderet, mutuo complexu & lacrimis (quis matris & filij affectum neſcit?) diuelluntur. Sed illa egrediens, *Age rex Spartanorum*, inquit, *compone vultum & animum, ac caue quiſquam, qui foris adſiſtunt, lacrimantes nos videat, aut Spartâ aliquid indignum admittentes. Hoc enim in nobis eſt, caſus dij gubernabunt.* Sic fata egreditur alacri aſpectu, puerum manibus trahens: nec fæminam ſolùm exuit, ſed matrem. Eadem paullò pòſt, cùm Ptolomæus parùm ex fide ageret; & Cleomeni occaſio eſſet paciſcendi cum Achæis, ſed cunctaretur ob matrem: illa audito, reſcripſit animosè, *Ageret quod ex vſu & dignitate Spartæ eſſet, nec Ptolomæum hunc timeret, ob vnam anum & puerum, quorum eſſet compos.* O mulier, non quidem filio meliore, ſed fato dignam & tu, & ille, poſteà ſub ignauo & infido rege perijſtis. 11.

III. Licet & alteram fæminam addere MONIMEN Mileſiam, quæ inſigni formâ & lepôre, ſed ingenio melior, *Mithridati* regi placuit. Tentauit pudicitiam eius, blanditijs, donis, & ad quindecim millia aureorum ſimul miſit: quæ fortiter ſpreuit, & reiecit procum regem, donec nuptiarum titulo & pacto euicit. Sed nec eæ fregerunt magnitudinem animi. mærebat, & ſortem ſuam deplorabat, quòd pro marito dominum, pro liberis & familiâ, cuſtodiam nacta eſſet eunuchorum & barbarorum. Victus tandem Mithridates à Romanis, & animi atque amoris æger, ne in poteſtatem Monime veniret, miſit qui mortem indiceret, eunuchum *Bacchidem*. Illa nihil cunctata, & cupienti propior, diadema detractum capiti (nam vt regina ornabatur) collo aptauit, atque ex eo ſe ſuſpendit. Sed imbecillo & diffracto, indignabunda, *Infelix faſcia*, inquit, *nec hîc mihi eris vſui?* Et abijciens illud ac conſpuens, iugulum Bacchidi alacriter obtulit, ac tantumnon læta perijt.

IIII. Quid Græca me tenent? M. CATO ad ſe vocat, ille inclytus Conſtantiæ ſacerdos: cuius vel à puero dedit ſpecimen. Nam cùm apud Liuium Druſum auunculum, vnà cum Cæpione fratre educaretur, ac Latini ſub id tempus de impetrandâ ciuitate agerent: euênit, vt *Popedius Silo*, vir inter primos Latinorum, hoſpitium item apud Druſum haberet. Itaque cum pueris familiariter cauillans & iocans, & *Heus vos*, inquit, *ecquid apud auunculum pro nobis, & ciuitate capiendâ, intercedetis?* Ibi Cæpio blandè ſtatim annuere, Cato ſilere & toruùm intueri. Tum Popedius, *Quid tu igitur? non promittis?* & ſimul ſuſtollit, & extra feneſtram elatum, pendulum habet, cum minis & terrore deijciendi. Vocem etiam & vultum exaſperat: ſed Cato nihil motus, intrepidè ſuſtinuit, & perſtitit ſilentio negare. Ibi Popedius, relato & depoſito, ſubmiſsè ad amicos: *Et quid ſi hic vir ſit? ne vnum quidem ſuffragium, credo, in populo feramus.* Benè diuinabat. nam Cato firmus & certus, nihil in remp. vllo metu dicere aut facere; ſed nec ab alijs, quod in ſe erat, fieri. Eiuſdem roboris, in Sullanis temporibus, à paullò iam grandiore exemplum. Annum enim agebat quartumdecimum: & ſæpè *Sarpedon* pædagogus

&

& doctor eius ad Sullam ducebat, honoris cauſsâ, ſalutatum. Atque ipſe admittebat, quia amicus patris eius fuerat, & comi ſermone excipiebat. Domus autem illa parum à carnificinâ aberat. ita capti, vincti, torti, ducebantur; ſed & capita inferebantur & efferebantur interfectorum. Cato inhorruit, & vidit alios clàm ingemiſcentes: atque ad magiſtrum ſuum, *Hunc hominem*, inquit, *quid ita nemo interficit?* Subijciente illo, *Nam metuunt eum magis, quàm oderunt. Quin tu ergo mihi*, inquit, *gladium dediſti, vt eum interimam, & patriam è ſeruitute aſſeram?* Quæ dixit vultu atque oculis ita acribus & minacibus, vt Sarpedon deinceps & rariùs ad Sullam duceret, nec niſi tentatum & excuſſum. Tertium, à iam viro. *Metellus Nepos* Tribunuſplebis remp. turbabat pernicioſis rogationibus, quas Catoni certum erat impedire. Ille hoc prouidens; Cæſare adiutore, forum de multâ nocte ſeruis & mercede conductis operis occupauerat, vim haud dubiè facturus in reſiſtentes. Amici igitur Catonis, & tota domus, mæſti & anxij; ſolus ipſe ſecurus cibum cepit, dormijt, manè ad forum ijt. Cùm veniſſet, videt templum & gradus Caſtoris armatis inſeſſos, ipſum Metellum aſſidente Cæſare, ſupernè imminentes, quaſi duces: omnia ad pugnam & tumultum parata. Riſit, & ad proximos: *O hominem timidum, qui aduerſus vnum & inermem tantum habuit delectum!* Et Munatium Tribunum è bonis, manu ſecum trahens, eluctatus per gradus eſt in ſummum: atque ibi medium ſe ſtatim immiſit & compoſuit, inter Cæſarem & Metellum. Stupuit ipſa audacia, ad hoc robur: & cùm trepidè Metellus legem per ſcribam recitari iuſſiſſet, Cato inhibuit: donec ipſe Metellus, arrepto codice, recitaret. Sed & hunc Cato è manibus ei extorſit: ac Metellus, ſigno dato, armatos immiſit, diſſipatâ ſtatim concione, & nemine, præter Catonem, reſtitante. Hunc cùm lignis lapidibuſque peterent, *Murena* Conſul ægrè texit, & abduxit: ſed confirmatis iterùm ciuibus redijt, & ſolâ ſuâ conſtantiâ peſtilentem rogationem diſiecit. Quartum. Pompeius ab Oriente redux, & in magnis opibus ac gloriâ, vidit quid animorum in viro eſſet, & quanta ſibi acceſſio ſi hunc adiunxiſſet. Itaque ad affinitatem adſpirauit, & ſororē (ſiue ſororis filiam, vt alij) petijt vxorem. Votiua

conditio omnibus viſa, atque ipſis maximis fœminis: ſed non Catoni. qui renunciari liberè iuſſit, *Non capi aut illaqueari ſe per fœminas. quòd ſi Pompeius rectam in rep. viam iniret, vltrò ſe amicũ fore; ſin aliam, nullo pacto aut pretio.* Quintum. C. Cæſar Conſul legem de diuidendo agro Campano ferebat, priuatim vtilem, publicè exitioſam. Vnus Cato reſiſtebat acerrimè: adeò vt Cęſar pro imperio, abſtrahi à Roſtris hominem, & duci in carcerem iuberet. Ducebatur, ſed & ſic inter viam de lege identidem diſſerebat, incommoda & inſidias eius oſtendens. Iamq; peruenerat pænè ad carcerem, deducente pleraque parte Senatus & optimatium; cùm Cæſar à conſtantiâ victus deſtitit, & è Tribunis vnum ſubmiſit, qui eximeret & liberaret. Sextum. Præturam petebat Cato, & impetraſſet, niſi Cæſar, Pompeius, & illa potentium manus ſe obieciſſet: vnum hunc reueriti, vt progreſſibus ſuis impedimentum. Itaque effuſâ & apertâ largitione effecerunt, vt præferretur ei Vatinius, mortalium pænè poſtremus. Quid Cato? accepit & tulit iniuriam eo animo, quo alij beneficium: & vultu etiam nihil deiectus, eodem die in forum venit, ambulauit, & pilâ luſit. Deus immortalis, an non ſuper affectus & motus humanos hic vir fuit? an non dignus, de quo Poëta ſcriberet:

Quippe malo vnum Catonem, quàm trecentos Socratas?

Dignus. & robur etiam in morte ſileo, quod variam interpretationem habere poteſt, & noſtræ Religionis ſcito, culpam.

V. PORCIAM ſubnecto, patri filiam. Nupſerat ea *M. Bruto,* marito heroinâ hac digno. Is cùm agitaret de nece Cæſaris, etſi ſedulò ſilebat, tamen vultu manifeſtus erat grande aliquid & atrox agitare. præſertim amanti, & coniugi. Suſpicata igitur tale aliquid, & maritum ſilere quia diffideret imbecillitati: ſtatuit ſui ſumere experimentum, & fecit. Cultro tonſorio, cùm ſola eſſet, grauiter in femore ſe læſit. Secutus ſanguis largior, debilitas, atque etiam febris: cùm Brutus domum venit, trepidus & re inopinatâ mæſtus. Illa remotis arbitris, *Age mi marite, aſsíde, eſt quod ſeriò fabulemur. Ego tibi cùm nupſi, coniux in domum tuam veni, non amica aut pellex: nec menſæ aut tori tantùm, ſed triſtium lætorumque conſortem me dedi. Catonis filia ſum:*

& pro illâ ſtirpe me cenſe. Quid ergo? de te queror? minimè, ſi alia ſpecto, & ſolennia coniugiorum, aut beniuolentiam ſiue & amorem hunc externum. Sed altius ſpiro, & amicitiam etiam volo: atque vnus ille in animo dolor eſt & pungit, fidem non haberi fidei meæ. Nam quid diſſimulas? nónne curam video, quæ te coquit? arcani magnique aliquid, quod agitas? Cur me celas? auxilium ſi non ſperas, ſolatium exſpecta: nam de ſilentio, poſſum apud te ſpondere. Non reſpice ad alias mei ſexus: ego (iterùm dico) Catonis filia ſum: & addo, M. Bruti vxor. Vel natura me à tali patre, vel conſuetudo à marito, fortem conſtantemque reddant, etiam aduerſus extremos metus. Quid verba facio? rem vide. Cepi ipſa mei experimentum: & ecce hoc vulnus, quod ſponte intuli, vt diſcerem ecquid dolori aut tormentis par eſſem. Sum, confide. poſſum ferre, poſſum contemnere: & mori ô Brute cum marito, & pro marito poſſum. Proinde ſi quid tu honeſti agitas, quod vtroque noſtrûm ſit dignum, ne ſile. Brutus admiratus animum, & oſculatus affectum, manus præ gaudio in altum ſuſtulit: &, *O omnes cælites, adeſte volentes propitij, ac dignum me Porciâ maritum præſtate.* Tum ordine coniurationem aperit, & conſortes: nihil territæ aut deterrenti, imò animanti. Atque hoc primum eius Conſtantiæ, vt ſic dicam, ſacrum: alterum à mariti morte. Audijt enim de triſti in Philippis pugnâ, & Brutum ſuum fuiſſe. nihil igitur morata, mori voluit: ſed amici & cuſtodes impediebant. Illa ipſis & iam ſibi irata, *Quid?* inquit, *mortem aliquis impediat, aut neget? non poteſt: & pater vos docuit.* Ac cum dicto proſiluit, & è foco prunas ardentes hauſtas ori ingeſſit: & ſpiritum, quem emittere non potuit, ſuffocauit incluſum. Probas hoc? inquies. non, ſed miror: imò & probet aliquis, ſed ab illo æuo.

Ad Chriſtiana & noſtra exempla tutiùs tranſeo: quæ in ſanctis viris & martyribus ſunt infinita. Nullâ re hęc Religio magis abundat, magis ſe commendat & adfirmat. Sed ea in ſuis locis ſunt prompta: nos ſparſa in hiſtorijs colligimus. & in ijs vnum ALFONSI PERESII GVSMANI, in Hiſpaniâ Bæticâ, cui à moribus cognomentum BONI fuit. Magnus pace & bello ille vir, clarus opibus & earum vſu: atque ecce ſpecimen. Rex Caſtellæ Sanctius *Tariſſam* (quæ veterum *Carteia* ſiue *Tarteſſus* VI. ∞ CC. XCIII.

teſſius eſt) de Mauris ceperat, ſed anxius cuſtodiendi & tenendi, ob hoſtium viciniam, & ingentes ſumptus. Suſcepit vltrò in ſe curam Alfonſus, & partem ſtipendij de ſuo daturum promiſit: rex intereà res alias ageret. Paullò pòſt, frater regis, *Ioannes*, ambitione prauâ ad Maurum tranſit, & copijs ab eo acceptis ſubitò Tariffam obſedit. Obſeſſi nihil trepidare, in ſuâ & ducis virtute fidere, animos ſupra periculum habere: niſi quòd infregit eos ſubitò inopinata res, captus Alfonſi filius (in agris fortè interceperant:) & ante mœnia oſtenſus. Vnicus porrò patri erat. Illi minari, niſi opidum dederetur, ſub oculis interfecturos ſe, & fœdè lancinaturos. Motis, flexiſq; alijs, ille nec hilum: & altâ voce negat, *Si centum filios in poteſtate haberent, non ideò ſe à fide & honeſto abiturum. Quin*, inquit, *ſi tanta libido iugulandi eſt, en gladium*: & ſuum è mœnibus proiecit. Stupor me habet hæc ſcribentem: quid ſpectantes? Ille ſic abijt, & ad prandium ſe compoſuit. cùm ecce clamor & eiulatus diſſonus auditus eum euocat: iterumque in mœnibus ſe ſiſtit. Quærenti conſternationis cauſſam, refertur, *Filium barbarâ crudelitate interfectum. Hoc erat?* inquit, *credebam vrbem ab hoſtibus captam:* & pari tranquillitate ad prandium vxoremque redijt. Crederis poſteri? ſed credite. res ita geſta eſt: & hoſtes magnitudine viri attoniti, nihil vltrà tentantes, diſceſſerunt. Libet hîc exſultare: éſtne factum vel in omni antiquitate fortius, vel laudabilius? Gratulor tibi gens & domus illuſtris Ducum *Methymnæ Sidoniæ*, quæ ad hunc auctorem ſtemma & ſanguinem refers. Felix origine, eſto imitatione.

VII. Hæc ad miraculum exempla ſunt: alia non tam ferientia, ſed haud minùs ſapienti approbanda. De FERDINANDO Hiſpaniarum rege traditur, poſtremo iſto qui Mauros eiecit, per omnem ętatem firmo conſtantique ingenio fuiſſe: & cùm vtramque ſępè ſortem expertus eſſet, proſpera atque aduerſa ſic compoſitè & ſedatè tuliſſe, vt nulla vmquam in vultu eius conſiliorũ aut affectuum veſtigia deprehenderentur. Idem cùm Barcinone, à furioſo quodam graue vulnus in ceruice ſubitò accepiſſet, neq; animo turbatus eſt, nec gemitum aut vocem doloris indicem emiſit: tantùm ſeruari paricidam & examinari iuſſit, quo

quo auctore feciſſet.

Vxor eius ISABELLA virilis animi curæque mulier, & hæc laude æquauit, aut ſuperauit maritum. Nam cùm nuptias adornaret cognominis ſuæ filiæ, cum *Emanuele* Luſitaniæ rege, & ſubitò nuntius adferretur de morte *Ioannis* vnici filij; illa hoc agere, & dolorem comprimere, vultumq́; fingere tamdiu potuit, donec Emanuel ab alijs id reſciſſet. Eadem non in aduerſæ ſolùm valetudinis, ſed in partus acutiſſimis doloribus, & gemitum & vocem ſupprimebat. rem incredibilem, niſi à fidiſſimis matronis, quæ à cubiculi curâ erant, id certò ſe cognouiſſe *Marinæus Siculus* adfirmaret: VIII.

Horum nepos CAROLVS QVINTVS Imperator, cùm in Germaniâ copias & caſtra ad Ingolſtadium haberet, cinxiſſentque eum ingenti numero militum fœderati hoſtes: nec illi viſum dimicare, vel quia ſui nondum conueniſſent, vel quia præuidebat tutam mox & ſine cæde victoriam: ecce iſti æneorum tormentorum copiâ validi, tantum ferreę grandinis in caſtra iaculati ſunt, vt vno die ad VI. *millia* maiorum globorum numerarent. Itaque omnia ictibus peruia, ipſum Cæſaris tentorium, & ad latus eius & tergum occiſi: cùm ille nec locum, quid locum? nec ſtatum, nec vultum mutauit. Quinetiam monentibus amicis ſibi, atque omnibus in ſe, parceret; dixiſſe arridens fertur, *Conſiderent, neminem Imperatorem tormenti ictu perijſſe.* Breuia hæc relatu, examinanti ingentia ſunt, & digna memoriâ ac laude ſæculorum. Atque hæc talis conſtantia, & morum actionumque grauitas, in omni reliquâ eius vitâ fuit: IX.

Etiam in ſanguine. Nam ab hac ſtirpe PHILIPPVS II. rex, familiarium teſtimonio, Conſtantiæ laude veteres nouosque æquauit. extra aut ſupra affectus, non gaudio, non dolori peruius; neque animo ſolùm, ſed vultu ęquabili & immoto. Quis Sapientium, & qui vnum hoc egerunt, eò peruênit? Sed quod alij verbis; ipſe factis ſibi vindicauit, NEC SPE NEC METV. Finiui, & addo, non aliam virtutem Principe digniorem, aut in eo, vt ſic dicam, honeſtiorem eſſe. X.

CAP. VIII.

DE PRVDENTIA,

Quam Vſus & Hiſtoria gignunt, & producit Doctrina.

POſt Virtutem, cuius caput eſt Religio ſiue Pietas, Prudentia neceſſaria eſt Principi, atque ijs qui in republicâ verſantur. Hæc non aliud eſt, quàm notitia rerũ euentuumq;, & iudicium in ijs rectum. Tria illam pariunt, Natura, Vſus, Doctrina. Natura multum poteſt, & ab eâ ſolâ, aut certè leuibus alijs auxilijs, prouecti quidam operęprctium fecerunt. Sed vſus ſi acceſſerit, etiam mediocris Natura attollitur, & in conſilijs actionibusque ſe probat. Quid ſi doctrina? plurimùm: & tria hæc vbi concurrunt, mirum quàm valida ea mixtio, & vera ex ijs firmaque Prudentia oriatur. Nam profectò vbi aliquid horum ſolitarium, Superbia, Pertinacia, Error comitantur: & in multis ſcio me obſeruitaſſe. Quid tamen ex his ad rempublicam optimum? puto, Vſus: & Theognidem ſapienter ſcripſiſſe,

Δόξα μὲν ἀνθρώποισι κακὸν μέγα, πεῖρα δ' ἄριστον.

Eſt mala Opinio, at eſt homini longè optimus Vſus.

Nam vbi ſola Natura, ſiue & Doctrina; profectò Opinio innaſcitur, & gnari ſcientesque eſſe volumus, vbi non ſumus. At Vſus firmior, & in artibus per ſe valet. Age, fabricam quàm multi ſolo opere & vſu didicerunt? quid artem nauis gubernandæ? & ciuilis & militaris in republicâ quædam ars eſt: ab Vſu igitur diſcenda. Nec tamen plenè ſatis aut perfectè. quia illa, quæ dixi, vniforme aliquid & ſimplex ſunt; iſta, Deus bone, quas varietates, quos ſinus & receſſus habet? Lumen vndique inferendum, vt peruideamus: & maximè à Doctrinâ, non illâ tamen argutâ aut ſubtilium ſcientiarum, ſed memoriæ rerum præſertim, quam Hiſtoriam appellamus. Nam ea, ſi attendis, quid niſi alter Vſus eſt? Quæ in iſto video, tracto, facio; in illâ lego, haurio, diſco: & tanto plura, quanto plus

rerum euentuumque complectitur, ab omni æuo. Mihi paucis annis experiri licet, & in vnâ aliquâ orbis parte, ſiue angulo: illîc ſæculorum res ſunt; illîc, quàm latè patent ſola hæc terrarum. Itaque materies diſcendi maior; & diſces, ſi oculos mentis in illo velut ſpeculo defigis exemplorum. Accedit, quòd prudentes multi, & vſu docti, olim ferè hiſtoriam conſcripſerunt: & ijdem ſenſus breues, aut monita inſeruerunt, Deus bone, quàm recta, quàm ſalutaria, ſi bona mens eligit & excerpit? Sed Hiſtoriæ laudes pertexere, non eſt hîc locus, nec decet: addo de *L. Lucullo* tradi, eo qui Mithridatem & Tigranem vicit, potentiſſimos reges, vix aliam imperandi bellandique peritiam, quàm ab Hiſtorijs attuliſſe. Et iſtas igitur præcipuè ego Principi; ſed & adhærentem *Geographiam* commendem: *Geometriam* leuiter: & tum maximè *Philoſophiam*, id eſt Ethicam Phyſicamque. Duæ iſtæ partes forment eius animum, vel ad Virtutum amorem & pretium; vel ad notitiam cæleſtium & terreſtrium, è quibus Magnitudo animi oritur, & ſimul Modeſtia, collatione vtrorumque. Non inſiſto (alibi feci:) ſed *Peregrinationem* etiam obiter ſuadeam: quæ valdè ad notitiam ſui ſtatus, tum & ad Prudentiam facit. Hæc omnia quę Principi, magis ijs & pleniùs, qui circa ipſum, ſuggeram: quibus plus ſcilicet otij, & ſæpè ingenij eſt, ad talia pernoſcenda. Sed age, pro inſtituto, Exemplis hæc illuſtremus aut firmemus.

SOLON Athenienſis, horum omnium vnus exemplum præbeat: in quo Natura, Vſus, Doctrina viguerunt. In republicâ aſſiduus ille fuit: ſed etiam in peregrinationibus, & Ægyptum, Cyprum, Aſiam luſtrauit: atque id diſcendi cauſsâ. Vſum vides: quid Doctrinam? ſcripta & verſus docent, quos reliquit. Atque adeò tantâ eius cupiditate exarſit (ſic loquendum eſt:) vt ipſe in Carmine quodam glorietur, *Cottidie addiſcentem ſe aliquid ſenem fieri.* Cottidie. itáne? etiam circa ipſam mortem. Nam cùm langueret, & aſſidentes amici aliquid inter ſe diſſererent, ille caput ſuſtulit, & flexit ad audiendum. Interrogatuſque, Quo fine tunc aut fructu? nobilem illam vocem edidit, *Vt cùm iſtud ſciero, doctior moriar.* O deſiderium! 1.

& quid in vitâ, aut eius flore faciendum: cùm ille hæc in morte?

II. EPAMINONDAE verò, etſi in craſſiore aëre nato, tantum litterarum ſtudium, philoſophiæ doctrina tanta fuit, vt
Lib.xv. *mirabile videretur*, ait Iuſtinus, *vnde tam inſignis militiæ ſcientia homini inter litteras nato.* Quod mihi tamen non mirabile,
Lib.v. imò cum Diodoro Siculo ſentio, qui ipſam hanc ſcientiam cauſſam fuiſſe vult rerum ab eo præclariſſimè geſtarum. Philoſophatus ille ſcilicet eſt, ſed ἄνευ μαλακίας, vt Thucydides loquitur & approbat: *ſine mollitie, aut deſidiâ*: & habuit ad robur & ad prudentiam magiſtram. Sanè Pythagoricis dogmatibus addictum maximè, & Phyſicæ ſcientiæ fuiſſe, idem Diodorus monet.

III. Huius diſcipulus & alumnus PHILIPPVS MACEDO, non *Alexandri* ſolùm, ſed & *Magni* pater. Ille inquam, omnem hanc magnitudinem aut inſtitutione, aut inſtrumento & inſtructo reliquit. Græcia domita, & firmus ille ordo militiæ, veteranus miles, optimi Duces, hæc omnia à Philippo fuerunt: & ipſe Philippus ab Epaminondâ, & doctrinâ. Nam obſes triennio Thebis habitus, in eius domo diuertit, optimo magiſtro vſus ad dicendum, ſapiendum, faciendum.

IIII. Ipſe ALEXANDER haud aliâ re mihi quidem magis laudabilis, quàm doctrinæ ſtudio videtur, & moribus quos hauſit à doctrinâ. Ij fuere, Magnanimitas & Clementia. Sed à puero mitioribus artibus imbutus, mox in Ethicis & Politicis, aliiſque Philoſophiæ, præceptorem habuit Ariſtotelem: quem virum? ipſius Sapientiæ prolem aut alumnum. Felix doctore, ſed & felix ingenio. cùm non, vt plerique, leuiter imbuit ijs animum, nec ſtatim, vt ad arma vênit, artes faſtidiit: ſed & doctos in contubernio ſuo habuit, audiuitque; & ipſe, cùm licuit, aſſiduè legit. Idque *Homerum* maximè. quem ita non amauit, ſed coluit, vt cùm in Darianâ prædâ ſcrinium, gemmis & auro cultiſſimum, repertum eſſet, alijque aliò deſtinarent; *Imò*, inquit, *Homeri carminibus reſeruetur*: quaſi pulcherrimum opus, pulcherrimo conditorio dignum eſſet. Sed

& incubuiſſe, & indormiſſe eum ſæpè Homeri libris, traditur: vel ex eo, non vulgaris ſcientiæ aut iudicij æſtimandus, qui altum & ſuper omne vulgus poëtam æſtimaret.

Vltimus, inter Græca exempla, PHILOPOEMEN eſto: quem *vltimum Græcorum*, magnâ eius laude, quiſpiam dixit. Is etſi in militiam ſtudio & indole propenderet, tamen (ait Plutarchus) & *Philoſophorum præcepta ac monita legebat, ſed non omnium; eorum dumtaxat, è quibus progreſſum ſe ad Virtutem ſperabat facturum.* Habebat & hoc in ore: *Doctrinam debere ad facta tendere, non otij aut inutilis loquacitatis cauſſâ vſurpari.* Atque vtinam hoc alijs, vt mihi, probet! Sed nos facere id decet, Principes debent. V.

Ad Romanos tranſeo. quorum conditores ROMVLVS & REMVS, non tam ruſticuli fuerunt, quàm vulgò eos faciunt: ſi verum eſt, quod Dionyſius & Plutarchus tradiderunt, *Gabijs in adoleſcentiâ, liberalibus ſtudijs operatos, atque omni eorum liquore perfuſos.* Et ſanè facta atque ordo Romuli, non olent barbariem: minùs *Numæ, Seruij*, aut *Tarquinij* regum. VI.

Et ſi fateor iacuiſſe pòſt, aliquot ætatibus, Romæ Doctrinam; donec Græciâ captâ, ab hac caperentur. Longum ſit omnes aut plures dicere: M. CATO VTICENSIS, pronepos illius qui Græcos & omne id genus pelli vrbe volebat, ita ſtudijs eorum ſe dedidit, vt & in Senatu, obiectâ leuiter togâ, libros legeret: vir, cuius nomen rectè factum defendit, quidquid fecit. VII.

Quid IVLIVS CAESAR, ille ſic acer militiæ, & Martis verè pullus? haud minùs Muſarum fuit. Scripta eius id docent, quorum pauca extant, pleraque perierunt; quæ inter ipſos rerum ciuilium aut militarium æſtus iactationesq; confecit. Nec in itinere quidem vacuus: ſed amanuenſem in vehiculo apud ſe habens, dictanſque aut legens. Itinere Hiſpanienſi, ſpatio XXIIII. dierum, ſiue vt alij, ſeptem, poëma compoſuit, quod inſcripſit *Iter.* In ipsâ Hiſpaniâ ſub tempus Mundenſis prælij (& quando vmquam magis, non dicam occupatus, ſed ſolicitus?) libros duos de *Analogiâ* confecit, & totidem *Anticato-* VIII.

nes. Mirabitur,qui breuitatem temporis,& occupationes viri nouerit:ſed non mirabitur,qui vigilantiam & inſtantiã,quando pleraque hæc & alia, ipſis noctibus, ſub pellibus ſcribebat. Macte diuini, & indefeſſi ſimul ingenij, vir! cuius & hoc ſignum, quod ſollenne tibi *ſcribere & legere ſimul, dictare & audire* (verba Plinij ſunt:) *epiſtolas verò maximarum rerum quaternas pariter librariis dictare, aut ſi nihil aliud ageres, ſeptenas.* En aquilam!& quis ad hoc æui ſublime ſic volauit?

IX. Nec degenerauit ab eo OCTAVIANVS, iudicio filius, poſteà Auguſtus. qui *Eloquentiam & liberalia ſtudia*, ait Suetonius, *ab ætate primâ cupidè & laborioſiſſimè exercuit.* Ipſo Mutinenſi bello, in tantâ mole rerum, & legiſſe, & ſcripſiſſe, & declamaſſe cottidie legitur. Itaque opera pluſcula ſcripſit, quædam & verſibus;à tempore tamen, & eius inuidâ falce, præſecta. Nec in ſe modò eruditionem volebat, ſed in Adminiſtris neceſſariam cenſebat. adeò, *vt cuidam Legato Conſulari, tamquam rudi & indocto, ſucceſſorem dederit, cuius manu* IXI. *pro* IPSI.*ſcriptum animaduerterat.*

X. TIBERIVS verò, vel ad culpam, vtriuſque linguæ ſtudiis auribusque ſe dedit. Affectabat enim & rara & obſcura,& quæ pauci ſcirent, ſcire gloriabatur. Itaque aſſidui in cohorte eius Græculi,quos & præmijs honorabat, & quæſtionibus exercebat. Hic tamen eſt Tiberius, cui nemo in calliditate,& firmâ regendi arte,ſe componat.

XI. Non eo per Imperatores ceteros : nam quis eorum non ferè talis fuit? Vſqueadeò, vt M. ANTONINO *Philoſophi* cognomen hæſerit? quod ſupra alios in eo ſtudio deditus eſſet, Stoicam etiam ſectam profeſſus. Et quis tamen vitâ melior, imperio mitior aut felicior dabitur?

XII. Quid autem Chriſtiani deinde noſtri? de THEODOSIO IVNIORE traditur, cum hiſtorias Græcas Latinasque aſſiduè euoluiſſe:tam pertinaci in libris ſtudio, vt cùm diem militaribus aut ciuilibus occupationibus daret,noctem ijs ſeponeret. Quin & candelabrum ſibi ſtrui adfabrè curaſſe, eo opificio, vt oleum ſponte ad lychnum perueniret ac ſuppeteret: ne

vel

vel interpellaretur lectio, vel miniſtri cum vigilante (ô humanitas!) vigiles eſſent.

Caroli Magni amorem & honorem in litteras multa loquuntur. Quid clarius, quàm, velut vexillo propoſito, vocati vndique viri docti Lutetiam, in caſtra quædam litterarum! Felicia caſtra, quæ tot præclaros non milites, ſed duces dediſtis & datis, in militiâ hac togatâ! Sed illud quoque in *Paulum*, Aquileienſis Eccleſiæ Diaconum eminet, genere nobilem, ingenio litteriſque nobiliorem. His dotibus conciliatus olim *Deſiderio* Longobardorum regulo, dum fata erant: poſtquam ea ad Carolum tranſiſſent, huic ijſdem cauſſis carus, & inter intimos familiares admiſſus. Sed Paulus veteris beniuolentiæ & aulæ memor, conſilia agitabat liberandi Deſiderij, & è finibus exſilij educendi: quorum conuictus, ipſe in exſilium, in Diomedis inſulas, ſeponitur. Sed nec illîc fidei aut legum ſatis reuerens, rupit tranſſcenditque terminos, & ad *Ragaiſum* Beneuenti Ducem cõfugit. Itaque Proceres certatim accuſant, damnantque capitis duplicem perfidiam: & in ipſum Ragaiſum arma ſuadentur. fruſtrà, apud mitiſſimum & litterarum amãtiſſimum regem: quod ſolum nomen & titulus Paulum ſeruauit, ipſumque cum Paulo Ragaiſum ei conciliauit. Impoſitum modò munus, vt Hiſtorias à fine Eutropij ſcriberet, item ſeorſim Longobardica, aliaque in profanis aut ſacris. O dignum Principem, qui in digniorem hæc conferret! XIII.

Neque abnuo tenebras deinde fuiſſe, & neſcio quo malo fato barbariem: præſertim in Principum aulis, & priuatim modò bonum Doctrina cenſebatur: an addã, & nunc cenſeri? Tamen velut ſtellæ, interluxerunt pauci. vt Robertvs rex Neapolitanus, cui litteræ & litterati percari fuerunt. Ille eſt qui *Petrarcham*, & poëſi, & ſerijs ſcriptis nobile ingenium, fouit: ille qui *Boccatium* in amoribus habuit. Quid ipſam doctrinã? Vox eius audita: *Cariores ſibi litteras regno eſſe.* Deſipuit, an altè ſapuit? XIV. M.CCC. XI.

Et quàm ſimilis vox & animus Alfonsi illius magni, in eodem regno fuit? Neque enim ſemel edixit: *Malle ſe omnium regnorum* (ſeptem ea numerabat) *iacturam facere, quàm mi-* XV.

nimam

nimam doctrinæ.Et ſanè amauit in ſe,in aliis: & *Laurentium Vallam*, *Antonium Panormitam*, *Bartholomæum Faccium*, *Georgium Trapezuntium*, *Ioannem Auriſpam*, *Iouianum Pontanum*, & examen deinde iuniorum, huic regi debemus. Ille Athenęa in regnis paſſim, ille Bibliothecas inſtituit, aut exornauit: nec gratius ei munus offerri poterat, quàm rarior aut electior liber. Quin ipſum *Librum apertum* pro inſigni vſurpabat: ſignificans Scientiam Principibus conuenire, ex iis hauſtam. Et cùm aliquando audiret regem Hiſpanum dixiſſe, *Non conuenire Principibus litteras*: ſtomachans ſubiecit, *Bouis, non hominis, vocem eam eſſe*.Itaq; legit aſſiduè: *Liuium* & *Cæſarem* maximè. nec dies fuit, vt familiares tradiderunt, quin his inuerſaretur. Idem, quod miremur, *Annæi Senecæ* magnus amator: adeò vt ipſe, ſuo Marte, in Hiſpanicum ſermonem Epiſtolas verterit, vſui ſuæ gentis.Sed nec ſacrâ lectione abſtinebat; gloriatusque eſt, totum *Vetus & Nouum teſtamentum, vnà cum Gloſſis*, decies & quater ſe perlegiſſe. Hæc Rex, hæc ſenex: vbi priuati & iuuenes eſtis? Senex, inquam. nam vix ante quinquageſimum annum ſtudia attigit, inſtitutione eius in adoleſcente neglectâ. Tunc Grammaticam, operâ *Martini* cuiuſdam didicit: quem ita carum deinceps habuit,vt numquam à latere dimiſerit. Videor non de Principe, ſed litterione aliquo loqui: at ille etiam quantus vir belli domique fuit? quàm magnus, quàm felix rebus geſtis? Elogium ei demus. à *Carolo Magno* maiorem virtute & fortunâ Principem Europa non habuit: &(mentiri velim) non habebit.

XVI. Addamus è Pannoniâ MATTHIAM CORVINVM regem: qui clariſſimo militari patre *Ioanne Hunniade* natus, nec in eo ſtudio degener, Doctrinæ iſtud adiunxit. Ferox ad id æui ea natio,& tota Martis, cultum ingeniorum morumque à Matthiâ accepit: & quis neſcit regum exempla ſubditos æmulari? Itaque Italos Germanosque, ſiqui litterarum gloriâ clarerent, euocauit: Bibliothecam inſtituit in ipsâ regiâ Budæ, rarum theſaurum, & quem cum dolore recordamur Barbaris, cum ipsâ Pannoniâ,obueniſſe.

XVII. An & mulier his ſe inſeret? inſeret meritò ISABELLA, *Ferdi-*

Ferdinandi Catholici regis vxor. quæ ad omnia alta natá, & verè virilium curarum mulięr, etiam Doctrinam vnicè amauit. Delectatam ſemper conſtat (neſcio quâ inclinatione animi) ipſo Latinæ linguæ pronunciatu & ſono: nihil vt libentiùs audiret. Et mox reſpirans paulliſper à grauiſſimis curis & bellis (reuerà enim particeps & tori & ſceptri erat:) reſpirans, inquam, ſtatim ſe ad Grammaticum demiſit, eique annum ita aſſiduam operam dedit; vt Latina non ſolùm capere, ſed vertere ipſa in ſuum ſermonem, poſſet. Sacris etiam & diuinis officijs cùm intereſſet, lapſantes, aut vel in ſillabâ peccantes ſacrificos aduertebat, ſed & ſæpè admonebat.

Enimuerò nec olim aut nunc Barbari (tam clara vtilitas eſt) ab hoc cultu alieni. teſtor MITHRIDATEM illum veterem Ponti regem, qui variè, & in ipsâ medicinâ doctus; hoc præfert eximium, Tenuiſſe vigintiduas linguas, ſic vt omnes ſubditos, quemque ſuâ dialecto, promptè & ſcienter alloqueretur. XVIII.

CHOSROES autem Perſarum rex, Iuſtiniano & Romanis per ſuas clades notus, & eloquentiam Græcam adamauit, & Philoſophiæ ipſius non limen, ſed adyta penetrauit. Ariſtotelem totum percalluiſſe aiunt, Platonis lineas & numeros: ſed & ipſa Græcorum opera in ſuam linguam multa tranſtuliſſe. Hæc aiunt: & demus famam aliquid adſtruere: vel conatum iſta. nónne magnum in magnis iſtis regum? XIX.

MAHVMETES etiam Turca me tenet, SECVNDVS eo nomine. qui cognitionis illuſtrium virorum facinorumque maximè cupidus, Hiſtorias ſibi verti in ſuum ſermonem iuſſit, Græcas Romanasque: & ipſos viros depingi à *Gentile Bellino*, eleganti pictore, quem ad hanc operam à Venetis exambierat. His ille ſtimulis, vtinam ne ad tam alta, & nobis triſtia, animum æmulatione erexiſſet! XX.

CAROLVM V. de induſtriâ totum hoc agmen volo claudere, & ſimul ſalutare monitum ſuggerere. Eum magnitudo ſtatim rerum & imperij, tenerum adhuc à ſtudijs abduxit: etſi amorem tamen & reuerentiam non excuſſit. Ac quondam XXI.

cùm Genuæ oratorem aliquem audiſſet Latinè dicentem, nec plenè ſatis cepiſſet, triſti & ingenuo ore confeſſum Paullus Iouius ſcribit (is arbiter coràm & teſtis erat:) confeſſum, inquam, *Dare ſe nunc puerilis incuriæ pœnas : & præſagum Hadrianum præceptorem fuiſſe, qui hanc pœnitentiam ei prædixiſſet.* Credimus optime Princeps. & quàm multi hodieque tecum, iam grandiores, id eſt ſapientiores, dolent in hoc neglectu? Cogitent parentes, emendent, filiorum & publico bono. Voueo.

I. LIPSI
MONITA ET EXEMPLA POLITICA.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

DE PRINCIPATV.

Eum præferendum alijs imperijs videri.

QVAE adhuc dixi, etſi ad Principem aptaui, communia cum alijs ſunt, & in omni imperio adhibenda. Hunc formare magis, & propiùs dirigere incipiam: ſi tamen priùs breuiter adſtruxero eum, & laudaro. Nam ambigere multos, & diſſeri variè de optimâ imperij formâ olim & nunc, ſcitum eſt: at nos iſtum præferimus, & cauſſas diſtinctè, & velut per titulos libabo. Primò, quia liquet

MON. I. *Antiquiſſimum hunc eſſe.*

Homines autem primi, & origini ſuæ id eſt Deo proximi, malis artibus fraudibuſque nondum corrupti, cenſendi ſunt optima elegiſſe: elegerunt Principatum. In familijs, quod primum imperium, vnus fuit. Plures deinde familiæ cognationibus iunctæ, vnum habuerunt: & ex iſtis ſocietates, conuentus, oppida, vnum. donec magna imperia nata, & oppreſſio cœpit, ab ambitione exorta: & ſic quoque ferè vnus. Seneca ve-

Epiſt.xc. riſſimè: *Primi mortalium, quique ex his geniti Naturam incorrupti ſequebantur, eumdem habebant, & Ducem & Legem, commiſſi melioris arbitrio.* Itaque idem alibi: *Natura commenta eſt regem. quod & ex aliis animalibus licet cognoſcere, & ex apibus: quarum regi ampliſſimum cubile eſt, medioque & tutiſſimo loco.* Sed quibus *aliis animalibus*? in parte alibi explicat: *Mutis gregibus aut maxima corpora præſunt, aut vehementiſſima non præcedit armenta degener taurus: elephantorum gregem excelſiſſimus ducit.* Idem in ouibus, in auibus, & alio genere congregum animantium, eſt videre. Eſt igitur antiquiſſimus, & Sacræ etiam noſtræ litteræ oſtendunt: in quibus à condito orbe ad diluuium, moderatum in familiis imperium fuit: à Diluuio, ambitio miſcuit, & *Nimrodus* Noachi pronepos, imperium in Aſſyriâ & finitimis inuaſit. Hic eſt, quem profanæ litteræ (ad primorem ſillabam alluſione) *Ninum* appellant. Sed addo etiam,

I. De Clement.

Epiſt.xci.

MON. II. *Communiſſimum hunc eſſe:*

Neque olim tantùm, ſed & nunc plurimo orbis ſic notari. Olim quidem, Sacra dicunt. vbi Iudæi regem poſcentes ſic audiuntur: *Conſtitue nobis regem, ſicut &* VNIVERSAE *habent nationes.* Sed & in Italiâ, primi illi Romani (apud Liuium) *in variis voluntatibus, regem tamen* OMNES *volebant.* Etſi poſteà mutarunt, & ad Optimatium ſtatum iuerunt: quid ita? naturali hac ſæpè mutatione, vt à rege in tyrannum, à tyranno ad optimates aut populum Reſpublica eat: iterumque ab iſtis ad tyrannum, & regem. Faſtidio & odio hoc fit, non Principatus, ſed Principis alicuius malè eo vſi. Ceterùm & vetus hic orbis Principes ferè vbique habuit, in Aſiâ, Africâ, Europâ (pauca loca, neque diu excipias:) & nouus item repertus, ſic eſt, aut fuit. Argumentum, optimum vſu & ratione eſſe, quod tam diu, & tam multis placuit: atque, vt dixi, ab ipsâ naturâ. Sanè rationem ſi excutimus, eam videbis hinc ſtare, ab his cauſſis. Primò dicimus,

I. Reg. cap. VIII.

Lib. I.

MON. III. *Iuſtitiam magis in eo exerceri.*

At Iuſtitiæ fruendæ cauſsâ Imperia primùm ſunt reperta,

Ea igitur magis in Principatu floret, vigetque: nec ſunt noxæ aut corruptelæ, quæ in aliis illis formis. Vide. Rex aut ipſe ius dicit(olim & * nuper etiam factum:) aut qui dicant, eligit & deſignat. Si ipſe, ſupra metum aut gratiam eſt, magis auaritiam: & nihil iſtis, quæ præſtringere oculos iudicantium ſolent, donat. Si alij; ſunt tamen ab ipſo. & curâ eligit, & electis iam ſupereſt & intendit. Non ſunt ijs ſic libera iudicia, vt non iudicium huius metuant; & ſiquid fœdius patrent, pœnam. In alio ſtatu quid ſimile? Si ad Optimates is; factio, & agnati, & amici occurrent, & alternis inter ſe ius aut iniuriam gratificantes. Si ad populum; magis peccabitur, & irâ aut affectu damnatos paſſim videbis, aut dimiſſos. Ad Athenienſes aut Romanos leuiter tranſi: oſtraciſmi optimorum ſunt, & exſilia, & mulctæ. Contrà, peſſimis honores habiti, & iudicijs per vim & manum etiam erepti. Quid de corruptelis dicam? hîc regnant. Secundò,

* Vide hoc libro, cap. XI.

MON. IIII. *Tranquillitatem & concordiam coli:*

Quod optimum aut optatiſſimum in Societate eſt, viuere quietos, à vi & iniuriâ tutos. Metus vel auctoritas hoc facit Principis. quem vnum omnes reſpiciunt: qui vnus omnia poteſt: & ius vitæ necisque habet. Itaque meritò animi magis domiti & fracti ſunt, & colla ad iugum inclinant. Non ſic inter plures dominos: quorum potentia ſparſa eſt, & ideò minor, vt flumen in plures riuos diductum. Alius alium reſpicit; patronum contra hunc aut illum habet: & addo, quòd nec coërcitio ſeuera aut libera. quia in ſuffragijs aut comitijs, popularium operâ egent. Itaque conniuent & indulgent, gratiam ſingulorum quærunt. Ita minuitur Auctoritas; & quod ſequitur, Reuerentia aut metus, vinculum obedientię & quietis. Parte alterâ minùs tranquilli, quia ad rempublicam ſæpè auocantur. ſunt comitia, ſunt leges: & ſuffragia ſua habent. In ijs deinde ambitio & factio interuenit: quid præterea? ſeditio ſæpè, & turbæ, atque etiam pugnæ. Vt mare rarò quietum eſt, ventos plurimùm, & ſæpè procellas habet: ſic reſpu-

blica, vbi comitiorum poteſtas. Noſter Tacitus rem tetigit:
1.Annal. *Suſpectum Senatus Populique imperium, ob* CERTAMINA *potentium, &* AVARITIAM *magiſtratuum.* En duas aſſiduas ibi Peſtes: *Certamina*, & factiones, & exitum ſiue exitium, Ciuilia deinde bella: *Auaritiam.* & ſunt nundinationes, rapinæ, corruptelæ, in magiſtratibus, in prouincijs, in iudicijs. Tertiò, & vniuersè dico,

MON. V. *Modum regendi meliorem tutiorémque eſſe.*

Princeps diutiùs imperat, vnus & idem ſemper manet: itaque & diſcit magis aſſiduo ipſo vſu, & rem etiam, vt propriam, cordi habet. Aliter in magiſtratibus, qui mutantur. Sunt ferè annui: id eſt, abeunt imperio, cùm diſcere imperare cœperunt. Sed neq; intentio eadem aut cura eſt, in breui & alieno imperio. Tradunt enim ignotis, aut inuiſis ſæpè ſucceſſoribus: ſatis habent quomodocumque defungi, in poſterum ſecuritate. At Princeps non ſe ſolum cogitat, ſed heredes. Deinde, arcana conſilia aut litteræ ſæpè interueniunt in gubernando: cum vicinis Principibus conſilia aut pactiones, quas nolint intempeſtiuè vulgari. Quod ſecretum hîc inter plures erit? quis liberè accedet, aut tutò credet? Hæc in Principatu ceſſant. & aut vnus ipſe tractat; aut fidi miniſtrorum, quibus committit. Quid etiam de ſecretâ corruptelâ dicam, crebrâ inter plures? Vnus aliquis emi contra rempublicam poteſt, & ſana conſilia aut euertere, aut impedire. Athenis ſuis quàm hoc factum Demoſthenes conqueritur, à callido Philippo! & *hunc eſſe ſcopulum* (ita loquitur) *ad quem res adhæreſcant.* Quid Romæ? idem: & Tribunus aliquis emptus res turbabat, & hunc aut illum ſuper capita ciuium imponebat. Poëta ingenioſè,

Mutatuſque fuit momentum Curio rerum.

Ita. vnus Curio à Cæſare corruptus, Cæſarem Pompeio antetulit, reipublicæ & libertati finem dedit. Quartò denique dicimus,

MON.

MON. VI. *Maximè hanc imperij formam diurnare.*

An non faciat, cùm à Naturâ maximè & Ratione ſit? Deus fauet & tutor eſt; vnus ille rector, vnius. Vide Status alios, pauci æuum tulerunt; quantumuis legibus bonis & inſtitutis: excipio paruas quaſdam reſpublicas, & validiorum tuitione aut amicitiâ firmas. Sparta, quâ nihil videbatur moribus aut viris melius, vix quingentos annos tenuit libertatem. Athenæ ſæpè mutarunt, & oppreſſæ iterùm caput extulerunt: ſed turbidę ſemper, & in metu, aut potėtioribus obnoxię. Roma quadringentos paullò plus annos liberum illum ſtatum ſeruauit. Quid iſta ad Principatus? Ille Aſſyriorum, vt à vetuſtiſſimo ordiar, *mille ducentos quadraginta annos* ſtetit? ſiue, vt alij largiùs, *mille trecentos*. Ita enim vel Hiſtorici, vel Chronici ſcriptores, conſenſu tradiderunt: nec Appiano vbi mens fuerit, ego ſcio. qui initio operis ſcribit, nec *Aſſyriorum, Medorum, Perſarum tria regna ſimul congeſta, æquare illud ſpacium æui potuiſſe, quod in Romano imperio ad ſuum tempus eſſet*. Profectò fallitur, nec excuſes. nam à Româ conditâ ad Hadriani æuum *nongenti* circiter anni ſunt, & ſic ipſe ſupputat: quanto plures, vt dixi, in ſolis Aſſyrijs? Iam Medi *ducentos ſexaginta* ferè annos vindicant: Perſę *ducentos triginta tres*. Quamquam de Perſis, minimum & notabile, haud diu ab Alexandro iterùm reuixiſſe, & vires regnumq́; recepiſſe, duce Arſace quodam (vnde *Arſacidæ*) ſub bellum Punicum primum, ſiue annum vrbis D.III. Sed quia tamen initium aſſerendi à *Parthis* fuit, inde Romani atque alij, Parthorum hoc regnum appellarunt: reuerà tamen in iiſdem ferè gentibus & finibus, manſitque ad *Alexandrum Mammeæ* filium, per annos circiter CCCC.LXXX. Tum iterùm nomen *Perſarum* ſurrexit, duce *Artaxerxe* quodam, qui *Artabanum* demouit & ſuſtulit, vltimum Parthorum Regum. Exinde autem ad hoc æui (diuturnitatem agnoſce, & mirare) Perſæ viuunt & regnant, etſi grauiter ab *Heraclio* Imp. contuſi, poſteà à *Tamerlanco*, & nuper ab vtroque *Selymo* Turcarum, auo & nepote: ſed viuunt.

viuunt. Quid de *Ægyptiorum* olim regibus dicam? millia plura annorum numerant, ad vltimam Cleopatram. Quid hodie de *Sinarum*? ijdem millia: & à *Viteo*, qui primus fuit, ad *Bonogum*, qui nuper imperitabat, reges in ſerie continuâ habent *ducentos quadraginta tres*. Rarum exemplum: neque in noſtrâ Europâ reperiendum. Tamen & in eâ Principatus longæui. Gallorum regnum potens & florens, à *Faramundo* primo regè vſque ad *Henricum* IIII. qui nunc feliciter regnat, computat *ſexaginta tres* reges: idque per annos ∞. C. XC. At in Hiſpaniâ Gothorum reges ab anno Chriſti CCCVIII. ad *Rodericum* & Maurorum inuaſionem numerantur *triginta nouem*. Et ſanguis quidem ille, ſed non regnum defecit: ſuſcepitque *Pelagius* anno Chriſti DCCXVII. à quo perpetuâ ſerie, nec interruptâ, ad *Philippum* hunc III. ſunt reges *quadraginta octo*. Alia exempla in minoribus Principibus liceat dicere: omitto, ſicut & Reſpublicas minores. Sola *Veneta* eſt, quæ æuum *millenarium* iactet: felix fati, ſed & legum atque inſtitutorum felix, quibus velut vinculis firmata eſt adhuc contra lapſum. Maneat, floreat, fauemus & vouemus.

CAP. II.

In eo Viros Fæminis præferendos, & has vix feliciter imperare.

PRincipatus igitur optimus, & cum Solone,

Εὐδαίμων πόλις ἔνθ' ἑνὸς κήρυκος ἀκούει:

Felix vrbs, quæ iuſſa vnius Principis audit.

ſed quis ille Princeps eſſe debet, vnius & melioris, an & alterius ſexus? Vtrimque argumenta & exempla ſunt: ſed magis pro nobis. Vir ad virtutem, ad regimen natus: animo, corpore, voce, viſu robuſtior, & quem magis vereare, aut venerere. In fæminâ omnia leuia, mollia; quæ amorem, non reuerentiam creent. A naturâ ipsâ timidæ magis ſunt, quàm timendæ: non igitur hîc Auctoritas. Iam in viro prudentia & conſtantia: in illis calliditas aut argutiæ, imbecillitas

deinde

deinde iudicij,& in decretis ſenſibusque Euripus. Septies in die mutant. Raro etiam altum aut honeſtum ſpirant: ſunt in vanis aut vilibus curis: non ergo ad ſceptrum & publicum decus idoneę. Duę etiam virtutes Principum primę, Iuſtitia & Fides, firmiter vix ſunt in iſtis. Non prior, quia inclinant facilè & miſerantur: facillimè & gratiæ aut affectui obſecundant. Non altera, quia mobiles ingenio ſunt, & mutant vt ventus. Ne Clementia quidem ſit, quę putetur: & benignior ille vultus, neſcio quomodo, ſæuum ſæpè animum & vindicem celat. Quid de laſciuiâ aut luxu dicam? vtrique vitio opportunas ſcimus, & pudorem atq; opes prodigere: præſertim cùm ſui iuris ac ſpontis, frænum non habent quod adſtringat. O quale regnum, vbi *Cleopatra* aliqua, *Meſſallina*, aut *Ioanna Neapolitana* imperat? Neque ſine cauſsâ Sacrę litterę inter peſſima comminantur: *Fæminarum imperijs ſubiectum iri.* Sed parte tamen alterâ, exempla nos redarguant, itemque inſtituta gentium. Nam & alibi ſuccedunt in regna, & feliciter atque induſtriè adminiſtrarunt: cui rei vtrique lubet Exempla ex Hiſtorijs dare. ac primùm

Muliebris imperij infelicis.

I. LAODICE *Ariarathis* Cappadocum regis, cùm marito mortuo in regni adminiſtratione eſſet, quas clades, in mediâ pace, dedit? Sæuijt paſſim in Proceres, & in vulgus: parùm eſt. ſæuijt in liberos, & ſuum ſanguinem & (ô ſancta pietas!) ſex ex ſe natos veneno omnes ſuſtulit: quâ cauſsâ? tantùm, vt diuturnior in imperio eſſet. Vnus paruulus fato euaſit Medéam illam: quem populus mox ad regnum ſuſtulit, illâ priùs communibus votis & ſuffragijs exſtinctâ. ſed quid? vnâ & ſimplici morte exſtinctâ, quæ toties paricida, tot culleos meruiſſet.

II. Tale olim, & vetuſtius, in Sacris litteris, malum nomen ATHALIA, quæ Ioſepho eſt *Gotholia.* Ea cùm filius *Ochozias* per inſidias interfectus eſſet, inuaſit ipſa regnum: & nepotes ex eo, & totum ſemen regium ſuſtulit: conniuente in ſex annos diuinâ Nemeſi. donec *Joas* à mulierculâ cædi ſubductus & ſeruatus, & iam adultior, regnum, & tot agnatos,

vindicauit, belluâ illâ occisâ. Nam quid feminam dicam, ſupra omnes feras immanem & ſæuam?

III. Tragicum aulæum complicemus, ſcænicum ſiparium aperiamus: & laſciuiam pro ſæuitiâ magis demus. CLEOPATRA in theatrum veniat, à paruulâ ad nequitias, libidines, & luxum facta. Tirocinium fuit in *Iulio Cæſare.* qui cùm Alexandriæ obſideretur; illa velut fati præſaga, fratrem *Ptolomæum*, & potiores (vti videbantur) partes deſeruit, ad Cæſarem tranſlata. Verè, inquam, tranſlata. nam & hunc aſtum ad fallendum, & tutò tranſeundum, cogitauit. Portæ ſeruabantur, atque exitus: illa *Apollodorum* quemdam inducit, culcitâ ſe inuoluere & adſtringere, vt ſarcinam: ac ſic in regiam, vbi Cæſar, deferre. Factum eſt, deponitur ante pedes eius: & ecce ſoluta emergit Venus, non è mari, ſed è culcitâ: & culcitellam mox ſe Cæſari ſubſternit. Nam ille, etſi in medio actu & æſtu etiam rerum, tamen & ingenio illo, & mox formâ ac lepôre captus, adamauit: & pretium libidinum adoleſcentula necem fratris, & regnum Ægypti, tulit. Hoc, vt dixi, tirocinium fuit: fallor? an virgineam prætextam iam in amoribus *Cn. Pompeij* filij paullo antè poſuerat? quod credere nos Plutarchus, bonus auctor, iubet. Credo tum, cùm miſſus ille à patre in Ægyptum, ad arceſſendam claſſem & auxilia fuit. Sed hæc puella peccauit: quid iam mulier? flagitia, cum ætate, magis adulta. Poſt pugnam illam Philippenſem, *M. Antonius* & *Octauianus* partiti inter ſe ſunt operas, vt alter in Italiam rediret, & veteranos in agris diſponeret: alter in Aſiam & Orientem iret, pecuniæ vndique corrogandæ. M. Antonio iſtud euênit. qui dum reges, tetrarchas, vrbes, omnia excutit, & colligit: viſum & de Ægypto cogitare, illâ diuite, & quæ offendiſſe videbatur, non ſemel auxilijs aduerſæ parti ſubmiſſis. Nam ipſa Cleopatra *Caſſio* ſuppetiata dicebatur. Itaque, etſi ſuccinctus iam ad Parthicum bellum, tamen *Q. Dellium* Senatorem ad eam mittit, & queſtum ſimul & denunciatum, vti in Ciliciam ſibi occurreret ad dicendam cauſſam. Ah miſer! ad cauſſæ dictionem euocas, tuam mox dominam & arbitram, & apud quam fatalem ſeruies ſeruitutem! Dellius

venit,

venit, fœminam videt, & homo ſagax quid futurum præuidet: quippe & huius Veneres, & ſimul obnoxium talibus Antonium notat. Itaque captare iamnunc huius gratiam, audacter monere ad Antonium iret: mite & venuſtum ingenium reperturam. Perſuaſit, & conſcia formæ erat: ac pro eâ, & ſpe quam agitabat, cultum & comitatum ſumpſit. Cydno fluuio ſubuehi ſe molliter iuſſit, naui auratâ, remigio argentato, velis purpureis, ad modulos tibicinum & citharœdorum. Ipſa recumbebat ſub cælo aureo, gemmis diſtincto: pueri formoſuli, habitu Cupidinum adſtabant & miniſtrabant, quidam ventulum ei facientes. Virgines & ancillæ, inſtar nympharum, per foros & tabulata nauis diſponebantur. Ad ripam vtramque frequentes ab obuijs, & viſoribus, aræ & odores. Quid verbis opus? paſſim voces (& res ita erat) *Venerem ad Bacchum venire comeſſatum.* Iam propinqua Antonio erat. & ille, magnitudinis ſcilicet Romanæ retinens, pro tribunali etiam ſedere, atque eam exſpectare: quid niſi ſupplicem & excuſaturam? At vide fiduciam. rectà in hoſpitium abit: & Antonius, ab omni cœtu deſtitutus, relinquitur ſolus. Itaque ſubmittit paullùm faſces, & ad cænam eam inuitat. Recuſat, & excuſat: quid iam Antonius? malè ſumptam perſonam abijcit, & prior atque vltrò ad eam venit. Cænat ibi, edit & bibit amorem: quem illa non tam vultu, vt aiunt, quàm verbis & ingenio inſpirabat. quæ vtraque tam mirifica poſſidebat, vt ſemel audita caperet & deuinciret. Argumentum ſanè ingenij, quòd varias linguas docta, Hebræum, Grçcum, Arabicum, Æthiopicum, Parthicum ſermonem efferret, ſcito & natiuo cuiuſque ſono. Hem M. Antoni quid facis? ictus es, habes: & omiſſo bello omni, aliam militiam militas, & cum tuâ reâ in Ægyptum, id eſt in caſſes & carceres eius vltrò abis. Ibi quæ deliciæ, luxus, conuiuia? Non *Fuluia* tua abſtrahit, mori in angore & æmulatione adacta. non poſteà *Octauia*, noua vxor: hæres, peris, ipſa tecum, & cum vtroque (infelicis fœminei regni exitus) ipſa Ægyptus.

Quid MESSALLINA in Romanis? illa ſæuitiæ, auaritię, impudicitiæ, impudentiæ, omnium flagitiorum (fas ſit in illâ IIII.

ſordidâ tali verbo vti) cloaca. Hæc vxor erat *Claudij* Imperatoris; nomine quidem. ſed quem ipſa & liberti, vt elephantum paruus æthiops, regebant. Itaque iure hanc pono inter imperantium exempla. Omitto cædes tot nobilium, quas patrauit, tot exſilia & fugas: in libidine non credo ab æuo tale monſtrum fuiſſe. Cottidie adulteria, nouæ conditiones & admiſſarij: nec clàm, ſed in ipſo Palatio, coram matronis & viris, quaſi infamia delectaret, Veneriabatur. Quin noctu, veſte tecta, & Meſſallinam diſſimulans, ad publicum lupanar ire ſolita, proſtare inter infelices illas victimas, cellam ſuam & titulum habere, accipere æra & poſcere, & explere libidinem nec ſatiare. Quid etiam? marito ipſi illudere, & hunc adigere nō teſtem flagitiorum, ſed exactorem. Vide. Erat *Mneſter* quidam, nobilis Pantomimus, in quo ardere mulier cœpit: & pro ſuâ verecundiâ, ſolicitare ipſa, & poſcere. Ille ſubduxit, & renuit, Principem reueritus; ſiue etiam veritus, ne torum eius non impunè macularet. Mulier ad hoc ridere. & *Quid ais*? inquit. *ſi ipſe Claudius meus iubeat, parebis?* Incredibilia videbantur: fiunt. It ad maritum, perſuadet illi ſtipiti, vt Mneſterem vocet, & iubeat, in omnibus dicto ſibi audientem eſſe. Factum eſt: & mox hiſtrio liberè, quaſi iuſſu domini, res domini egit. Eſtne quod ſuprà etiam poſſit? mulier repperit. Vulgaria adhuc hæc probra videbantur: nouum excogitat, & cui poſt factum vix ſit fides. Erat *C. Silius* Romanæ iuuentutis pulcherrimus. hunc allicit, fruitur, & palàm in amoribus habet. Præmium etiam eorum, facit Conſulem, opes & decora Aulæ ad eum transfert: & iam colebatur velut alter Princeps. Non eſt ſatis: oportet languentis voluptatis nouum aliquod eſſe condimentum. Itaque hoc adidit, vt maritum eum palàm caperet: viuo marito? viuo: Principe? Principe. Nec longiùs differtur, quàm dum maritus Hoſtiam iret, & quaſi de compacto paullùm ſecederet. tum nuptiæ, & nuptialis tota pompa: flos Senatorum & Equitum adſunt, menſæ apparantur, lectulus Genialis ſternitur, auſpices adhibentur, alia ſollennia: quin & in mariti gremio noua nupta recumbit, oſcula, complexus, & reliqua licentiæ coniugalis. Dum ſcribo, ſtupeo: & adhuc etiam Claudius, nec excitabatur

tur, niſi liberti, & in quorum manu res erant, metu mutationis, eum commouiſſent. Itaque tandem finis fabulæ impoſitus, venit Romam, tollit æmulum, & mox coniugem: nec id quoque, ſine aſtu liberti.

Conſortem an non liceat addere FAVSTINAM, & hanc etiam Romani Principis coniugem? Agebat in matrimonio M. ANTONINI *Philoſophi* cognomento, optimi non Principum ſolùm, ſed virorum. Infœlicem tantùm hac fœdâ labe! quia & hæc libidinum ſic promiſcua & vilis erat, vt vulgò ſe vulgaret: in balneis, in arenis, & Xyſtis, vbi homines nudabantur, legere conditiones ſolita, & benè vaſatos adnotare. Atqui non imperauit, inquies. Dedit qui imperaret *Commodum*, non falsâ opinione, gladiatore genitum: & hic rem Romanam perdidit, ab illâ matre. V.

In Galliam tranſeo, vbi reginam video FREDEGVNDIM, nec ſcio an ſceleſtius aliquid Sol vidit. Ea diu pellex duarum reginarum, *Chilperici* regis Galliæ vxorum: alteram *Andouerам*, vt pelleretur, effecit; alteram *Galſuindam*, per inſidias curauit occidi. Ita totum Chilpericum, & ſola iam poſſidens, legitimam vxorem & reginam egit: ſed, pro ingenio, parùm fidam. Nam cum *Landrico* magiſtro equitum furtim conſueuerat: & res marito caſu quodam detecta fuit. Ibat venatum, & vxorem conſpicatus, quæ capillum comebat, & lotum ſiccabat in ſole, accedit tacitus, & per luſum à tergo virgo percutit. Illa ſuſpicata amatorem ſuum eſſe, & nomine compellans, *Quid agis mi Landrice?* inquit: *quin ſi vir es, aduerſam me, non auerſam pete.* Confeſſio flagitij erat: & cum dicto ſe obuertit, plura etiam dictura; ſed attonita maritum videt, & ſilet. Etiam ille, & porrò venatum, vt inſtituerat, pergit: iram coquens, & vindictam, vt res erat, meditans. Sed præuênit mulier, & Landrico ſuo vocato: *Perijmus vterque*, inquit, *incautâ meâ voce:* & rem narrat, additque: *Quid ſtupes? virum oſtende: patiendum, aut patrandum eſt ſcelus.* Landricus ſuo metu, & illo ſtimulo excitatus, rem ſuſcipit: deligit duos è fidiſſimis, qui Chilpericum ſerâ nocte è venatu redeuntem, turbæ mixti, ferro inuadunt, & ſinguli ſingulis ictibus conficiunt. VI.

 Cla-

Clamor eſt ab ignaris,& conſcijs:atque iſti,quaſi externæ inſidiæ eſſent, *In ſiluas*, vocem tollunt,eoque ſe proripuiſſe paricidas.Ita auctores celantur: & felix Fredegundis ad alia ſcelera animum adijcit, infenſa inprimis *Prætextato* Rhotomagenſium antiſtiti,non ob noxam aliquam,ſed viri eximiam virtutem. itaque lætiſſimo die Paſchatis, cùm in frequenti templo ſacra perageret,non Deum non homines verita,percutiendum curauit letali quidem vulnere, ſed cui aliquamdiu ſuperuixit. Mæſta eo ipſo,venit viſere, ſiue vt exploraret, ſiue vt oculos in eius angore paſceret: atque ibi bellè, vt putabat, diſſimulans, queſtus & iram miſcuit, quòd in tali die & loco, in talem virum,patratum eſſet facinus, & auctor lateret. Sed Prætextatus, vicinâ morte liberior: *Minimè*, inquit, *latet. & teſtor me eius ſcelere percuſſum, quæ reges occidit*. Benè ille de regibus. nam præter maritum ſuum, etiam fratrem eius ſuſtulerat *Sigibertum*, Mediomatricum (vt tunc diuiſio erat) regem. Suſtulerat autem ſcelerato aſtu,immiſſis duobus percuſſoribus:quos, cùm facinus exſecuti eſſent,ilicò iuſſit interfici: vt vocem cum vitâ amitterent,& in tuto auctor agitaret.Ita iuſtitiæ victrix,ſi non famæ, egit:& paullò pòſt *Childebertum* etiam regem, prælio priùs victum, cui ipſa interfuit ſtans in primâ acie, veneno tolli cum vxore, eodem vtrumque die curauit. Quot palmas vna mulier meruit?habeat: & ſiccâ etiam ſuaque morte abeat, Prouidentiâ apud imperitos laborante.

VII. Faſtidio eiuſmodi narrationum: nam quis modus ſit, ſi velim perſequi? Ecce in vno Neapolitano regno duæ IOANNAE, æuo ſuppares,in nequitiâ compares: quarum flagitia atque etiam ſcelera (nam & hæc mixta ſemper adulterijs) Annales texam, ſi velim recenſere.Et propero magis ad alia Exempla:neque enim deſunt ea

Muliebris imperij boni, & felicis.

I. PHILE vxor *Demetrij* regis,filia *Antipatri*, illius qui Macedoniam & Græciam viuo mortuoque Alexandro gubernauit. Hæc iam tunc puella, & in annis teneris, natiuâ quadam prudentiâ ſic viſa excellere, vt ipſe pater conſilia ab eâ peteret,

& au-

& audiret. Pater, ille ſenex, ille vſu & tractatione rerum ſic peritus. Quid Demetrius, cùm iam vxor eius eſſet? erat ipſe vario ingenio, & vitijs propior: ſed mirâ temperie hæc maritum flectebat, ne dicam, regebat: calumnias ſupprimebat, iras mitigabat, iuſta & honeſta inſerebat. Iam populi verè mater, tenuiorum filias dotibus datis elocabat; afflictos à fortunâ releuabat, bonos prouehebat: quid apud ipſos milites? Saluo pudore fæmineo, & ijs ſe miſcebat: alloquebatur, erigebat, tantâ auctoritate vel gratiâ, vt ſola tumultuantes repreſſerit, & in ſeditionem lapſos reuocarit. Quæ fides deinde & amor in ipſum maritum? cùm victus à *Pyrrho* rege eſſet, caſtris ac regno exutus; viuere non vltrà ſuſtinuit, & morte ſpontaneâ inuidiam Fortunæ fecit.

Æuo, non animo, inferior ZENOBIA Palmyrenorum regina. Hæc ſtirpem & ſanguinem à *Ptolomæis*, & ipsâ Cleopatrâ, ſed non mores (dij boni, quàm aberat!) ducebat. Vxor erat *Odenati*, fortiſſimi viri, & qui ad imperium Romanum auſus adſpirare. Illo viuo, ijſdem cum eo exercitijs, in venatu, in montibus, in ſiluis, in ipsâ militiâ vti. Amans eius vtique, ſed ob matrimonij finem, liberos: quos vt concepiſſet, tangi à marito mox abnuebat. In alijs virtutibus, ſcientiæ etiam auida; & hiſtoriæ Orientalis ita perita, vt ipſa eam ſuo ſtilo in compendium redegerit, vſui poſterorum. Nec Græci Latinique ſermonis, aut rerum, ignara fuit. Formâ autem corporis egregiâ, *oculis ſupra modum vigentibus* (verba Pollionis dabo) *& nigris; tanto candore in dentibus, vt margaritas eam plerique habere putarent, non dentes. Vox præterea clara & virilis.* Cum his dotibus, vt dixi, nupta, & forti quidem viro, etſi haud felici. Nam Gallieno illo ignauo Imperatore, cùm decus omne imperij labaret, aut rueret: ipſe Perſidem & Orientem inuaſit, quaſi *Valerianum* captum, & Romanam ignominiam vindicaturus. Res magnas gerit: adeò, vt ipſe Gallienus conſortem imperij ſumpſerit, & vltrò Auguſtum declararit. Nec diu in hoc honore, inſidijs *Mæonij* conſobrini ſui vitam & poteſtatem amiſit, aut hanc potiùs tranſmiſit. Nam Zenobia illa vxor, laborum & victoriarum antè particeps (aſſi- II.

duè

duè enim comitari maritum, ipſa etiam ſub armis, ſolita) imperium ſuſcepit fortiter, & geſſit. Bella cum Romanis, & *Aureliano* Principe habuit: Ægyptum inuaſit, & victo ac cęſo eius præſide *Probo*, occupauit. Denique Aurelianus, ſed ægrè, fregit, non enim profectò vicit: imò velut tacito pacto, paſſa in triumpho ſe duci, ſed vt vitam & dignitatem in parte ſeruaret. atque adeò ſunt, qui filiam eius Imperatori dicant nuptijs iunctam: imò & ſtirpem eius diu pòſt Romæ, inter illuſtres familias floruiſſe.

III. Hæc militaris fæmina: pacatius exemplum PVLCHERIA dabit. Ea *Theodoſij* iunioris ſoror, vitam & virginitatem Chriſto deuouit: paullò maiore natu, quàm ille. qui ſeptuennis ferè à patre *Arcadio* relictus, hanc habuit morum & inſtitutionis magiſtram. Atque adeò iam grandiore illo, adhæſit, & curas imperij participauit: ſalubriter omnia, & piè, modeſtéque diſponens. Et verò quamdiu habenas tenuit, felix imperij & rectus curſus: poſtquam inuidiâ aliorum, & calumnijs Eunuchorum (*Chryſaphij* præſertim) ſubmota eſt, & loco pulſa: contulit ea ſe in *Hebdomon*, locum Byzantio ſuburbanum, atque ibi ſummâ pietate & quiete victitabat. Donec poſt annos ſeptem, fraude calumniatorum agnitâ, & imperio vndique concuſſo, fulcrum iterùm rebus labentibus adſumitur, aut reparatio iam lapſis. Fit vtrumque: & reſtituit pleraque omnia, aut tuetur. Specimen animi eius & prudentiæ hoc eſto. Fratrem Theodoſium videbat, & dolebat, temerè libellis ſæpè ſubſcribere, & nec lectis: alienâ commendatione aut fide, vt fit, nixum. Dolum bonum hunc repperit, ad emendandum. concepit enim & ipſa libellum, atque obtulit: quo *Eudociam* eius coniugem petebat mancipari ſibi in ſeruitutem. Capit, & ſubſcribit ſtatim: quídni in ſororis petitione? atque illa, ſcænæ inſtruendæ cauſsâ, Eudociam apud ſe aliquamdiu habet. Miranti, & euocanti, negat miſſuram, & ſuam eam, vti quæ OPTIMO MAXIMOQVE iure, eſſe. Profert manum & ſubſcriptionem, confuſo iam illi, neſcio an emendando. Reuera enim ſecors ingenium fuit, & alter Claudius, in fæminarum aut effæminatorum (Eunuchos intelligo) poteſta-

te.

te. Mortuo autem illo, & ſine liberis, re celatâ, *Marcianum* euocat, vitâ & bello bonum, & ad imperium producit. Quoque magis commendaret, nuptias ſuas ei donat, ſed titulo tenus: ſtipulata, ne ſacrata Deo virginitas libaretur. Rexit cùm illo annos aliquot, mirificè à noſtræ religionis apicibus, *Leone* Pontifice, *Hilario* Epiſcopo, alijsque laudata. Vixit annos circiter LVI.

Similem, non enim parem vndique, ei iungo ISABELLAM *Ferdinandi* coniugem, Hiſpaniarum reginam. Parem? in quibuſdam ſuperiorem, & ſolâ fortaſſe virginitate cedamus. IIII. Hæc, ſi pietatem ſpectas, in ſacrorum cultu mirifica, & aſsidua; nullâ occupatione aut delectatione demoueri; horas ſuas Canonicas (vt loquimur) ſacerdotali exemplo cottidie legere: ipſos ſacerdotes honorare, templa exornare. Atque id ſuis aut ſuarum ferè manibus. cùm & ipſa acu pingeret aulæa aut veſtes, aut à familiaribus puellis pingi texique iuberet. Iam reliquæ virtutes inſtructæ huic fundamento. caſta, ſic vt nec rumor de eâ mentiretur; & maritum pariter eò ducens, pellices, amicas, & id genus callidè ſcrutata, & ab Aulâ amolita. Frugalis adeò, vt in omni vitâ nec vinum libarit: quæ virtus fomes, vt ſcimus, eſt caſtitatis, & modeſtæ grauitatis. Quam ſanè habuit, exoſa mimos, ſcænicos, ludiones, totum hoc leuitatis inſtrumentum, & nec priuatim aut publicè audire ſuſtinens, vel ſpectare. Eorum vicem, viros graues, matronas ſerias apud ſe habere: item pueros aut puellas nobiles, & vtroſque, pro ſexu, artibus ſtudijsque informare. Aula illa, nil niſi palæſtra honoris & virtutis erat. Itaque inſignes viri, etiam militiâ, ex eâ prodierunt: & magnum illum *Conſaluum*, cui regnum Neopolitanum Hiſpania debet, hęc refert expenſum. Matrona ipſa ciuilium rerum gnara, bellicarum nec ignara. Quid magni in regno ſine illâ, imò niſi per illam ferè, geſtum eſt? Rex maritus & conſiliarij, vſu edocti peritiam eius & felicitatem in ſententijs, quæ edicebat pro oraculis (nec id per adulationem) amplecti. Illa factionibus, latrocinijs, infeſtum regnum purgauit, & pacauit: illa iuſtitiam reſtituit, potentiorum iniurijs exſulantem. Et quid alia commemorem? quàm

in grauia animaduerterit, argumentum eſto: quòd nec aleæ aut teſſeræ ludum tolerauit, & edicto vetitum ſic repreſſit (etſi prona eò gens eſt) vt nec furtim & in angulis luderent, ſoliti in cauponis, vijs, angiportis. Iam verò & militiæ non conſilio tantùm, ſed operâ interuênit: modeſta quædam *Zenobia*: & bellum Luſitanicum, abſente marito, confecit; & Maurico ſiue Granatenſi, quod plures annos traxit, pluries interfuit, & ſummam manum præſens cum marito impoſuit. Magni ad omnia animi, & res ſpeſque magnas complexa. itaque Nauarræ regnum conſiliis eius iunctum; Canariæ inſulæ occupatæ, & inſeſſæ; ipſe Nouus orbis, Naturæ occultior pars, per eam retectus & ſubiectus. Nam maritus, cetera vir egregius, reſtrictior aut timidior erat, retinere ſua melior, quàm augere. Hæc dilatabat: & cùm *Chriſtophorum Columbum* diu rex duxiſſet, & ad extremum deſtituiſſet: bono Genio ſtimulante ad ipſam Reginam venit, conatus ſuos & perficiendi vias expoſuit, & inſtrumenta, id eſt naues, viros, arma ab hac impetrauit. Salue, ſalue heroïna, priſcis par aut maior: & in quâ iure claudam exempla fæminei boni imperij. quid enim tale addam?

CAP. III.

DE ELECTIONE.

Quæ commendare eam, quæ abijcere poſsint.

VIri igitur potiùs imperent, & ſoli. Sed quomodo? Electione, an Succeſſione admoti? Electio antiquior videtur, & heroicis illis temporibus vix aliter factum; & Principatus pace aut bello, virtutis aut roboris prærogatiuâ aſsignati. *Natura enim eſt*, ait Seneca, *deteriora potioribus ſubmittere.* Itaque Braſilienſes quidam, cùm ad *Carolum* IX. Galliæ regem Rothomagum deducti veniſſent, valdè mirabantur, *Quomodo validi illi & proceri viri* (Heluetios intelligebant) *parerent paruo & tenello regi.* Nimirum pro ſuo more, & ſenſu, iudicantes

cantes: ſatis læuè, quaſi à ſolâ corporis magnitudine præſtantia eſſet. Sunt etiam rationes, quæ commendare Electionem videantur. Prima, quòd optimi & aptiſſimi per eam capi; non item à Succeſſione poſſint, in quâ quoſcumque genitos admitti. Item, quòd iuſtâ ætate capi, & idoneâ iam regere: aliter in Succeſſione, vbi pueri ſæpè aut infantes ius ſumunt. Deinde, quòd regnum ita moderatius videatur. cùm nec innutriti ſunt potentiæ, & ex eâ ſuperbiæ; & quòd neque proprium habeant, ab alijs acceptum, ad alios tranſmittendum. Eò minùs intendunt imperium, aut ſubditos opprimunt: in quem enim poſt vſum? Aperitur & virtutibus campus: ac multi ad eas adſpirent, vel ſpe Principatus. Hæc & talia Ariſtotelem mouerint, vt Carthaginienſes laudaret hoc nomine, & Spartiatis præferret, qui ſtirpe reges legebant. Sunt & hodie, aut nuper fuerunt inter Chriſtianos, electi reges: hodie quidem Poloniæ, nuper Bohemiæ, Daniæque. Iſta pro Electione, plura in eam poſſunt. Primò quod dicitur, veterem eſſe: fatemur, ſed vſus illis rudibus ſubiecit, hîc & alibi, meliora. Additur, optimos ſic poſſe eligi: & verum eſt. ſed etiámne eligi? ſi rem & experimenta vides, ſæpè falſum. Rara electio, quæ ſine priuato cuiuſque affectu aut reſpectu fiat: nec rei publicæ vtiliſſimum, ſed ſuæ legunt. Quærunt opportunos. vt omittam, pecuniam & corruptelas ſuffragia ſæpè trahere, & rem geri promiſſis doniſque. Atque ea nec fortaſſe meliore aliquo ſæculo excludas: ſicut nullo, odium aut amorem. Nicetas Choniates in hac re prudenter iudicat, vbi res *Alexij* Imp. Græcanici narrat: qui fato vicinus, & ſine liberis, de eligendo ſucceſſore cum ſuis agitabat. Scribit: *Igitur alij atque alij variè nominabantur, ſed omnes qui ſibi opportuni aut vtiles eſſent, nominabant. De eo autem eligendo, qui optimè & ex vſu publico imperaret, nulli cura aut cogitatio erat.* Veriſſima dicit, & vſu probata ac probanda. Iam quod tertiò inquiunt, iuſtæ ætatis, & maturæ imperio, ſic eligi: ita habet, & commodum eſt. Sed enim illud adhæret incommodi, quòd regnum intereà vacat, nec poſſeſſorem habet. Quod ſiquis conſiderat, maius malum eſt, & plura ſæpè daturum, quàm imbecilla in imperio ætas. Sanè vbi interregnum eſt, iuſtitia &
 leges

leges ſilent, licentia & vis valent: atque id ſæpè hebdomadas, menſes, annos manet. Quæ intereà confuſio, aut ſcelera ſunt? quæ ambitio & prenſatio? per quas fraudes, & artes? Germaniam vide, vbi Imperator demortuus: boni omnes in præſenti & futuro ſunt metu. Ipſa Roma nunc, in ſacrorum Pontifice, hæc mala eſt cùm ſentit. Quid deinde in eligentium diſſenſu? diſſidia, & bella. Quæ nec inter paucos electores ſemper effugias: appello ad illos Imperij Septemuirales. Appello ad ipſam iterùm Romam: & cum noxâ religionis, & pænè dicam probro, audijmus legimuſque, plures vno tempore Pontifices, à tali cauſsâ, ſe geſſiſſe. Nota mihi iſtud, & incertum illud fluctuanſque in ſucceſſione: magna ratio & efficax eſt, ad totam Electionem repudiandam. Iam quartum erat, Moderatius ita fore regnum. Non abnuam: ſed addam, ſolutius etiam & minore curâ adminiſtrandum. Vt quid enim rei nec diu meæ, nec poſteà meorum, nimis acriter intendam? Frui ſatis eſt. Obnoxij etiam viuunt, ſiue ijs qui elegerunt, & quibus hoc velut beneficium debent; ſiue omnibus, qui in occaſione minuere poſſunt poteſtate, aut priuare. Poloniam adi: hæc fiunt. Itaque & iuſtitiam minùs coli, neceſſum eſt: & Principem indulgere, aut oculos claudere, in potentium noxis. Dixi etiam, minùs curæ aut cuſtodiæ eſſe regnum: an non ita eſt? Germaniæ Imperatores video, ex facili aut opida, aut prouincias totas, vel liberis agnatiſque ſuis, vel & exteris, auulſas à corpore contribuiſſe: ſæpè per gratiam, aliquando & pecuniam aut mercedem. Non ſic fiet in proprio & hereditario regno. Neque Principes ſolùm ſecordes: ſed miniſtri eorum tunc tales. Nam & ipſi futurorum ſecuri, præſentibus inhiant, lucellum in omni occaſione captant, ſubitis auidi, & vt inter incerta feſtinantes. Iam quintum illud, Virtutes ſic excitari: vix colorem habet. Valdè ſcilicet, quia vnus aliquando, nec merito ſed caſu, bonus eligitur, boni eſſe elaborent. Si ad euenta imus, quocumque in regno; Electiones mixtas videbis, & ſæpè deterioribus pronas. Vel Roma in Principibus ſuis, vel Germania, dicat. Vltimum, Ariſtotelem approbare: & hodieque alibi eſſe. De Ariſtotele, non mirum: Græcus & liber, regna amat proxima libertati. De

vſu hodierno aut nupero, leue eſt: nam pręponderant exempla alia, & pro vno Electionis, centena ſunt Succeſſionis. Quæ vis hîc igitur? Quòd ſi illud dicatur, etiam nūc meliùs regi aut creſcere regna ab Electione: magnum ſit. ſed non dicetur, & oculi ac ſenſus refutabunt. Ego verò ampliùs dico. vbicumque bonum & laudabile regnum fuit, in Perſide, in Macedoniâ, in Ægypto, in Sinenſibus, in Hebræis ipſis, Succeſſionem valuiſſe: etiam in Romanis, quoties Principum liberi aut geniturâ, aut (quod laxius) adoptione eſſent. Iterumque ampliùs dico. nec fuiſſe vlla Comitialia regna, nec fore diuturna. Exoritur ſemper aliquis, animo & conſilio inter Principes maior, qui creditum vni ſibi regnum, ſuis ſtabilit gratiâ, arte, præmio: & vis interdum adhibetur. Dania & Bohemia oſtendunt, alia magna regio fortaſſe oſtendet. Sed in fine hon me teneo, quin Nicetę etiam verba, & ego eius ſenſibus, ſubſcribam. Exclamat: *O quantò deterius eſt multorum ſuffragium & electio, quàm vnius! Tu inclytum Romanum imperium, & gentibus adoranda maieſtas, quos tyrannos pertuliſti? quales amatores te petierunt? quibus ſubſtrata, tui copiam feciſti? quales coronâ, & diademate, & puniceo veſtitu exornaſti? Grauiora vtiq; tuliſti, quàm Penelope procorum illâ frequentiâ obſeſſa.* Res ita habet. Romanum imperium ſtatim à *Claudio*, qui primus à milite electus eſt, & fidem eorum præmio pignerauit, in viliſſima capita & peſſima hac Electione vênit: Electione, an palàm Emptione? Nam & hoc ſcimus, velut ſub haſtâ, vænale pependiſſe: & non aliud magis clarum certumque exitium rei Romanæ fuiſſe. Sed exempla quædam Electionis videamus, bonæ aut malæ mixtim.

AVRVNCANI populi barbari ſunt, in Perüano tractu. Ij à ſolis viribus corporis ductores legere ſoliti: experti eas in graui aliquo ligno. quod qui diutiſsimè humeris baiulat, nec ſuccumbit, putatur & regendi oneri par futurus. I.

Melius qui ab animi viribus aut præſtantiâ ſumunt: quod Romani olim veteres in ſuis regibus, *Romulo, Numâ, Seruio*, vix alio aſpectu fecerunt. Secuti quàm aliter? & ſtirps Auguſti cùm defeciſſet, caſus aut corruptio Principes ferè dedit. II.

Primum in CLAVDIO. qui C.Caligulâ occiſo, rumore cædis exterritus, & ſui quoque anxius, prorepſit ad ſolarium, & inter ianuæ prætenta vela delituit. Miles aliquis è Prętorio, diſcurrens ad prædam, hunc repperit, protrahitque: & interrogato Quis eſſet? acceptoque, impetu aut inſtinctu, Principem ſalutauit. Quanta vnius, & gregarij quidem, in re tantâ audacia? Produxit ad alios Prætorianos, fluctuantes adhuc, nec aliud quàm frementes: qui vt cælitus oblatum arripuerunt, & lecticæ impoſitum in caſtra ſua, viciſſim ſuccollantes, tulerunt. Senatus & vrbanæ cohortes diſſidebant, & Libertatem præferebant: inane nomen vicit militaris electio, & fatale Romanis ſeruire. At Claudius iam imperij compos, vt militum magis obſtringeret, *quinadena ſeſtertia* ſingulis (ſunt nobis *trecenti ſeptuagintaquinque* Philippici) promiſit, & dedit.

III. Idem caſus ſiue error clariùs in VITELLIO ſe aperuit, longè ab omni Imperatoriâ aut virtute, aut ſtirpe. Homo ventri & abdomini factus erat, nullâ vel ſpecie virtutum, niſi quòd candor aut ſimplicitas in eo placerent. Is Legatus inferioris Germaniæ à Galbâ electus, & quattuor legionibus præfectus (amabant autem hos ignauos; & altioris cogitationis non ſuſpectos) præfectus, inquam, agebat Coloniæ Agrippinæ, cùm nuntium accipit, ſuperioris Germaniæ legiones defeciſſe à Galbâ, & in S. P. Q. R. nomina iuraſſe. Dum conſultat, quid facto opus, vis in defectores an conſenſus placeat: ecce *Fabius Valens* è Legatis legionum, cum paucis equitibus, opidum intrat, ipſum Vitellium Imperatorem ſalutat. Vnius vox omnium fuit. ſecutæ legiones, alæ, cohortes, ciues, ſocij, ardore magis quàm iudicio: & inuaſit imperium atque armis peperit, armis mox amiſit.

IIII. Lubet etiam hos fortunæ ludos videre, & in theatrum producere PROBVM. *Tacitus* Imp. abſumptus erat, & *Florianus* frater eius adſpirabat: ſed dum electio pendet, Orientales exercitus eam occupare, & ſui beneficij Principem habere voluerunt. Conueniunt ad eligendum: & Tribuni, quaſi per decorum, eos monent, *fortem, clementem, probum Imperatorem requi-*

requirendum eſſe. Arripiunt vocem, & ſtatim acclamant, *Probe Auguſte dij te ſeruent.* Inde purpura, tribunal, & legitimus Princeps.

Quid in REGILLIANO, quàm conſimile? Dux Illyrici erat, & milites malè in *Gallienum* animati, res nouas agitabant. Fortè vnà plures cænitabant. fuitque *Valerianus* Tribunus qui in ioco & vino diceret, *Regilliani nomen vnde credimus ductum?* Subiecit ſtatim alius, *A regno*: & milites communiter, *Ergo poteſt rex eſſe?* &, occaſione ſolâ temerarij dicti, fecerunt. V.

O ludos! & luſum etiam adiungo, qui PROCVLO tradidit Principatum. In Galliâ milites ad latrunculos ludebant, item conuiuantes. Fortè decies Imperator Proculus exiuit: atque ibi quiſpiam ludens, *Aue Auguſte*: allataque lanâ purpureâ, humeros eius velauit. Timor mox eorum qui adfuerant: & ne accuſarentur apud veterem Imperatorem, nouum hunc faciunt conſenſu. VI.

Ridere in illis liceat, in iſtis indignari, vbi Corruptio ſuffragia temperauit. Sicut in M. SALVIO OTHONE, qui clàm & palàm militibus pecuniâ ſubornatis, & in *Galbam* armatis, eum ſuſtulit, ſe immiſit, ſed Principem non diuturnum. VII.

Non item, à ſimili fœditate, IVLIANVS perennauit. qui poſt cædem *Pertinacis*, cùm vænale in caſtris Prætorianis penderet imperium, & *Sulpicianus* licitaretur: iſte, pecunioſus & ambitioſus ſenex, eòdem aſpirauit. & ad muros ſubiens, modum pecuniæ certum promiſit: cumque illi ad *Sulpicianum* rettuliſſent, plus aliquid adijcientem, iterumque ad iſtum (prorſus vt in ſolenni auctione) tandem peruicit Iulianus: finiſque fuit, vt *vicenaquina ſeſtertia* (ſunt *ſexcenti viginti-quinque* Philippæi) viritim Prætorianis darentur. Immanis ſumma! quam ille concuſſionibus & rapinis mox coëgit: atque hæc omnia, qui inter claros Iuriſconſultos nomen vindicabat. adeò facilius eſt peritum eſſe legum, quàm ſeruantem. Sed pœna à tergo preſſit: ſtatimque *Seuerus* ſuperueniens, VIII.

vitâ

vitâ & imperio illum, Prætorianos zonâ & militiâ exuit.

IX. Sed hæc fœda, exemplo vno aut altero eluantur laudabilis Electionis. Quæ autem laudabilior illâ, quam Deus iniecit, & direxit? CASIMIRVS fuit, filius *Miecislai* vnicus, qui ob teneram ætatem regno minimè aptus, ſub curâ & gubernatione matris *Rixæ* conquieuit. Sed ea mulier auara, ſuperba, exteris Germaniſque addicta, prouocauit odia Polonorum: quę fugâ denique vitauit, ablatâ ſecum regni gazâ, & filio mox in Saxoniam ſecuto. Qui in exſilio iſto animum ad litterarum ſtudia appulit, & Lutetiam Pariſiorum deuênit. Illinc in Italiam porrò; & denique pietate impulſus, in Cluniacenſi cœnobio Benedictinum monachum profeſſus, Deo totum ſe vouit & ſacrauit. Intereà turbæ & fluctus in Poloniâ, vt in naui rectore vacuâ, & oculi atque animi requiſierunt ſuum Caſimirum: decretumque publicè, vt miſſâ legatione vbiubi terrarum eſſet, requireretur. Ad Reginam primò ventum, ab eâ Cluniacum: & inueniunt non iam Caſimirum, ſed *Carolum* (nam & nomen mutauerat) eumdemque ſacramenti religione, ſed & Diaconatus vinculo, obſtrictum. Illi præterita excuſant, patriæ diſcrimina & calamitates proponunt; & hunc, vt vnicum prę ſidium & ſubſidium, Principem depoſcunt. Ipſe fortiter recuſare; alienæ poteſtatis ſe iam oſtendere, nec quidquam cum mundanis rebus commercij eſſe. Tamen vrgent; ad Abbatem reijciuntur, ab illo ad Pontificem. atque iſte indulget, laxat ſacramenti atque ſacerdotij vincula, datâ etiam veniâ coniugij: cum lege, aiunt, vt Poloni caput deinceps in coronam tonderent ritu monachali, itemque nummum annuum in luminaria & cereos Diui Petri Romam conferrent. Hoc eiuſce indulti monumentum eſſet. Ita in regnum ducitur, gaudio & conſenſu excipitur: prudentiſſimè & fortiſſimè adminiſtrat, domi pace partâ, hoſtibus foris victis aut repulſis. Piè vixit, piè obijt, regno in poſteros (nam & vxorem duxit, & liberos ex eâ tulit) propagato. Quis abnuet hæc à Deo eſſe? profugo, monacho, Diacono, patriam, ſceptrum, vxorem, cum gratiâ, laude, veniâ.

Anno M. XL.

X. Sed memorabilis illa quoque electio, ſiue Iudicium fuit,

quo

quo regnum Aragoniæ, auorum æuo ad FERDINANDVM ∞. cccc. xi.
Henrici Caſtellæ regis fratrem tranſiuit. Obierat *Martinus* rex, idque ſine liberis: & inter agnatos vel cognatos variè certabatur. Ius, fauor, factio comparabantur: & iam ad cœtus & arma res ſpectabat: quippe inter potentes competitores, *Ludouicum Andegauenſium Ducem & Neapolitanum regem, Iacobum Comitem Vrgelitanum, Alfonſum Marchionem Villenæ & Ducem Gandiæ*, & noſtrum illum iam dictum. Sed viſum conſenſu Proceribus (rarum in tali ambitu) iudices ſiue arbitros ſuper hac re legere, & quemcumque Regem ij dixiſſent, eſſe. Electi nouem, ſanctimoniâ vitæ, & doctrinâ aut prudentiâ, conſpicui: terni ex ipsâ Aragoniâ, totidem è Catalauniâ, iterumque totidem è Valentiâ: quæ tria regna ſcilicet in vnum corpus contributa. Dies igitur dicta electioni, locus captus arx *Caſpa* in Aragoniâ. Magna exſpectatio, concurſus, aperta & occulta vota aut metus: denique ipſo iam die, tribunal pro foribus templi erectum, aulæis inſtratum & regifico ornatu. Conſederunt iudices, præſedit ijs (nam adeſſe voluit) Summus ipſe Pontifex, etſi in ſchiſmate, *Benedictus*: tum ſurrexit *Vincentius Ferrerius* Dominicani Ordinis, magnâ ſanctimoniæ opinione, & inſigni ac feruidâ eloquentiâ, qui concione ad rem appoſitâ, Proceres & populum conſentire, obedire denique nouo Regi hortatus eſt. *Quis is erit?* ſuſpendit aliquamdiu omnium animos, & grandi tandem voce protulit *Ferdinandum*. Clamor coronæ, & iubilus, fauſta precantium. nam plurium in hunc & virtutes eius inclinatio: quorumdam tamen & mæſtitia, qui ſuos candidatos decidiſſe tãtâ ſpe indignabantur. At ipſe coronam mox Regni, ſollenni ritu, accepit: pacem vbique repperit, aut peperit. & magnum illum *Alphonſum* genuit, Aragoniæ, Siciliæ, Neapolis Regem.

Pulchra electio, & quam in manu Luſitanorum erat nuper imitari. Nam plures regnum illud mortuo *Sebaſtiano*, competebant, ſuis quiſque titulis, PHILIPPVS rex Hiſpaniarum; XI.
Alexander Parmæ Dux liberorum loco; *Ioannes* Dux Bragantiæ, ab vxore; *Antonius* nothus, ſed qui legitimum credi ſe volebat. Concurrebat & regina Galliæ, *Catharina Medicæa*,

vetuſto & obſoleto titulo à Comitibus Bononienſibus repetito. Rex ſenex *Henricus* mederi futuris malis poterat, & velle videbatur: ſed fortior animus deerat, & cunctantem mors occupauit. Sed & poſt eum quinque *Gubernatores* electi, & vndeni *Iudices*, tarditate aut frigore peccarunt: & quamquam proni in Philippum regem, non auſi ius ei adſcribere, ob populi ſtudia diſſentientis. Quem ſuum ferè *Antonius* fecerat, & plenis velis per plebeas illas vndas ferebatur. Ita factiones, diſſidia, & denique arma. Quæ tamen priuſquam Philippus inferret (& parata habebat) pro ſuo ingenio leniter ac tardè agere, legationibus quàm legionibus velle rem conficere: à vi quidem adeò alienus, vt cùm *Antonius* ille, caput turbarum, eiectus ab Henrico rege, in Caſtellâ eſſet, & in cœnobio quopiam Diui Benedicti, gnaro rege Philippo, latitaret: ille nec extraxit, nec reppulit, cùm in illo velut torre exſtinguere incendium ſurgens poſſet. Simile in altero competitore Duce Bragantiæ: cuius filium captum à Mauris, infelici illo prælio, redimi per Legatum ſuum curauit, & eumdem iam in Hiſpaniâ, cùm eſſent qui omni vi & viâ retinendum cenſerent, imò retinerent; ille firmus in quietis conſilijs, & iure ſuo nixus, liberum dimiſit. Sed neque ſic, cùm alij arma pararent aut caperent, inuaſit, aut eiecit. ſed ante omnia ius ſuum diſputari à Theologis, & Conſultis eius, fecit: iamque de eo certior, copias promouit. In limite erat Luſitaniæ, & omnis mora noxia: tamen iterùm moratur, iterùmque peritos conuocat, & per Deum & Fidem obteſtatur, liberis vocibus ſenſibuſque edicerent, ecquid iuris ſui eſſet. Hoc non cupere ſe modò, ſed iubere. Omnes vno ore ius affirmant. Tum denique *Ferdinandus* Dux albæ inuadit, & ſeptuaginta dierum ſpatio Luſitaniam totam ſubijcit: vno prælio Antonio, qui regem ſe ferebat, pulſo. Si tamen prælium dixerim, veterani exercitus, cum ſemiermi & vrbanâ turbâ congreſſionem.* Annos paullò minus *quingentos* auulſa Luſitania fuerat à reliquo ſuo corpore: redijt, vt retuli. ſed cum admiratione aliquâ eorum qui attendent, in re tam opportuna, vtili, facili, cunctatorem Philippum ſic fuiſſe. Imitentur reges, nec temerè ambitio ad arma impellat.

* Auulſa anno ∞. c. x.

Cap.

CAP. IV.

DE SVCCESSIONE.

Hanc præferendam, etſi incommoda etiam habet.

MEliorem eam Electione tutioremque eſſe ſuprà oſtendimus: & duplex certè cauſſa euincit. Prior, quòd nullum hîc interregnum; atque ita nec competitio, nec bellorum materies: præſertim cùm iura ſucceſſionum legibus aut moribus vbique firmentur. Secunda, quòd caritas vtrimque maior. & ſubditorum in genitum & ſanguine Principem; & Principis in ſubditos, certo & veteri iure ſuos. Addam tertiam, aſtrictioris imperij, & reuerentiæ aut obedientiæ promptioris: quia vitari aut differri vindicta ægrè poteſt, cùm patri filius ſuccedit, & illius iniuriam ſuam putat. Non ſic in exteris: qui tutiùs contemnuntur, & ſi offenderis, ſeceſſu aliquo vitas, donec illi abeant è vitâ. Duo tamen incommoda adhærent (& quid purè bonum in rebus humanis?) quòd vel mali vel inutiles ſic capiendi interdum ſint; vel pueri & infantes, quos ætas arcet à regendo. Quod ad prius, ſciamus idem & in Electione euenire poſſe, atque adeò ſæpè eueniſſe. Ferendum eſt, & melior exſpectandus: vt poſt hiemem, aliqua æſtas. Quod ad alterum, grande incommodum, fateor: & ferè Deus ſic diſponit (ipſemet dicit) vbi viſum ei punire regna aut immutare. Quid ni feramus tamen, ſi à Deo? Hanc ei viam caſtigandi adime; aliam reperiet, fortaſſe triſtiorem. Leges viam ſuam teneant; itemque fata. Et tamen in illapsâ puerili Succeſſione remedium, ſi viuit mater. Hanc admoueri, & vices pueri gerere, cum prudenti aliquo Senatu, è re ſit: & exempla docent, feliciter eueniſſe. Nam proceres regni eligi, anceps. ſi vnum, ceteros offendis, vt ſpretos; & hic fortaſſe proprias opes cogitet: ſi plures, non euades factiones inter eos, & turbas. Mater igitur melior. Sed exempla ali-

quot, aut iura diuerſa Succeſſionis videamus: in quâ conſenſu gentium receptum

MON. I. *Certos Liberos præferri:*

I. Sed, vt dixi, certos legitimosque. Cui rei, vbi fraus timeri poterat, cautiones video adhibitas, calumniæ aut ſuſpicioni vitandæ. Sicut in OGINA Lucemburgicâ, quæ pænè *quinquagenaria*, in matrimonio *Balduini Pulchro-barbi*, Flandriæ Comitis, grauida eſt facta: & res ea ſuſpecta multis, ne vanus aut fartus tumor, nō à naturâ & puero eſſet. Igitur circa dies iam partioni ſollennes, maritus in medio Atrebatium foro, tabernaculum tendi iuſſit, laxum & pretioſi operis: edixitque, omnibus fæminis, famâ & loco honeſtis, fas eſſe adſiſtendi, & oculis arbitrandi verus an ſuppoſiticius ille partus eſſet. Factum ita. viderunt plures, obſeruarunt: & omnes ita rumuſculos diſſiparunt, qui de ſterilitate eius erant ſparſi.

Circa annum ∞. XIIII.

II. Planè idem in CONSTANTIA, Neapolitanâ reginâ. quæ nupta *Henrico* Imperatori, quinquagenariâ etiam maior verum cœpit ferre, fraudem aut fucum ſuſpectantibus multis. Quod vtrumque prudenter amolitus eſt Henricus. ac primùm, cùm vxor ad eum in Germaniâ agentem adſpiraret: vetuit, iuſſitque in regno ſubſiſtere, & aduentum ſuum exſpectare, coram ſuis (cum bono Deo) heredem regni parituram. Deinde, vxore etiam ipsâ ſic volente, in foro tentorium expanſum, factâ poteſtate nobilibus fæminis veniendi, & parientem ac partum pariter oculis vſurpandi. Peperit igitur, in tali, vt ſic dicam, ſcænâ *Fridericum*, paterni aui nomine appellatum. Hæc ſatis mira, in illâ ætate. etſi rei fides aliqua iamantè ab Abbate *Joachimo* facta, illo cuius vaticinia tunc clara erant, & nunc quoque tradita ſcriptis leguntur. Quippe parituram prædixit, & quidem filium, tali vitâ, & ſorte: quæque alia *Friderico* euenerunt.

∞. C. XCIIII.

MON. II. *Præferri ætate primos, etſi in exemplis interdum aliter.*

Liberi igitur ſuccedunt: ſed mares ſupra fæminas, quod liquet; inter autem mares, ij qui ætate antecedunt. Tamen hîc interdum quæſtio, an ex cauſsâ, minore aliquis natu non præferatur? Cauſſæ plures eſſe poſſunt. vna, quæ olim inter *Darij* liberos litem mouit, *Artemenem*, & XERXEM. Nam ex his Artemenes regnum iure & more gentium petebat, natu prior: at Xerxes controuerſiam non de ordine, ſed de naſcendi felicitate faciebat. Nam illum Dario priuato proueniſſe, ſeſe regi. Ita priuatas illi opes deberi, quas tunc habuit; at ſibi regnum in quo genitus, educatuſque eſſet. Contentio, quamquam de regno, inter arma ſtetit: & arbitrum patruum ſumpſerunt *Artaphernem*. qui re penſiculatâ, præponendum Xerxem putauit. ſiue ratione iam dictâ, ſiue & indole vtriuſque motus. De patruo iudice, in Iuſtino ſcribitur: in Herodoto pater ipſe definit. qui idem Herodotus alterum fratrem non *Artemenem*, ſed *Ariobarzanem* appellat. I.

Ipſum hoc in eodem Perſarum regno, diu pòſt mouit *Paryſatis*, *Darij* alterius vxor: mouit, ſed non eodem ſucceſſu. Nam ægro marito perſuadere conata, vt CYRVM minorem filium *Arſacæ* (qui poſteà *Artaxerxes* dictus) in iure ſceptri præferret, ipsâ illâ dictâ cauſsâ, & quòd in regno natus eſſet: non impetrauit, & ſtabile priori ius ſuum fuit. Etſi callida mulier *Xerxis* exemplum ſuggereret: ſed quod paullò diuerſum inueniet, qui explorabit. Nam Artemenes tunc natus Dario fuit, cùm verè priuatus eſſet, nec in ſtirpe aut iure vllo regio (quippe poſteà à Magis inopinatò electo:) at Arſaces patri quidem nondũ regi natus, ſed nato è regibus & in hanc ſpem ſublato. Itaque diſcrimen apparet in vtraque ſorte: etſi nec id quidem alibi obſeruatum, & quomodocumq; primogenitis ſceptrum ferè delatum. II.

Excipio, in cauſsâ etiam alterâ: ſi minor aliquis virtutibus excellat; & contrà, inopia ſit in maiore. Tunc enim præpo- III.

nendus videtur,quem Deus honeſtauit:idq́; ex publico etiam bono. Tale *Ioannes Comnenus* prætextum habuit MANVELEM filium præferendi *Iſaacio*: idque moriens perſuaſit.Cepit igitur imperium,& tenuit:ſed re vera non pro ſpe rexit,nec fratri fortaſſe,niſi ab affectu patris,præponendus.

IIII. Et verò raro felix,nec niſi turbandis rebus,talis electio.vt in PTOLOMAEO LAGI F. qui cùm minorem item, rupto gentium iure,regno impoſuiſſet: ipſa naturæ iura violata mox ſunt.cùm alter fratrem ſuum parricidio ſuſtuliſſet.

V. In PTOLOMAEO Phyſcone haud diſpar euentus, ſed purus à ſcelere. Blanditijs vxoris illectus iuniorem ſeniori antehabuit, & ſceptrum credidit: ſed populus eo mortuo, huic reddidit, & illi exſilium dedit.

VI. Quid in LVDOVICO *Pio*, *Caroli Magni* filio?ille item Iudithæ vxoris ſuadâ *Carolum* minorem *Ludouico* in multis prætulit: cum eo fructu,vt bellum ipſo viuo adhuc motum ſit, & arma adeò,iunctis etiam alijs fratribus,in patrem ſumpta.

VII. Ideò non nimis ridendi fortaſſe Pannonij, qui peruicaciter
∞XCV. hoc ius ſunt tutati in ſuo COLOMANNO. *Vladiſlaus* rex,liberis ipſe orbus,*Almum* fratris ſui filium adoptauerat,animo & corpore meliorem, æuo inferiorem. Vt autem rata magis electio eſſet,*Colomannum* fratrem ſacris initiauit,& procul à patriâ Lutetiam Pariſiorum,ſpecie ſtudiorum,ablegauit,dicam,an relegauit. Hæc facta, & ipſe obijt: ſed ſtatim proceres & populus *Colomannum* reuocant, & veniâ exſecrationis à Pontifice impetratâ, regem ſimul & maritum fecerunt. Quem autem hominem?ridebis Lector:ſtatu puſillum, linguâ balbum, oculo luſcum,pede claudum, dorſo gibberum. Non monſtrum vides? tamen hic placuit, & ius hominum etiam in ambiguo, pænè dicam,homine ſeruarunt.

VIII. In hac totâ re tamen fateor morem ABYSSINORVM (in Africâ latè dominantur)non improbandum videri, aut improbum:qui gentiles omnes agnatosq́; Regis in vnâ quadam arce educant,remotos à populo:quia & arx in monte pænè inacceſ-

ſo

ſo eſt (*Angam* nominant) & valido præſidio cuſtoditur. Tenentur illic igitur, ne turbas aut partes faciant: & mortuo rege, eum qui maximè idoneus optimatibus & cuſtodibus videtur, aſſumunt & ſubſtituunt.

MON. III. *Patruum, aut fratris filium, variè præferri.*

Quid autem, ſi filius maior præmoritur, prole ex ſe relictâ? Rationes & exempla in diuerſum trahunt: id eſt, vtraque vtroque. Nam qui patruum præferunt, rationem proximi ſanguinis adſpiciunt, à patre rege: & nepotem toto gradu antecedit. At nepoti fictio iuris ſubuenit, & idem cum patre cenſetur: cur non ergo & in iura ſuccedat? Sed exempla etiam, vt dixi, variant: & pro patruo ſunt iſta.

LVDOVICI Pij primum. Qui *Bernardum* Italiæ regem I.
deiecit, & vinclis ac carcere coërcuit, quia ius ſibi à patre *Pipino* primogenito vindicabat, contra patruum *Ludouicum*.

ROBERTI regis Neapolitani. cui & Pontificis auctoritas II.
pondus addit. Nam hic *Clemente* V. ſic cenſente ius regni te- M.CCC.IX.
nuit, contra *Carolum Numbertum* Hungariæ regem: etſi iſte natus è *Carolo Martello* eſſet, Roberti maiore fratre. Res clara eſt, & Annalibus teſtata: ſed *Baldus* Ictus arbitratur, in regni vſum hoc à Pontifice factum, & quia optimus & prudentiſſimus Robertus eſſet, quod res docuit: itemque ſalubri temperie & partitione, quòd Carolus iam regnum Hungariæ teneret, in eoque poſſet acquieſcere.

Iamolim etiam NVMIDAE pro communi iure habue- III.
runt, patruum nepoti præferri.

Quod & VANDALI vſurparunt: IIII.

Itemque hodie MOSCOVITAE, ſed reſtrictiùs. nempe V.
ſi impubes filius relictus ſit, tum patruus ſceptrum accipit: in *Baſilio*

Baſilio noſtro æuo factum. Aliter autem, ſi iuſta nepoti ætas: atque ea diſcretio rationem ſuam habet.

VI. Hæc pro Patruo: plura etiam ſunt pro Nepote. SPARTIATAE, ſapiens populus, ſic ſeruarunt: & ipſe *Lycurgus* regnum *Charilao* fratris filio ceſſit, quod in manu eius erat, omnium gratiâ, tenere.

VII. ROBERTVS Neapoleos rex, etſi alio iure, vt dixi, promotus, hoc velut æquius melius reſtituit, & ſententiam publico iudicio ſic tulit, in lite ſuper *Comitatu S*[ti] *Seuerini.* Quæ inter patruum & nepotem vertebatur, & Iuriſconſulti variè trahebant: meliores & ipſe ad nepotem flexerunt.

VIII. Ita ille rex: at OTHO *Magnus* Imp. iudicio armorum rem commiſit. Pugnarunt ſingulari certamine, barbaro illo ritu, & vicit nepos. quod iterùm ita ſub *Henrico* I. Imp. adnoto eueniſſe. Ergo & Deus hanc cauſſam videatur comprobaſſe.

IX. Sed quod iudicium, publicum aut priuatum, iſto Hiſpa-
m. cccc. vii. nienſi clarius? Rex *Henricus* defunctus erat filio infante relicto *Ioanne*, duos & viginti menſes nato. Patruus ei erat FERDINANDVS, vir vel ſolo virtutum merito (vt ſanguis ſeponatur) omni ſummâ fortunâ dignus. Itaque coniecti in eum oculi, vulgi & Procerum: nec ambire opus, ambiebatur. Atque id non à ſingulis tantùm, & in priuatis colloquijs, vbi adulatio timeretur; ſed in Conuentu publico, huic rei indicto, omnium non ſtudia, ſed aperta ſuffragia in eum ibant. Incitabat non ipſe ſolùm æui maturus, & virtutum, vt tetigi, ſpectatus; ſed & ætas pueri, *quæ quando tandem gubernationi ſuffectura eſſet? Longum annorum interuallum, bella in manibus, turbas & diſſidia in metu eſſe: quæ ſemper ferè comitari, vbi penes alios regimen eſſet. Ergo ageret cum Deo benè iuuante, expergiſceretur, & vel regni cauſsâ, caperet fraternum regnum.* Surdæ aures ad has voces, & ius infantis oſtendebat, & Hiſpaniæ conſuetudinem: quæ eò magis tutanda ipſis, quò minùs ille puer (hoc ipſo miſerandus) poſſet. Nondum tamen perſuaſerat; iterumque Conuentus, ſi fortè pænitentiâ ſubeunte mutaſſet. Non ignarus ipſe eius rei & affectuum, infantem chlamyde tectum occultè

cultè intulit: & cùm *Daualus* magiſter equitum, de communi conſenſu, iterùm tentaturus dixiſſet, *Quem regem, Ferdinande, renuntiare tibi placet?* ille acri voce & vultu, *Quem autem,* inquit, *niſi Ioannem, fratris mei filium?* Et ſimul puerum in ſublime extulit, nomen *Ioannis* identidem & *Regis*, vt mos eſt, ingeminans: iuſſitque vexilla explicari, & alia ſolita fieri in nouo regno. Tu Fides, tu Modeſtia, è cælo paulliſper deſcendite, & hunc alumnum veſtum lætis oculis videte: quantò illuſtriorem ſpreto ſic regno, quàm ſi decem fraude vel ambiguo iure quæſiſſet? Sed pauci iſti *Ferdinandi*: cui Deus tamen regnum Aragoniæ paullò pòſt contulit, pretium virtutum, & Electione (de quâ dixi) ſiue iudicio delatum.

CAP. V.

DE FRAVDE ET VI.

Has quoque priorum ſpecie interuenire.

SEd violat Succeſſionis iura aut polluit ſæpè Ambitio, quæ vim & fraudem miſcet. Quàm ſæpè ſceptra ſic delata non ad longinquos tantùm, ſed indignos? & hîc quoque ludi interueniunt: quos lubet paullùm, Sapientiâ volente, ſpectare. Venite qui regna æſtimatis, cælo æquiparatis: en ſeruulum, aut infimum homuncionem, ſuo ingenio ad ea ſublimatum. Videte:

Et primùm PISISTRATVM, qui fraude quidem, ſed virtutibus pænè debitùm regnum Athenis quæſiuit. Ille comem & benignum ſe ciuibus oſtendere, etiam liberalem vbi opus; adeò vt refugium & aſylum iniuriâ aut inopiâ preſſis haberetur. Suſpecta iſta optimatibus: neque neſciebat. quos vt in ordinem redigeret, & ſatellitium pararet aliquo prætextu, ipſus ſe vulnerauit. Sic ſaucius, in forū delatus, ſanguinem & vulnera ciuibus oſtendebat, à potentibus illis, præmium ſcilicet benignitatis ſuæ in ipſos, accepta. Quin & vitam 1.

ſuam periclitari, ni ſi ſubueniant, quibus eam conſecraſſet. Fremitus & indignatio populi, mox ſuffragia, & cuſtodia illi decreta. Quâ cinctus, & inimicos ſuos ſtatim, & mox populum tyrannide oppreſſit. Nec omittendum hîc *Solonis* dictum, qui dolum odoratus ei ingeſſit: *Non rectè*, inquiens, *ô Piſiſtrate, Homericum Vlyſſem imitaris. ſiquidem ille flagris ſe conſcidit, vt hoſtes falleret; tu te vulneribus, vt ciues.*

II. Ac genera ſanè fraudium plura ſunt: ſed vna ad rem hanc Succeſſionum appoſita, quæ crebra. Eſt eorum, qui inſerunt ſe in alienam familiam & callidè adoptant: hiſtrionio toto & ludicro initio, ſed quoties in turbas & cędes iuit? Fuit in Macedoniâ ANDRISCVS quidam, homo vltimæ ſortis, diurnâ mercede vitam tolerare ſolitus: qui *Philippum* ſe ſubitò, *Perſei* regis filium dixit. Et oris ſimilitudo ad auum inclinabat. Ipſe dixit, alij credunt aut credere ſimulant: Macedones & Thraces maximè, tædio Romani imperij, quod nouitate & aſperitate diſplicebat. Itaque ingentes mox copiæ, & Prætorem Romanum fudit: donec à *Metello* idem victus, & in catenis Romam ductus triumphatusque eſt.

III. In eodem imperio, ſed ſub *Tiberio* Principe, CLEMENS quidam exſtitit, reuerà ſeruus *Agrippæ Poſtumi*, quem nepotem ſuum ex *Iuliâ* Auguſtus in Planaſiam inſulam relegauerat: ſed famâ & fallaciâ, mox ipſe Poſtumus effectus. Iuit enim magno animo, auditâ morte Auguſti, in inſulam, vt dominum furtim educeret, & ad Germanicos aut alios exercitus ferret. Sed dum tardiùs nauigat, interfectum *Agrippam* repperit: & huc iam delabitur, vt ſeſe eum ferat. Venit in Etruriam, ignotis locis ſe abdit, crines barbamque in ſquallorem promittit: mox per idoneos homines ſpargitur, viuere *Agrippam*. primùm occultiùs, vt vetita ſolent: tum vago rumore apud imperitos aut turbidos, eoque noua cupientes. Iamque in municipijs & colonijs ſe oſtendebat, ſed leuiter & obſcuro diei, & copiam ſui haud plenè facturus. Augentur aſſeclæ, audet Hoſtiam venire, atque adeò in vrbem, & occultis cœtibus celebrabatur. Tiberius, non ignarus periculi, ambigebat, vim militarem, an fraudem fraudi opponeret: & hæc

magis placuit, electique *Salluſtij Criſpi* opera duo milites, qui ſimulatâ conſcientiâ adiuerunt, pecuniam & pericula ſua offerentes. Mox noctem ſpeculati & ſolitudinem circa eum, acceptâ idoneâ manu, victum & ore clauſo, in palatium ad Tiberium attraxêre. Ibi interrogatus, *Quomodo Agrippa factus eſſet?* reſpondiſſe liberè fertur, *Quomodo tu Cæſar:* dolum & illi maternum obijciens, quo ab Auguſto adoptatus eſſet. Secretò interfectus eſt, magnâ inter tormenta conſtantiâ, cùm neminem conſciorum edidiſſet: nec Tiberius (prudenter in talibus) vltrà quæſiuit.

In Syriâ ſimilis dolus, etſi vix dolus. *Demetrius Soter*, ille qui Româ obſes profugerat, ijs imperabat: cùm certâ, nec iniuſtâ de cauſsâ, Antiochenſibus offenſus, bellũ ijs infert. Ipſi extremorum metu, ad noua remedia cõfugiunt, & vilem quemdam è plebe ALEXANDRVM ſalutant, & *Antiochi* filium faciunt, ac repetere optimo iure paternum Syriæ regnum. Fraus cui non apparebat? ſed nouitatis ſtudium (inſitum popularibus, & addo Orientalibus) ſiue odium Demetrij effecit, vt crederent quę nôn crederent, & certatim Alexandrum omnes amplexi. Ipſe mirabatur nouam ſuam ſortem, & tot comitum militúmque agmina: ac vires propè Orientis trahebat. quibus ſtipatus pugnat, primò parùm feliciter; mox aliter, & non vincit ſolùm Demetrium, ſed cædit. Eo facto pacificus Syriæ poſſeſſor, quod ſolet, in vitia & luxum ſe effudit: paruis Demetrij liberis, nec ab ijs metu. Sed cũ adoleuiſſet *Demetrius* Demetrij F. cum paruâ manu Cretenſium rem aggreſſus, adiutores repperit, & pari leuitate ad ſe tranſeuntes, qui à patre defecerant; in his, ipſos Antiochenos. Itaque ſolutum illum, & inter ſcorta ac menſas iactatum, inuadit, ſuperat, trucidat. Hic finis ſcænici & imaginarij Regis, ſed ſatis tamen diuturni, quique annos nouem & menſes decem in imperio alieno fuit. IIII.

Alius ab iſto, ſed tamen ALEXANDER, & in finitimâ Iudęâ, ipſe Iudæus genere, adoptauit ſe in familiam *Herodis* regis. Occaſio erat, quia facie *Alexandrum* referebat, ab illo exſtinctum. Igitur mortuo Herode hic reuixit, & fucum etiam V.

acutioribus faciebat, naturâ & ingenio vaſer, tum ipsâ illi ſimilitudine valdè geminâ, & vel noſcentes fallente. Venit igitur Cretam, & Iudæos illîc induxit ſeſe agnoſcere, pecuniam & alia vſui dare: quod idem in Melo inſulâ, omnibus ſubtractum verum neci Alexandrum, aliumque ſuppoſitum, credentibus, vulgantibusque. Ita Puteolos appulit, pari illîc Iudæorum credulitate & gaudio: ac mox Romam, grandi comitatu, regiâ pompâ. nam & Iudæi, qui Romæ frequentes, & in his hoſpites notique *Herodis* obuiam ire, iurare eum eſſe, lecticam eius deferre: prorſus vt à regio cultu & faſtigio, præter Cæſaris auctoritatem, nihil abeſſet. Et ſanè Cæſar Auguſtus moueri quoque cœperat: ſed retentabat, quòd vetus ille & veterator *Herodes*, non videbatur, in re tantâ decipi potuiſſe. & denique vt experimentum caperet, mittit *Celadum*, vnum è libertis ſuis, qui olim familiariter cum *Alexandro* & *Ariſtobulo* fratre (nam & is ſeruatus dicebatur) verſatus fuerat: ſed quid? impoſitum ipſi Celado, & ille quaſi notor & aſſertor ad Cæſarem redit. Tamen dubitat, ipſum Alexandrum vocat. & ſagaciter animaduertit manus calloſas, & duratas opere; item in ſermone & moribus non illum Principalem Genium & gratiam, quę ſolet ſic natis comitari, & vel inuitis inſcijsq; adeſſe. Tum etiam interrogat, quid factum *Ariſtobulo* eſſet, & cur non ille aduenisset? Cauſante ipſo, Cypri hæſiſſe, ob pericula maris & itinerum, & ne, ſiquid durius eueniſſet, totum Mariamnes genus vnà periret. Hæc illo canente, & doctore eius accinente, qui ſimulatâ grauitate aderat; Cæſar ſeductum adoleſcentem monet & interminatur vera dicere, & propoſitâ impunitate, *Quis eſſet?* interrogat. Ille verò metu inſtantium, & ſplendore illo præſenti territus, vera fatetur, ſeriem fabulæ denarrat: & à Cæſare ad remum damnatur, vt fidem in vitâ datâ non falleret, doctorem eius exuit vitâ. Reliquis ſatis ſupplicij cenſuit crediſiſſe, & pecunias effudiſſe.

VI. ∞. CC. LXXXIV. Hæc vetera, aut longinqua videbuntur: addam haud longè ab æuo, aut finibus noſtris. Ecce in candidâ & ſimplici illâ Germaniâ, exſtitit PSEVDOFRIDERICVS, tempore *Rudolfi Habſpurgenſis* Imperatoris, qui verū ſe *Fridericum* diceret, mortuum

tuum ante * plures annos. Obſidebat tum Rudolfus Colma- * XXII. riam: ſed haud vanè territus, quòd impoſtor ille in Germaniâ noſtrâ inferiore, magnas ſibi vires, nobiles, vrbesq; adiungeret; ſolutâ obſidione, Rheno prono deſcendit, & quaſi veneraturus veterẽ Auguſtum acceſſit. Sed eius compos, interrogatum quis, vnde, quare ſic eſſet, igne in opido *VVitzlariâ* combuſſit.

Pôſt in eâdem Germaniâ nobilis impoſtura circa Marchio- VII.
nem Brandeburgenſem VOLDEMARVM euênit. Is ante ∞.CCC.XLVIII.
annos triginta & vnum amiſſus, ſiue mortuus peregrè erat: cùm *Rodulfus* Saxoniæ Dux deſpicit, quâ viâ *Ludouicum Bauarum, Ludouici Auguſti Filium,* Principatu Brandeburgenſi pellere poſſet. Componit fabulam, ipſe inquam eius poëta & actor. nam molitorem quemdam ſecretò habitum, omnibus notis inſignibusque arte & aſtu inſtructum, ad verum illum Marchionem, producit tandem in ſcænam: atque ecce populares, deſiderio & more plebis accurrunt, ſe & ſua, plerique arces & opida etiam tradunt. Reſiſtentes, partim Saxonis copijs, partim *Caroli Bohemi*, qui Imp. à quibuſdam deſignatus, ad deditionem coguntur. Ipſi Bauari, & auxiliares eorum Palatini, variâ fortunâ certant, & grandi vno prælio vincuntur: capto *Rudolfo* Palatino Rhenenſi, cum LXXIX. è nobilitate equeſtri. Denique triennio toto eluſit, aut potiùs illuſit ille molitor: donec captus tandem ignem ipſe, infamiam fautores eius ſubierunt.

Sed in vicinâ etiam noſtrâ & ſociâ *Flandriâ* factum, omnia VIII.
dicta adæquat aut ſuperat. Fuit *Balduinus Octauus* Flandriæ ∞.CC.XXV.
Hannoniæque Comes, & idem grandi auſu progreſſuque Orientis ſiue Byzantij Imperator. Dum illîc res gerit, in prælio contra Bulgaros cadit: nec ambigua res erat, donec quidam BERNARDVS RAINSVS, Campaniâ Gallicâ oriundus, & ſpecie religionis iuxta Valentianas in ſiluâ quadam Anachoreta; donec is, inquam, vulgaret fingeretque poſt annos XX. reducem & rediuiuum ſe Balduinum eſſe. Impulſus à nobilium quibuſdam creditur; & ætas, forma, aſtus, atq; etiam audacia aderant ad fallendum. Igitur, rebus in Hannoniâ motis,

in Flandriam ipſam cum hac famâ venit: & rarâ quadam oris grauitate, commemoratione hominum rerumque priorum, ſtemmatis totius notitiâ, etiam ſagaces cautosq; inducit. Deſciſcunt & adhærent paſſim, faſtidio etiam & contemptu fœminei imperij: quòd *Ioanna* id temporis, Balduini filia, rebus præſidebat. Quin ipſa profligata, & propemodum in Querceto opido intercepta, præſidium & refugium ad regem *Ludouicum Octauum* Galliæ habuit: qui ſubuênit, ſed cùm priùs à Senatu *Ioannæ* examinatus inquiſitusque planus ille eſſet. Eius enim Prǽſes ſic dixit, rogauitque: *Tu quocumque nomine appellandus, ſi te verum Balduinum iactas, cur Orientis magnum imperium deſeruiſti, ad hoc minus properaſti? Cur apud notos atque optimè de te meritos duces ac ciues, mortem ſimulaſti, vitam diſſimulaſti? Quæ commenti cauſſa, aut merces? An numquid ij oderant? etiam nunc reſument, ſi verus es Auguſtus. Obnoxij ſemper ſubditi fuerunt; atque vtinam illi domino eſſe poſſint! Quid ad nos potiſſimùm veniſti, tot luſtra non viſus, niſi vt inter ignotos ignotus falleres? Viginti anni iam ſunt à morte illius, quem te dicis: quibus tenebris, & quâ cauſſâ, tam curioſè te occuluiſti, ſic vt nec aura famæ de te ſpirauerit? Paſſi multa mala fuimus, & ob id te mortuum: mederi vnâ voce, vno ſcripto poteras,* VIVO: *cùm non feceris, ego etiamſi viuis, viuum te habebo? Impietas tua non meretur: abi ingrate à patriâ, cuius caritatem exuiſti; à Principatu, cuius curam abieciſti; à ciuibus, quos obliuione ſepeliſti.* Dixerat Quæſitor: at ille mirum quâ confidentiâ, & ex ipſâ fidem præſtruens: *Domi*, inquit, *inclementiores ciues, quàm foris hoſtes, repperi. Tu me Flandria, mater & altrix reijcis, quem Græcia, Macedonia, Thracia aduenam excepit, coluit: ipſa Barbaria, maieſtatem verita, ſeruauit. At enim, vbi delitui? audite, & caſuum humanorum miſereſcite, ſi quid tamen humani in pectoribus iſtis habetis. Captus prælio ad Hadrianopolim à Bulgaris, ab iiſdem in cuſtodiâ habeor; ſatis lentâ & remiſſâ: vſque eò vt effugium etiam patuerit, & animo iſto ac Deo ducibus me liberarim. Cùm ad meos propero vagus & erro, in alios barbaros incido, ignaros fortunæ meæ, & ab iis in Aſiam trahor ac vendor. Heu miſeriam! pudet, ſed vos narrare cogitis: Syri me habent, & in ergaſtulum ruſticum damnant. Ego Balduinus, Comes, Imperator, quâ manu ſceptra tenui, raſtra tractaui, plures per annos: donec à Germaniæ mer-*

mercatoribus caſu tranſeuntibus, quibus me aperui, pretio liberarer. Ij me domum remiſerunt: vos expellitis? ingrati, immemores veterum beneficiorum, quibus aui veſtri, patres, etiam tu atque ille, à me affecti eſtis. En ſenium & hanc canitiem, quò reſeruati ſumus? poſt tot fluctus, ſcopulum repperi, vbi portum putabam: ipſa mea filia, mea Ioanna, patrem non agnoſcit, ne Comitem cognoſcat. Hæc & plura opportunè differens, magnitudinem ſuam vel fallaciam tuebatur: vario animorum motu, & pleriſque ad illum inclinatis. Adeò, vt nobilium populariumque bona pars ſtatim adhæreſceret, Comitem & Auguſtum ſalutaret: donec re iam in præcipiti, *Ioanna* ad *Ludouicum* Regem ſupplices Legatos mitteret, vt *Balduini*, auunculi quoque ſui, magnam ſanctamque memoriam, ab impuri nebulonis contage tueretur. Suſcepit negotium Rex, diem homini dicit: venit ille magno comitatu, ſolitaque fiduciâ & faſtu. Veſtis erat purpureâ, alba in manu virga, barba promiſſa, à quâ vulgò *Peregrinus Longobarbus* vocabatur: ſiſtitque ſe Regi, Peronæ. Ille orditur, ſuccinctus nobilitate & Senatu: *Flandria in fide & clientelâ meâ eſt, ne mireris te huc vocatum: quod more & iure, non ambitione aut vſurpatione factum. Siue iniuriâ afficeris, à me vindicandus es; ſiue afficis, puniri debes. Vtinam Deus & cælites facerent, vt tu ſis ille Balduinus, mihi auunculus, amitinæ meæ pater, nec vno nomine Galliæ meæ illigatus. Vtinam! inquam. ſed famæ tot annorum, tam conſtanti, quid faciam? illa te iugulat. Credere me abnuis, & vnus tot millibus contradicis: ſed fidem ex genere humano tollis, ſi conſenſui mortalium non vltrà credimus. Tamen effare, faueo ſi quid habes quo famã redarguas, quo Balduinum te aſſeras, quo veterem meum cognatum aut potius parentem à mortuis reſtituas. Si ille es, breuiter ad hæc reſpondere, & ſtatim, potes. Quæro, Tene pater meus Flandriæ Comitem dixerit, iura dederit? quo teſte, loco, tempore, ritu? Baltheóne te & inſigni militari donarit? Quæ mulier ex Franciâ nobilitate, quo cõciliante, quo auſpice, loco, cœtu nupſerit? Quid hæres? hæc ignorare de ſe verus Balduinus non poteſt.* Iſta Rex: tamen audacia illa, velut deprehenſa, hærebat, & ſpatium cogitandi recolligendique ſui petebat. Inde pro impoſtore haberi, & contemptim dimitti: dimitti tamen, quia ſub fide publicâ veniſſet. Nec diu pòſt in Burgundiâ captus, ab equite gentis Chaſtenaiæ, *Ioanna* offertur:

fertur: quæ conuictũ confeſſumq́ue, vt dicunt, laqueo ſtrangulauit. Non tamẽ ſine plebeculę rumoribus, quę patrem ab improbâ filiâ in ligno ſuſpenſum, tunc & diu poſteà differebat.

IX. Nónne conſimile in Hiſpaniâ, cùm *Alfonſus* Aragoniæ rex eſſet, iuuenis & vndecennis, matre gubernante? ſuperuênit qui ſe ALFONSVM veterem adfirmaret, ante annos viginti & octo ad Fragam cæſum. Pro colore adferebat, tędio ſe rerum humanarum in Aſiam & Terram ſanctam iuiſſe, illîc bella pro Deo & religione pugnaſſe, rediſſe ad ſuos culpis expiatis. Cur ſpernerent, & puero ac mulierculæ potiùs adhæreſcerent? Mouerat multos, res turbatùrus haud dubiè, niſi Cæſarauguſtæ captus, laqueo gulam fregiſſet.

X. Tædium iure vereor in paribus auſis & euentis: quî tamen duos MVSTAFAS ſilcam, in Turcarum imperio, vt nec id ſit à ſcęnicis his ludis immunis? Prior fuit *Muratis Secundi* principatu, DVSMIS; ſed qui ſe *Muſtafam* diceret *Baiazitis* primi filium, quem fama & res erat, infelici illo prœlio cũ *Temir-Lanco* periiſſe, vbi & pater eius captus. At enim poſt annos *vigintiduos* iſte ſe ſufficit, & fraudes ac turbas *Murati* miſcet. quas turbas? tantas, vt Begi, Baſſæ, & primorum plerique ad eum deficerent, ipſi Chriſtianorum Principes fœdus inirẽt, & Byzantij Imperator. Denique per triennium Muratem ſic exercet, vt incertum imperij & vitæ faceret: donec ad *Lopadium* lacum collatis caſtris (& Murates ipſe aderat) arte quàm viribus magis vincitur, & transfugiis paullatim nudatur. Iuuit ad hanc rem commẽtum callidum Legatorum, quos Byzantium vno tempore, ad fœdus & ſocietatem, ipſe & Murates miſerant. Sed Muratis irriti dimiſſi, illius impetrauerant: cùm tamen Muratęi, curſim pręuenientes, audaci aſtu ſpargunt, ſeſe voti compotes, & Gręcos à ſe ſtare. quod creditum ſparſumq́ue in vtriſque caſtris, multos Muſtafæ detractos *Murati* iunxit. Denique fugit ille, ſed retrahitur, & Hadrianopoli ad pinnam muri laqueo ſuſpenditur.

An. cccc. xxii.

XI. Alter MVSTAFA miri & noui commenti eſt, ſed ab alieno impulſu, & in alterius, vt putabatur, fructum. Ne graue ſit me

me diducere paullùm, quæ faciunt ad grauem illum nobis hoſtem. *Soleimanno*, maximo inter Turcarum principes, duæ vxores fuerunt, & ex ijs liberi: altera *Boſphorana*, è quâ MVSTAFAS; altera *Roxolana*, è quâ iſti quatuor, *Mahometes, Selymus, Baiazites, Giangir*. Sed omnes hos ætate & gratiâ apud militem *Muſtafas* anteibat; nec dubium illius imperium, ſi id exſpectare, quàm habere maluiſſet. Pater ſanè eum ſuſpectum nimiæ ſpei interfecit. Iam è quattuor illis *Mahometes* obierat, & mox item *Giangir*: duo competitores ſupererant, è quibus *Selymum* fata & pater promouebant, *Baiazitem* mater, mirificè in eûm prona. Fruſtrà maritum aliquoties tentauerat, vult fraudem & fortunam. Itaque re cum filio collatâ, viſum illis initium res nouandi per falſum *Muſtafam* facere, ad cuius nomen & gratiam miles facilè concurreret: ipo deinde eo in rem ſuam vterentur. Reperiunt iuuenem audaciâ & facie idoneum, inſtruunt & dimittunt. Perſonam ſumit & agit, venit in Thraciæ loca quæ Valachiam & Moldauiam ſpectant, vbi equitum cópia, & qui plerique viuo nuper *Muſtafæ* addicti. Ibi clanculùm & quaſi timidè ſe oſtendit, comites qui aderant muſſitant *Muſtafam* eſſe; fugâ elapſum à patre, & alium ab amicis ſubſtitutum qui interfectus pro ipſo eſſet, incuriâ, nec ſeriò agnitum aut inſpectum. Id argumentum fabulæ erat, ad quam ſpectandam agendamque ſtatim concurſus. Veniebant & ij, qui oculis ſuis *Muſtafam* interfectum viderant: ſed vel falli volebant, vt locus eſſet ſi non recipiendi *Muſtafæ*, ſaltem vindicandi. Iam pænè exercitus erant: ſed Sangiacci trepidi rem ad Soleimannum referunt, qui fraudis certus eos acerbè increpat, *Quid ita initijs non obſtitiſſent? vel nunc facerent, aut iram ac pœnam à ſe exſpectarent. Mittere ſe Pertauum Baſſam, cum validis fidisque copijs; ſed melius gratiusque fore, ſi ij quod neglectum eſt ſarciant, & ignem nondum validum exſtinguant.* Sangiacci ijs monitis minisque excitati aduigilant, concurrunt; aduentantes reprimunt, manus iam factas diſſipant & ſpargunt; nihil reliqui ſibi ad diligentiam faciunt, vt fidem & operam ſuam Domino probent. Tamen Baſſa ſuperuênit: nec res adhuc *Muſtafæ* ſatis validæ aut conſtitutæ erant. itaque à præſenti metu fluctuare multi incipiunt, dilabi alii & transfugere,

donec deſertus miſer cum præcipuis miniſtrorum in manus venit. Viuus trahitur Byzantium, examinatur, nihil celat: cura iam non de illo puniendo (quod ſtatim factum) ſed de filio patrem ſubit. Hócne illum auſum, in tam recenti Muſtafæ infelici exemplo? dolor non ab impietate ſolùm erat, ſed ab impudentiâ & temeritate ſua. Etiam magnum aliquid parabat: ſed mater filium non deſerit, callida mulier & mariti ſui diu potens. Venit & rem fatetur, excuſat & deprecatur. *Quid enim magni miri*, inquit, *ſi in fratrem (non enim in te, cogita) aliquid molitus eſt, non tam ambitu, quàm metu impulſus? Leges ſiue fata noſtræ gentis ſunt, vnum non imperare ſolùm, ſed viuere; & exordium noui Principatus eſt, fraternum parricidium. Quid inquam mirum igitur, ſi fugere triſte & extremum hoc voluit? ſi vitam prorogare? Naturâ impellimur, & te conſule. Hic ſcopus huius conatus fuit, miſeratione, ſi conſideras, quàm irâ dignioris. Tu illam da. cui? filio. cui? & mihi vxori. nam certum non ſuperuiuere illi, & in vno duos occides. Quamdiu autem dature? me miſeram, inſtant fata, & in tuâ ſenis animâ adoleſcentis illius ſpirat, & mea.* Mouit intimum ſenile pectus & concuſſit mulier: dat veniam, ſed eâ lege vt filius ſe videat, & ipſe eam petat. Ergo aduocatur, & à matre quoque excitatur iam ſecurâ vt tutò veniat. Venit, ſed cùm in aditu paterni hoſpitij eſt (extra vrbem conueniebant, nec temerè filij patre viuo in ipſam intrant:) ecce milites; qui deſcendentem ex equo tradere pugionem & gladium iubent. Id in alijs de more fiebat, ſed conſcientiâ ſtimulante omnia timet, & multus in oculis *Muſtafas* vterque erat. Mater tamen dat animos. quæ de induſtriâ ad ianuam exſpectat, & per feneſtram linteo obductam hortatur intrepidè pergat, viam omnem à ſe præmunitam. Accedit ad manum patris, petit veniam, & accipit, monitus magis quàm caſtigatus. Atque vt plenam fidem reconciliationis faceret, potum de more gentis iuſſit offerri: ſed nec hunc ſine metu bibit, venenum ſuſpectans, donec pater ex eodem poculo hauſtu ducto, omni eum curâ liberauit. Atque hæc Fraudium ſunt, addam

Violen-

Violentiæ exempla.

Heu, quàm multa ea occurrunt! paſſim video aditus atque exitus Regiarum ſanguine reſperſos. Sed temperabo, & eligam. Ab Oriente ordior. atque ibi, in Iudæa, triſte fatum Gedeonis familiæ video, vnius ambitione conſumptæ. Laudatus ille vir, & dux per quadraginta annos populi, liberos genuit & reliquit *ſeptuaginta*: atque hos legitimos. vnum è concubinâ *Drumâ*, cui nomen ABIMELECHI. Hic poſt mortem patris imperio imminens, & adiutus maternâ pecuniâ atque amicis, copias collegit è vagis & ſordidis hominibus: cum quibus *Sichimā* vênit inopinatò, atque omnes ibi fratres *ſeptuaginta ſuper lapidem vnum* (vt ſacra loquuntur) interfecit, & velut immolauit. Quid ſi totidem alienos & extraneos? ô facinus! at ille imperium inuadit, & in triennium etiam retinet, vt cœperat, ſæuiens, & ſubditos variè affligens, ſic vt *Sichimitæ* arma caperent & rebellarent. Fruſtrà. domuit eos & occidit, & ipſum opidum deleuit, ſalemque in eo conſperſit. Sed cæleſtis vindicta tamen conſequitur, & cùm turrim quamdam oppugnaret, fragmine molaris lapidis mulier ſupernè caput eius contriuit. quo ictu collapſus, & iam moribundus, ad ſatellitem ſuum, *Tu me*, inquit, *gladio iugula, ne muliebri manu dicar cecidiſſe.* I.

In Parthis *Orodes* regnauit, ille qui *Craſſum* victum iactat & occiſum. Is cùm ſenuiſſet, in luctu ob *Pacorum* filium à *Ventidio* cæſum, aquæ intercutis vitio laborauit, neque longè iam à morte. Quam tamen longum PHRAATI filio viſum exſpectare: & veneno eam maturat. Sed id contrà fuit, nec aliud quàm motâ aluo in medicinam abijt, & totius morbi ſenem alleuauit. Quod ille indignatus (neque enim pænitentia ſubijt ſceleris, cui vel Numen videbat aduerſari) ad apertum parricidium ab occulto tranſit, atque hominem palàm ſuffocauit. Iámne finis? minimè: catenata ſunt ſcelera, & poſt patrem fratres *triginta*, quaſi inferias, adiecit. Quis tamen illius finis? conſimilis. nam cùm in pace & fœdere cum Auguſto eſſet, cui & ſigna Craſſo erepta remiſit; hic viciſſim dona dedit, inter II.

alia, pellicem inſigni formâ Italici generis, quæ prolem ei genuit *Phraatacem*. Hic ipſe vt adoleuit, conſcientiâ & operâ matris, patrem interfecit. Benè, benè. quidni dicam? tulit, quæ meruit, & quæ docuit: redijt in auctorem exemplum.

III. Breui ſtilo lata ſcelera in MITHRIDATE PONTICO ſtringam, cui bellum & clades fuit à Romanis, ſed mors ab ipſo filio. An & hoc immerito? ecce ille matrem iam primis annis ſuſtulit, mox fratrem; deinde tres filios, totidemque filias. Cælum, terra, mare, aſpicere, ferre, purgare toties impium potuiſtis? Ignoſco Pharnaci, & animos ad ſcelus pænè addo: vindica adoleſcens auiam, patruum, fratres, ſorores, tot mortes (leue eſt) in vnâ.

IIII. Iam in PRVSIA Bithyno tyranno, Romanorum non ſocio rege ſed ſeruo, vix memorabile eſt, quòd is filium *Nicomedem* tollere è medio voluerit: quid ita? vt locum alijs filijs faceret ad regnum. Peruerſa aliqua pietas hæc fuerit. ſed ecce filius, rei conceptæ gnarus, ſcelus in ipſum vertit, & defectione populorum, regnum ei ademit, & deinde vitam.

V. Relinquo te Oriens, fatiges me ſi perambulem: centeſimam partem (verè loquor) non libaui: ſed vnum tamen abiens hîc conſignem. PTOLOMAEVS inter Alexandri ſucceſſores, pulſo *Antigono*, Macedoniam occupauerat, pacem cum *Antiocho*, fœdus & affinitatem cum *Pyrrho* fecerat: ſecurus iam omnium, niſi ſororis, & ex eâ liberorum. *Arſinoe* erat, quæ in matrimonio *Lyſimachi* fuerat Macedoniæ regis. Itaque animum & artes intendit ad eam vnà cum liberis captandam: cautam tamen, monitam, & omnia timentem. Quid adhibet? machinam in hunc ſexum validiſſimam, amorem. ſoror erat, ſed quid ad rem? incendit, non abſterret ea cognatio Orientales barbaros, & res in mores & iura vertit. Itaque munera, legatos, litteras miſſitare; offerre ipſi ſocietatem regni, liberis hereditatem: nec alio fine ſe armis id occupaſſe, quàm vt ijs poſſet relinquere. In has res fidem ſe paratum dare quam vellet, & vbi vellet, apud ſanctiſſimas aras & templa. Quid multa?

multa? perſuadetur mulierculæ, ex fidiſſimis amicis mittit, qui iuramentum accipiat: quod ille incunctanter, & penè inuitans, in veterrimæ religionis templo concipit, ipſa ſimulacra & altaria deorum tangens, ſe ſuumque caput inauditis vltimiſque exſecrationibus deuouens: *Sincerâ ſe fide matrimonium ſororis petere; nuncupaturum eam reginam; eiusque liberos, ſuos heredes habiturum, nec alios.* Ergo Arſinoe ſpe iam plena, in conſpectum colloquiumque fratris venit: qui vultu ipſo & oculorum acrimoniâ amorem ſimulans, fabulam peragit, vxorem ducit, capiti diadema coram milite populoque imponit, & Reginam appellat. Secuta quæ ſolent nuptijs: & læta *Arſinoe*, *Caſſandrêam*, munitiſſimam vrbem (quod vnum petebatur) vbi theſauri & liberi, præiuit, maritum introductura, & feſto apparatu exceptura. Viæ, templa, domus ornantur; aræ & hoſtiæ diſponuntur; filios quoque ſuos, *Lyſimachum* ſedecim annos natum, *Philippum* triennio minorem, patri & auunculo occurrere iubet. Quos ille extra portam obuios, cupidè & vltra modum ſolitæ affectionis amplexus, oſculis fatigat, nec dimittit. Portam & arcem ingreſſus, ponit perſonam, ſumit ſuum vultum & affectum, ſtatimque milite introducto, pueros iubet interfici in gremio ipſo matris, ad quam confugerant. Illa hoc miſerior, quòd mori cum ijs non licuit (ſæpè ſe gladijs interpoſuerat & obtulerat:) in exſilium cum duobus ſeruulis pulſa eſt: *Ptolomæo* tamen haud diu ab hac victoriâ triumphante, cùm Galli Macedoniam inundantes, victo ei caput paullò pòſt abſtulerint, in haſtâ, ad terrorem & fidem, circumlatum.

Ad Occidentem iam mihi ire licet, & ordiri ab Hiſpaniâ: VI.
in quâ cùm Cn. Scipio, pòſt Africanus, victoriales & funebres ſimul ludos daret, captâ *Carthagine nouâ*: en duo fratres patrueles, CORBIS & ORSVA, qui de regno armis certaturi eum adeunt. Ipſe, vt mitis ingenio, omnia conatur & tentat, vt ratione non Marte iudice, rem componant: fruſtrà: campum & arenam volunt. Conceſſo, magnis animis concurrunt, ſed maior natu *Corbis*, facilè minorem natu, aſtu & armorum vſu vicit, atque occidit.

VII. Dicam in Italiâ de ROMVLO, *Tarquinio Superbo, Nerone*, tot alijs, qui ſcelere & ſanguine ſceptrum pepererunt? multa, & nota ſunt, ideoque cum veniâ omittenda.

VIII. Vnde ad æui noſtri parricidam nobilem, & quod indigne-
*.12.xi. tur aliquis, felicem. Sceptra imperij Turcici tenebat *Baiazites Secundus* rebus geſtis clarus, & numeroſâ prole ſuccinctus, in quâ natu minimus SELYMVS erat, de quo eo dictum. Sex ille fratres habebat, è quibus duo primęui ſuo fato obierũt, tertius paternâ vi: duo ſupererant, ætate & iure imperij ante ipſum. Sed imperium tamen animo agitabat: & vt perueniat, patrem impedimento futurum, è medio vult ſublatum. Id variè tentauit, & primo colore aliquo pietatis. Mos Turcarum habet, filios Principis in certo loco aut ópido claudere, nec finibus ijs egredi, niſi permiſſu aut iuſſu patris. Id contra ſpes aut res nouas inſtitutum videtur, & ne militibus aut populo miſceantur, captentúrve aut captent. At Selymus fines iſtos audacter migrat, comites & milites colligit, & cum hac manu ad patrem pergit. Miranti, & per legatos etiam expoſtulanti, *Ecquid ſibi vellet? patriæ leges, patris iuſſa ſperneret? quo fine, aut cauſsâ?* ille refert: *Non prauitate, ſed pietate motum facere. & Mahumetis legem eſſe, tertio quoque aut quarto anno viſere ad parentes: velleſe parêre, & parentis optimi manum* (ita Turcarum etiam ſermo habet) *oſculari.* Baiaziti haud placitum, iterumq; legatos & aſperiora mandata mittit: quorum ſumma, rediret. Ille pergere nihilo ſequiùs, & iam Hadrianopoli appropinquare: nixus, vt putabatur, occulto fauore & gratiâ Genitzarorum, quos in partes traxerat. Erat in eaipsâ tunc vrbe pater. qui fraudes aut vim metuens, & ſimul vrbi dominæ timens Conſtantinopoli, vbi theſauri & regia gaza erat, illuc concitus pergit. Idem filius, & patrem in vico aſſequitur qui *Tzurulus* appellatur: quid? ad manus oſculum? imò ad manus conſertionem, & ſuos inſtruit, & vim parat facere: patre contrà, cùm eò ventum videt, dirigente. Pugna committitur, anceps & cum diſcrimine, maiore etiam metu Baiazitis; qui haud de nihilo fidem ſuorum ſuſpectabat, & Deum ac Mahumetem altâ voce inuocabat, vindices patriæ & impe-

rato-

ratoriæ maieſtatis. Audiuit ille (non enim iſte) & fugit Selymus, vaſa & impedimenta omnia amittit, animum & impictatem retinet: ac *Capham* cùm veniſſet, copias iterùm colligit, & primâ hieme in Thraciam redit. Fiduciam etiam Genitzari dabant, qui in vrbe tumultuati, *Achmetis* (is frater maior erat) imperium aſpernabantur, atque adeò legatos eius qui tunc aduenerant, per ignominiam eiecerunt. Occultè ad Selymum etiam miſſis, vt approperaret: ſeſe cetera exſecuturos, & manu viam facturos ad ſolium & ad ſceptrum. Imperium illud miles temperat, prauo & noxio more: nec alia cauſſa exitij aliquando erit. Sed *Achmetes* horum non ignarus, cùm ipſe quoque iuxta Conſtantinopolim veniſſet; & militum quidam operam ac fidem obtuliſſent, adnuit, ſed quod momentum inclinationi aliorum facturum erat, aurum præſens, & amplioris ſtipendij ſpem, non adiecit. Imò vocem iecit, liberam, ſed intempeſtiuam, *Seſe vel inuitis illis imperaturum.* Offendit, & alienauit: iamque Selymus ad vrbem venit, tentoria in pratis fixit: cui obuiam factus *Corcutes*, frater alter, modeſti ingenij, & ſapientiæ ac religionis ſtudijs deditus, vt captus eſt gentis. Genitzari audito aduenisse, ſtatim coëunt & tumultuantur: decem è ſuis ad Baſſas (Præfectos ſic nominant) ablegant, qui poſtulent, *Dominum & Sultanum Selymum eſſe: Baiazitem vltrà non eſſe, ætatis & virium imbecillum, nec molem imperij ſuſtinentem. Hoc ipſi edicerent, ſuaderentque volens faceret, quod vel nolens adigeretur: & cederet, aut cædi ipſi Baſſæ exſpectarent. Sententiam omnium ſic ferre.* Hęc dicta, & prompti facere erant: ergo timor Baſſas inceſſijt, & Baiaziti rem & diſcrimen exponunt. Generoſus animus, & veteris laudis factorumque conſcius, indignari; nihil indultum velle, arma & manus ſuorum ſpectare, & implorare. ſed abnuentium: atque ibi primus Baſſarum (*Vizirium* dicunt) *Muſtafas: Ergo ſupremùm vale Imperator,* inquit: *nam nos quidem morituri te alloquimur, neſcio an moriturum. Hoc animi tui decretum, vltimum nobis iam dicit:* & minas militares addit. Mouetur ille, & ipſos miſeratur, atque infit: *Ergo certum ijs, vitam nobis adimere? & huc ventum?* Muſtafas: *Huc ventum: quod ad nos attinet: de te, Deus meliora. ſed vt optima, ſpiculis tamen haſtarum* (verba ponimus) *de ſolio imperatorio ſcito*

te de-

te detrahendum. Senex videt neceſſitatem vltimam eſſe, & pauliſper vocem compreſſam ſoluit: *Agite igitur*, inquit, *ad filium ite, nuntiate rerum ſummam illi permitti.* Filius venit, pater excipit, vultu quidem lætus, & theſauros ei atque alia imperij reſignat. Tum & ſolium conſcendere iubet, ſed recuſantem: & ſubdolâ modeſtiâ, ſolam pietatem, affectumque viſendi patris, præferentem. Iterùm iubet, propinquo etiam periculo monitus, & minaces militum vultus voceſque audiens, aut videns. Admittit filius, ſed in ſequentem diem. Conueniunt frequentes, equites peditesque: ſedet pro tribunali, & imperij iuriſque vſurpandi cauſsâ, vnum è Genitzaris ſuſpendi laqueo iubet: ceteris ſpe factâ benigni ſimul, & fortis digniq́ue maioribus imperij. Cuius primum facinus, relegatio patris *Dimotucum*: & priuſquam perueniret, interitus veneno procuratus. Aiunt medicum eius corruptum id obtuliſſe, adamante minutatim confracto, & cibis immixto: cui tamen pretium operæ mors fuit, & ceruix inciſa, cum voce Selymi præuiâ: *Veteri domino infidum, nouo fidum non futurum.* Itum in alias cædes. & quinque fratrum filij occiſi: tum ipſe frater *Corcutes* neruo arcus ſtrangulatus, cùm è fugâ reprehendi curaſſet. Supererat *Achmetes*, primus fratrum, & ſocietate Ægyptiaci etiam Sultani validus: ſed falſis Genitzarorum litteris elicuit, tamquam faſtidientium nouelli & iniqui imperij: prodiret modò, arma cum ipſo in hunc ſociaturis ſe daret. Prodijt, pugnauit, victus, ſuffocatus eſt: & ſolus iam certusq́ue Selymus Princeps. Qui in Baſſas & Proceres variè item ſæuijt, homo cædis totus & ſanguinis: idem tamen Fortunæ (non enim Deo) carus, & qui res maximas in imperio ſuo geſſit. Perſas vicit & reppulit, Sultanum Ægypti ſuſtulit, & amplum id regnum ſibi poſteriſq́ue firmiter ſubiecit. Nihil etiam priuatim aduerſum: & dormire videbatur cæleſtis Iuſtitia, niſi quòd in extremo actu ſe oſtendit, & peſte correptum exſtinxit, ipſo loco & vico vbi prima cum patre ſigna contuliſſet. Sed & filio tamen felix fuit, magno illo & infeſto nobis *Soleimanno*: vt externarum rerum fluxus, non ſint teſſeræ ſemper beniuolentiæ diuinæ.

IX. Atque illud ſeculi noſtri eſt, hoc etiam ſoli. Fuit ADOL-

PHVS

PHVS EGMONDANVS, cui pater *Arnoldus* Geldriæ Dux & dynaſta erat. Ille adoleuerat, iſte ſenuerat, & ægrè ferre cœpit patris diuturnum imperium & vitam. Itaque per factiones, quoſdam è popularibus in arma trahit, & patri bellum palàm facit. Sed pater viribus & cauſsâ melior, obſeſſum in opido *Venlone* tenet: ac denique Principum vicinorum interuentu pax coit: hac lege, vt iuuenis vrbem *Nouiomagenſem* ſibi accipiat teneatque, in quâ liberè & ſolus dominetur. Sed exigua hæc ei portiuncula viſa, reſilit mox à fœdere, familiares quoſdam patris in eius contumeliam laqueo enecat: & cùm videt à ſe vim fruſtrà tentari, ad alienam potentiam fugit, ad noſtrum *Philippum Bonum*. Bruxellam venit, patrem accuſat, ſeſe approbat, promittit multa: ſed apud verè *Boni* Principis ſurdas aures. Deſperatis igitur auxilijs, ne patrem videat, Hieroſolyma properat, homo ſacer ſcilicet ad terram ſacram: paullò pòſt redit, omnium inops, quò niſi ad patrem? Recipitur amicè, & ipſe pœnitentiam & amorem ſimulat, ſed vultu non animo bonus. Nam fraudem & inſidias patri ſtatim ita ſtruit. Erat ſenex *Grauiæ* ditionis ſuæ tunc opido, cum vxore: venit quaſi per officium filius. More gentis epulantur & bibunt largiùs, ſaltant etiam in multam noctem: ipſo ſene Duce ſuſtentante, & in filij gratiam præter vires & morem lætiore. Tandem cubitum ſeſe confert. Vix fecerat, cùm adſunt à *Nouiomago* (ij iuueni parebant) ciues armati, & ab *Adolpho* clàm intromiſſi; rectà ad cubiculum Ducis, duce filio, tendunt. Pulſant fores. ille è lecto, iocos & choréas etiam tunc cogitans, *negat id noctis ſaltare vltrà poſſe: iuuenes faciant, & abeant.* At illi effractis iam foribus adſtant, iubent ſurgere & ſe conſequi. *Quò autem?* ait ſenex, *& vbi filius?* Miſer, vbi auxilium putat, exitium eſt: & ille improbus, *Pater*, inquit, *neceſsitati parendum eſt, age ſequere.* Nec tantillum exſpectant, vt tuniculam interiorem aptet atque induat, ne tibialia quidem ſumat: ſed pater equitantem filium, nudis pedibus & corpore, ita ſequitur *Buram* vſque. Ibi carceri tætro includitur, & ſex annos totos (non illius, ſed & popularium impietatem culpo) ſex inquam annos detinetur. Tandem improbitas querelas vulgi excitat, ſed & minas Principum vicinorum: è quibus *Ioannes* Cliuiæ

P Dux,

Dux, ipſius *Adolphi* auunculus arma etiam ſumit Qui tamen à ſe parùm validus, auctoritatem vel auxilia à Pontifice *Paullo Secundo*, & *Friderico* Imp. petit. Illi ſtatim annuunt, ad *Adolphum* acres minaceſque litteras ſcribunt, & vt patrem luci & libertati reddat, iubent. Nec fit, ridet. Itaque iidem *Carolo Audaci* noſtro, valido Principi, totam rem committunt: liberet ſenem, reconciliet filium, denique faciat quod ex æquo & vſu videretur. Ille vtrumque coram ſe ſiſtere iubet, qui in Galliæ finibus *Dorlani* tunc erat. *Adolphus* haud ſpernendam iram, & iuſſa, tam potentis vicini ratus, patrem ſecum eò ducit: accuſat in conſilio, fœda & falſa in eum ingerit: quorum facilè purgatus ſenex, bonorum & illuſtrium virorum teſtimonijs, tandem impatientiâ & fiduciâ eò prorumpit, vt filium ad ſingulare certamen prouocaret, ferro & Deo iudicibus innocentiam ſuam aſſerturus. Mos tunc ſatis creber in Martiali noſtro populo erat: ſed *Audax* tamen abnuit, fœditatem rei proponens & inſolentiam, & ſimul in euentu incerto certum ſcelus, vtercumque viciſſet. Ita re cum ſuis deliberatâ, pro ſententiâ dixit: *Arnoldus pater ſolus titulo Ducis vtatur: ſed filio opida arceſque totius Geldriæ cedat, ſolâ Grauiâ ſibi exceptâ. Accipiat in alimoniam de manu filij tria quotannis aureorum millia.* Hæ conditiones: quis abneget, imò quis non miretur filio tam bonas? Sed non ſilent hiſtorici, *Carolum* neſcio quâ occultâ cauſsâ an pacto, in filium proniorem. Quid tamen deinde? refertur ad filium, & quidem à viris primariis & grauibus, inter quos *Philippus* ille *Comminæus* erat, qui hæc ſcripſit. At ille reſpondit in ipſa verba: *Malle ſe præcipitem dare parentem in puteum, ſe deinde ſuperijcere, quàm vt in has conditiones paciſcatur. Quid malum?* inquit, *pater alibi imperet, qui totos quadraginta annos omnibus præfuit? Æquum eſt, vt noſtræ quoque iam vices ſint: nec aliud admiſero, quàm de penſione trium millium, ſic quoque, vt pater totâ Geldriâ cedat, atq; adeò excedat, nec vmquam pedem in eam referat.* En reſponſum, non tam impium (& ita tunc omnibus viſum) quàm inſanum. Igitur *Carolus*, cui aliæ res præuertendæ, cùm idipſum temporis *Ambianum* Galliç rex intercepiſſet; dilatâ hac cognitione, expeditioni ſe parat. Iuuenis ſuſpicatus detentum ſe iri, auerſione animorum cognitâ, fugam cum duobus comitibus,

tibus, Gallicâ veſte, ad ſuos capit: omnia in reditu vi & armis occupaturus, aut turbaturus. Sed ecce *Namuri*, dum Moſam flumen cymbâ tranſmittit, agnitus ab vno alteroq; vectorum, mox à pluribus, capitur, & ad *Audacem* reducitur. qui *Viluordiam*, atque inde *Cortracum* duci, & in honeſtâ cuſtodiâ aſſeruari iuſſit. Manſit ad *Audacis* ipſius mortem: cùm *Gandauenſes*, pro ſuo tunc more turbas daturi, hunc idoneum ducem arbitrati, eum ſoluunt, & bello in *Tornacenſes* præficiunt; quos tunc Galli habebant. Iuit cum manu aliquâ, adequitat mœnibus, erumpunt præſidiarij, & miſer inter primos cecidit. Quid tu nunc pater? talionem aliquâ parte à iuſto Iudice vides. Carcere te puniuit? ipſe ſuſtinuit. Mortem machinatus eſt? ipſe ſubiuit. Nec ſanguis hîc multus fuſus, aut violentæ cædes, fateor, vt in prioribus: mihi tamen libranti, impię Impietatis exemplum viſum eſt, & ſupra omnia infixæ & obſtinatæ. Nero, Tullia, aut alius aliquis, impetu peccauerint & calore: hîc meditatum, hîc diuturnum ſcelus eſt, nec adhęſit animo, ſed inſedit.

Apud nos hæc geſta. quid ſi in Græciam nouellam, & BYZANTIVM ab eo? ſi ad illos à *Conſtantino* Imperatores? Fideliter dico, plura ſcelerum ab hac Ambitione exempla, quàm in aliâ Europâ totâ reperiam. Sollennia illa erant, necare, exſecare, excæcare: hæc patres in filios, item matres ipſæ; hæc filij in vtroſque patrabant. Quid patruos, fratres, agnatos dicam? in leui ſuſpicione, & minimo metu hęc facta: quaſi per ludũ aliquem & iocum. Et vide ingenium ſæuitiæ! certum eſt, non aliâ re hominem magis abiici, & animo conatuque cadere, quàm Exſectione illâ aut Excęcatione. Qui aut virum viro, aut lumen demit: nihil ab eo viri vltrà formidet, & in pœnam aut ludibrium modò viuit. X.

Sed claudo hoc totum de Ambitione, vno eoque iocoſo exemplo. CHAN TARTARORVM (eorum Princeps ſic dicitur) cùm *Stephanus* haud ita nuper optimus fortiſſimuſque Poloniæ Rex obijſſet, in comitijs de Rege creando, ipſe quoque per Legatos interuenit. Dixit & propoſuit iſta: *Potentem ſe eſſe, & poſſe myriades aliquot equitum* (vera ſunt) *educere è ſuis terris,* XI.

Poloniæ tuendæ vel augendæ. Item frugalem ſe & continentem eſſe, ac ſine vllis ciborum delicijs, ſolâ equinâ in fame contentum. Tertiò, quod ad Religionem, de quâ diſputari audiebat, Tuus, inquit, Pontifex, meus Pontifex eſto; tuus Lutherus, meus Lutherus eſto. Si riſu excepta Legatio fuit, nemo quærat. effuſo maximè: & ecce hominem paratum omnia ſacra & deos deſerere, regnandi cauſsâ.

CAP. VI.

DE PRINCIPVM INCLINATIONE.

Deteriores eos ſæpè fieri, & mutari.

NEſcio quâ cauſsâ occultâ, præter apertas, etiam euenit: vt cùm in alijs artibus vſu homines diſcant, & meliores fiant, in hac regendi ferè contrà, & Principes inclinent. Omnis ætas dicet, & raró decurſum ad metam æquabiliter hunc curſum. Cauſſæ partim in Principe, partim Nobis, partim Principatu ipſo videntur: atque obiter examinemus. In Principe, quia initio magis intendit, & pudor eſt, & bonæ famę ſtudium: quæ calcat paullatim, & in omnium obſequijs audaciam, & proteruiam, & contemptum ſumit. Itaque *rumor ille* (ait Lampridius) *qui plerumque nouis ſolet dominari Principibus, niſi ex ſummis virtutibus permanet.* Benè initio audiunt, & faciunt: ſed raró conſtans eſt illa virtus, niſi firmo fundamento nixa & inſtructa. Secunda cauſſa, ab infirmitate ingenij humani eſt. grande illud imperij pondus aliquamdiu rectâ ceruice ſuſtineri, vix ſemper poſſunt: laſſantur, & ſe inflectunt. Quò facit natura, prona in vitia: & magis, vbi non metus aut pœna retinet; ſicut in Principe, qui eſt ſuper illa. Et niſi ipſum illud Honeſtum eum teneat, & Religio: quis eſt qui poſſit? Accedunt deprauatores, in ſitum Aulæ malum: & qui prauè etiam facta laudantes, magis iſtuc ducunt. Itaque vt qui vinum bibunt, initio pares ſunt, & ſenſibus ſubſiſtunt: mox alienantur, & compotores etiam inuitant aut vrgent: ſic in po-

tentiâ,

tentiâ, cùm noua, & modica, ferunt: diuturnâ corrumpuntur, & fiunt ebrij, & magis tales faciunt adulatores. Panegyricus ſcriptor rectè: *Vbi ſub tanto onere infirmitas lapſa eſt, faciunt licentiam de poteſtate:* habenas omnes ingenio ſuo & cupidini laxant. Cauſſæ etiam in Nobis & ſubditis, ſunt iſtæ. Credulitas prima.quòd temerè initio, etiam de malis aut ambiguis benè ſperamus: & quid mirum igitur falli? Neque illi ſe mutant: ſed nos opinionem. Inde iactatum apud nos prouerbium: *Flandros amare futuros Principes, odiſſe factos.* Cùm præſentes enim diſplicent,alios adſpicimus & optamus: atquè vt ægri mutationem remedium deſtinamus. Secunda, quòd refractarij ſæpè & praui ſimus, & communiter etiam erga optimos ingrati: donec eſſe deſinant. Id Principes grauantur & indignantur, & paullatim affectum & curam à talibus abducunt. Magis autem, cùm ſeditio, rebellio, aut inſidiæ ſunt: tùm & iuſtè putant ſe opprimere aut affligere, & plurium noxam omnes luunt. Auſim dicere, bonos Subditos facere aut ſeruare Principes bonos. At cauſſæ in Principatu ipſo ſunt. quòd is ad Superbiam & contemptum inuitet: & vel firmiſſimos conuellat, & à ſtatu paullatim abducat. Sicut cæli à ſupero illo abripiuntur, & quamquam contrà nitentes obſecundant: ſic Principes ab ipsâ illâ poteſtate. Vidéſne priuatos homines in opibus magnis, aut proſperitate, deprauari, & à veteri viâ & vitâ flectere? idem fit iſtic. Potentia impotentiam gignit, licentia libidinem, vitia: & vt pondera ab alto lapſa, in præceps eunt. Quid, quòd interdum ipſa Infelicitas mutet? vt quibus domi aut militiæ res ſunt improſperæ, ipſi fortunæ, ipſis ſubditis (etſi extra culpam) obiraſcuntur; & vt in tempeſtate, clauum abijciunt, & dant vela ventis. Priuatim ſaltem oblectamenta quærunt, conuiuia, ludos, mulierculas: publicum omne decus aſpernantur. Exempla horum pauca videamus.

1. Inſigni primum in DIONYSIO IVNIORE tyranno Siciliæ: qui mortuo patre, mirè clementem ſe exhibuit & benignum. Tria millia nexorum, ob æs alienum, ſoluit; tributa per triennium remiſit; alia, in gratiam & famam populi. Sed noxiam

dominationis certus, rettulit ingenium, quod paulliſper ſepoſuerat: auunculos interfecit, quos verebatur aut timebat; item fratres ſuos, nequis æmulus ſupereſſet; mox in omnes promiſcuè ſæuijt, ille *Dionyſius* effectus, cuius non tyranni, ſed tyrannidis, non habetur.

II. At hic naturâ prauus: à cauſſis, & vi aut vitio Regni, PHILIPPVS Macedonum rex pænultimus, cui cum Romanis bellum fuit. Erat ſanè ille (Polybius teſtatur, qui nouit & vidit) pleriſque dotibus corporis atque animi ornatus: vultu decorus, corpore erectus, eloquētiâ promptus, ingenio & memoriâ validus, lepôre & dictis etiam facetus; atque omnia cum regio quodam decore & maieſtate. Acceſſit virtutum ſtudium in togâ, & in bello, animi magnitudo, & liberalitas: vno verbo, vix alium tantâ indole aut ſpe Regem Macedonia aut Græcia viderat. Sed ecce momento omnia vertuntur: ſiue Fortunæ culpâ, quæ aduerſa ei in Romanos, animum infregit & ab inſtituto ad gloriam curſu reuocauit; ſiue delatorum vitio & ſuo, qui aures eis temerè & facilè præbebat. Sanè optimos quoſque à ſe ſpreuit, veneno & ferro graſſatus: ſed nec ſanguini & filio ſuo *Demetrio* tandem parcens. Denique ille *Philippus*, de quo omnia bona ſperata & videri cœpta, in omnia mala deſijt, prauus, inuiſus, infelix.

III. HERODEM Iudęæ regem licet addere, inſignem, mitem, magnificum, primis ſex annis, ſi quem alium: reliquos triginta & vnum ſic immanem, trucem in ſuos alienoſque, vt *ſeptuaginta* Senatores regię ſtirpis interfecerit, vxorem ſuam, & tres filios: denique moriturus, ex omni Iudæâ nobiliſſimum quemque, quaſi ob aliam cauſſam, euocari ad ſe iuſſerit; & cùm veniſſent, ambitiosè ab amicis petijt, vt incluſos Circo, ad vnum interfici à militibus curarent. non ob noxam, ſed (vt aiebat) quò verus iuſtusque dolor funeri ſuo exhiberetur, cùm nulla familia immunis ab hac clade eſſet.

IIII. Quid TIBERIVM Romanum Principem loquar? res pernota eſt, bonum fuiſſe, donec *Germanicus* ac *Druſus* ſuperfuêre; mixtum virtutibus ac vitijs, matre incolumi; pòſt in omne

ſcelus,

ſcelus, flagitium, & infamiam prorupiſſe, vt ipſum quoque interdum non factorum ſolùm (auimo torquente) ſed vitæ pæniteret.

Nero in eâdem re Romanâ notatur, magnus initio Princeps, magnum poſteà monſtrum: & Traiani elogium de illo fuit, *Omnes etiam optimos Principes longè à primo quinquennio Neronis abeſſe.* Quod in alijs fortaſſe verum fuerit; ſed domi tamen veneno frater ſublatus, ſecundo ſtatim anno, dedecorat hanc laudem. Plura exempla notare eſt: plura? imò plurima: ſed faſtidium paritatis vitandum eſt, & nihil hîc, quod ſingulariter narretur. V.

Cap. VII.

DE FINE PRINCIPATVS:

Qui eſt, Publicum Bonum.

At Princeps, ne inclinet ſic & labatur, ſed bonus ſit & perſeueret: quid magis eum fulciat & firmet, quàm Finis ſemper in oculis, quò ſpectet? Neque enim Principatus ipſe finis eſt, abſit, aut altitudo illa & ſplendor: ſed populi bonum, id eſt directio eius & tutela. *Officium eſt imperare, non regnum,* ait Seneca noſter. Epiſt. xci. Græci ἄνακτας *reges* dixerunt, vt Plutarchus interpretatur, ἀπὸ τοῦ ἀνακῶς ἔχειν: quod eſt *curam gerere, & tueri.* Certè debent. ipſum *Regis* nomen apud Latinos eódem vocat: vt ordinem ſeruet, compoſitè imperet: quod qui neglegit, non regit ille, ſed diſſipat & perdit. Cogitet ſecum Princeps: *Ego ex omnibus mortalibus placui, electuſque ſum, qui Deorum vice in terris fungerer: ego vitæ neciſque gentibus arbiter: qualem quiſque ſtatum ſortemque habeat, in meâ manu eſt poſitum.* Seneca 1. De Clement. O dignitas! vicarium Dei eſſe, & non eſſe æmulum? Vide vt ille ab orbe condito diſpenſet, & regat, æſtates, hiemes, anni tempora; fruges, fructus, tot vſui noſtro aut voluptati; cælos, terras, maria, omnia in ſtatu & concordiâ, etſi maximè diſcor-

diſcordia, feruet; parcat plurimùm, interdum puniat; verus pater ſimul & dominus generis humani: quid deſideres, prȩter hoc exemplum? Subſequere: & à Deo reges, ad Deum eant. Sint igitur in aſſiduâ curâ, ſed cum tranquillitate & pace: & hæc vtraque ſuis, quantum poteſt, procurent. Abſit otium. *neque enim ſpecie tenus* (ait Panegyriſtes) *ac nomine, fortuna Imperij conſideranda eſt.* Sunt trabeæ, & faſces, & ſtipatio, & fulgor, & quidquid aliud huic dignitati adſtruximus: ſed longè maiora ſunt, quæ viciſſim nobis, auctoribus fautoribusque potentiæ, debent. *Admittere in animum totius reipublicæ curam, & populi fata ſuſcipere: & oblitum quodammodo ſui, gentibus viuere. Accipere innumerabiles vndique nuncios, totidem mandata demittere, de tot vrbibus, nationibus, & prouincijs cogitare*: NOCTES OMNES DIESQVE, *perpeti ſolicitudine*, PRO SALVTE OMNIVM *cogitare.* En breuiter tuum munus, & in fine Finis, Populi ſalus. Exempla addamus, qui fecêre aut facturos ſe ſunt profeſſi. Inter iſtos

Ibid.

I. TIBERIVS Imperator. qui pulchrâ voce (vtinam & re!) teſtatus, in pleno Senatu: *Dixi & nunc, & ſæpè aliàs P. C. bonum & ſalutarem Principem, quem vos tantâ & tam liberâ poteſtate inſtruxiſtis, Senatu* SERVIRE *debere, &* VNIVERSIS *ciuibus: ſæpè ac plerumque etiam* SINGVLIS. *neque id dixiſſe me pænitet.* Pulchrâ, inquam, voce, & quam ſine Numine conceptam non reor, aut emiſſam. Quid verba facimus in inſtruendo Principe? ecce hîc compendium. *Seruiat*, id eſt audiat obſequaturque *Senatui* & bonis conſiliarijs: *ſeruiat vniuerſis*, in bono omnium procurando: *ſeruiat ſingulis*, in Iuſtitiâ adminiſtrandâ, iniuriâ arcendâ. Sine iſtis, non eſt Princeps, ſed tyrannus.

II. Quod TRAIANVS, item Imperator, conſiderans, cùm Præfectum ſuum Prætorij, de more, gladio ſuccingeret, daretque vitæ & necis poteſtatem: *Cape hunc*, inquit: *& ſi quidem rectè &* EX VTILITATE OMNIVM *imperauero, pro me; ſin aliter, contra me vtere.* Optimam *Optimi* illius vocem! Viuam, ſi reipublicæ viuo: ſi mihi, arma hæc in me verte.

Iam HADRIANVS Imp. quoties auditus eſt dicere? *Ita ſe rempublicam geſturum, vt ſciret* REM POPVLI *eſſe, non ſuam.* Iterumque, quod eódem ducas: *Talem ſe præſtiturum Imperatorem, qualem ſibi optaſſet priuatus.* III.

VESPASIANI etiam cæleſte dictum eſt, qui ſanus valenſque, ſemper in publicis occupatus, etiam æger perſeuerauit: & reuocantibus amicis, vtque ſibi parceret, *Imperatorem inquijt ſtantem mori oportere.* IIII.

Inferiore æuo HENRICVS Imp. *Friderici* filius, ita aſſiduus in rebus, vt vix ſerò cibum caperet. Cumque idem moneretur, valetudinem & vires cordi habere, reſpondit: *Priuato quidem homini omne tempus cibi eſſe, cùm id lubet, aut ſolet: at Regi, ſi nomen ſuum non abdicat, id ſolùm, quo vacat.* V.

Itaque rebus hominibusque ſe dant, etiam vilioribus: nam & ij Principatus membra. Inſigni hîc monito RVDOLFI Imperatoris *Auſtriaci;* qui cùm ſubmoueri à ſatellitio ſuo tenuiores quoſdam videret, ad ſe affectantes, non ſine ſtomacho edixit: *Per Deum* (ipſa eius verba ſunt) *ſinite homines ad me venire. Non enim ideò ad imperium ſum vocatus, vt in arculà includar.* Melius nihil poſſum, deſino, & hoc inſigo. VI.

CAP. VIII.

DE EXEMPLIS PRINCIPVM.

Ea facere ad Virtutes aut Vitia ſubditorum.

PRincipem ob ſe bonum eſſe oportet, ſed etiam ob alios: quos talis emendat, aut alius deprauat. Nam homines inprimis ad alta iſta flectunt oculos, & exempla ſibi ſuis inde moribus ſumunt. Salluſtius: *Qui magno imperio præditi, in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouere. Ita maxima fortuna, minima licentia eſt.* Sicut igitur regulam maximè rectam eſſe oportet, ad quam cetera diriguntur: ſic Principem.

Et vt in corporibus grauiſſimus eſt morbus, qui à capite diffunditur: ſic qui ab illo. Pindari, ad Hieronem Siciliæ regem, aurea dicta ſunt:

Α'λλ' ὅμως· κρείσσων γὰρ οἰκτιρμοῦ φθόνος·
Μὴ παρίει καλά. νώ-
μα δικαίῳ πηδαλίῳ στρατόν. ἀ-
ψευδεῖ δὲ πρὸς ἄκμονι χάλ-
κευε γλῶσσαν.
Ε'ί τι καὶ φλαῦρον παραιθύσ-
σει, μέγα τοι φέρεται
Πὰρ σέθεν· πολλῶν ταμίας
Ε'σσί· πολλοί μάρτυρες ἀμφοτέροις πιστοί.

Attamen (melior enim miſeratione Inuidia)
Ne omitte honeſta. guberna
Iuſto clauo populum,
Veracemque ad incudem
Fabrica linguam.
Si enim vel leue eruperit,
Magnum feretur,
Abs te. multorum diſpenſator
Es: multi teſtes vtriſque fidi.

I. ALPHONSVS rex Aragoniæ & Neapoleos, cùm de Subditorum moribus diſputaretur, dixit: *Vt herbas quaſdam ad Solis motum; ſic populares in Principum mores verti.*

II. ALEXANDER MAGNVS ceruice leuiter incuruâ & pandâ fuit, quod certatim Proceres & aulici imitati, quaſi ipſum ſic effingentes. Adcò & minuta obſeruant, atque æmulantur: vtinam ſic interiora & virtutes!

III. Luxus in conuiuijs, veſte, ſupellectile, familiâ, ad VESPASIANI tempora nimis Romæ inualuit: nec vel legibus potuit coërceri. at ſtatim, illo Principe, ſponte exoleuit. Cauſſa
III. Ann. in Tacito: *Præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque. obſequium inde in Principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus.*

CAP. IX.

DE IVSTITIA:

Quam Princeps in ſe, & ſuis, ſeruet.

INter omnes autem Virtutes, ſunt quædam velut Regiæ, & Principales, vt *Iuſtitia* primùm. à quâ Homerus Reges δικασπόλους appellauit, *circa ius occupatos & verſantes.* Nihil iis conuenientius, nihil dignius: & ſeruata, regna ſeruat. Seruanda autem, etiam in ijs quæ Principes, aut qui circa ipſos ſunt, tangunt. Mali doctores, qui à legibus eximunt: qui cum Caligulâ cenſent, *Omnia ipſi, & in omnes, licere.* Siue cum Salluſtiano Memmio: *Impunè quidlibet facere, id eſt regem eſſe.* Abite qui docetis, qui diſcitis: imò qui præeſt Iuſtitiæ, ad eam præeat, & exemplo commendet. Theodoſium imitetur, de duo Panegyriſtes: *Idem es qui fuiſti; & tantum tibi per te licet, quantum per leges anteà licebat. Ius ſummum, facultate & copiá commodandi, non ſecuritate peccandi experiris.*

Dixit, ſenſitque ANTIGONVS Macedonum rex, cui cùm blandiens aliquis ſuggereret, *Omnia regibus honeſta iuſtaque eſſe:* reſpondit: *Sunt hercules, ſed Barbarorum dumtaxat regibus. at nobis ea honeſta, quæ honeſta ſunt, & iuſta quæ iuſta.* Retudit adulatorem, & docuit, non regulam iuſtitiæ regem, ſed miniſtrum eſſe. Quid idem iterùm? Scripſit ciuitatibus, vt *Siquid fortè iuberet, quod aduerſaretur legibus, ne admitterent: ac pro eo haberent, atque ſi inſcioſe ſcriptum eſſet.* I.

ZALEVCVS verò & inſigni facto iuſtitiam aſſeruit. Legem, inter alias, Locrenſibus tulerat, *vt Adulter oculis orbaretur*: iuſtiſſimè, quia ij ferè ad hoc crimen illices ſunt, aut duces. At ecce filius paullò pòſt adulterauit, & legis reus etiam pœnæ erat. quam tamen populus conſenſu, miſeratione moti (vnicus enim erat) & in patris gratiam, remiſerunt: ſed patre abnuente & indignante. *Lex,* inquit, *ſancta & pœna, etiam in nobis eſto: ſed viam repperi, quá illá ſaluá humanitati indulgeamus.* II.

Ipſe & ego, vnum ſumus, mihi ergo vnus oculus, alter ipſi eruatur: atque id factum.

III. CHARONDAS autem Thuriorum legiſlator, in eâdem magnâ Græciâ, ſeuerior & in ſe fuit, aut verè dicâ crudelior. Nam & ipſe legem tulerat contra ciuiles factiones & cædes, *Nequis cum telo in concionem veniſſe vellet: qui aliter, capitale id eſſet.* Accidit, vt ipſe rure veniens, & indictâ ſubitò concione, vti erat, ad eam armatus accederet. cumq; æmuli occlamaſſent, *Soluere eum legem, quam tulerat, ac palàm cum telo eſſe:* ipſe errore cognito, *Mehercule ita eſt,* inquit, *ſed idem ego ſanciam.* ſtatimque ſtricto ferro incubuit. A fine aliquis laudet, à facto non probet.

IIII. At PHILIPPVS MACEDO, Magni pater, quàm obnoxium ſe iuſtitiæ præbuit, & aures ſuas verberari vel conuicio paſſus eſt, quod ægriùs quàm gladio, Principes ferant? Dicebat apud eum cauſſam *Machetas* quidem: & Philippus parùm intentè viſus audire, &, re non benè totâ cognitâ, damnaſſe. Machetas non tulit, & Macedonicâ ac militari libertate, *Appello,* inquit. Philippus miratus & iratus, *Tu à rege? & ad quem?* Machetas: *Ad ipſum te,* inquit, *ſed vigilantem & attentum:* Siue, vt alij efferunt, *Ad Philippum ſobrium.* Sed ſiue incuria, ſiue vinolentia regi obiecta; excuſſit vtramque, & re propiùs penſiculatâ, iniuriam Machetæ factam agnouit, & vindicauit. Quomodo? ſaluo tamen priore decreto: & æſtimationem litis ipſe à ſe dependit. Dupliciter laudandus. & quòd ſe, ſaluâ rei iudicatæ firmitate, immutauerit: & pœnitentiam, pœnam etiam ſuam fecerit.

V. I Hæc in ipſis Principibus: circa ipſos, iſta. ARTAXERXES Perſarum rex, *Longimanus* cognomento, identidem obtundebatur (ſic loquendum eſt. importunè, & ſæpè, alter ingerebat) cùm, inquam, obtunderetur à *Satibarzane* gratioſo ſatrapâ, in re quapiam iniuſtâ, quam alteri volebat impetratam: ille tandem reſciuit, *triginta Daricorũ millibus* emptum Satibarzanem, vt confectum hoc daret. Vocat igitur ad ſe, atque vnà Quæſtorem: & *Heus tu,* inquit, *triginta millia huic illicò adnumera: tu au-*

tu autem hæc cape, & tibi habe. Cùm enim dedero, nihilo pauperior ero; at ſi tuum illud conceſſero, multò iniuſtior. Laudo, laudo. neque amicum alienauit, fidei cognitum; neque Iuſtitiam vllâ re violauit.

PHILIPPVS iterùm *Macedo* conſimile: neque par tamen vndique. nam æquitate aſſidet, liberalitatè non conuenit. *Harpalus* pro amico quodam, iniuriarum poſtulato, acer & multus apud Philippum intercedebat, & liberari volebat. Addebat, ſe pro eo mulctam, quanta eſſet, depenſurum. Hîc Philippus: *Quid tu igitur ſatagis, ſi mulcta dependitur?* Harpalus: *Nempe vt fama ſit ei ſalua.* Philippus: *Quid tu ais? & non æquius illum malè audire, qui malè fecit, quàm me innoxium, eius cauſsâ?* bonum factum, bonum dictum. VI.

Noſtri aut patrum æui vnum adiungam. Erat CAROLO AVDACI, Burgundiæ & noſtro Duci, vir nobilis in feruenti gratiâ: atque ei præfecturam opidi in Zelandiâ dedit. Ipſe ibi in otio, amorem concipit in fœminam corpore ſcitam & moribus, animo meliorem, vt docuit euentus. Primò aſpectus, obambulatio, ſuſpiria, & quæ ſolent amantes: mox audacior & verba miſcet, & affectum aperit, & ſolatium orat. Neque promiſſis abſtinet, & omnia tentat, quæ ſint expugnandę. Fruſtrà, munita vndique caſtitas erat. Igitur deſperatione ad facinus ſe vertit. Præfectus erat, vt dixi, & *Carolus* noſter in bello: maritum igitur amatæ fœminæ proditionis inſimulat, & ſtatim in vincla miſſum carcere cuſtodit. Quo fine? vt vel hoc metu minisque illam moueat, & obnoxiam ſibi reddat: vel maritum ipſum amoueat, remoram amori. Cuſtodit igitur. & mulier caſta & viri amans ſtatim ad carcerem, à carcere ad Præfectum, deprecatura aut liberatura, ſi poſſit. Præfectus: *Et tu ô mea me rogas? imperium, quod in me habes, ignoras? affectum ſaltem mutuum redde, & maritum ecce reddo. Detinemur enim vterque, ille in meo, ego tuo carcere aut vinculis: ah, quàm facilè vtrumque ſoluis! Quid renuis? amans peto, & per meam vitam; Præfectus peto, & per mariti tui vitam. Vtraque agitur: & perire ſi debeo, perdam. Atqui miſerere, & mulierem te, & coniugem oſtende.* Mulier rubere ad iſta, & ſtupere: & tamen pro VII.

marito etiam timere. Conſtat magis animo, quàm corpore: & trepidat, & pallet. Atque ille, quia moueri viſa, & leuiter vim verecundanti adhibendam ratus (ſoli erant) in lectum impellit, fruitur fructum, vtrique mox acerbum. Nam mulier confuſa & lacrimabunda abiens, pudoris magis quàm peccati ægra, iram & vindictam coquit: quam magis etiam accendit barbarum (quomodo aliter appellem?) Præfecti factum. Nam ille voti potitus, & cetera prolixa autumans, ſi æmulum ſuſtuliſſet: maritum damnari curat, damnatum capite plecti. At id non in publico, ſed carcere ipſo factum: atque ibi cadauer in arcam ligneam incluſum, mox ſepeliendum. Venit intereà mulier, ſiue accita ab ipſo (vt quidam tradiderunt) ſiue ſponte & ſuper ſalute mariti anxia: ſed venit, & vel ex pacto maritum recipere ſe ſperat. Ille benignè affatus, *Et maritum*, inquit, *quæris? habebis. Abi* (& digitum ad carcerem intendit) *inuenies, & tolle.* Nihil ſuſpicata abit, videt & percellitur, & animo ac corpore lapſa ſuper cadauer ſe abijcit: ac diu lamentata, recipit animum atque iram, rediensque atroci vultu & verbis. *Et hercules*, inquit, *reddidiſti maritum: gratia debetur, exſoluam.* Retinere & placare conatur, fruſtrà: non tigris magis ſæuiat, fetu erepto. ſtatimque amicorum fidis aduocatis, rem denarrat, eius ordinem, & culpam ſuam non culpam: ac conſilium viamque vltioni exquirit. Cenſent omnes ad Principem eundum: qui inter alias virtutes (inſignes habuit, niſi ſuperbiâ & peruicaciâ corrupiſſet) eximius Iuſtitiæ cultor erat. Accedit duobus amicis comitata, auditur: vix creditur. & indignatur & dolet Princeps, hoc in ſuo ſolo, & è ſuis, quemquam auſum. Sed & mulieri edicere minaciter, niſi vera & certa afferret, malum habituram. Iubet manere in Aulâ, & in vicinum cubiculum ſecedere, dum Præfectum vocat: nam fortè & ipſe in Aulâ erat. Venit, introducitur & mulier. *Hanc noſtin'?* ait Princeps. Colorem homo mutat: & Princeps exſequitur: *At querelas, quas ſuper te defert, etiam noſti? Atroces ſunt, & quas nolim eſſe veras. Quid ais?* Vacillat, perplexè loquitur, negat aliquid & annuit: donec Princeps ex vultu ipſo & ſermone culpam ſuſpicatus, vt tamen certior eſſet, remotis omnibus ſolum alloquitur. *Quam*

fidem

fidem mihi debeas, & quam beneficijs meis gratiam, non neſcis. Per hanc & illam te adiuro, vt quid in hac re ſit, liquidò & ſine ambagine denarres. Fatenti gratia, aut aliqua ſeueritas, non deerit: nec abnuenti tormenta. Ibi ille ad genua ſe abijcere, factum agnoſcere: denique mulierem culpæ omnis liberare, ſe onerare: ſe in gratiâ Principis refugium & ſolatium ponere. Quam vt magis impetret, illicitam libidinem purgaturum matrimonio offert. Princeps, quaſi aures præbens & iam mitior, mulierem reuocari, quoſdam è ſuis adſiſtere iubet. *Et heus tu, quoniam huc ventum eſt mulier, placètne maritum hunc habere?* Illa abnuit: & tamen voluntatem aut iuſſa Principis timens, adſpicit circumſtantes. Qui certatim innuunt aut ſuggerunt, accipiat conditionem viri nobilis, diuitis, apud Dominum gratioſi. Victa dat manus. quas Princeps iungi cum Præfecti iubet, & ſollennibus verbis matrimonium firmari. Firmato, iterùm Princeps: *Tu noue marite hoc iamnunc largire, vt ſi prior ſine liberis obeas, hæc coniux heres omnium bonorum tuorum ſit.* Libens concedit, teſtes audiunt, tabularius ſcribit. Et his iam peractis, noſter *Carolus* ad fæminam: *Dic ſodes, animo tuo factum iam ſatis? Satis*, inquit mulier: *At nondum meo*, ille ſubijcit: & ablegatâ fæminâ, iubet Præfectum in illum ipſum carcerem duci, in quo maritus cæſus, & pariter cæſum in arcam ligneam ſiue capulum deponi. Facta ſunt. tum mulierem ignaram eò mittit: quæ inopinato iterùm caſu conterrita, duobus maritis eodem ferè tempore, eodem certè ſupplicio amiſſis, mox in morbum incidit, & fato obijt. Hoc ſolùm alteris nuptijs lucrata, vt liberos ex priore coniugio diuites relinqueret, nouâ hereditate. Tragœdiæ exemplum eſt: ſed gratulor Belgicæ talem exitum, ſub tali Iuſtitiæ vindice: & vos ſucceſſores ſeruate.

Atque hæc circa Amicos breui, ſed memorabili, facto claudam MAHVMETIS *Secundi* Turcarum Principis, quem veriùs *Muchemetem* ſcribi, gnari linguæ perſuadent nobis. Memorabili, quia circa filium: & quid propiùs tangat? Is igitur *Muchemetes* filium habuit *Muſtafam*, imperio deſtinatum: & cetera bonum, libidinibus pronum. Hic *Achmetis* Baſſæ vxorem, inſigni formâ, adamabat, & blanditijs diu peruincere VIII.

cona-

conatus, cùm non ſuccederet, inſidijs tentauit. Speculatus eſt tempus, quo in balneum mulier iuit (& ſæpè lauant ſe Turcæ:) & mox ſecutus cum paucis ſuorum, ibi nudam & fruſtrà renitentem compreſſit. Illa ad maritum, maritus ad Imperatorem flagitium detulit, pœnas popoſcit. *Muchemetes* primò cunctari, tum aſperioribus verbis (ſed alius in mente ſenſus erat) Baſſam excipere: *Et quid*, inquit, *ſic grauiter de filio queri tibi viſum eſt? An neſcis te, & tuam, iuris mancipijque mei eſſe? Si filius igitur illam amplexus eſt, & animo ſuo morem geſſit, nempe ancillam meam amplexus eſt, ſine vllâ quidem culpâ, ſi me volente. Hæc cogita, atque abi: cetera mihi permitte.* Sed iſta iuris tuendi cauſsâ magis, quàm quia ſentiret, dixit: atque animi æger & ſaucius, filium ad ſe vocatum primò examinauit; tum confeſſum peſſimis verbis minisque acceptum dimiſit. Et mox minas in rem confert: ac triduo pòſt, cùm aliquamdiu in pectore filius & Iuſtitia pugnaſſent, hac vincente, fauces Muſtafæ neruo arcus iuſſit effringi, & morte Pudicitiæ litare.

CAP. IX.

DE IVSTITIA.

Quam Princeps erga ſubditos ſeruet.

QVid enim potiùs faciat? prima inſtitutio & admiſſio regum ab hoc fine fuit. Sine Iuſtitiâ viuere inter nos, id eſt in Societate, non licet: ergo aliquis, aut aliqui eligendi, qui
Lib. 1. huic adminiſtrandæ præſint. Liuius benè: *Multitudo coaleſcere in vnius populi corpus, nullâ re, quàm legibus, poteſt.* Planè nulla. hæc vinclum eſt, & vt ſic dicam, coagulum: ſolue, diſſipamur, & vt feræ ſolitariæ, vagamur. Homerus, qui omnia ſciuit, de Iuſtitiâ iſtud:

Odyſſ. 6. Ἥ τ' ἀνδρῶν ἀγορὰς ἠμὲν λύει, ἠδὲ καθίζει:
Quæ cœtus hominum cogit, ſoluitque viciſſim.

Cogit & ſeruat, ſi ſeruas: ſoluit, ſi neglegis & ſeponis. Mirum & breue, ſed verum eſt: nullâ re (ad vſum prouoco) quæcumque

que Reſpublica magis florebit aut floruit, quàm rigidâ & immotâ Iuſtitiâ: nullâ re magis flacceſcet & deficiet, quàm illâ tali. Hæc felicitas regnorùm & ſtatuum, interna & externa. Interna quidem. nam quis neſcit ſcelera & flagitia per eam remoueri, virtutes promoueri? Externa. quia agri, viæ, maria frequentantur, & ſecuritas vbique & tranquillitas regnant. Boëtius egregiè: *Annum bonum, non tam de magnis fructibus, quàm de iuſtè regnantibus, exiſtimandum.* Quid iterùm Homerus? 1. De Conſol. phil.

Ὥς τέ τευ ἢ βασιλῆος ἀμύμονος, ὅς τε θεουδὴς Odyſſ. T.
Ἀνδράσιν ἐν πολλοῖσι καὶ ἰφθίμοισιν ἀνάσσων,
Εὐδικίας ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα
Πυροὺς καὶ κριθὰς, βρίθῃσι δὲ δένδρεα καρπῷ,
Τίκτει δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχει ἰχθῦς,
Ἐξ εὐηγεσίης. ἀρετῶσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτοῦ:
Vt cùm Rex bonus imperat, & metuens Diuorum,
In multis populis & fortibus. ille quoque idem
Iuſtitiam colit: obſerues & tunc ſola terræ
Fructus ferre ſuos, & fruges fundere, itemque
Fœtificare armenta, & piſces exundare:
Nempe ex Iuſtitiâ. populiſque benè atque beatè eſt.

Si attendas, & dilates: quam laudationem vberem Iuſtitiæ non ſcribas? Ergo felicia regna reddit: eadem alia, ſi languet aut perit. O pulchrum, cùm licet gloriari aut dicere, quod GVILIELMI, quem *Acquiſitorem* vocant, temporibus in Angliâ: *Totum regnum puellam onuſtam auro poſſe peruadere!* Vt poſſit, Iuſtitia ∞. LXXXV.

MON. I. *Seuerè adminiſtranda.*

Etiam in paruis rebus, aut iniurijs. Quod fecit ANDRONICVS *Comnenus*, Imperator Byzantij: qui nullo diſcrimine nobiles aut nouos, tenues, diuites; ſuos, aut alienos, ſolitus culpæ conuictos damnare. In his *Theodorum* quemdam è ſuis caris, quem agricolæ detulerant, diuertiſſe apud ſe cum ſeruitijs, nec in diſceſſu quidquam ſoluiſſe. Res erat (vt hodie) non nimis noua aut inſolens Palatinis. Tamen Imperator hominem ſtatim corripi, fuſti duodecies in publico cædi iuſſit, tum agricolis damnum largiter rependi. I.

II. Scripſit IDEM ad Præſides & Magiſtratus hiſipſis verbis: *Aut iniurias, aut vitam relinquite. nam vos iniuſtè agere, & viuere, nec Deo gratum, nec mihi eius miniſtro ferendum eſt.* Tu verò nunc viue Imperator, & mapalia noſtra ordina.

III. LEO ARMENVS ibidem Imperator, cùm Palatio digreſſus adiretur à tenuioris ſortis homine, qui vxorem ſuam diceret à Senatore raptam, ſtupratamque: & id ſe facinus ad Præfectum detuliſſe, nec ius adhuc ſibi dictum: *Leo* confeſtim mandauit, vt reuerſo ſibi actor, reus, Præfectus ſiſterentur. Quos deinde auditos, cùm noxæ reum, negligentiæ Præfectum comperiſſet: hunc dignitate, illum vitâ exuit. O factum, Dei hominumque fauore dignandum!

IIII. Neque aliter in cauſsâ ſimili TOTILA rex: eo laudabilior quòd Barbarus patrauit, & in militem, non ſine metu ſeditionis militaris. Acceſſit eum Calaber quidam, incuſauitque è ſatellitio eius militem filię ſuæ per vim compreſſæ. Totila ſtatim in vincla hominem dat, pœnas ſumpturus: quas tamen milites remorantur, miſeratione, an cupidine ſimilis licentiæ: atque agmine adeuntes petunt dimitti, & ſibi donati, commilitonem notæ virtutis, & facinorum clarum. Totila auditos acri oratione caſtigat: *Quid agitis parùm prouidè, aut vobis vultis? Sine iuſtitiâ rem ciuilem, aut militarem, ſtare non poſſe, ſatis vos Theodahadas rex docuiſſe debuit: qui pretio aut gratiæ eam largitus, quas clades ipſe paſſus eſt, & per eum gens Gothorum? Nunc me rege, & illa reuixit, ac ſtatim caput ſuſtulit vetus illa gloria noſtra ac fortuna: & vultis illam & hanc iterùm (nexa ea ſunt) corruere ac labi? Quo autem pretio? vnus è vulgo ſcelus admiſit: & placet gentem totam luere, & vos venire, ſtrenuos & integros, in communionem noxæ? Nam venitis: & aſſident inter ſe, ac penè paria ſunt, delinquere & tueri delinquentes. Paria? imò maius hoc peccatum eſt, viam aperire & ſtruere peccaturis. Sed de vobis, vos videritis milites: ego altâ voce & corde proclamo, non feram: & ſi ferre vultis, me auferte. Ecce corpus & pectus.* Moti ſunt, & animos ponunt, rem ei permittunt. qui hominem carcere eductum audit, ac capitis damnat: damnati bona vitiatæ velut in dotem donat.

ALFONSVS rex Hiſpaniæ, ſed *Imperator* cognomento, quia huic dignitati deſtinatus, inſignis æqui iuſtique cultor fuit. Exemplum. Nobilis quidam in Galæciâ, ſtirpe ſuâ fiſus, & temporum perturbatione confiſus, ruſticulum bonis omnibus ſpoliauit. Prætorem ille adit, hic nobilem monet deſiſtere & reponere: non audit, rex aditur. Iubet idem, nec obtemperat, in locorum longinquitate ſpem etiam ponens. At rex, ceteris omnibus omiſſis, priuati habitu, quo res occultior eſſet, Toleto in extremam Galęciam pergit. Militis ædes obſidet, dilapſumque comprehendi è fugâ, & pro ipſis foribus laqueo ſuſpendi, & cum ignominiâ ſtrangulari mandauit. V.

In noſtrâ verò Belgicâ BALDVINVS *Septimus* Comes Flandriæ, *Petrum* virum nobilem, & *Orſcampi* toparcham, ob duos boues pauperculæ viduæ reclamanti abductos, re ad eum delatâ, ſubitò arripi iubet, & atroci morte puniri. Fortè lebes aquę feruentis in medio Brugenſi foro erat, monetario puniendo deſtinatus: in hunc ſine morâ hominem conijci iubet, ſic vt erat, ocreatum, veſtitum, gladio accinctum. Quid ais? ſic calidè, & an non temerè? Nihil. nam inquiſitio præceſſerat, & culpæ conuictus, per aliam cauſſam euocatus, pœnas ſic luit; meo animo, rectè & ſalubriter. VI.

Ille IDEM vndecim equeſtris loci viros, quòd tres mercatores per viam bonis, & deinde vitâ exuiſſent, vocatos in Palatium damnauit. Statimque ſe coram laqueis iniectis, deſtitui ſuper tabulam annexos ad trabem iuſſit: ac manu tum ſuâ tabulam ſubduxit, ac penſiles fecit ſuffocauitque. Rem laudo, modum improbo: ac potuit debuitque manibus hoc alienis. VII.

MON. II. *Sine affectu vel aſpectu adminiſtranda.*

Quod nobili exemplo præiuit C. MARIVS, ille ſeptimùm Conſul. Cimbricum terribile Romanis bellum erat, & ei, poſtquàm aliorum ducum pertæſum eſſet, Marius præfectus. Fecerat Tribunum in legione ſororis ſuæ filium, militiæ fortaſſe fortem, libidinis impotentem. Amarę cœpit in legione ſuâ I.

C. *Plotium* tironem militem, & in flore adhuc æui: nàm Romani ab anno decimoſeptimo eqs ſcribebant. Igitur aliquoties tentare, & de ſtupro eum appellare: iſte aſpernari, & conuicio mox repellere. Tanto flagrantior, & ad Imperij vim verſus, noctu adoleſcentem in tabernaculum vocat: & capitale erat non parére Tribuno. Venit, & ſolita audit, & flagitij tentamenta aut præmia: quæ cùm fortiter reijceret, manus Tribunus inijcit, & vim parat. cùm ille boni ſanguinis, gladio educto, *Virum me ſcito*, inquit: & Tribunum tranſadigit. Clamor in tabernaculo, tumultus in caſtris: nouum & atrox facinus omnes concitat, Tribunum à manipulari occiſum. Ducitur manè ad C. Marium, qui fortè eâ nocte non fuerat in caſtris. qui tribunali conſcenſo, voces & præiudicia militum audit, diſciplinam caſtrorum, & ſuam etiam cognationem cogitat: atque omnia prædamnabant militem; ſed eius innocentia, & Marij firma æquitas, eripiunt. Nam cùm ille ægrè & inuitus; ſed victo pudore denique, rem explicaſſet: Marius nihil cunctatus, ſententiam & infamiam in defunctum vertit, & hunc noxæ abſoluit. Abſoluit tantùm? Imò & laudatum coronâ donauit, cum elogio: *Quòd pulcherrimum facinus eo tempore edidiſſet, quo fortibus exemplis opus eſſet.* Macte Mari! Pudicitia te amat, atque ipſa Diſciplina amat: quam ſoluiſſes, niſi ſic ſoluiſſes.

II. Talis ANDREAE regis Hungariæ iuſtitia, nec in cauſâ nimis diſpare. Iuit in terram Sanctam cum copijs, religione impulſus, & curam regni *Bancbano* commiſit, fidei eius & vxore *Gertrude* commendatâ. Quæ apud eum ſancta, non ipſam fuit. nam cùm frater Gertrudis, adoleſcens laſciuus & petulans, abſente Rege, viſum ad ſororem veniſſet: illa iuueni gratificatura, vxorem Bancbani, pudicam ad id formoſamque fœminam, fraudibus & pellacijs ei ſubſternit. Quæ poſt facinus pœnitentiâ ducta, rem omnem marito exponit, & ſimul reginæ fraudes, & iram à ſe in illam vertit. Quâ iuſtiſſimâ Bancbanus accenſus, vt erat doloris recens, reginam adit, exprobrat factum, & gladio vlciſcitur. Cæde patratâ Byzantium abit, Andreæ regi occurſurus, illac in Syriam tendenti.

quem

quem mox reperit, & rem aperit: illum vnum iudicem, &, ſi meruit, vindicem poſcit. Rex differt in ſuum reditum: & vultu atque animo compoſito: *Tu verò abi*, inquit, *& in regnum redi, vicem meam, vt antè, functurus. Nam reduci mihi, ſi Deus annuit, ſtat hanc cauſſam cognoſcere & decidere. Si innocens es, tunc libens abſoluero: ſin autem nocens, ne nunc quidem damnatum volo, nec expeditionem hanc in hoſtes fidei ſumptam, Chriſtiano ſanguine auſpicor & perfundo.* Vterque abijt: ille in Aſiam, hic in Hungariam: & cùm rediiſſet, cauſsâ ſeriò inquiſitâ & cognitâ, pronuntiat, *Vxorem ſuam iuſtè cæſam videri.* O multa in hoc facto inſignia! Quòd nihil ſacræ expeditioni antepoſuerit: quòd ſuſpectum, ſi non conuictum, iterùm regno prępoſuerit: quòd amorem coniugalem Iuſtitiæ poſtpoſuerit. Salue vel hoc facto magne rex: & tu CROYORVM inclyta familia, ramus ab illâ ſtirpe.

At OTHONIS *Tertij* Imperatoris affectus, etiam in ſuo capite & ſalute, domitus Iuſtitiæ ceſſit: ſi vera eſt narratio, quam ab illo æuo plures ſcriptores tradunt. Aiunt vxorem ei fuiſſe, parùm caſti corporis: & hanc cùm ad *Mutinam* Italiæ Imperator eſſet, cuidam Comiti in iis locis copiam v ſuram què ſui obtuliſſe, ſed repulſam tuliſſe. Id perdolitum fœminæ (veteres ab eo iras & calumnias ſcimus:) atque auſa eſt ipſa crimen vltrò ſtruere, & tentatæ pudicitiæ ſuæ Comitem accuſare. Imperator calidè audit, credit, damnat, occidit. Comes tamen ante mortem rei ſeriem vxori ſuæ aperit: & rogat vt mortuum vindicet, & famam, quoniam vitam non poteſt, ſeruet. Dat conſilium, vt iudicio candentis ferri, Deo freta, rem committat: qui mos tunc frequens, nuper & hodie meritò exoleuit. Ille ita moritur: & paullò pòſt dies aderat, quâ ſolenniter Cæſar ius dicebat, viduis maximè & pupillis. Vidua igitur Comitis, mandatum executura, venit ad tribunal, & caput mariti occultum in ſinu geſtat. Stat ante Cæſarem, & veniam præfata rogat: *Ecquâ pœnâ dignus eſſet, qui vitam alteri iniuriâ ademiſſet?* Hîc Imperator: *Id quidem, liquet mulier*, inquit: *morte.* Tum illa, *Ergo pœnam hanc tu, Cæſar, te iudice ſubibis, qui innocentem maritum meum ſuſtuliſti. En caput, quod recidiſti. Inno-* 111.

centem autem eſſe, quoniam teſtes & alia deſunt; tractatione igniti ferri probabo. Dixit, & ſine noxâ fecit: miraculum Imperatorem & adſtantes commouit. ſed hunc maximè, qui Deum etiam vindicem timebat. Itaq; permittit ſe fœminę, vt ſuâ voce damnatum: ſed veniam vitamque quattuor caſtrorum donatione redemit. Ea ſunt in Etruriâ, Lunenſi tractu, & *Decimum, Octauum, Septimum, Sextum* appellant: à numero dierum, quibus prorogationem ſupplicij à fęminâ, ante plenam veniam, impetrauerat. Haud negauerim, à fabulâ quàm hiſtoriâ hoc videri propiùs: ſed bonis tamen auctoribus ſcripta, quæ culpa eſt deſcribere?

IIII. Minùs aſpera, & vt ſic dicam, Tragica ſunt, quę ſubiungam: ſed in quibus affectus tamẽ egregiè calcati. ARISTIDES Athenienſis, qui meritò, & à pluribus cauſſis, cognomen *Iuſti* vindicat, iudex inter duos captus ſedebat: cùm aduerſarius, vt illum aduerſario ſuo alienum redderet, ſibi propitium; multa dicere de hoſtili eius in Ariſtidem animo, & documenta adiungere. Sed ille interrumpens, *Quin tu*, inquit, *ſiquid te læſit, hoc dicis, & alia mittis? nam huic rei nunc ſedemus.*

V. GRATIANVS Imperator Romanus lepidè etiam hîc luſit, & ablegauit mulierem ſtultè importunam. Acceſſit, & de marito queſta eſt, & aſpera multa dixit. Ille placidè, *Quid hoc ad me mulier?* At enim ſubiecit ipſa, *etiam in te malè animatus eſt, & loquitur*, Ille iterùm, *Quid hoc ad te mulier?* & confuſam irriſamque ſic dimiſit.

MON. III. *Subtiliter interdum vel ſagaciter inquirenda.*

I. SALOMONIS regis Hebræi factum innotuit, celebratæ ſubtilitatis in eruendâ veritate: cui æquitas comitem ſe dedit.

II. GALBAE Imperatoris. qui, cùm de proprietate iumenti quæreretur, incertis vtrimque argumentis, ita decreuit, vt ad lacum, vbi aquari ſolebat, capite inuoluto duceretur, atque ibidem reuelato, eius eſſet ad quem ſponte ſe recepiſſet.

Sunt

Sunt alia huius generis: ſed omnia æquat aut ſuperat RVDOLPHI Auſtriaci iſtud. Agebat Noribergæ, & rebus Imperij ac publicis intendebat: cùm ad priuatas eum vertit leuiter mercator quiſpiam, ius & vindictam petens in hoſpitem ſiue diuerſitorem ibi notum, à quo grandi pecuniâ fraudatum ſe aiebat. Nam bonâ fide depoſuiſſe apud eum in ſacculo *ducentas argenti ſelibras* (Marcas appellant:) quas ille impudenter abnegabat, iniurioſè retinebat. Imperator de fide dictorum rogat: ille affirmat, ſed ſuâ fide, nec alijs (vt ſolet ferè in depoſito) argumentis. Igitur Imperator, re perpenſâ, aſtum adhibendum cenſuit, & veſtigijs verum indagandum. Quærit ab homine, ille ſacculus ſiue vidulus cuiuſmodi eſſet? Deſcribit formam: nec aliud Cæſar, quàm ſecedere eum in proximum cubiculum, & præſtolari iubet. Habebat in animo euocare hoſpitem, ſed Fortuna commodiùs inſtituit, & vltrò ad eum mittit. Nam veniunt primarij vrbis ciues, vt ſolet, gratulatum Principi, & ſalutatum: inter quos iſte infidus hoſpes. Norat adeò iamante Cæſar, & vt comitas eius erat, benignè & per facetias appellat; *Heus tu, ſcitum illic pilleum habes. mihi dona, & permutemus.* Ille arriſit, pilleum libens dimiſit, & honori hoc factum duxit. Cæſar ſecedit paullùm, quaſi publicum negotium auocaret: & fidum ac notum eius opidi ciuem, cum ipſo pilleo illo, ad vxorem hoſpitis mittit cum mandatis. *Heus matrona, maritus iubet vt ſacculum illum talem ad eum mittas. opus habet: & ecce teſſeram fidei meæ hunc eius pileum.* Mulier agnoſcit pileum, & ſacculum deſcripſerat: itaque nihil ambigens aſcendit, tradit, quaſi ad maritum deferendum. At ille rectà ad Cæſarem. qui vidulum vocato tunc denique mercatori oſtendit: & *Hicne eſt? & agnoſcis?* Affirmat, exſultat: tum & hoſpitem Imperator adhibet, & *Hic*, inquit, *de te queritur, & perfidiam accuſat: quid ais, & refellis?* Audacter ille, *mentiri eum dicere, aut dementire: nihil ſibi rei cum eo eſſe, aut fuiſſe.* Denique Imperator ſacculum profert: ad cuius aſpectum ille confunditur, & animo ac linguâ labitur. Quid multa: mercator pecuniâ, hoſpes infamiam recipit, atque etiam damnum. nam grandi pecuniâ aliâ Cæſar eum mulctat. At Rudolphus omnium ore & ſenſu laudem:

& decantatum in Germaniâ ſatis hoc factum fuit. Sed quoniam nunc,& antè,Principes dedi,qui ipſi & ſuo ore,ſtatim & de plano ius dixerunt, oriri pro moribus noſtris poteſt

QVÆSTIO:

An ergo deceat, aut expediat, ipſum Principem ius dicere, reddere?

Ego putem decere,expedire,debere.Non alia res imperium magis aſſerit & oſtendit, quàm hæc in bona vitamq; noſtram poteſtas: & cur Princeps cunctetur exercere? Expedit etiam. quia contra potentes ſæpè cauſſæ aguntur: nec minores illi aut delegati iudices,ſatis in eos oris, aut roboris,ſemper habēt. Seuerior igitur ita,ſed & breuior Iuſtitia: & tricis remotis ſupremus ille decidit. Addidi,debere.quidni? In *Politicis* docui, reges iuſtitiæ fruendæ cauſsâ primitùs inſtitutos. Si hoc fine, cur munus ſuum refugiant? Homerus audiatur:

> Εἷς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
> Σκῆπτρόν τ' ἠδὲ θεμιστὰς, ἵνα σφίσιν βασιλεύῃ:
> *Vnus rex,cui conceſſit Saturnia proles*
> *Sceptrumque & leges, vt iudicet & dominetur.*

Leges & iura Deus in manu eius, cum ſceptro poſuit: hoc oſtendit & præfert, illas aliis demandet? Non debet: & vel veteres ab omni æuo, in omni ferè orbe, reges videat: ius ipſi dixerunt. Hæc & plura in iſtâ parte ſunt: ſed & alia acres habet aſſertores. Aiunt incommoda multa fuiſſe, & eſſe, ſi Princeps iudicet, iiſque animaduerſis, ad hodiernam hanc rationem ventum. Primùm ecce, da Imperitum Principem, quî par erit? quî non faciet recta curua? Item, da Ineptum in ſermone,in geſtu: quid niſi irriſui ſe exponit? Ampliùs, crebra hæc oſtentatio ſui, & in populo locutio, nónne vulgat Principem,& detrahit maieſtati? Quartò, vel ſeuerè iudicabit, & Odium pariet; vel remiſsè, & Ius violabit. Melius ergo res aſperas, & ſine bonâ gratiâ, in alios inclinari. Quintò denique, ſunt nunc Curiæ maiores minoreſque, & cuique rei ſtata ſua iudicia: quid Principem in nouas curas arceſſimus;

variè

variè & affatim diſtractum? Quin melius tutiuſque nil nouare, & ſiquid in iam ſtatutis labat, firmare & vincire. Iſta nec malè, nec abs re prorſus dicuntur, fateor: ſed reſponderi tamen poteſt, & iuſtitiæ cauſsâ, debet. Primùm de Imperitiâ, dico.plurimùm & Principem,& quemcumque alium, naturâ duce in magnis aut enormibus cauſſis iudicare poſſe, nec opus grandi ſcientiâ (ad hanc rem) Iuris & Legum. Da ſimplicem, da probum, affectuum expertem: audeo dicere, rara cauſſa erit, in quâ verum, aut quod iuxta verum, non videbit. Imò Deus plerumque inſpirat, & talibus mentem mouet. quod ſacer ille ſcriptor voluit: *Diuinatio in labijs Regis, in iudicio non errabit os eius.* Prou. cap. XVI. Et tamen fac interdum caligare: quid? nónne in aperto remedium, & damus ei Adſeſſores? damus, comitentur eum ad hæc talia exeuntem, nec auxilij ſolùm cauſsâ, ſed decori. Atqui in Sermone aut geſtu aliquis ineptus eſt. Scio eſſe, & tamen ſi alibi loqui eos deceat; hîc vel maximè, in re ſeuerâ, graui, paucorum verborum. Itaque aut Principem talem mutum, niſi fortè in cubiculo, faciant: aut patiantur & hîc loqui. Etſi talia exempla rara ſunt: cur adducimus, aut inſiſtimus? Ad tertium; Vulgat ſe nimis ita Princeps. Fortaſſis, ſi in rebus alijs: at hæc per ſe talis eſt, vt reuerentiam ſui gignat, vel terrorem. Videmus in cottidianis iſtis iudicibus, quàm plebecula eos veneretur & timeat, etiam illa innoxia, & cui nihil cum ijs negotij eſt aut fuit. Benè à Deo ita facti ſumus, vereri hoc numen & nomen ipſum Iuſtitiæ,& quicumq; ei adminiſtrant. Quantò magis in Principe, ſi ſe non mandare tantùm (in occulto id fit) ſed exercere, cum ſummâ poteſtate oſtēdat? Et ſanè nihil hîc familiariter aut comiter fit: verba, geſtus, aſpectus, apparatus, omnia triſtitiæ aut ſeueritati propiora Ergo hoc faceſſat: quartum videamus, de Odij metu. Incurret in id, inquiunt, ſi ſeuerè iudicat; in Iniuſtitiam, ſi remiſsè. Extrema accipiunt, & eunt extra ipſas Iuſtitiæ metas. Quid? an ſemper damnationis materia? fac eſſe: in ea ipsâ certè alter ſic deprimitur, vt alter alleuetur. Hunc lædis, illum iuuas: ergo ab illo Odium, ab hoc Gratia, paria ſunto. Sed nego etiam in ſeueritate crebrâ, odia excitari populariter: & contrà eſt in rectis animis, qui acclinant ſe magis ad tales &

attrahuntur. In aſpectu illa offendunt; cogitata & cum vſu publico collata, delectant. Vidéſne vt in medicinâ quoque triſtia & tætra ſæpè propinentur, ſed ſalutis cauſsâ? itaque ab hoc fine, adeò non odimus medicos, amamus & laudamus. Simillimum in Iuſtitiâ: à cuius acerbâ ſectione aut vſtione ſalus generis humani pendet: & quis id vel è plebe neſcit? Iam de Remiſſione, non abnuo naturas quaſdam ad mitiora ſemper inclinare: & quid mali erit? imò ſit nobis talis Princeps. Nam hunc ſic clementem ratio tamen reget, & norma iuris & legum excitabit: nec deerunt, qui ad vtiliora & triſtiora, cùm opus erit, flectent. Aliqua verò interdum remiſſio, planè ex vſu erit, ſi tamen terror iſte, & ſub magno Iudice, præiuit: Ignouit illi Princeps: ſed metu, ſed ignominiâ perfuſo. Ignouit illi Princeps: ſed Princeps, id eſt ſine corruptelâ, aut affectu alio ſordido, humanitatis tãtùm amore. Hoc ipſum quàm Amorem omnium conciliet? & verum eſt, ſi opportunè adhibeatur. Vltimò, nobis Mos opponitur, & Conſilia ac Curiæ iam definitæ. Equidem cum More haud temerè pugnem: ſed quàm vetuſto? Aui vel proaui noſtri aliter fecerunt: vide quàm lõginqua repetamus. Quin totum hoc de perpetuis Curijs iudicum, nuperum eſt, & è Galliâ ad nos manauit. Concludimus, & moderamur: Principem decorè & vtiliter ius dicturum, ſed aliquando: id eſt, vel certis temporibus, vt id ſciri poſſit; vel in cauſſis grauibus, ſiue atrocibus; vel denique, contra potentes aliquos, & partibus graues. *Caroli Magni* legem, quæ exſtat, traxerim in exemplum: *Hoc miſſi noſtri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomadâ vnum diem ad cauſſas audiendas ſedere volumus. Populo autem dicitur, vt caueat de alijs cauſſis ad nos reclamare, niſi de quibus aut miſſi noſtri, aut Comites, eis iuſtitiam facere noluerint.* Ecce erant illo æuo paſſim in opidis & pagis etiam *Comites* ſiue *Grauiones*, qui cõmuniter ius dicebant: interueniebant extra ordinem & *Miſſi* ſiue Delegati à Principe, qui idem. At *Carolus* ipſe tamen audire cauſſas voluit, idq; hebdomadatim: cauſſas ſcilicet grauiores, aut in quibus læſio aut iniuria interueniſſe ab ipſo iudice videbatur. Si non alius in hac re fructus, quantus iſte eſſet? Coërcere hoc modo iudices, & vigilantes attentoſque reddere: cùm Principem

cogita-

cogitarent iudicij ſui iudicem, & fortè vindicem mox futurum. Sed Exempla, pro inſtituto, hîc addamus.

PHILIPPVS MACEDO, de communi tunc more, crebrò ius dixit. Sed cùm fortè in viâ, & aliò feſtinantem, mulier de re ſuâ appellaſſet, negauit *Sibi vacare*. Tum illa audacter: *Noli igitur regnare.* quaſi admonens, ſiue exprobrans, regium hoc ita munus eſſe, vt ſine eo legitimus rex non eſſet. Admiſit, & mulierculam ſtatim audiuit, & ſiquis alius inibi vellet. I.

Aliter DEMETRIVS *Poliorcetes*, in eâdem Macedoniâ rex: qui per proteruiam illuſit etiam ſupplicibus. Nam cùm libellos adeuntium benignè in viâ accepiſſet, quaſi lecturus, & cogniturus: mox cùm ad pontem Axij fluminis veniſſet, excuſſo chlamydis ſinu, omnes in ſubiectam aquam abiecit. Non impunè. nam Macedones, qui talem *Philippum* ſuum non viderant ſiue audierant, mox ſpreto illo ad *Pyrrhum* tranſierunt, & Iuſtitiæ deſertorem deſeruerunt. Meritò, meritò. ſic habeant, & luant. II.

AVGVSTVS Cęſar, quàm aliter! *qui ius dixit aſsiduè* (ait Suetonius) *& in noctem nonnumquam.* Quòd ſi infirmior etiam eſſet, & à corpore minùs valeret; lecticâ pro Tribunali poſitâ, & in eâ recubans, vel etiam domi, ius reddebat. Quid ad hanc diligentiam addi poteſt, præter *Euge*, & *Belle?* III.

Iam CLAVDIVS Imperator item aſſiduus. imò & ſuis ſuorumque ſollennibus diebus, atque adeò feſtis & religioſis, non abhorruit iuriſdictionem. IIII.

Omitto vetera. in ipſâ Galliâ vicinâ, CAROLVS *Octauus* patrum æuo rex, ſub finem vitæ rebus iam attentior, omnibus ſeptimanis binos dies deſtinauit iuri in publico reddundo: idque aditu tam libero, vt nemo vel è fęce plebis regio conſpectu & affatu arceretur. V.

Sed dixi, vtiliter imò neceſſariò (quid enim ſi res ſubtilis, aut in legum ambiguitate ſit?) Adſeſſores adhiberi. quod plerique Romani Principes, aut prouinciarum Præſides, fecêre. imò ALEXANDER *Seuerus negotia & cauſſas priùs à ſcriniorum* VI. Lamprid. in eius vita.

 princi-

principibus, & doctiſſimis Iuriſconſultis, & ſibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinarique, atque ita ad ſe referri præcepit. Prouidè. ius ipſe dixit, ſed inquiſitum priùs & euolutum. Sed alia hîc etiam

QVÆSTIO:

An Curias, & ordines Iudicum perpetuos eſſe conueniat?

Hodie ſic habemus, nec cùm Princeps intendit, & velut cenſuram interdum exercet, improbemus. Tamen ſuæ etiam rationes ſint improbanti. Vt, quòd tempore omiſſiores ſegnioresque fiant: & aſſiduâ Iuſtitiæ tractatione, minùs eius reuerentes. Redditur enim cottidianum opus, & cum tædio aliquo aut faſtidio vſurpandum. Secundò, factio aut coitio facilè oriri poteſt, & ſuperba etiam quædam dominatio. quod Liuius notat in *ordine iudicum perpetuo* apud Carthaginienſes: & *qui vnum eius ordinis, idem omnes aduerſos habebat.* idque inter cauſſas lapſæ illius reip. quidam habent. Tertiò, corruptelæ interueniunt: & quibus ex diuturnitate ſecuritas adeſt, facilè aures & manus ijs laxant. Itaque vt in alijs imperijs, breuia plerumque meliora, & peccare minùs obnoxia: ita quidam hîc cenſent, & mutandos eſſe. Romani ita. qui Decurias Iudicum ſcribebant, ex honeſtiſſimis, & ex cenſu (ne paupertas ad culpam impelleret:) ſed non eas omnes aſſiduè iudicare volebant, duntaxat quotannis certum & neceſſarium numerum ſorte legebant, reliquis tunc feriatis. Sed re tamen benè examinatâ, cùm iam ad hanc multitudinem legum, & ex eâ tricas aut captendulas ventum: bonum eſt perpetuos eſſe, coſque iuris benè peritos. Quod ad *Omiſſionem* aut *Coitionem*: Princeps facilè arcebit, ſi, vt dixi, ijs intendit. Quod ad *Corruptelam*: idem, ſi ſtipendia & pręmia digna donat Operę eſt ex Annalibus Turcarum inſerere, quod huc mirè facit. BAIASITES *primus*, cùm fraudes & iniurias *Cadiorum* ſuorum (ita Iudices vocant) ſæpè iam audiret: commotus denique *Neapolim* omnes ad ſe venire iubet,

Lib. xxx. iii.

iubet, ibi in domum quamdam includi, & igne iniecto comburi. Faciendum erat: cùm *Alis* Baſſa, vir prudens, rationem quæſiuit, & repperit, Principis molliendi. Habebat Baiaſites Æthiopem puerum, garrulum & lepidum, inter delicias: hunc inſtructum quid diceret, faceretque, ad Principem miſit. Venit igitur in meliore veſte, & ornatu omni: *Quid hoc rei?* inquit Princeps: *quid extra morem hic veſtitus?* Æthiops: *Vt peregrè eam, & ableger à te ad Imperatorem Conſtantinopolitanum.* Princeps: *Ad illúmne hoſtem noſtrum? quid facturus?* Æthiops: *Nempe* * *Calogeros aliquos arceſſiturus, vt nobis ius dicant: quoniam Cadios tuos omnes vis occiſos.* Princeps: *At ô mi Æthiopille, numquid iſti periti legum noſtrarum ſunt?* Hîc Alis Baſſa opportunè interloquitur: *Et non ſunt ô Domine: cur peritos igitur tollis? Nam*, inquit, *cur malè iudicant?* Iterùm Alis: *Ego Domine cauſſam edam. hi noſtri ſtipendium è publico nullum accipiunt, capiunt igitur mercedulas à priuatis. Hoc corrige, eos correxiſti.* Placuit conſilium Baiaſiti: vitam illis dedit, Ali poteſtatem in hac re, quod ex vſu eſſet, ſtatuendi. Ille decreuit (& poſteà manſit) *Vt cuicumque hereditas tot millium Aſprorum obueniſſet, is in ſingula millena Cadio ſuo daret Aſpros vicenos.* Amplius: *Vt in matrimoniorum, & eiuſmodi contractuum, inſtrumentis, itém vicenos.* Ita inopiæ ſubuentum, & ſimul Iuſtitiæ quæ laborabat. Alia munera nefas accipere, nec certè, quocumque colore aut velo, decet. Ægyptius rex Iudices ſculpi fingique iuſſit, velatis oculis, truncos manibus: ſignificans, nec affectu flecti, nec muneribus capi debere. Aliquid laxant quidam. vt dumtaxat leuia munera, & cibaria: item, poſt ſententiam latam: quę talia, quid niſi rimam primò, tum ianuam patefaciunt corruptelæ?

* Sunt monachi Gręcorum, aut religioſi.

CAP. X.

DE LEGIBVS:

Eas nec multas, nec item lites, probari.

LEges in republicâ, vt medicamenta, eſſe debent: atqui nec hæc multa aut varia probentur: non item illæ. Plato veriſſimè: Ὅτι παρ' οἷς πλεῖϛοι νόμοι, καὶ δίκαι περὶ τούτοις, καὶ βίοι μοχθηροί: *Quòd vbi plurimæ leges, ibi &* LITES, *itemque* MORES *improbi.* Deus bone, quàm rem tetigit! & vſus vbique gentium, aut temporum, hoc affirmabit. Maneamus in Romanâ republicâ. paucas ea initio habuit: paullò plures Decemuiri addiderunt: & ita ad Principes ferè manſit. Tunc ſanè plures: & à Iuſtiniano plurimæ, quibus vtimur; *Lothario* Imperatore, cùm diu ſiluiſſent, eas reducente. Nam Gallia, Hiſpania, Germania, earum ad id æui ferè expertes erant. Receptæ igitur ſunt: & quo fructu? Certè illo litium, nemo negauerit: quæ ex eo nimium quantum ſuccreuerunt. Europam vide, & mentior, niſi maxima eius pars circa iſtas occupatur. Alij iudicant, alij inſtruunt, alij agunt, &, qui miſerrimi ſunt, eas habent. Bone Lothari, manes tui per me quieſcant: ſed roſæ aut lilia ſepulchrum tuum non ornent, qui tot tricas & ſpinas nobis ſeuiſti. Nam quæ tam clara cauſſa eſt, quæ non aliquâ lege, lege? imò interpretatione (nam & has admiſimus) obſcuretur? Quæ tam improba, cui non dent colorem? Ars enim facta eſt Cauſſidicina, & peritè captare aut capere laudem habet. Atqui opus eſt, inquiunt, multitudine: vt varij factorum euentuumque velut vultus & ſpecies diſcernantur. Nam ſi paucæ leges, quid? an iudici libera pleraque relinquentur? feneſtram ſiue oſtium ad iniquitatem pandemus? Non ego cenſeo: ſed neque ſic iudicem coërceri. Obſecro, quæ illa copia eſt, quæ omnia comprehendat, aut diſtinguat? Ipſum Iuſtinianéum ius vide: hîc deficit, & multa ex ſimilitudine, aut obſcuris ex eo argumentis, iudicantur. Imò vbi copia, plus intricati erit: & ſemper argutia aut ca-

lumnia

lumnia in ſinu aut receſſu huius illiuſque legis latebit, & ſe defendet. An non videmus cottidie? præter ius illud Romanum, Statuta & Decreta opidatim, pagatim, populatim habemus: claudimur vndique, & velut obſidemur, à legibus: at litium tamen copia, quanto non alio æuo, & controuerſiæ aſſiduæ ſuper ipſo iure, aut querelæ. Pulcherrima Strabonis nota eſt, & vel aureis litteris ſignanda: *Zaleucum illum Thurijs olim* PAV- Lib. vi.
CAS *&* SIMPLICES *leges dediſſe; ſed ſecutos, alias per ſubtilitatem & nimiam curam addidiſſe: ex quo factum ſit, vt celebres magis quàm boni redderentur.* Additque dogma quantiuis pretij: Εὐνομεῖσθαι γὰρ, οὐ τοὺς ἐν τοῖς νόμοις ἅπαντα φυλαττομένους τὰ τῶν συκοφαντῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐμμένοντας τοῖς ἁπλῶς κειμένοις: *Bonis enim vti legibus, non qui omnes ijs ſycophantias aut calumnias cauent & excludunt, ſed qui* SIMPLICITER LATIS *firmiter inhærent.* Oraculum eſt, oraculum. non multæ leges bonos mores, bonum ius faciunt: ſed paucæ, fideliter ſeruatæ. Atqui interueniunt calumniæ. Quid igitur? quo fine iudex? quo fine Princeps eſt? ille vir bonus, & os Iuſtitiæ; iſte potens, & viua ipſa lex, an non verbo vno decidet? Et da, quod alibi malè: quid magni mali eſt? primùm in re obſcurâ, & in quâ haud valdè intereſt, Titius an Seius vincat. Deinde (vera dicam) in re paruâ: in agello, in prædiolo, in pecuniolâ: habeat, cui iudex donat. Abſit tantùm aperta iniquitas: neque aliter in maximâ orbis parte hodie viuunt. Alterum in Platone, de Moribus malis, palàm verum. Improbitas huic Cauſſidicinæ adhæret: excipio ſemper eos, qui ex dignitate & veritate ius habent. Ecce, vbi lites, nónne diſcordia: nónne odia deinde, iniuriæ, & ſæpè cædes? Platonem iterùm aduoco: Οὐκ εἶεν ἄν ποτε πολῖται φίλοι, ὅπου πολλαὶ μὲν δίκαι v. De Legib.
ἐν ἀλλήλοις εἶεν, ἀλλ' ὅπως ὡς ὅτι σμικρόταται καὶ ὀλίγισται: *Non fuerint concordes vnquam aut inter amantes ciues, vbi mutuæ multæ lites iudiciales ſunt, ſed vbi eæ* BREVISSIMAE, ET PAVCISSIMAE. Nota hæc vltima: vult nō Paucas ſolùm lites, ſed Breues. Ego tecum: nunc vbi ſumus? vna aliqua lis Metonis annum tenet. Fit inuolucris legum, fit ſordibus aduocatium: & comperendinationes iſtæ ad quæſtum & lucellum eunt. Per Symplegadas, nauigatur Colchos & aureum vellus. Quid iam in ipſis litigantibus? peruicacia eſt, & ſæpè impoſtura; aut improbitas: *neque*

enim

enim bona Conſcientia (ait ſcitè Celſus) *ſed Victoria, litigantis eſt præmium.* Enimuerò nec publicè ſic expedit. nam quanta pars hominum in iſtis dedita? in ſcholis, in foris, in curijs: & pulchrius meliúsque ſit, in agricultura, in mercatu, in militiâ, & quæ maioribus noſtris ſtudia fuêre. Vt concludam (& ſatis fucos irritaui) Princeps lites minuat, Princeps & leges minuat, pro meo ſenſu. Vt imputata vitis latè ſe ſpargit, & infructuoſa eſt: ſic Ius profectò illud vetus, & labruſcas iam pro vuis gignit. *Juſtinianus* ipſe olim reformauit, & nouauit; ante eum *Theodoſius*; poſt vtrumque *Carolus Magnus*, & tum *Fridericus*, Imperatores; denique in Hiſpaniâ rex *Alfonſus*. Quid? Principibus hodie potentibus & magnis, non idem ius ſit? habent, ſumant. His monitis robur ab exemplis etiam demus.

I. C. IVLIVS *Cæſar deſtinabat* (ait Suetonius) *ius Ciuile ad certum modum redigere, atque ex immensâ diffuſâque legum copiâ,* OPTIMA *quæque &* NECESSARIA *in pauciſſimos conferre libros.* Fata inuiderunt.

II. VESPASIANVS, poſt bella ciuilia, cùm *litium ſeries vbique maiorem in modum excreuiſſent* (iterum Suetonius) *ipſe ſorte elegit, qui iudicia, quibus peragendis vix ſuffectura litigatorum ætas videbatur,* EXTRA ORDINEM *dijudicarent, redigerentque ad* BREVISSIMVM *numerum.*

III. Et verò extra ordinem ſic eligi, vbi reformatione opus, vtile: fecitque IVSTINVS *Curopalates* Imperator Byzantij. Cùm enim ipſe morbido corpore eſſet, ac rarò ius diceret; iniuria & lites creuerant, adeò vt pro deſperatâ res pænè (Byzantij præſertim) videretur. Ecce adit eum quidam; & ingenium operamque obtulit ad coërcendum, eâ lege, vt ipſe Præfectus plenâ poteſtate in tempus certum eſſet. Annuit Imperator, ſumit poteſtatis infulas, & pro Tribunali ſedet. ac primò accuſatur ex compoſito apud eum vnus ex illuſtribus Senator, in Aulâ ipsâ gratioſus: accuſatur, ſpernit ſe ſiſtere, & contemptim, præter ipſum tribunal, in Aulam pergit. Pergit extemplò & Præfectus, videt Principem in conuiuio, & ibidem hunc reum. Nihil deterritus: *Imperator*, inquit, *iuri dicendo Præfecturam*

curam à te habeo: & ab ipſo te auxilium & præſidium meritò ſperabam. Nunc quid? vides his oculis homines palàm iniurios, & legum non fractores ſolùm, ſed ſpretores aut illuſores, in tuâ domo, gratiâ, menſâ eſſe. Itaque inſignia hæc tibi habe irritæ poteſtatis: ego abdico. Imperator mirari, & excitari: *Tu verò*, inquit, *quod es eſto: & ius tuum vel in me, quidni meos? exerce. Duc ſi peccaui, ſequor: duc ſi quis hic alius, & ſequetur, aut trahetur.* Præfectus iam animi erectior, oculos & manus in illum Senatorem conijcit, per apparitores renitentem etiam trahit: atque in iudicio conuictum damnatumque, primùm verberibus afficit, tum & grandi pecuniâ mulctat. Hic ictus, qui tam validum illum concuſſerat, multos terruit: & in paucis diebus vim & vitam Iuſtitia recepit.

Sed de ijs, qui lites aut leges minuere voluerunt, CAROLVS etiam *Nonus* in Galliâ nuper fuit, is prurigini ſiſtendæ, vectigal iudiciarium excogitauit, *Vt quicumque litem ordiretur, deponeret & dependeret in fiſcum Regium duos aureos, recipiendos ſi iure litigaſſe iudicatus eſſet; ſi aliter, omittendos.* Sed non diuturnum id fuit: & leue etiam remedium in grandia & vetera mala. IIII.

Seuerius, & fortaſſe vtilius, illud IACOBI Aragonum regis, qui litibus & litigioſis ſemper iufenſum ſe præbuit: & ex ijs *Semenum Radam*, inſignem & primarium eâ ætate Iuriſconſultum, quòd eius argutiâ aut malitiâ multi ſe afflictos quererentur, Præuaricatoris lege poſtulatum, regni finibus eiecit. V. M.CCC.XXVI.

Quid GALEACIVS Dux Mediolanenſium? cùm aliquoties audiſſet vafro ingenio Cauſſidicum eſſe, qui lites ſerere, & ſatas producere atque alere, etiam in liquido iure poſſet: hominem ad ſe accitum affatur. *Debeo*, inquit, *Piſtori meo centum aureos: non lubet ſoluere: tu ecquid tueri me in iure, & rem protollere potes?* Annuit largiter, & Principi promptè ſe dedit: ſed iſte ei malum. Nam fraudis ſic confeſſum, verbis priùs increpitum, laqueo publicè necari iuſſit. VI.

Heu, percutiunt hæc aures rabularum! deſino: ſi MAHVMETANVM ſiue *Turcicum* iudiciorum morem, & in ijs breuitatem VII.

tem, explicato. Qui alium in ius vocat, ne lictorem quidem aut publicum apparitorem adhibet ad vadandum: ſed ipſe aduerſarium adit, & coram teſtibus *ad Dei Iuſtitiam* (ſic loquuntur) vocat. Hic nec verbo refragari auſit, ſed ſtatim vnà ad Iudicem ſiue *Cadium* ſuum eunt. Ille autē ſemper paratus, totum diem ante ædes, ſub tecto aliquo ſedet, & copiam ſui facit. Iſti, nullo aduocato aut cauſſidico, quiſque rem ſuam narrat: teſtes, ſi eos habent, adhibent: iudex, ibidem re penſitatâ, in hanc aut illam partem decîdit. Quod poſteà aliud alleges, aut approbes, nihil eſt: arbor ea cecidit, releuari aut erigi vltrà non poteſt. Quid? inquies. non interdum Iudices improbè, aut improbi? credo eſſe: ſed in rebus humanis nihil ſinceri eſt, & eligenda quæ minùs noxæ habent.

CAP. XI.

DE IVSTITIA DIVINA:

Atque eam rebus interuenire.

PRincipi Iuſtitiam commendauimus: ſed vt magis, diſcat à Deo interdum aſſeri, ſiquis violat, aut contemnit. Exempla mira, & ſupra fidem videantur, ſed fidis, aut certè priſcis, auctoribus ſcripta.

Friderico Ænobarbo Imperatore, Antiſtes Moguntinus fuit
1. HENRICVS, vir pius, tranquillus, ſuarum rerum: & ideò
a. c. Romæ accuſatus vt ineptus ſiue inutilis muneri, quod gerebat.
LIIII. Acceſſit *Arnoldus*, qui poſteà in locum eius venit, & fertur ab ipſo Henrico miſſus ad purgandum, igni oleum addidiſſe; & purpuratorum quoſdam patrum corrupiſſe, & in ſe vertiſſe. Eò ventum, vt Cardinales duo Moguntiam miſſi, de cauſsâ quæſiuerint, Henricum damnarint, abdicarint, Arnoldum illum ſubrogarint. Henricus patienter id ferens, hactenus queſtus eſt, vt diceret: *Iniuſtè iudicaſtis. appello igitur ad* IESVM CHRISTVM, *æquiſſimum iudicem, ibi me reſponſurum exhibebo,*

venite. Illi ioco eludentes: *Cùm præceſſeris, nos ſequemur.* Profectò factum eſt. nam ille poſt annum ferè & dimidium fato conceſſit: rumore ad aures Cardinalium delato, iterùm illudentes, *Ecce præceſſit,* inquiunt, *nos ſequemur.* Secuti ſunt, & vno die vterque ſubitò obierunt. Addunt Annales de genere mortis, quæ ſileo: nec aſſenſum huic narrationi firmiter etiam dono.

Firmiùs *Lamberto Schafnaburgenſi*, egregio, vt illa tempora II.
tulerunt, ſcriptori: qui narrat BVRCHARDVM Epiſcopum ∞.LIX.
Halberſtadienſem, iniquam diu litem cum *Abbate Herueldenſi* fouiſſe, ſuper decimis Saxoniæ, quas Epiſcopus monachis ereptum, ſibi vindicatum manu magis, quàm iure ibat. Neque ſpes aut ratio erat valenti aduerſario reſiſtendi: cùm Abbas, paucis ante mortem diebus, Comitem Palatinum *Fridericum* ad ſe vocat, & extrema hæc mandata ferre Antiſtiti rogat: *Se quidem lite imparem, lege meliorem, cedere: atque etiam vitâ cedere. ſed Deum iudicem futurum, ad quem appellaret. Pararent igitur ſe ambo, vt cauſſam in Tribunali dicerent, vbi gratiâ & potentiâ ſpretis, ſola Iuſtitia poſſet polleretque.* Neque diu pòſt Abbas ipſe febri obijt, ſtatimque Antiſtes, cùm equum conſcendere vellet, vt fulmine ictus, concidit: deſijtque in vocibus, *Abripi ſe ad diuinum tribunal, ibi iudicandum.* Hęc miraquamquam, fidem merentur à tradentibus, & ex vſu etiam vitæ eſt credi.

Certiſſimum verò habetur, quod CLEMENTI *Quinto* Pon- III.
tifici Max. euênit. qui cùm *Templarios*, cœtum religioſum, & ∞.CC.
diu bonum atque vtilem, Viennæ in Concilio damnaſſet, & in XIIII.
ſodales ferro atque igne paſſim vel animaduertiſſet, vel (vt alij) ſæuijſſet: à pluribus eorum citatus ad Tribunal ſuperum, paullò plus anno pòſt obijt, quaſi ad vadimonium obeundum à ſupremo Prætore arceſſitus.

Sub idem tempus (quod admirationem auget) in eâdem IIII.
cauſſâ PHILIPPVS rex Galliæ: cui bono damnationes illæ fuiſſe putabantur, opibus ad eum tranſlatis & confiſcatis. Si à caſu, miremur: ſi à Deo, vereamur.

V. ∞.CCC. XII. At res etiam nota, & cognomine prodita in FERDINANDO *Quarto* Hiſpaniæ rege, ipſo illo æuo, ſi non anno. Bello & pace bonus habebatur, ſed in iudicando præceps aut rigidus, & ad ſæuitiam inclinare videbatur. Fuit vt *Caruaialij* duo fratres *Petrus* & *Ioannes*, ſuſpecti eſſent in occultâ cæde *Benauidij*, primarij viri inter nobiles. Sed ſuſpecti: neque teſtibus, aut alijs probationibus conuicti, neque crimen ſanè, vel in vinculis, faſſi. Tamen, vt rex erat, duci eos iubet, & de rupe altâ præcipites dari. Cùm id fit, clamant & vociferantur, *Innocentès ſe mori: & quoniam regis aures iuſtiſſimæ defenſioni obſtructæ eſſent, ſeſe igitur ad ſummum Iudicem prouocare, & regi diem dicere, ab iſto (qui ſibi vltimus eſſet) trigeſimum.* Dicta nihil valuerunt, ſententia tenuit: etiam ipſorum vadatio, nec tempore nec die fallax. Nam cùm rex, animi ſecutus, *Alcaudetem* in caſtra abijſſet, contra Mauros: ibi morbo ſtatim tentatus, ſed leui, *Giennium* ſe contulit: atque ∞CCC.XII. Idus Septembris, id eſt, ipſo trigeſimo à ſupplicio die, in lecto exanimatus repertus eſt, in ipſo ætatis flore, annos natus XXIIII. menſes nouem. Quis neget diuinum, aut Geniale aliquid, hîc interueniſſe, ſed ſupremo Numine conſciſcente?

Diſcite Iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.

CAP. XII.

DE CLEMENTIA.

Eam quoque Principi decoram vtilémque eſſe.

DEcet ſanè magnos animos & fortunam lenitas: &, quod notes, non niſi in eos cadit. Barbari aut viles homines, vbi licentia adeſt, plerumque ſæui ſunt: mites in eâ & moderati, ingenui ſanguinis & ſtirpis. Sed quid? inquies: ad hanc ego Principes inuito, quæ aduerſa Iuſtitiæ, & ſoluere eam videtur? Videtur: in re non facit, imò eumdem vtraque finem & ſcopum habet. Iuſtitia ſeueritate & metu emendat: Clementia benignitate & remiſſione. Illa pœnam, hæc veniam

dat:

dat:ſed cum indicio vtraque, & vbi debet; & addam, à quo debet. Non enim quorumuis eſt Clementia; ſed eorum qui in ſupremâ poteſtate conſtituti ſunt, & temperare aut flectere ex vſu aliquo leges poſſunt. Eſt, vt verbo dicam, Principum. Itaqui definitur à Senecâ, *Clementia, lenitas ſuperioris in inferiorem, in conſtituendis pœnis*. Ais, *conſtituendis*? in parte verum eſt: ſed adde & partem alteram, *in remittendis*. nam & Clementia hoc ſolet. Sed eſt *ſuperioris*: & *nihil pulchrius*, ait idem Sophus, *in faſtigio collocatis, quàm multarum rerum veniam dare, nullius petere*. Quarum autem rerum? nec enim omnium, & multas lex adſtringit non reſoluendas: ſed earum ferè, quę Principem ipſum tangunt, vt ſunt Iniuriæ, Calumniæ, Violentia: & quæ alia meritam pœnam habeant, ſed contentus poteſtate, remittit & donat. Cogitat publicum ſe parentem eſſe. vt autem priuati iſti parentes liberos peccantes ſæpè caſtigant, interdum virgas modò oſtendunt, & metum incutiunt pro pœnâ: ſic ille facit, & faciendo ſic emendat. Mirum enim & varium ingenium hominum. quoſdam benignitas, & ex eâ reuerentia, quoſdam ſeueritas, & ex eâ terror, meliores faciunt: Princeps vtitur omnibus, ad dictum hunc vſum. Eſt & communiter illud dogma veriſſimum: *Verecundiam peccandi facit ipſa clementia regentis*: & in domo meâ ac familiâ ſum expertus. Plura ſuper hac Virtute liceat: ſed pudor ſit poſt Senecam, cuius aurei libelli duo, & Principibus meritò legendi, ſatis eam reuelant. Nos exempla pro more, demus: & quàm multa ea ſunt? & nemo magnus laudatusque Princeps ſine iſtis.

11. De Cle. cap. III.

Sed agmen ducat diuinus ille dux, MOSES. Qui cùm populum ex Ægypto cæleſti voce & monito, claris miraculis adſtipulantibus, eduxiſſet: iſti tamen idemtidem ingrati, refractarij, rebelles erant. Nunc carnem, nunc panem aut aquam petebant: & ita petebant, vt voces proteruas, & pænè lapides ac manus in illum mitterent: ſed tamen illa, & veniam etiam dedit. Nec vulgum modò procacem habuit: etiam proceres, etiam proximos. & ecce *Aaron* frater, & ſoror *Maria*, in mitiſſimum virum inſurrexêre: quâ cauſsâ? priuatâ, & leui, quòd Æthiopiſſam quæ animo eius collibita eſſet, vxorem duxiſſet. I.

An huic ſoli, inquiebant, *Dominus locutus eſt? nónne & nos cæleſtem vocem auribus his accepimus?* Et iam ſe Moſi non opponebant ſolùm, ſed æquabant: cùm Deus pro *viro mitiſſimo ſuper omnes homines* (ita Scriptura appellat) iratus eſt, & Mariam vitiligine ac leprâ ſubitò percuſſit. Quæ ſic cum fratre ad ſanitatem mentis reuerſa, ad Moſem reſpexerunt, ille ad Deum: & poſt ſeptem dies, precibus eius ſincera puraque à morbo apparuit. Quid plures ſeditiones enumerem? fuêre enim plures: ſed Moſes ille ſemper in manſuetudine conſtans, vſque eò amans & ignoſcens ſuorum, vt Dei iram vel hac voce ſedaret, *Dele me*, inquit, *de libro vitæ, potiùs quàm vt hos tollas.* O verè diuine vir! nonniſi ab æthereo Spiritu hic ſpiritus: & venerari magis in hac parte te fas, quàm imitari.

II. Tamen & DAVID imitatus eſt: quis? ille quoq; Deo & cælo plenus. qui, cùm *Abſalomus* filius fratrem *Ammonem* proteruè in conuiuio interfeciſſet, & triennio apud auum maternum in Syriâ exſulaſſet, fractus & miſertus reuocauit. Quid tamen? ille à ſcelere ad ſcelus maius, quaſi gradu facto, properat, & regno patrem pellit: vitâ quoque, ſi potuiſſet. Dauid arma neceſſaria capit, *Ioabum* Præfectum militiæ cum dilectis viris in illum mittit, ſed cum mandato, *Seruate mihi puerum Abſalomum.* Adeò nec in iram, nec in vindictam exarſerat; vt tunc quoque, cùm ambiguo euentu arma caperet, ſolicitus de veniâ magis, quàm de victoriâ eſſet. At Deus pro illo exarſit & vindicauit, & filius non filius interfectus eſt: ſcis quàm inuito & dolente? Luctus eius in publico, & iſtæ voces: *Fili mi Abſalome, Abſalome fili mi! quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te Abſalome fili mi, fili mi Abſalome?* Proh ſuperi! vbi Orientales vos Reges, & hodie Turcici eſtis, qui patres, liberos, fratres interficitis, prompti libenteſque pro regno? iſte nec inſidiatorem ſceptri & vitæ, vitâ vult exutum: & exutum veris lacrimis luget.

III. Exempla hæc pænè ſupra hominem: at noſtræ ſortis PERICLES fuit. qui morti iam vicinus, & ſpiritu ac vitâ abeunte, cùm amicos aſſidentes queri & lamentari audiret, atque alium prudentiam, eloquentiam, victorias; alium alia laudare: ille

modi-

modicè erecto capite, *Et quid hoc eſt*, inquit: *aut parua aut fortuita laudatis: at illud maximum omittitis, quòd nemo meâ operâ pullam veſtem ſumpſerit*. Mirum iudicium! hoc vir ille magnus in ſummis ſuis laudibus ponebat, quòd comes in omnes & humanus, numquam acerbitatem aut vindictam exercuiſſet. Macte Pericles! vel hoc nomine cognomen *Olympij* meruiſti: qui ſic extra iſtos turbidos affectus, vt nulla non dicam crudelitas, ſed aſperitas, mentem tuam obnubilarit.

PHILIPPVS Macedo, non maior Alexandro: ſed fortaſſe melior, & certè moderatior: is, inquam, Philippus famam & immortalitatem vel ſolâ hac virtute meruit. Amici ſtomachabantur & deferebant, quòd Peloponeſi tot beneficijs affecti, criminarentur eum, atque adeò ludis Olympicis exſibilarent: ille in iocum rem vertit, & *Quid ergo*, inquit, *facient, ſi læſi à nobis fuerint?* Idem, ſuadentibus, vt ſeueriùs paullò cum Athenienſibus ageret palàm ingratis: *Nihil agitis*, inquit: *an ego qui ad gloriam omnia refero, theatrum gloriæ meæ euertam?* Sciebat Athenienſes ingenio & ſtilo valere: eoque (etſi alibi humaniſſimus) hîc magis eſſe voluit, vt hanc quoque materiem & amandi & prædicandi præberet. At illud in hoc ipſo incredibilis non clementiæ, ſed & patientiæ. quòd cùm ijdem Athenienſes legatos ſuper aliquâ re ad eum miſiſſent, atque ipſe benignè audiſſet atque indulſiſſet; dimittens, pro cumulo adiecit, *Ecquâ aliâ in re gratificari ijs poſſet?* Hîc Demochares è legatis, *Ita verò*, inquit, *ſi te ipſe ſuſpenderis*. Hem, vocem & conuicium importunum, & vt rem dicam, flagro aut cruce dignum! Itaque amici & adſtantes exarſerant: ſed compeſcuit ſe & illos Philippus, ac Therſitem illum nullâ vel re, vel voce acerbiore, læſum dimiſit. Tantùm hoc ad legatos alios, *Nunciate Athenienſibus, impotentiores eſſe qui iſta dicunt, quàm qui dicta comiter audiunt*. IIII.

Ad Romanos flecto. inter quos M. MARCELLVS qui Syracuſas cepit, iam tum cùm cepit, clementiſſimi animi ſigna, in medio furore Martis, miſit. Parci ciuibus, qua potuit, iuſſit: edicto, Ne quis liberum corpus, manu, ferro, ſtupro violaret, ſeruitia modò & pecuniæ prædæ eſſent. Sed vel ſic V.

cùm

cùm multa ſæuitiæ aut libidinis exempla editum iri videret, vt in vrbe per vim captâ, conſcendiſſe editum locum dicitur, & ſubiectâ eâ oculis, caſum eius, paullò antè ſic florentis, humentibus illis defleuiſſe. Priuatim etiam cùm de *Archimede* eiuſque ingenio audiſſet, & vidiſſet; mandauit incolumem ſeruari, & curæ hoc omnes haberent. Non mirum in rudi adhuc æuo, & Romanis ad artes iſtas parùm factis? Sed mandauit, etſi fruſtrà. nam miles diſcurrens, cùm Archimedem repperiſſet in puluere figuras deſcribentem, & totâ mente illuc verſâ ignarum publici fati, interrogat gladio ſuper caput intento, *Quis tu?* Ille nihil, niſi puluerem ſuum manibus tegens, & *Oro ne turba*, inquit. Ira miles indignatus, & contemni ratus, occidit. Hæc in Siciliâ, & victoriâ: poſt ipſam iſta. Siculi parùm grati, & ab inimicis eius impulſi, queſtum ad Senatum ſuper eo venerunt, ſcilicet alienas etiam iniurias adſcripturi. Conſul tum erat, & collega *Valerius Læuinus* fortè in Senatu non erat. Itaque facile ei turbare aut diſturbare rem & homines, & irritos illuſosque dimittere. Non fecit, & audiri voluit, ſed cùm collega aduenſſet: ſedit in ſubſellijs inferioribus, & finitâ accuſatione, cùm Senatus illos faceſſere iuberet; ille verò retinendos cenſuit, & vt ſuæ quoque defenſioni, non vt partes, ſed velut iudices intereſſent. Quâ abſolutâ, exceſſit curiâ, vt liberiùs ſententiæ dicerentur: ſed quid opus? clara eius innocentia, iſtorum impudentia omnibus, atque etiam ipſis fuit. Nam ſtatim è partibus in fautores ſe transferunt, fiunt ſupplices, atque adeò Patronum illum Siciliæ adoptant: & ſuſcepit, tam bonâ fide, vt præſentium oblitus, alijs ſuper alia beneficijs exornaret.

VI. M. etiam BIBVLVS, etſi fortunâ parùm attollente aut proſperâ ſemper vſus, tamen virtute, & hac animi clementiâ, excelluit. Duos filios præſtantiſſimæ indolis, cùm in Syriâ Proconſul ipſe ageret, Gabiniani milites in Ægypto per ſæuitiam, an proteruiam, interfecerant. Eos *Cleopatra* regina, iram iuſtam magnatis viri verita, comprehenſos ad ipſum miſit, arbitrio ſcilicet eius puniendos: at ille, etſi in recenti dolore, patrem, & aliquis dixerit, hominem exuit, vt humanitatem re-

tineret.

tinerat. ac ſepoſita omni vltione, eoſdem ad Cleopatram intactos remiſit, vindicare potuiſſe contentus.

Quem autem *Bibulo* adiungam? veterem collegam, IVLIVM CAESAREM: in omni quidem vitâ & propoſito hoſtes, ſed in hac virtute geminos, niſi quòd copiâ vincit, qui omnes vicit. Ecce iam adoleſcens, in freto illo æui, quàm ſuſtinuit ſe & moderatus eſt? Captus à piratis, iurauerat ſæpiùs, ſe cruci omnes ſuffixurum, ſi in poteſtatem redegiſſet. Redegit, ſed tamen æſtuat. Homines crucifigat? crudele erat. Remittat? religio adſtringebat. In hac pugnâ naturæ & fidei, clementia viam repperit: & iugulari priùs iuſſit, deinde ſuffigi. Item ſub hoc æui, *Cornelius Phagita* quidam fuit, ex aſſeclis & emiſſarijs Sullæ, homo nequam & ad bonorum cædem aut pericula factus. Is latitantem in ciuili diſſidio *Cæſarem*, tamquam Marianarum partium acriter & ſagaciter indagarat, & ſubinde mutantem latebras ægrè, * pretio accepto, dimiſerat: huic tamen in mutatione temporum, cùm poſſet, forſaſſe & deberet, nocere numquam ſuſtinuit. planè quaſi poſt nimbum & tempeſtates, non Æolo nō Auſtro vltrâ offenſus. Iſta priuatus aut impotens fecit: quid in imperijs? mitior ſeipſo illo priuato. Initio bellorum ciuilium, cùm quæri terror & adhiberi conſilio ſolet, ad reprimendum aut reducendum: ipſe diuerſiſſimâ viâ veniam, libertatem, vitam omnibus non dabat ſolùm, ſed vltrò offerebat. *Corfinij* quid euenerit, dignum memorari. Tenebat hoc opidum *L. Domitius*, vetus & acer eius inimicus, cum cohortibus triginta. Inerant Senatores plurimi, equites Romani, & flos aut robur Pompeianarum partium. Ipſe obſedit: milites vim non exſpectarunt, ſed inclinatis in Cæſarem animis, tranſire ad illum, dedere duces & opidum parant: & iam colloquia erant. Domitius ſibi prætimens, & ex conſcientiâ diffidens, vitam ponere ſuo, quàm Cæſaris, arbitrio (heu, quàm ignarus eius animi!) elegit. Itaque ſeruum medicum aduocat, iubet venenum ſibi dari. *Quid deliberas?* inquit: *dominus rogo, & armatus rogo.* Seruus quaſi paruit, ſed aſtu facinus diſcuſſit. nam ſoporem ei tempere pro veneno, & filio mox indicauit. Præuidebat ſcilicet futurum

VII.

* *Duorum talentorū.*

turum, vt hominem pæniteret præcipitis conſilij, maximè ſi ſpes veniæ à Cæſare eſſet. Atque ea ſtatim affulſit. Nam ille vir omnes honeſtiores ad ſe in caſtra vocauit, benignè affatus eſt, ad pacem & pacata conſilia hortatus, dimiſit cum rebus incolumes: & quò? ſtultitiam rideat aliquis: pleroſque iterùm ad Pompeium. Sed hæc illorum, non Cæſaris culpa. Domitius intereà cùm audiſſet, atque experrectus eſſet, torqueri & angi de veneno: donec famulus metum diſcuſſit, rem aperuit. atque ille quoque rectà ad Cæſarem, vitam, libertatem, pecuniam recepit. Eodem bello, in Hiſpaniâ ad Ilerdam, cùm hoſtes ad pacis neceſſitatem adegiſſet, & iam conditiones ferrentur, milites ſermones & conuiuia miſcerent, & ex binis caſtris vna facta eſſent: en *Petreius* & *Afranius*, Pompeiani duces, ſubitâ pænitentiâ, an perfidiâ, arma capiunt, Iulianos inuadunt, occidunt: ipſe, cùm facinus reponere poſſet, & Pompeianos detinere vel item occidere, illorum diſſimilis, ſui ſimilis, ſummâ diligentiâ conquiri omnes iuſſit, & remitti. In ipsâ acie Pharſalicâ, medio ardore pugnæ, ita vincere voluit, vt perdere timuerit; & vox eius obequitantis paſſim excepta, *Parce ciuibus*. Atqui non fecit, inquies. Imò ille fide optimâ: niſi in acie, niſi reſiſtens, nemo occiſus eſt: & ſeruare promptior, quàm illi ſeruari. O inauditam, nec niſi cæleſtem, clementiam! è tanto numero, tam pertinacium aduerſariorum, non niſi tres (*L. Afranius*, *Fauſtus Sulla*, *L. Cæſar*) interfecti poſt aciem, eius iuſſu ſiue permiſſu reperiuntur: atque ij ſæui & crudeles in eum, & veniâ, quam antè impetrauerant, iteratâ rebellione, corruptâ. Omnibus etiam ſuæ partis nominatim vnum, quem vellent, ſeruare & excipere ex hoſtibus conceſſit: denique tandem vno Edicto, etiam quibus nondum ignouerat, redire in Italiam, ad opes, honores, imperia, permiſit. In ipſius *Pompeij* morte, qui alieno ſcelere & inuidiâ ceciderat, tantum à gaudio aut inſultatione abfuit, vt lacrimas non tenuerit: & auerſatus homicidas, bello etiam mox perſecutus ſit, & cæde ac ſanguine manibus illius parentarit. Quin & memoriam ſtatuaſque eius, diſiectas à plebe, reſtitui iuſſit: cauillemur aut interpretemur, vt volumus, magno animo, & (vt ego cenſeo) verè miti & clementi. Verba

eius

eius ex epiſtolâ quadam ad *Oppium & Balbum* notaui & amaui, iſta: *Gaudeo me hercules, vos ſignificare litteris, quàm valdè probetis ea quæ apud Corfinium ſunt geſta. Conſilio veſtro vtar libenter, & hoc libentiùs, quòd meâ ſponte facere conſtitueram, vt quàm leniſſimum me præberem, & Pompeium darem operam vt reconciliarem. Tentemus hoc modo, ſi poſſumus, omnium voluntates recuperare, & diuturnâ victoriâ vti. Hæc noua ſit ratio vincendi, vt miſericordiâ & liberalitate nos muniamus.* Ex pectore ſunt iſta verba; & familiariter apud homines familiariſſimos prolata. Ego te Cæſar, ob alia tua & cauſſas belli, non nimis amo: in ipſo bello, & ob hanc clementiam, inter heroas numero, & meo calculo, hac quidem re DIVVS eſto.

Aliquid ab hac ſtirpe aut multum traxit OCTAVIANVS CAESAR, adoptione filius, ſanguine eius nepos. Is in republicâ varium clementiæ ſpecimen dedit, adeò vt in theatro cùm recitaretur *O dominum æquum & bonum!* vniuerſi oculos ad ipſum referrent, & voce geſtuque comprobarent. Sed in priuatâ etiam vitâ (vbi natura maximè appâret, nec gloriam aut ſermonem ſibi proponit) præbuit inſignita exempla. Vt in *Diomede* ſeruo ſuo diſpenſatore. qui, cùm vnà ambularent, & repentè ferus aper in eos incurreret; ipſe dominum obijciens, manibuſque propellens, poſt eum latuit. Atque Auguſtus quidem fato, aut animo ſuo, ſeruatus eſt; ſed & hunc nihil læſit, timori potiùs factum, quàm noxæ adſcribens. Idem cùm in Hiſpaniâ *Corocotta* quidam famoſus latro eſſet, & paci publicæ ac priuatæ diu infeſtus, præmium propoſuit, ſiquis hominem viuum adduxiſſet, * *decies ſeſtertium.* At ille, ſpe euadendi aut latendi abſciſâ, magno animo ad Cæſarem vltrò venit: & *Quæſitus tibi Corocotta*, inquit, *ecce adſum: facies, quod voles, huic capiti.* Cæſar irâ omni depoſitâ, & memoriâ tot facinorum, non ſolùm ignouit ei, ſed & præmium promiſſum (quia Corocotta Corocottam ſtiterat) appendit. Sed ſuperat priora, hoc de *M. Bruto*: cuius ſtatua ærea, adfabrè facta, Mediolani erat: credo, monumentum virtutis & modeſtiæ, quâ Galliæ illi Ciſalpinæ, ſub Cæſare, præfuerat. Hanc, diu poſt, tranſiens Auguſtus conſpexit, & repreſſo gradu ſubſtitit:

VIII.

* XXV. M. Philippicûm.

vocauitque coram omnibus ad ſe magiſtratus, quaſi in re graui: & cùm veniſſent, *Quid vos*, inquit, *inimici noſtri eſtis? & hoſtes meos apud vos habetis?* Illi timidi, nec gnari quò accuſatio ſpectaret, negare, & mutuò ſeſe intueri. Cæſar iterùm, oſtensâ ſtatuâ: *Nónne hic ille eſt meus hoſtis?* Tum verò illi ſeriò trepidare, & muſſitare: at Cæſar arridens, laudare etiam eos benigno vultu & verbis cœpit, quòd iudicium aut animum cum fortunâ non mutarent: & vt talis viri ſtatua maneret, porrò præcepit. Duplex clementia. & in defunctum Brutum, cuius memoriam honorat; & in Mediolanenſes, qui rigidè interpretantibus deliquiſſe in maieſtatem Principis videbantur.

IX. An dignus eſt, qui inter hæc nomina locum habeat NERO CAESAR? monſtrum crudele, tætrum, ſed vnâ voce meritum clementiſſimis accenſeri. Initio imperij, cùm duo milites deliquiſſent, & morte puniendi viderentur; *Burrhus* Præfectus Prætorio, chartam de more ad Imperatorem tulit, vt is ſubſcriberet & mortem, & cauſſam *Nero* allatam aliquoties reiecit & diſtulit: tandem cùm repeteret & inſtaret *Burrhus*, nec vltrà eſſet effugium, triſtis accepit, & cum hac voce: *Quàm vellem neſcire litteras!* O dictum magnę, vtinam diuturnæ, lenitatis! O dictum, quod laudes magni *Senecæ* illius meruit, & libros de *Clementiâ* expreſsit! Amemus laudemusque, vel hoc nomine.

X. Diuerſi ab iſto vterque VESPASIANVS, pater & filius: qui ante Principatum & ſub initia, multo ſæuitiæ & luxuriæ rumore, in ipſo mutati in melius fuêre. Patris quidem quanta benignitas? qui & *Vitellij* hoſtis ſui filiam (adeò ſtirpem ex eâ non veritus) ſplendidiſsimè maritauit, dotauit etiam & inſtruxit. Atque idem, cùm ſub *Nerone* interdicta ei aula eſſet, trepidusque abiret; accurrit quidam Admiſsionalibus, qui aſperè eum compellans, & ſimul expellens, *abire Morbouiam* iuſsit. Hunc poſteà, & iam Princeps, vitæ ſuæ anxium & deprecantem, non niſi ioco aſperſit, & pariter *abire Morbouiam* totidem verbis iuſsit. Denique communiter hoc de illo Tranquillus: *Neque cæde cuiuſquam vmquam lætatus eſt, iuſtis ſupplicijs illacrimauit etiam & ingemuit.*

At

At filius Titvs, amor & deliciæ generis humani, nil niſi bonitas & lenitas. Pontificatum maximum ideò ſe capere profeſſus eſt, vt in ſummo ſacerdotio, puras à ſanguine manus ſeruaret: & re præſtitit. *nec auctor poſthac* (verba Suetonij) *cuiuſquam necis, vel conſcius, quamuis interdum vlciſcendi cauſſa non deeſſet, ſed* PERITVRVM SE POTIVS, QVAM PERDITVRVM *adiurans.* Duos patricij generis, conuictos in affectatione Imperij, ſatis habuit verbis monere, *vt deſiſterent. Principatus fato dari: à ſe ſi quid aliud vellent, peterent impetrarentque.* Et ſtatim etiam ad alterius matrem, quæ procul agebat, ne triſtiore nuntio percelleretur, curſores ſuos miſit, qui & periculum filij nuntiarent, & ſalutem. Fratrem *Domitianum* ex profeſſo inſidiantem, & exercitus in eum ſolicitantem, nullâ re læſit aut minuit: imò precibus ſæpè egit, mutuo in ſe animo eſſe vellet, & conſortem ſucceſſoremque imperij nihilo ſeciùs ſemper nominauit. Non fregit improbum. veneno eius paullò pòſt perijt, cum publico generis humani damno. XI.

Carolvs verò Magnvs inter noſtros (nam ad propiora veniendum eſt) gloriam & gratiam hac quoque virtute collegit. *Pipinus* eius filius in patrem coniurauerat, res clara erat, ignouit: fecit iterùm, ignouit: at ne tertiùm tamen tam lubrica mens laberetur, adſtringendum religione cenſuit, & monachum eum fecit. Duplici beneficio, & veniæ, & viæ ad melius regnum oſtenſæ. Peccauit in eum & filia, ſed ridicula narratio eſt, tamen expromenda. Erat *Eginhartus* in aulâ *Carolo* ab Epiſtolis, vir, vt illo æuo, doctus & prudens, ſed non in Amorem. Concepit eum in Domini ſui filiam, etſi impar erat, & ipſa viciſſim arſit. Reſtinxerunt, vt ſolent amantes, furtiuâ ſui copiâ & congreſſu, qui aliquamdiu latuit: donec hiemante quadam nocte, cùm in ſecretiore cubiculo *Eginhartus* fuiſſet, & ſub ipſam lucem exire vellet, videt multam niuem cecidiſſe. Hæret, & timet ne à veſtigijs deprehendatur vir ingynæcæo fuiſſe. Conſilio & aſtu ſubuênit amica, & illum in humeros ſublatum & pendentem, dulce onus, aliquamdiu tulit. Ecce (ô ſortem iniquam pariter, & æquam!) videt hoc caſu *Carolus*, & cum dolore ſuo & riſu ſimul vtrum- XII.

que benè notat. Diſsimulat, die pleno conuentum Principum virorum habet, narrat iocoſum & fœdum factum: rogatque (ſed nomina tacuit) famulus qui ſic iſi dominum, filia quæ in patrem peccaſſet, quâ pœnâ digni viderentur? Illi, *Mortis*, reſpondent. Tum igitur vtrumque aduocat, & coram ſe ſiſtit. *En*, inquit, *iſti ſunt qui peccarunt. Tu Eginharte, tu filia, qui auſi hoc eſtis? Nec negandi locus eſt: me inſpectorem, accuſatorem, iudicem, vindicem habetis. Quid meruiſtis? iſti dixerunt, Mortem: ſed & animus veſter vobis idem dicet. Tamen, mitem tu Dominum, tu Patrem videte: ignoſcimus, hac lege quam dicam. Eginharte hanc tuam latricem vxorem duces: concordes eſtote, & mutuum deinceps quoque inter vos ferte.* Dixerat, illi à ſummo metu in ſummum gaudium tranſlati, grates agunt, gratulationes accipiunt: *Carolus* in gloriâ eſt, iſti in famâ.

XIII. Nec nimis ſeuerum eſt, quod addam. CAZIMIRVS erat Dux Sendomirienſium, potens Princeps, idemque poſteà rex Polonorum. Viſum illi aliquando fuit tempus ludo fallere, & domeſticum quemdã ſuum, *Ioannem Conarium* Equitẽ, ad alcam vocat. Ille pâret, ludunt, alternat fortuna: & tandem cùm multa nox eſſet, atque incaluiſſent, placuit vno iactu de totâ ſummâ decidere. Is felix *Cazimiro* fuit: & pecuniam totam ad ſe attraxit. Indignatus *Ioannes*, & ſorti ſuæ iratus, per calorem Principem inuadit, & fortiter os eius depalmat. Clamor & ira omnium, famulus Dominum, Eques hunc Principem? Capitale erat: ſed beneficio noctis elabitur, & manè tamen captus reducitur, & *Cazimiro* ſiſtitur puniendus. Ille re benè conſideratâ, in prudentem hunc ſermonem erupit: *Amici, iſte minus, quàm ego, peccauit: imò quidquid peccatum eſt, eſt meum. Calor & ſubita ira (cui nec ſapientes ſemper pares ſunt) tranſuerſum eum egit, & mentem ac manum mouit: ego cauſſam cur præbui? cur oblitus conditionis & dignitatis meæ, quaſi cum pari luſi? Imò tu Ioannes, non veniam à me ſolùm, ſed gratiam accipe. vtili caſtigatione me docuiſti, ne quid in poſterum indignum Principe committam, & intra decori ac grauitatis metas me ſiſtam.* Ita dixit, fecitque. ô clementiam, ô patientiam, ô prudentiam! omnes hæ virtutes concurrunt, ſed primas tamen prima, me iudice, ferat.

At

At in LVDOVICO *Duodecimo*, Galliæ rege, ſpectabilis eadem virtus fuit. Preſſerat eum *Carolus Octauus*, rex, vt heredem proximum: & qui doleret prolem, ſibi non eſſe. Ita preſſerat, vt in cuſtodiam etiam daret, & vitæ ſuæ parùm ſecurus videretur: pleriſque Procerum & vulgi pro præſenti fortunâ ſtantibus, & aduerſantibus, certè auerſantibus infelicem. Intereà Deus in occulto alia deſtinat: *Carolum* ſubitò tollit, hunc ad regnum euehit: attonitis multis, & vultum ſermonemque mutantibus, & ad gratiam noui regis ſe acclinantibus. Erant enim qui ſuperbiebant, conſtantes anteà in eius cultu aut obſequio: è quibus vnus magnâ fiduciâ ad eum accedit, & bona petit ciuis cuiuſdam Aurelianenſis, qui triſti illo tempore inter acerrimos Ludouici hoſtes fuerat. Hîc rex, animo planè regio, effatur: *Tu verò aliud à me pete, & meritis tuis gratia erit. De iſto, omitte: nam rex Galliæ* (verba eius ſunt) *non exſequitur iniurias ducis Aurelianenſis.* Optimè. Dux enim anteà, cum hoc titulo, fuerat: & ſignificabat argutè, dignitatem ſe, atque etiam affectus cum eâ mutaſſe. Ille verò eâdem magnitudine animi (mater hæc ſemper Clementiæ) edixit publicè: *Habiturum ſe eoſdem conſiliarios cum defuncto rege, miniſtros, ſtipatores, eodemque honore & ſalario.* Deus bone, eoſdem cum illo ſic infeſto, & iniquo? Fiducia virtutis hoc facit: & præſtari ſibi ſpondet, quæ ſcit deberi. XIIII.

Tempora confundere liceat, ſed re eâdem. Quàm enim geminum eſt, quod olim HADRIANVS Imperator cuidam, qui ante imperium inimicitias ſecum geſſerat? Ille occurrit trepidus, & vix verba ad preces reperiens: cùm ſtatim Hadrianus: *Euaſiſti*, inquit. Benignè ſimul, & acutè. *Perieras*, inquit, *ſi pares contendiſſemus: nunc ſuperior omitto, & potentiam meam, non niſi beneficio, oſtendo.* XV.

Te autem ALPHONSE ſilebo? qui totus bonitas & beneficentia, *Titum* nobis, ſed diuturnum, repræſentaſti. Obſidebas Caietam, pertinaciter in te rebellem. conſtabat obſeſſos inopiâ commeatuum premi: atque ipſi hoc faſſi, ſenes, pueros, fœminas, & inutilem omnem turbam emittebant. Agitatum in conſilio, vt reijcerentur, & reprimerentur; deden- XVI.

dam enim ita mox vrbem. ille miſertus, emitti eos maluit, & diutiùs aſsidere. Sed cùm nec potitus eâ eſſet, quidam auſi obijcere, *Niſi tu illos emiſiſſes, vrbs iam tua fuiſſet*: ille conſtanter reſpondit, *At mihi pluris tot hominum incolumitas eſt, quàm centum Caietæ.* Tamen nec ea diu defuit: & ciues tam inſigni virtute moniti & reſipiſcentes, vltrò ſe ei tradiderunt. Simile in *Antonium Caldoram*, potentiſsimum regni Neapolitani, & peruicacem hoſtem. Is prælio deinde magno victus, itemque captus, cùm omnes ſuaderent de tollendo importuno homine, & Aragonijs ſemper infeſto; vnus reſtitit, atque adeò non vitâ ſolùm, ſed omnibus bonis redonauit. Quin & ſupellectilem atque inſtrumentum eius, magnæ elegantię & pretij, quod in manibus habebat, totum vxori eius dedit: vnicâ modò paterâ criſtallinâ ſibi aſſeruatâ. Hæc facta viri, & conſonæ item voces. Interrogatus, *Cur erga omnes, etiam malos, ita lenis eſſet? Quia*, inquit, *bonos iuſtitia conciliat, malos clementia.* Iterùm, cùm de nimiâ eius lenitate quererentur miniſtri, nec decêre Principem: *Quid ergo?* inquit, *vultis vrſos ac leones regnare? Nam hominum Clementia, belluarum Feritas eſt propria.* Vera dixit. quo quis maior, & magis, vt ſic dicam, homo eſt; hoc virtuti huic pronior, quæ & *Humanitas* ideò eſt dicta.

CAP. XIII.

DE FIDE.

Hanc quoque Principe conuenientem, vel neceſſariam potiùs haberi.

POſt Iuſtitiam & Clementiam, Fidem commendamus: hanc quidem ex Iuſtitiâ natam. Quid enim magis ea dictat, quàm promiſſa præſtanda? Et qui non facit, non ſolùm iniuſtum, ſed ignauum meritò habeamus. Qui enim fallit & decipit, eò facit quia potentiæ aut viribus minùs fidit: conatur igitur fide ſpecie circumuenire, & hanc vilitati ſuæ prætendit, oſtentandam non ſeruandam. Turpe, & ſublimi

nni animo indignum. Imò & naturâ abhorremus. pueros de. Mendacium inter prima probra obijciunt; & quamiam leuitate quadam aſſumunt, tamen iudicij inſitâ rectitune damnant. Admiranda Dei prouidentia, virtutes animo ſerentis, ſine quibus vita & ſocietas ſtare ægrè poſſit: quod Iuſtitiâ, & Fide, palàm videmus. Tolle iſtam, aut minue: ratus, cædes, bella erunt: atque hæc, nullo fœdere aut pace terninanda. Quid enim adſtringet? Cole igitur, ô Princeps, *venerabile hoc Fidei numen, quæ dexteram ſuam, certiſſimum* SALVTIS HVMANAE PIGNVS *oſtentat.* Iunge tuam, ſi non dicam bonus, ſed magnus & felix eſſe exoptas. Hoc enim quoque ab eâdem Prouidentiâ, quòd callidi iſti & impoſtores, quantumuis ſubtilibus conſilijs, raro aut numquam ad potentiam perueniunt: aut ſi, in eâ non ſunt firmi. At aliter in candidis ingenuiſque mentibus, qui Deum, qui fidem reuerentur: hi creſcunt, florent, & perſeuerant, cæleſti fauore proſequente & attollente. Q. Marcius hoc benè, apud Liuium: FAVERE PIETATI FIDEIQVE *deos, per quæ populus Romanus ad tantum faſtigij venerit.* Benè, & opportunè ad Perſem regem, qui ſpem in aſtu & fallacijs ponebat, fœderum parùm conſtans. Vtilitas igitur fidem approbat: & vel noxa à Perfidiâ poſſit deterrere. Nam, vt ſapientiſſimè Homerus:

Valer. Max. VI. cap. 6.

Lib. XLIV.

Οὐ μέν πως ἅλιον πέλει ὅρκιον, αἷμά τε ἀρνῶν,
Σπονδαί τ' ἄκρητοι, καὶ δεξιαὶ ᾗς ἐπέπιθμεν,
Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσσεν
Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ· σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν
Σὺν σφῇσι κεφαλῇσι, γυναιξί τε καὶ τεκέεσσιν:

Iliad. δ.

At non irritum erit iurandum, & fœdera pacta
Sanguine, nec dextræ, quîs credere ſuadebamur.
Nam quamquam Deus haud pœnas in tempore ſumit,
At poſt ſumet: & hi magno, mihi crede, rependent
Ipſi, atque vxores, & dulcia pignora, nati

Audis verè vatem. ſemper mala Fides pœnas ſtatim aut poſteà, in violatoribus, aut ſanguine eorum, luit. Et vis præſentis aliquâ commodi ſpecie adhęrere? fuge: nam & Fama ſic te fugiet. & quiſquis vel hanc amat, Fidem amet. Cuius multa vel teſtimonia ſunt, vel Exempla.

ÆGYPTIIS quidem (& apud priſcos illos multa præclara inuenio) lex fuit, recitante Diodoro: *Periuri capite puniuntor. quia duplici ſcelere obſtricti, & Pietatem in Deos violant, & Fidem inter homines tollunt*, MAXIMVM VINCVLVM SOCIETATIS. Rectè de *Pietate*. quis enim perfidus, non & Dei numen, & aduocatum nomen, ſpernit?

II. AGESILAI Spartani regis factum & dictum ſubiungam. qui cùm exercitum in Aſiam traieciſſet contra regem Perſarum; *Tiſſaphernes* ſummus Satrapa viribus imparem ſe videns, & celeritate præuentùm, fallere per ſpeciem fidei quæſiuit. Itaque de inducijs cum Ageſilao egit, adſimulans operam intereà ſe daturum, vt Rex cum Spartanis componeret. Dedit *Ageſilaus* trimeſtres. quas ipſe quidem optimâ fide ſeruauit: at alter copias cogere, loca munire, & bellum ſummâ vi comparare. Quod vbi Laco ſenſit, & monitus eſt; nihil moueri. imò multum in eo ſibi profici dicebat, quòd *Tiſſaphernes* ſuo periurio & homines alienaret, & Deos redderet iratos. Vtrumque in ſe aliter eſſe. quòd & milites fidentiores redderentur, Deorum ope fiſi; & homines amiciores, qui ijs ferè ſtuderent, quos conſeruare fidem viderent. Et res atque exitus ita fuit.

III. Ex eâdem Græciâ fuit ANDRONICVS quidam à *Demetrio* rege præfectus Tyro. Cùm autem *Demetrius* graui prælio victus à *Ptolomæo* eſſet; iſte loca & regiones paſſim inuadebat atque occupabat, deſtitutas ſcilicet omni ſpe auxilij. In aliorum ignauiâ aut perfidiâ, conſtans manſit *Andronicus*, & aduentanti Ptolomæo, atque inuitanti, fortiter reſtitit: donec à militibus, ſeditione motâ, deſertus & vrbe eiectus eſt. Venitque in Ptolomæi manus. qui nihil vt in hoſtem & pertinacem fecit, ſed fidem illam ipſam admiratus, quam oderat, donis cumulauit, & in cohortem amicorum tranſſcripſit.

IIII. Apud Romanos plura & fortiora exempla. Primum communiter in ipſo SENATV, aut POPVLO. veluti, obſidione vrbis à Porſenâ, cùm iam pax coiſſet, & datis vtriuſque ſexus obſidibus

ſidibus firmata eſſet: virgines, duce *Clœliâ*, tranſmiſſo Tiberi, hoſtibus ſe eripuerunt, & Romanis ſuis reſtituerunt. Poterat excuſatio eſſe, & qui in cuſtodiâ habentur, fallere poſſe cuſtodes: ſed noluit Senatus, & bonâ ac verè priſcâ fide cenſuit obſides remittendos. Iterùm. *Faliſcorum* ciuitas aliquoties rebellis, dedere ſe tandem *Q. Luctatio* Conſuli coacta eſt. in quam cùm ſæuire populus Romanus cuperet, & aſperiùs conſulere; doctus à *Papirio*, Faliſcos non poteſtati, ſed fidei ſe Romanæ commiſiſſe; ſtatim deſtitit, & verbuli religione motus, iram omnem impetumque depoſuit. Quàm longè illi à cauillis, quos mala calliditas ſemper repperit? Romani etiam CONSVLES, bello Punico primo, ſpeciosè hac fide ſe oſtentarunt. Victa erat circa Siciliam magna Punica claſſis, fractique duces conſilia pacis agitabant. Sed ex ijs *Amilcar*, negabat ire ſe ad Romanos, ne eodem exemplo ſibi catenæ inijcerentur, quo ab ipſis *Cornelio Aſinæ* Conſuli fuiſſent nuper iniectæ. Sed *Hanno* melior Romani ingenij moriſque æſtimator, dixit fidenter ſe iturum, & iuit. Verba fecit, & facienti Tribunus militum qui circa Tribunal adſtabat dixit, *Nónne tibi meritò eueniat, quod Cornelio factum?* Conſules ſtatim Tribuno tacere iuſſo, *Iſto te*, inquiunt, *metu Hanno fides ciuitatis noſtræ liberat.* Verba grauia, verba veracia: & quanta gloria, nec ſpeciem violandæ fidei dare voluiſſe.

Quod & P. SCIPIO *Africanus* fecit, qui captâ naue Carthaginienſium, in quâ multi illuſtreſque viri vehebantur; illi ad effugium commenti ſubitò ſunt, Legatos ſe ad eum veniſſe. Apparebat mendacium, & argui poterat: ſed magno Romanoque animo maluit decipi fidem ſuam, quàm accuſari. Idem. Carthagine iam obſeſsâ, cùm feſſi malis legatos pro pace in vrbem miſiſſent, atque intereà naues Romanas & commeatum diriperent, contra fœdus: *Scipio* nihil armis etiam tentans, ſuos Legatos in vrbem miſit conqueſtum, & ius petitum. At illi vix retenti ſunt, quin manibus eos violarent: niſi quòd ereptos tamen è turbâ, primores ad mare deduxerunt, & præſidium triremium dederunt, quæ proſequerentur redeuntes. Sed id quoque parùm bonâ fide. V.

certè abeuntibus triremibus, *Aſdrubal* ſtatim eos aggreſſus eſt, & in conflictu duo Legatorum perierunt, reliqui inter tela volitantia ægrè ſe in caſtra & ad Scipionem receperunt. An non & hæc cauſſa ſoluendi iuſtè fœderis? non fecit: Legatos Româ exſpectauit. Sed ij cùm re infectâ diſcedere à Senatu iuſſi eſſent, & ad ſuos ſtatim ſe recipere, vt hoſtes: ecce tempeſtas detulit eos ad ipſa *Scipionis* caſtra. Et cùm Præfectus maris à *Scipione* petiſſet, *Quid ijs facere deberet? Nihil tale*, inquit, *quale nobis Carthaginienſes*: dimiſitque intactos. Hominem hunc fidum dicam, an ipſam in humano corpore Fidem?

VI. Diſſimilis aliâ virtute, aut fortunâ: ſed hac par fuit SEX. POMPEIVS, is qui Siciliâ & Sardiniâ occupatis, graue bellum fecit Triumuiris, & populo Romano. Et cùm inediâ atque inopiâ eos conficeret, coacti ſunt ad pacem venire, etſi parùm fidam aut diuturnam. Igitur *Octauianus Cæſar*, & *Antonius*, colloquium cum eo inſtituerunt, circa Miſenum: quò ipſe claſſe inſtructâ appulit, illi terreſtribus copijs ſuccincti. Conuênit tandem certis conditionibus de pace: atque vt, illi firmandæ, inter ſe beneuolè agerent ac cœnarent. Prima cœnæ ſors *Sexto* euênit: qui rogante *Antonio*, *Vbinam cœnaturi eſſent?* facetè reſpondit, *In meis carinis*: ad nauem ſuam reſpiciens, in quâ paratum epulum; tum & ad domum paternam, quam ſitam Romæ in *Carinis* Antonius occupabat. Igitur in naui conuenerunt, & iam epulæ, & ſermones, & cauilli in *Antonium* & *Cleopatram* eius erant: cùm ſenſim à tergo accedens *Menas* libertus, claſſis Præfectus, *Sextum* clàm affatus eſt: *Viſne tu vt funes incidam, & nauim abducam, faciamque te non Siciliæ modò & Sardiniæ, ſed orbis terræ dominum?* Dixerat, & facere poterat. pons tantùm nauim cum terrâ iungebat: qui eâ motâ ruebat: & quis hominum impedire, aut ſuccurrere potuiſſet? In duobus autem illis capitibus vniuerſa tunc res Romana nixa. Sed Deus & Fata noluerunt: nec ipſa Fides, quæ *Sexti* mentem mouit: *Et te quidem, Mena, facere fortaſſe oportebat*, inquit, *non prædicere. Nunc autem præſentibus acquieſcamus*: NEC EST MEVM PEIERARE. Macte *Sexte!* quem vel

b hoc dictum factumque(nam cetera degenerant)nec Roma bdicet, nec pater.

Atqui & in ſingulos fidei etiam exempla ſunt. vt hoc L v- VII.
C I L L I I, qui vir & Senator illuſtris, in partibus *Bruti* atque
acie Philippenſi fuit. Cùm Brutus igitur altero prælio victus fugeret, & equitũ manus inſectaretur, & iam in eo eſſet vt apprehenderet: ille ſtatuit vel morte ſuâ illum eripere, ac paullùm velut fatigato equo ſubſiſtens, Brutum ſe ſimulat & præfert, ac capi ab illis eſt paſſus. Qui ingenti gaudio perfuſi, vt tam vbere prædâ, adducebant eum reflexis habenis (nam id quoque petierat, quò magis falleret) ad *Antonium*, non ad *Cæſarem.* quaſi de eius benignitate meliùs ſperaret. Intereà *Antonius*, per præmiſſos quoſdam iam certior de capto *Bruto*, prodibat ſcilicet obuiàm; ſed & alij cum illo, partim miſerantes, partim incuſantes, quòd vitæ cupidine eò deductus eſſet. Iam propinquis, ſubſtitit *Antonius*, incertus quo vultu verbiſque Brutum exciperet: cùm ſtatim *Lucillius. M. Brutum, Antoni,* inquit, *nemo cepit, aut capiet, ſpero, hoſtis: Dij meliora, quàm vt in tantum Fortuna Virtutem calcet. Sed enimuerò ille aut alibi viuus reperietur liberque, aut certè, vt illo dignum eſt, abiuit. Ego verò Lucillius ſum, qui militibus tuis impoſui, vt illi eſſet effugium: nec quidquam pœnæ hoc nomine recuſo.* Obſtupuerant omnes, præſertim milites, qui ſic ſibi dolebant prædam ereptam: ſed ad eos *Antonius: Commilitones*, inquit, *bono animo eſtote, nec putate vobis fraude vel errore iſto illuſum. Imò vberiorem, certè gratiorem mihi prædam, quàm putabatis aut petebatis, ſcitote adductam. Nam Bruto ipſo quid facturus fuerim viuo, ſum incertus: nunc dum hoſtem quæritis, amicum repperiſtis, & adduxiſtis: qui, tu Lucilli, ſemper mihi eris. Abite, præmium exſpectate.*

Laudabilis & ille Cæſaris C E N T V R I O. qui captus in VIII.
mari Africo, cum paucis veteranis, & ad *Scipionem* deductus, cùm is vitam & pecuniam propoſuiſſet omnibus, ſi militare ſecum vellent: ipſe reſpondit, *Pro tuo ſummo beneficio, Scipio (nec enim Imperatorem appellabo, qui vnus mihi Cæſar eſt) gratias ago, qui vitam offers belli iure capto. Sed huic beneficio quia ſcelus coniunctum*

iunctum eſt, non utor. Egóne contra Cæſarem, apud quem ordines duxi, uigintiſex ampliùs annos militaui, aduerſus armatusque conſiſtam? Ne fides hoc ſinat, aut uirtus: & te magnopere hortor, ut de incepto deſiſtas. Contra cuius enim copias contendas, ſi noſſe uis; age, elige ex tuis cohortem unam, quam uoles; ego ex meis, quos nunc habes, non amplius decem ſumam: tunc ex uirtute & ſucceſſu noſtro intelleges, quid ſperare de copijs tuis debeas. Ita militariter Centurio. quem ſtatim ante pedes ſuos *Scipio* interfici iuſſit: quo crimine damnatum? fidei, quod inter deſciſcentes grauiſſimum eſt.

IX. Sed nec ſuperior aut noſtra ætas huius laudis ignara eſt. vt in Hiſpaniâ cùm rex *Ferdinandus Primus* tres filios reliquiſſet, *Sanctium, Alphonſum, Garciam*, regna quoque inter eos diuiſit, ſed voluntate aut pace non firmâ. Nam ſtatim ab eius morte

n. LXX. *Sanctius*, ingenio violentior, fratrem *Alphonſum* bello aggreſſus vicit, cepit, & monachum profiteri coëgit. Non diu perſeuerat coacta pietas, abdicat, & clàm cum *Petro Anſuriò Comite*, ad regem Toleti, *Almenonem* confugit. Maurus is erat, & religioni hoſtis, ſed cum patre Alphonſo *Ferdinando* amicitia ei & pax fuerat: eoque electus à profugo, cui ſe crederet: & iſte cum fide recepit, habuitque. Dum illîc eſt, euênit vt coram *Almenone* capilli eius ſubrigerentur, & manu aliquoties compreſſi non ſubſiderent: quod Mauri vates triſte prodigium interpretati ſunt, & hunc eſſe, qui ad vrbis Toletanæ imperium erigeretur. Itaque de nece ſuadebant. non fecit Rex, & potior ei metu fides fuit. Quod mirum in barbaro, ſatiſque habuit, iuramento *Alphonſum* adſtringere, ne ſe viuo regni ſui terminos infeſtaret. Ecce autem paullò pòſt interficitur ex inſidijs, ad *Zamoram*, rex *Sanctius*: & ſoror *Vrraca* benignè in hunc fratrem affecta, nuntios litteraſque ſtatim mittit, quibus ad regnum euocat, & ſuadet aſtu aut celeritate euadere barbaros fines. Æſtimabat *Alphonſus*. faceret? ingrati animi notam metuebat; tum etiam ne non celaret, & reduceretur meritò non demittendus. Non faceret, & rem aperiret? ne vinclis, aut conditionibus adſtringeretur ab eo, qui à tam vicino & potenti rege haud fruſtrà timeret. Vicit tamen fides in ho-

neſto

neſto animo, & gratitudo: ad *Almenonem* venit. *Quod tibi glorioſum*, inquit, *mihi felix ſit, ad regnum à meis vocor, ereptum in parte à fratre nuper, nunc eius fato vniuerſum relictum. Culpare illum mortuum, pietas me vetat: eadem, vt tuum beneficium prædicem, incitat. qui profugum, ab hominibus & fortunà relictum recepiſti, fouiſti: quà ſpe aut præmio, niſi quod ab ipsà virtute eſt? Et tamen animus agnoſcendi ſoluendique non deficit, fortaſſe nec occaſio aut materies, ſi per te mihi datur eà vti. Age Rex magnanime, imple tua beneficia, & pro cumulo, Regem me in regnum remitte. Hactenus vita tui muneris eſt, fac vt ſit & ſceptrum.* Ita noſter: quem Maurus amplexus, incolumem regemque gratatur, & promittit. *Neutrum*, inquit, *futurum, ſi me inſcio, non iter, ſed fugam tentaſſes. Nec enim te celo, notam mihi mortem Sanctij fuiſſe, & tacitùm exſpectaſſe tua conſilia, vt aut laudarem ea, aut vindicarem. Iſtud facturus ſanè eram, ſi fallaci & ingrato animo te ſubduxiſſes: & exploratores ſubſeſſoresque viarum diſpoſiti à me erant, qui. ſed taceo, & gaudeo opus non fuiſſe. Virum bonum fidumque te, erga me talem, oſtendiſti: fac & in regno, quod omnes dij tibi fortunent. Nihil ſtipulor, niſi illud vetus, Amicum te fore mihi & maiore filio Hiſſemo, quamdiu vita vtrique erit.* Dixit, & pecuniam comitesque dedit, atque ipſe, honoris cauſsâ, aliquantum ſpatium deduxit. Clariſſimum hercules exemplum Fidei in Afro, quod miremur, religioniſque diuerſo: ſed & diuinæ Prouidentiæ, quæ id regnum & vrbem ab eo voluit capi, qui perfugium ibi habuerat & tutelam. Quod nouem circiter annis pòſt euênit, ſed mortuo *Almenone* & filio maiore.

Habet & iterum Hiſpania Fidei exemplum, in Luſitaniâ, ſed in homine Chriſtiano. Is fuit FLECTIVS vir nobilis, arci *Conimbricæ* atque vrbi à *Sanctio* rege præfectus. Sed enimuerò is *Sanctius* malè & improſperè regnum adminiſtrabat, aulicis quibuſdam nimis credulus, & inprimis *Menciæ* vxori ſuę addictus mancipatuſque. Igitur querelæ, & mox conſpiratio Procerum in illum fuit: denique eò ventum, vt Pontifice ipſo, quem adierant, (is *Innocentius* fuit) auctore, curam tutelamque regni ad *Alphonſum* transferrent, *Sanctij* fratrem. Inde bellum, & plerique à Rege veteri alieni: ſed conſtans pro eo *Flectius* iſte fuit, X. M.CC. XLIII.

& oppugnationem & arma etiam *Alphonſi*, ac totius gentis, excepit. Nec flecti potuit, donec ei nuntiatum, *Sanctium* in exſilio *Toleti* mortem obijſſe: *pro quo pugnaret vltrà, aut fidem obtenderet? Daret ſe & verteret, quà Fortuna & omnes; nec pulcherrimam laudem, titulo Peruicacis aut Inſani mutaret.* Audit Flectius, nec ſatis credit. petit veniam ab Alphonſo, vt ipſius Toletum ire, & coràm arbitrari poſſit. Facilè impetrat: & intereà ab oppugnatione ceſſatur. Cùm venit, Regem ſuum fato functum, ſepultumque inuenit: atque vt in animo ſuo, non ſolùm opinione hominum, liber eſſet, aperto ſepulchro, cum ſuſpirijs & lacrimis, ipſas claues vrbis Conimbricenſis in manus dat, his verbis: *Quamdiu, ô Rex, viuere te iudicabam, extrema omnia ſum perpeſſus, corijs pellibusque famem toleraui, ſitim lotio: ciuium animos ad deditionem inclinantes, & conantes, erexi aut repreſſi: denique quidquid à fideli homine, & in tua verba iurato, exigi exſpectarique potuit, id præſtiti, & perſeueraui. Vnum ſupereſt, vt clauibus tuæ vrbis tibi traditis, ſolutum me iuramento omnibus, & ciuibus te vitâ ceſſiſſe, denuntiem. Deus tibi benè faciat, in alio & meliore regno.* Ita abijt, & legitimum iam alterum Regem agnouit, & adhæſit.

XI. TRIMVMPARA etiam in Orientali Indiâ, qui rex *Cochini* erat, cùm eò Luſitani veniſſent, fœdus pacemque panxit. Mox in nouam & ſuſpectam gẽtem conſpiratio omnium, & maximè *Calecutienſis* regis, qui opibus & milite inter vicinos pollebat. Ille igitur copias amicosque iungere, & hunc inprimis *Cochini* regem pertrahere, & ſuadere vt eiectis aut potiùs traditis pauculis Luſitanis, quos fidei ſuę creditos acceperat, ſe culpâ, omnes metu exſolueret. Ille verò obniti, & apertè dicere, *Omnia ſe potiùs, quàm fidem amiſſurum. Si qui è ſubditis aut amicis id ſuaderent, eos verò magis hoſtes ſe ducere ipſo Calecutienſe: quoniam ille regnum modò aut vitam eripere, iſti pulcherrimam virtutum conarentur. Et vitæ ſpatium breue ac definitum, perfidiæ maculam ſempiternam eſſe.* Hæc & ſimilia dicta factis affirmauit. oppugnat eum vndique *Calecutienſis*, tandem & ſui deſerunt: vincitur, pellitur regno, in vicinam quãdam inſulam ſe recipit, ſed nullius rei maiore curâ, quàm vt ſecum paucos illos Luſitanos ſerua-

uaret. quid? ignotos & exteros? cladem & peſtem ſui regni? anti fides fuit. quinetiam cùm *Calecutij* rex iam victo pulſo-ie, offerret veterem fortunam & ſtatum, eâ lege ſi illos trade-; abnuit, fortiter profeſſus, *Sceptrum & vitam eripi poſſe, fi-m non poſſe.* Hunc hominem barbarum ego dicam? ſolo & ente fortaſſe, animo non poſſum.

Haud magis quàm SOLEIMANVM Turcicum Princi-em, cuius claſſis, ducibus *Luſtibeio* & *Barbaroſsâ*, in Salentinos xſcenderat. Ibi *Caſtrum* opidum arcemque, vicinum Hy-lrunti, ſubito terrore in deditionem acceperant, incolis & ipſo Domino *Mercurino* ſalutem & libertatem pactis. Sed barbari, & præſertim nauales ſocij, nihil penſi habentes, omne malefi-cium inferre; & idoneæ ætatis captiuos, cum ipſo *Mercurino*, ad claſſem deduxêre. *Luſtibeius* tamen, non dubiâ perfidiæ in-famiâ, ad minuendam, *Mercurinum* liberauit: ceteros paullò pôſt ipſe *Soleimanus.* qui inter grauiores curas, *Corcyram* Vene-torum obſidens, audito rem parùm bonâ fide cum *Caſtrenſibus* geſtam; ingenuo pudore perfuſus, ſtatim conquiri captiuos omnes iuſſit, & in naues impoſitos, ad penates ſuos remitti. Ipſos quoque præcipuos auctores ſupplicio affecit, non hîc tantùm Fidei amator & cultor. XII.

Nam & in Pannoniâ, cùm Budam cepiſſet, metu vacuam, eiuſque arcem oppugnaret, in quâ Germanus miles, eique præfectus *Thomas Nadaſtus*, curabant: ille quoque metu perfuſus, colloqui cum hoſtibus cœpit, & de arce dedendâ paciſci. Quod ægrè *Nadaſtus* ferens, ipſe plenus animi & conſtantiæ, compeſcere conabatur, & diremptis colloquijs tormenta verti in hoſtem iubet. Enimuerò hîc illi ignaui ad ſcelus etiam verſi, ipſum in vincula conijciunt, & fruſtrà reclamante & minante, rebus corporibusque ſuis ſaluis, arcem dedunt. Intrant barbari, iſti exeunt, vt pacti erant: ſed cùm *Nadaſtum* vinctum repperiſſent, & rem, vti erat, ex ipſo auditam, ad Imperatorem ſuum detuliſſent; ille perfidæ ignauię obiratus, ſtatim immiſſis in abeuntes Genitzaris, omnes interfici iubet: ipſum *Nadaſtum* vinclis liberatum, & ad ſe adductum, laudat & liberali ſtipendio inuitat, ac renuentem dimittit. XIII.

XIIII. Claudamus inclito exemplo, quod magnus rex Galliarum FRANCISCVS nobis donet. Ille *Carolum Quintum* noſtrum, ſolâ fide regis & ſuâ fortunâ nixum, in Belgas & turbidos tunc *Gandauenſes* properantē, ſine copijs, pænè ſine comitibus, comiter & regaliter excepit, apud ſe habuit, deduxit. Sermones inter eos varij, & de pace etiam fuerunt, donando ducatu Mediolanenſi (vti iniectum erat) *Carolo* Regis filio. Sed cùm Cæſar iam apud ſuos, pacatique domeſtici motus eſſent; tardior in hanc rem videbatur, ſiue quia nec antè ſerò cogitaſſet. Tum igitur vapulare multorum ſermonibus regia comitas, aut credulitas. *cur non hominem, in quo rerum omne momentum, tenuiſſet? ecquando tam bella vmquam occaſio? & inuidiæ aliquid aut infamiæ, pro tam ſpectabili vtilitate, ſubeundum fortiter fuiſſe. Saltem leges firmiores certioresque ei dixiſſet: nunc, quid niſi inanem gloriam apud vulgus, apud prudentiores riſum quæſitum?* Neque neſcijt *Franciſcus*: & in conuentu Procerum celebri, cùm alia in purgationem ſui dixit, tum hæc ipſa in clauſulâ: *Etiam ſi Fides toto orbe exſularet, tamen Regibus tenendam eſſe, qui eâ ſolâ, & nullo metu, cogi adſtringique poſſent.* Notabile dictum, & res ſic habet. nos alios Lex aut Pœna coërcet, Principes ſolus Pudor aut Fides.

XV. Quid claudam? Gallus rex alium eius gentis, & vetuſtiorem ſubijcit, IOANNEM *Primum*, qui ingenti clade ab *Eduardo* VValliæ Principe victus, captusque, in Angliam abductus fuit. Ibi quattuor annis in cuſtodiâ liberiore habitus, ad ſuos redijt, certis conditionibus cum hoſte depactus. quæ tamen cùm grauiores ſubditis viderentur, nec ciuitates Anglis dedendæ, facilè nouum iugum præſidiumque admitterent; ipſe placando hoſti, & fidei teſtandæ, iterùm in Angliam traiecit, ibique ex morbo deceſſit. Clade acceptâ famoſus, ſed ſic latâ clarus, & fide clariſſimus.

XVI. Sed heus vos, date veniam boni Reges & Principes, at liceat illuſtri choro veſtro ſeruile nomen inſerere: non maculam, ſed lucem & ſplendorem merum, quatenus hîc quidem ſpectabuntur. Nam & Fidei illorum in dominos aut patronos mirifica exempla ſunt, nec niſi cum virtutis damno ſilenda.

lenda. *Haſdrubal* in Hiſpaniâ res gerebat, & magnam eius partem vi aut aſtu ſubegerat: ſed cùm nobilem aliquem Hiſpanum interfeciſſet, SERVVS natione Gallus id non tulit, & mortem Domini certâ ſuâ morte vindicaturus, *Haſdrubalem* occidit. Rapitur, torquetur, cruci affigitur: inter omnia mala eo vultu, vt ridentis etiam ſpeciem præberet, expletâ vltione, ſui ſecurus.

M. Antonius inter Romanos oratores, & in dignitate viros, nobilis fuit: atque is fœdo crimine (puto falsò) inceſti publicè poſtulabatur. Accuſator SERVVM maximè in quæſtionem flagitabat, quem dicebat prçluxiſſe hero ſuo ad flagitium eunti, & laternam prætuliſſe. Aderat ipſe ſeruus, cùm hæc in iudicio dicerentur, & videbat rem ad ſuam pellem, quod dicitur, ſuoſq; cruciatus pertinere. Addo, quòd iuuenis erat, imberbis, & in ætate adhuc minùs aut patienti, aut conſtante Tamē cùm domum ventum eſſet, & herum ſuum animi anxium videret: *Quid diffidis here?* inquit. *In meo robore & conſtantiâ, ſi vis & expedit, ſpem audacter pone. nullus metus, cruciatus, mors me adiget, vt te & honorem tuum prodam. Minùs arcto vinculo anima hæc corpori illigata eſt, quàm affectus tibi: nihil diuidet, nullus dolor aut carnifex vocem lædendi tui ex ore iſto extorquebit. Adeò non diffugio, depoſco hoc certamen, in quo tibi annis tiro, animi veteranum robur probem.* Erexit, & fiduciæ impleuit *Antonium*: qui iterùm poſcentibus ſeruum, præbuit. atque ille flagris virgisque laceratus, eculeo impoſitus, laminis aduſtus, mirâ patientiâ perſtitit, & omnem vim accuſatorum fregit atque eliſit. Acceſſit facundia *M. Antonij*: ſed heus, quæ tanta, vt hunc conditione ſeruum animo heroëm ſatis celebret? XVII.

Quid ille *Vrbinij Panopionis* SERVVS? qui cùm proſcriptus in villâ ſuâ Reatinâ latêret, nec ſatis latêret) alij ſerui prodiderant:) ecce aduenientibus militibus, ipſe veſtem heri ſubitò induit, ſuam illi dedit, anulo etiam in digitum inſerto: atque ita, hero per poſticum emiſſo ipſo in lectulum ſe repoſuit, & pro illo occidi fortiter paſſus eſt. Citò id dictum: non tam citò ſuſcipi, aut ſuſceptum fieri, verus iudex dicet. XVIII.

Magna fides, quæ vltima eſt, & poſtquam nec gratiæ, nec vitæ, vltrà locus eſt.

XIX. *Antiſtij* verò *Reſtionis* SERVVS (qui & ipſe miſerabili illo Triumuiratus tempore, inter proſcriptos erat) ad fidem ingenium quoque adiunxit. Nam fugiẽtem ſuum herum, & vt putabat, ignotum aſſecutus eſt, & apprehendit: primò territum, quoniam hic erat ſtigmatum perpetuâ iniuriâ ab eo affectus, eoque in re trepidâ vindictam timebat. At ille primùm confidere eum iuſſit. &*Ego te lædam*, inquit, *qui tot annos aluiſti, benignè feciſti? abſit. nec iſta ſtigmata plus apud me poſſint, meo merito impoſita, quàm vetera tua beneficia in nec meritum collata. Quòd ſeruiui, & ſeruio, fortunæ iniuria eſt; tuum beneficium, preſſum nõ oppreſſiſſe. Diuinitas hunc ordinem rerum diſponit, & pareo: tu confide, tibi quoque parco, & ſcis quomodo? vel vitæ huius periculo tuam ſeruabo.* Dixit breuiter fideliterque. & herum in ſpeluncam abduxit, atque ibi ex operis & mercede diurnâ aliquamdiu aluit. Sed cũ milites, omnia ob præmium rimantes, ad ſpeluncam quoque, aliquid ſuſpicati, tenderẽt; ille ſubitò ſenem viatorẽ abreptum occidit, & exſtructo rogo ſuperiecit. Superuenientibus in re militibus, & ferociter rogantibus *Quid ageret? Quin*, inquit, *ſceleſtum meum herum interfeci, & crudelitatis huius ab eo* (ſtigmata oſtendebat) *pœnas exegi.* Perſuaſit, & herum ſeruauit.

Singulorum hæc fides, plurium illa ſimul in eâdem proſcriptione. Nam *Pomponius*, audaci aſtu, arreptis inſignibus Prætorijs, ipſe in prætextâ, ſerui inſtar lictorum, & cum faſcibus exculti, vrbem mediam tranſiêre: arctiùs dominum ſtipantes, ne ab obuijs poſſet agnoſci. Ad portam ſumpſit conſcenditque vehiculum publicum, vt Prætor, & per totam Italiam ſic inceſſit, quaſi legatus à Triũmuiris ad Sex. Pompeium iret: itaque & triremi publicè præbitâ in Siciliam, certiſſimum miſeris tunc portum, tranſmiſit. In tot hominibus, tot occaſionibus & locis, admiranda plurium fides, & mente magis quàm ſtilo penſanda.

XX. Addatur his non ſeruus, ſed cliens *Roderici Dauali*, Magiſtri equitum in Hiſpaniâ. Is *Rodericus*, cum alijs aliquot, poſtulatus maieſtatis fuit, & litterarum ad *Joſephum* regẽm

∞.cccc. xxiii.

Maurum

Maurum ſcriptarum, quaſi patriæ prodendæ. Plura exemplaria prolata, & res in conſilio Regis cognita, atque ipſe alijque damnati. Hæſit in herili iſto crimine ALVARVS NVNNIVS FERRERIVS, Cordubæ natus: qui Præfectus aulæ & domui *Dauali* erat. Sed is ſtrenuè ſe herumque defendens, non priùs quieuit, quàm falſas litteras oſtenderet, earumque auctorem *Ioannem Garſiam* conuinceret ac damnaret. Et ipſe quidem ſe expediuit, ſed magni illi manſêre exſules: cùm ecce *Ferrerius*, ad heri egeſtatem ſubleuandam, omnia bona ſua (quæ beneficio patroni acceperat) diuendidit, & *octo aureorum millibus* confectis, textrinæ lignis excauatis ea indidit; atque aſino impoſita, agente in viliore veſte filio, clàm ad *Daualum* miſit. Dignus, quem illuſtriſſima ea gens etiamnunc in memoriâ & laude habeat, & poſteros, ſiqui exſtant.

CAP. XIIII.

DE MODESTIA IN SENSV.

Hanc Principi decoram, & vtilem eſſe.

DIximus tres virtutes & commendauimus, planè Regias, & quæ in publicum ſpectant: ſunt aliæ velut Priuatæ, quæ magis ipſum. Inter eas Modeſtia, quæ vario adſpectu Principi adſumenda. Primùm, quia omnes homines decet ſubmitti, & ab Arrogantiâ fugere, ſcopulo virtutum. Sed magis Principem, qui in alto eſt, & cauſſas plures ſiue occaſiones Superbiæ habet. Natura quidem hæc corrupta eò vocat, & vani aut tumidi per eam ſumus: quid cùm Fortunæ ille ventus obſecundat, & vela implet? auferimur. Adde Educationem, quæ in aulis molliter, indulgenter, ſplendidè habentur; obſequia & demiſſio omnium, etiam apud pueros: quî non inflentur? Denique Adulatio accedit, ô Aulæ certa peſtis! blandiuntur aſſiduè, & laudant, honoribus ac titulis afficiunt, id eſt dementant. Non iure ſic loquar? vide *Alexandrum* illum, â tali patre, tali præceptore: faſtidit homo eſſe, nec iam *Philip-*

pi,ſed *Iouis* filius audit. *Iulius Cæſar*, ille animi & ingenij magnus, impingit:&omnium victor, Adulationi ſuccumbit. Voces emittit, *Debere iam homines conſideratiùs ſecum loqui,ac pro legibus habere quæ dicat.* Itáne pro legibus omnia dicta? difficile eſt credere,virum talem ſic elatum & ablatum. *Caligulam*, *Domitianum*,*Commodum* omitto,& hæc portenta: qui palàm ſalutari & haberi,*Dominus Deuſque noſter*,volebant. Vide an temerè ad Modeſtiam vocem: & quæ hodie peccentur,non dicam. Caue,caue Princeps:& cogita ſupra homines te,ſed hominem eſſe. Quamdiu autem eſſe?mors imminet,& æquabit. Quamdiu etiam eſſe?triſtis aliqua ſors imminet,& demittet. Regnas? potes ſubijci. Dominaris?potes ſeruire. Quidquid altè ſe ſuſtulit,opportunum eſt ad caſum. Seneca noſter: *Nulli Fortunæ minùs benè, quàm optimè creditur. aliáfelicitate, ad tuendam felicitatem,eſt opus.* Videſne hiſtriones in ſcænâ, perſonam Agamemnonis aut Priami gerere:& mox,cùm fabula peracta eſt,ad habitum & ſortem veterem redire? Date veniam Principes,tales eſtis. Deus perſonam in orbis theatro hanc impoſuit:ſuſtinete, agite,ſed qui introrſum & apud vos ſitis,cogitate. Choragus ille eſt qui dedit ornamenta: & niſi refertis ad eum, aufert. Huc vocant magnorum regum Dicta, vel Exempla. & vtraque ex magnâ copiâ,cum dilectu quodam, habe.

De breuit. vit. cap. XVII.

I. SARDANAPALVS rex Aſſyriæ à delicijs,& purpuratâ,vt ita loquar, vitâ innotuit. tamen idem ab ebrietate longâ ſobrius, ſepulchro incîdi curauit ſymbolum, quod ad Modeſtiam altiſſimos vocet. Erant digiti duo, qui colliſi inter ſe * crepitum edebant? ſignantes, omnia regna, omnia votiua aut magna, NEC TANTI eſſe.

* ἀποκρότημα.

II. Sine alijs verbis ille hoc docuit: at ARCHIDAMVS Spartæ rex paucis,& pro Lacone. *Philippo* enim Macedoni,poſt victoriam ad Chæronéam,quâ libertas Greciæ concidit,inſolentiùs ſe efferenti,ſcripſit: *Metire vmbram tuam, nihilo reperies auctiorem.* O ſapienter! Quid attollis te in hoſtibus victis, in finibus propagatis?tibi nil acceſſit. Numquid animo? curæ maiores, aut metus. Numquid corpori? *metire vmbram*, videbis.

Senſit

Senſit ipſe PHILIPPVS, cùm aliquando in palæſtrâ, inter luctandum, prolapſus ſurrexiſſet, & corporis veſtigium in arenâ vidiſſet: *Papæ*, inquit, *quàm paruam terræ partem ſortiti, orbem appetimus!* III.

SEVERVS Imperator Romanorum, diu in ambitione, & ob eam bellis, ſenio confectus ac moriturus, vrnam ad ſe deferri iuſſit, in quâ cineres (priſco illo more) erant recondendi. Et diu contrectans & contemplatus, vocem miſit: *Tu virum capies, quem orbis terræ non capit.* Ita, ita. —— *mors ſola fatetur, Quantula ſint hominum corpuſcula.* Attollere in vitâ, manus & ſpes ab Oriente ad Occaſum mitte: illa contrahet, & te intra te coget. IIII.

Seuerus hoc ſub mortem: diu ante eam MAXIMILIANVS *Primus* Imperator *Auſtriacus*. Nam ille memor fragilitatis huius, triennio (alij biennio) ante morbum, non ſolùm mortem, capulum funebrem è querno ligno, arcæ viatoriæ incluſum, circumferri ſecum iuſſit: cauitque teſtamento, vt exanimum corpus ſuum, rudi linteo inuolutũ, ſine vllâ exenteratione, illi imponeretur, naribus, ore, auribuſque viuâ calce oppletis. Quid ſibi voluit magnus vir? niſi monumẽtum illud aſſiduè in oculis habere, quod diceret, *Cogita mori.* quod ampliùs diceret, *Quid te dilatas & extendis? quid multa poſſides, plura appetis? Quem tot prouinciæ & regna non capiunt, loculus iſte capiet.* Cur autem & calcem cauis illis partium immiſit? en aromata quibus condiretur! Sed hoc ſpectauit, vt corpus putredini natum, eâ quoque exedente & conſumente materie, citiùs conſumeretur, & iret in ſuam terram. *Maximiliane*, magnus fuiſti! & res tuæ dicunt, tum & hæc circa mortem. V.

Sed ampliùs, ille idem, pluribus diebus ante mortem nil niſi *Maximilianus* appellari voluit. quod imitatus nepos eius CAROLVS, cùm raro & miro exemplo, Imperio ſe vltrò abdicaſſet, & in filium, iam validum æui & animi, curas contuliſſet. Seceſſit enim in Hiſpaniam, & in Diui *Iuſti* monaſterio, ſeptem à *Placentiâ* milliaribus, ſe abdidit, cum duodecim dumtaxat familiaribus, Deo & quieti vacaturus. Interdixit autem, aliter ſe quàm *Carolum* appellari; *Cæſaris* atque *Auguſti* VI.

illa nomina, cum rebus animo exuens, & totum hoc honorari contemnens.

VII. Sed inter mundanos iſtos externoſque Principes, fas ſit locum dare & Eccleſiæ Principi ac capiti, CLEMENTI *Quarto* natione Gallo: qui incredibile eſt, quàm ſe in ſummo illo culmine modeſtè geſſerit & temperanter. Ante Pontificatum Iuriſconſultus fuerat, & filias ex vxore ſuſceperat duas. Harum vni in monaſterium collocatæ, non niſi *triginta libras* Turonenſes ſemel dedit: alteri quæ maritum habebat, *trecentas*, loco dotis; idque hac lege, nequid vmquam plus peteret. Nepoti quoque tria Beneficia, vt loquimur, habenti, optionem detulit vnum retinendi, cetera ſtatim dimittendi. Mirantibusque & inſtantibus amicis, vt & illa permitteret, & alia daret; in claram hanc vocem erupit, *Non eſſe dignum Petri ſucceſſorem, qui plus cognationi, quam pietati largiretur.* Exſtat epiſtola viri ſancti ad nepotem quemdam ſuum, ab Antonio Auguſtino prouulgata, in quâ & voces & ſenſus videre eſt, ab ipsâ modeſtiâ conceptos.

In Onufrio.

VIII. Sed CANVTI etiam Anglorum regis inſigne ad Modeſtiam documentum eſt. qui cùm obſideretur ab Adulatoribus, id eſt coruis aulicis, & ſortem eius attollerent, dicerentque omnia ſeruire, & *ad nutum eius vultumque* (verba Annalium) *conuerti*: ille fœdam adulationem ſic expreſsit. Spectantibus ijs, ſedem regiam in litore maris poſuit, in ipſo acceſſu eius & fluxu. Tum dixit: *Tu mare ditionis meæ es; & terra, in quâ ſedeo, eſt mea. Impero tibi & denuntio, ne in terram meam aſcendas, nec membra, nec veſtem domini tui madore perfundas.* Ille dixerat, mare tenorem ſuum tenebat, veniebat, alluebat. Tum reſiliens: *En*, inquit, *quàm ego omnibus imperito! Quin ſciant omnes, qui terram incolunt, vanam & falſam eſſe regum potentiam: atque vnum eo nomine dignum, qui verè imperium inhibet cælo, terræ, mari.* Neque intra verba Modeſtia hæc ſtetit. in omni actione talem ſe præbuit, atque adeò coronam vltrà in caput non admiſit.

IX. Hæc inuitent & excitent, ſed Mutationum exempla quæ addam,

addam, fortiùs etiam percellant. Quot enim ea ſunt? & quàm paucis Fortuna curſum à carceribus ad metam, ſine offenſâ aut euerſione, perduxit? In omni æuo, & in omni orbe occurrent. In Ægypto SESOSTRIS rex hoc didicit, & imbibit. Victor erat vicinorum, & imperium longè protenderat: ſed & animum euexerat, & quattuor reges, equorum vice, curru i ſui ſubiungebat, quo vehebatur. In eo cùm ſublimis ſederet, regum illorum vnus capite reflexo identidem rotam currus aſpiciebat, & capi ac paſci videbatur. Quid rei ſit, Seſoſtris rogat: ille liberè, *Intueor volumen hoc aſſiduum rotæ, in quâ viciſſim ima ſumma, & ſumma ima fiunt: quod exemplum capio, & applico noſtræ fortunæ.* O benè! potuiſſet tamen addere, *& tuæ.* ſed Seſoſtris ipſe fecit, & ſtatim illos à iugo, ſe à faſtu liberauit.

SOLONIS etiam monitum tale, ſed non apud talem: neque doceri, niſi malo ſuo, aptum. Apud CROESVM erat Lydiæ diuitem illum regem. qui Solonem comiter, vt peregrinum, excipiens, & gazam omnem atque opes oſtentans, *Et quid videtur? habes dicere hominem me beatiorem?* Habeo, inquit Solon: & *Tellum* quemdam, hominem modicæ ſortis, ſed in eâ quietum, nominauit: tum & duos alios, qui, vitâ benè actâ eſſent defuncti. Riſit Crœſus: *& nos quo loco ſumus? Haud dixerim,* ait Solon. *nec fas beatum etiam cenſere, qui in his vitæ fluctibus iactatur, donec ſit in portu. Nónne tempeſtas interuenire poteſt, & turbo qui euertat?* Nec ſic hominem docuit, ſed fecit mox Cyrus. Nam ille acie victum, & vinctum, rogo impoſuit exurendum. cùm Crœſus clamare incœpit, *O Solon, Solon!* Miratus Cyrus, rogari iubet, *Quem in extremâ illâ ſorte hominum deorúmve inuocaret?* Dixit, *Solonem ſibi in mente eſſe, qui ſapienter monuiſſet, non fidere præſenti fortunæ, nec beatitudinem ante finem vindicare. Riſi,* inquit, *nunc probo & miror.* Probauit & Cyrus. ſtatimque ad modeſtiam etiam ipſe flexus, liberari Crœſum iuſſit, & in amicos tranſſcripſit. X.

Addamus quamquam æuo diſſitum, ſenſibus exemplum aſſitum, GILIMERIS regis in Africâ Vandalorum. Diu felix fuerat, opes, terraſque victorijs quæſiuerat: vertit ſe Fortuna, & XI.

Beliſarius à Iuſtiniano Imperatore miſſus,cum exiguâ manu,hominem euertit. Acie igitur victus, fugit in Numidiæ excelſum montem *Pappum*, atque illîc obſidione aliquamdiu toleratâ, deſperans ad *Pharam* miſit, qui mandato Beliſarij obſidebat, actum ſuper deditione, ſimulque petitum, *Panem ſibi mitti, ſpongiam, & citharam*. Panem, fami releuandæ; ſpongiam, ſiccandis oculis; citharam, leniendo animo. Dedit ea Pharas, & mox ſeſe Gilimer. qui ad Beliſarium deductus,nil niſi riſit. Deſipere eum è cladibus homines cenſebant: vera ſapientia erat, quâ incerta hæc rerum, vſu edoctus, ridebat. Idque apertiùs in ipſo triumpho oſtendit. cùm per pompam Byzantij, ad *Iuſtinianum & Theodoram* coniugem in ſublimi ſolio ſedentes adductus, hoc tantùm effatus eſt, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*. O bone Gilimer, felix tua infelicitas, quæ mentem hanc dedit! nec vita deinceps infelix,quam in Galliæ angulo priuatus quietusque duxiſti.

XII. In eâdem Africâ, ſed vetúſtiore æuo, non alium regem video vinci, capi, triumphari? IVGVRTHA is fuit, Maſaniſſæ nepos, opibus & ingenio validus, ſed tamen à Mario deuictus. Romam ducitur, & poſt triumphalem illuſionem in carcerem coniectus,veſte ſpoliatur, inaures; quas more gentico ferebat, detrahuntur, ſic ferociter, vt partem imam auris ſenſerit auelli. Tum denique nudus in carcerem infimum abiectus, tætrum & horridum, *Papæ*,inquit,*quàm frigidum eſt veſtrum balneum*! atque inibi fame obijt.

XIII. Quid Rex è Macedoniâ PERSES? is quoque victus à Romanis,& animo fractus, ad religionem templi in Samothrace confugit:quaſi ſacra tueri poſſent, quem non arma. Intutum igitur aſylum: fraude vel vi eductus eſt, & cum vxore & liberis ad *Æmilium Paullum* Conſulem perductus. Ibi ſolutus in lacrimas,& humiles preces, ad genua etiam ſe ſubmiſit:miſerante Paullo, & ſimul indignante, quòd homo ſic vilis & degener victoriæ ſuæ decus delibaret. Triumphatus deinde eſt, cum duobus filijs, & filiâ; ipſe in carcere, & duo mortui: tertius ſeruatus, quid niſi iterùm ludibrium? Regia illa ſtirps primò fabrili arte vitam tolerauit; & vſu iam Latini ſermonis

nis aliquo, ſcriba & aſſecla magiſtratuum fuit. Vbi es Confidentia, aut Superbia?

Ante illum, & maior illo PHILIPPVS, eiuſdem Macedoniæ rex, & *Magni* pater, quàm ſenſit infidam ſortem? Græciam ferro vel auro ſuam fecerat, ſpes in Aſiam mittebat: & iam conuentus indictus erat, vbi caput & Præfectus eius belli legeretur. Quem vt celebriorem lætioremque faceret, nuptias in eum contulit filiæ ſuæ *Cleopatræ*, cum *Alexandro* Epiri rege. Ludi & theatra parantur, etiam ſacra & duodecim Deorum ſtatuæ in pompâ ferendæ: quibus ipſius (ô cæca mortalitas!) decimatertia adderetur. Quid lætitiæ aut gloriæ abeſt? diuturnitas. & dum ſecurum ſe putat, & theatrum ingreditur, *Pauſanias* ex amicis (& hoc inopinatum) à tergo conſecutus interficit. Vis iterùm inopinatum? conſcendit ille celerem equum, & euaſerat, niſi pes eius in vite adhæſiſſe: vbi à ſatellite Philippi confectus eſt. XIIII.

Sed quid ego talia memorem? vna illa Græcia, præſertim à *Conſtantino Magno*, qui imperium in eam tranſtulit, tot exempla caſuum iſtorum det, vt non ſit opus alio theatro. Quid in Italiâ? ab *Auguſto* ad eundem *Conſtantinum* numerantur IMPERATORES *quadraginta tres*. Diſpice, vix decem ex iſtis certò dabis, qui ſuâ morte ſint defuncti. Alios ferrum, venenum, laqueus abſtulit: à filio, fratre, vxore, amico, inimico: quid niſi ſingulos iuſtæ tragœdiæ argumentum? XV.

Iam & fati alia genera miſeranda. POLYCRATEM in cruce mori video, BAIASITVM in caueâ, DIONYSIVM in ſcholâ, BOLESLAVM Poloniæ in culinâ. Quid ANTIOCHVM Syriæ, nónne à latronibus occiſum? PYRRHVM à fœmina? HENRICVM nuper Galliæ à monacho? XVI.

In ſolâ Hiſpaniâ tria hæc demus: & quartum alij. HENRICVS *Primus* puer ſceptrum ceperat, nec diu tenuit, poſt biennium miro caſu, & verè caſu, ſublatus. Nam dum Palentiæ, in areâ domus, cum æqualibus ludit, tegulæ lapſæ ictu repentè caput comminutum. & ex vulnere vndecimo pòſt die obijt. IOANNES itidem primus, in flore rerum & ætatis (annum *tri-* XVII. ∞.CC.XVII. ∞.CCC.XC.

geſimum tertium agebat.) dum equum iuueniliter calcaribus incitat, & ad curſum admittit, cum eo labente lapſus, inibi exſtinctus eſt. Magis tragicum eſt de PETRO. qui cùm aliquamdiu ſæuiter, & multâ Procerum cæde, regnaſſet, *Henricus* frater arma in eum cepit; & auxilia è Galliâ etiam condu-
∞.ccc. lxix. xit. Pugnatum acriter, quàm odijs pertinacibus, exitus docuit. nam victus *Petrus*, cùm in conſpectum Henrici captus adductus eſſet, iſte pugione faciem eius percutit: atque alter dum vindicare parat, fœdè colluctati, vterque ad terram proſternitur. Sed alijs quoque ſuppetiantibus Henricus ſuperior, fratrem multis vulneribus conficit, & regnum capit. Nonne hoc Thebanum vetus illud par fuit? Quartum exemplum in mente habeo, nondum in ſtilo:

XVIII. In iſto, quintum, & eſt SEBASTIANI nuper Luſitaniæ & Indiarum regis, *Indole, proh, quanta iuuenis!* ſed Fata eum euerterunt, & ipſum regnum verterunt. Iuuenis erat, animorum plenus: & accedebant, qui etiam Pietatis ſpecie illos tollerent, & arma in Mauros, exque ijs victorias, ſuaderent aut ſponderent. Acrior ſtimulus *Mahumetes Abdalæ* filius, profugus è Feſſæ regno; qui ius ſuum & amicos oſtendebat, & largiter promittebat, exſulum ingenio & more. Ergo excitatur, & omnia parat, naues, milites, commeatus; præter conſilia; quorum inops tunc & poſteà fuit. Vetus regnum, & altâ pace, commouetur. inſolens armorum nobilitas; & facta maiorum faciliùs, quàm ſua oſtentans. Additur & mercenarius miles: Dux nuſquam, niſi in titulo & ſplendore regis. Mare tranſeunt, regna Feſſæ & Marocci, vt deſtinant, occupaturi. ſed rex illorum ex aduerſo prodit, *Moleius Moluccus*, corporis æger, animo melior. Diſponuntur acies, pugnatur, *Moleius* intereſt, etſi per ægritudinem vix in equo hærens. videt autem fluctuare ſuos aut fugere, & generoſâ irâ in hoſtem ipſe equum concitat, exemplo aut terrori futurus: ſed proximi retinent, gnari virium. Quâ re ita excanduit, quaſi in ordinem redactus, aut proditus, vt gladio eos petierit; & mox animo linquens, in lecticam repoſitus, illîc in ipſâ acie obijt. Sed mira fides aut prouiſio amicorum fuit. ſilentium de morte, curſus

ſus & recurſus ad lecticam eius, quaſi à viuo mandata peterentur: quæ res victoriam parti illi dedit. Nam Chriſtiani pauci in plures paullatim fatigari aut cedere, multi cadere: poſtremùm ipſe rex, qui in medijs hoſtium pugnabat, cùm videt omnia aduerſa, cinctum ſe ſine ſpe effugij, verba de pace aut deditione facere: ah, quàm ſerò! Hoſtes inuadunt, & occidunt, ſiue inter plures ignotum (& quidam aiunt regiā inſignia ſibi detraxiſſe:) ſiue cognitum, ſed rixâ inter ipſos ortâ, quorum præda eſſet, per iram interemptum. Addunt, equeſtri ſellæ cadauer impoſitum, & in tentorium noui regis Afri (frater defuncti erat) delatum abiectumque oſtentui fuiſſe, donec à captiuis bonâ fide agnoſceretur. Ita ille obijt: & ſimul rex tertius *Mahumetes* exſul, qui fugere & fluuium vadare conatus, vorticibus ſiue voragine hauſtus merſuſque eſt. O acerbi fati adoleſcens, quæ tuliſti, & quæ dediſti! nam tecum regnum corruit, & quod ſeorſim diu luxit ſplenduitque, velut radius redijt ad ſuum Solem.

Aſſiduus hic ludus: & ideò non ſit finis narrationum, niſi reprimam: quod facio: ſed vnicum inſigne exemplum Mutationis effatus, in quâ & manus carnificis interuenit. CONRADINVS imperatoriâ & regiâ ſtirpe iuuenis, vltimus Ducum Sueuiæ fuit. Pater ei *Conradus*, rex Neapoleos & Siciliæ; mater è Ducibus Bauariæ; auus, *Fridericus Secundus* Imperator; auia, *Conſtantia* filia *Ferdinandi* Hiſpaniæ regis fuit. Quàm amplum, & illuſtre hoc ſtemma! quos animos non faciat? quæ fata non promittat? Sed ſpes vndique deſtituit: & ſtatim à puero aduerſâ ſorte, regna Neapolitana & Sicula, iure debita, *Manfredus* patruus fraude inuaſit, vi tenuit. Cùm ille abijſſet aut pulſus eſſet, auctoritate Pontificis (*Clemens quartus* tunc erat, Gallici ſanguinis, & genti fautor) *Carolus Andegauenſis* aduocatur & inuadit. Quem *Conradinus* dum pellere conatur, copias contrahit, è Germaniâ in Italiam venit, multâ nobilium manu: inter eos, *Friderico* Duce Auſtriæ, cognato ſuo. Sed & Itali ſe iungunt, quidam ius eius, plures commoda vel affectus ſuos ſpectantes. Pugnâ cum *Carolo* commiſſâ, primò victor, denique vincitur: & fugit cum eodem *Fri-* XIX.

derico Auſtrio per ignotam Italiam, trepidi & agaſonum habitu ſe occultantes. Ita Aſturam ventum. vbi conſilium capiunt nauis conſcendendæ, & Piſas dirigendæ, ſociam & fidam vrbem. Conueniunt cum nauiculatore, & iam in naui erant, ſed panis & commeatus deerat, quem mittunt eumdem illum præſtinatum. Pecunia etiam deerat: ergo annulum alter è digito detrahit, ſiue pignus nauiculario, ſiue pretio ab eo permutandum. Is annulus gemmam raram & æſtimatam habebat: itaque aurifex miratus à ſordido homine deferri, & ſuſpectans, *vnde habeat?* quærit. Ille candidè, *A duobus iuuenibus, ingenui vultus & ſanguinis, ſed habitu & veſte ſquallidis: neque vltrà ſe ſcire.* Defertur res ad Dynaſtam vrbis (qui tunc illi proprius erat) *Ioannem*, è gente *Frangipanum:* atque is ex euentu prælij, & famâ, tale ſuſpicatus, nauem inſtrui iubet, adoleſcentes retrahi, & ad ſe duci. Dictum, factum: ſiſtuntur, agnoſcuntur: & putabant extra periculum ſe, quia extra hoſtile ſolum erant, eſſe. Aliter accidit prauitate, ſiue auaritiâ Dynaſtæ. nam is *Carolo* indicat: qui ſtatim cum copijs terrâ marique aduolat, & captiuos ſuos Neapolim abducit. Quid exſpectas? aliquid regium? pudor eſt Andegauenſis ſtirpis aut macula, quod dicam. Diu deliberato concluditur, tollendos adoleſcentes, & publicè capite minuendos. Quid? vt ſicarios aut prædones? qui ius ſuum repetierant? qui bellum palàm intulerant, & iure ac more gentium adminiſtrarant? Omnia in hoc facto ſæuitiam & barbariem habent: etſi Pontificem etiam obtendunt, atque illum conſenſiſſe, aut ſuaſiſſe. Alterum poteſt, vix alterum: ſed æſtimatio aliorum etiam eſto, in re autem iſtud. Producuntur in ſcænam publicam, concurſus ad tale ſpectaculum è totâ Italiâ, plerique omnes miſerantur & illacrimantur; ſed nemo, niſi inani fauore, iuuat. *Conradinus* animosè loquitur, *Carolum* accuſat, ſe excuſat: Deum vindicem inuocat, & ius ſuum in hæc regna *Hendrico Caſtellano*, amitæ ſuæ filio, donat. Huic rei teſſerâ, chirothecam exuit, abijcitque. Tum *Fridericus* primus ingeniculare iubetur, & caput inciditur: quod ſublatum è tabulato *Conradinus* (quis ſine motu audiat?) pectori appreſſum, deinde ori applicuit: & ſortem miſeram ... s defleuit, cui auctor ipſe eſſet. Tum

& ipſe in genua prouoluens, fortiter carnificem exſpectat: qui caput amputat. & cùm feciſſet, ſtatim alius hunc interficit, ne exſtaret qui iactaret generoſum illum ſanguinem à ſe ſublatum. Hoc vnum *Carolus* magno in ſpeciem animo: cetera feritatem habent. etiam illud, quòd ipſe ſpectator ſupplicij eſſe ſuſtinuit, in altâ quâdam turri occultus. Illi obierunt: nec diu victoriâ aut regnis *Caroli* poſteri gauiſi ſunt, & Hiſpani (an non morituri voce & voto?) eiecerunt.

Cap. XV.

DE MODESTIA IN CVLTV:

Et hanc conuenire, elegantiam aut pompam non conuenire.

ET præcipuum quidem eſt, animum ſic affectum eſſe: ſed vt corpore idem prodatur, quídni decorum ſit? Aurum, gemmæ, ſerica, non digna ſunt ornamenta magno Principe: & negotiator aliquis aut mango ea vſurpet. Quis etiam neſcit, Principi in mundo hæc eſſe? habet geſtatque, ſi velit; ſed maioris animi eſt, ſepoſuiſſe. Sanè egregios aliquot Principum ſic factitaſſe video, & plebi virtute eminuiſſe, cultu conſenſiſſe.

AVGVSTVM apud Romanos: de quo Suetonius. *Inſtrumenti eius & ſupellectilis tenuitas apparet etiamnunc, reſiduis lectis atque menſis, quorum pleraque vix priuatæ elegantiæ ſunt. Ne toro quidem cubuiſſe aiunt, niſi humili, & modicè inſtrato. Veſte non temerè aliâ, quàm domeſticâ vſus eſt, ab vxore, ſorore, & filiâ neptibusque confectâ.* Vt alia omittam, vide an veſtis illi trans mare petenda, qui non niſi domo ſumptam, & confectam, geſtauit. I.

ALEXANDER *Seuerus*, planè inter bonos Imperator, gemmas lapilloſque omnes, quos in Palatio repperit, vendidit: addens, *Gemmas viris vſui non eſſe.* Idem nec apparatu, nec pom- II.

pâ

pâ multùm vtebatur, hoc vſurpans: *Imperium in virtute eſſe, non in decore.*

III. Quod ſenſit ſanè AGESILAVS, Spartâ dignus rex. qui iam ſenex in Ægyptum *Tacho* regi ſuppetias iuit. Nauibus vehebatur: & cùm appropinquaret, ingens Ægyptiorum turba in portum ſe effudit, ad celebrem ducem ſpectandum. Præceperant animo magnificum virum, veſte, comitatu, ipſo corpore ſpectabilem: at ille prodijt cum vili palliolo, par gregalibus, & nec aſpectu verendus, niſi ſiquis noſſet. Itaque palàm cœpit contemni, aut irrideri: *Hunc eſſe, qui res lapſas inſtauraret? anchoram ſuæ ſpei? Omnino iactatum illud in eo verum conſpici, Montes parturire, murem naſci.* Hæc & talia plebecula: ſed plebecula. virum & ducem ſe mox exhibuit, non parem famæ, ſed maiorem.

IIII. Talis in eâdem Græciâ PHILOPOEMEN, quem ſcitè & verè dixit aliquis, *Vltimum Græcorum.* Poſt eum, vix ſanè alius magnâ virtute, & laude fuit. At hic & corpore parùm decens, & cultus omnis negligens fuit: ac dedit ſanè modeſtiæ huius (ſed apud fœminam) pœnas. *Megara* ibat, & præmiſerat nuntiatum amico cuidam, affuturum ſe veſpere, & hoſpitem conuiuamque ei futurum. Gauiſus ille, vt cocti aliquid eſſet, rectà ad forum properat, vxori denuntians, vt domi intereà paret, verrat, ſternat: & quæ tanto hoſpiti conueniant. Illa ſatagit; & *Philopœmen* opinione maturiùs adeſt, & comites poſt ſe reliquit. Salutat hoſpitam. illa reſalutat; & de cultu eius & corpore ſuſpicata antecurſorem aliquem eſſe, & ex famulitio: *Heus tu,* inquit, *feſtinamus. adde manum & adiuta, atque hæc ligna mihi ſcinde.* Vnà porrigit ſecurim: & facit opus ſedulò *Philopœmen*, donec amicus de foro ſuperuenit, & attonitus, *Quid hoc rei eſt Philopœmen? ita te & me dedecoras?* Ille ſubridens, *En pœnas,* inquit, *vultus & cultus mei luo.* Adeò non indignatus pro ſeruo ſe habitum, vt vltrò iocatus in ſe ſit: & credo materiam bellam ſermonum eâ die, hoc factum fuiſſe.

V. RVDOLFO noſtro Auſtriaco non aliter Moguntiaci euenit,

& à pari cauſsâ. Nam veſtitu, nihil à plebeio differebat. Manè igitur egreſſus ſolus (& aura frigidior erat) videt in piſtoris domo carbones de fornace recentes, ignitoſque. Intrat fidenter, adſiſtit, calefacit: cùm mulier eum adſpicit, & ex veſtitu æſtimans, *Heus*, inquit, *mi homo, parùm decet vos ad mulierculas, & in alienam domum ſic venire.* Rudolfus, *Mea mater, miles ſum, qui meas res in obſequio & comitatu Imperatoris contriui: at ille parùm benignè me nunc habet, nec pro ſpe aut meritis muneratur.* Mulier ad illud Imperatoris nomen cœpit ſtomachari, & multa mala in *Rudolfum* dicere: *Quin iſte vir eſt*, inquit, *qui nos & noſtra perdit, pauperum ſcopulus & exitium. Meritò hæc vobis eueniunt, qui adhæretis & ſequimini: atque vt plura eueniant, opto.* Rudolfus delectatus procaciâ mulierculæ, *Sed mulier*, inquit, *de me miſſum face: vos propriè quâ re læſit?* Ibi mulier exclamare, *Illéne? qui omnes piſtores huius vrbis, lautos ſatis anteà, fortunis euertit: nec facilè reſurgemus. At te bone vir fabulari deſine, nec vltrà moleſtiæ aut impedimento nobis eſto. abi.* Aliquid voluiſſet etiam Rudolfus, ſed illa Amazon vas aquarum in prunas accenſas iecit, & fumo, vapore, cinere perfuſum eiecit.

Sed iſte cultus eius priuatim, & non publicè fortaſſe fuit. VI. Publicè? vide. Quis dies lætior, & magis pompæ aptus, quàm cùm victum *Ottocarum*, Boëmiæ regem, ad ſe vocatum excepturus erat, & fidem ab eo (Homagium dicimus) accepturus? Ille venit cum magno & ſplendido comitatu: viri & equi auro, gemmis, ſerico nitebant. Dictum Rudolfo, aduentare: & ſedulò à quibuſdam additum, *Pararet ſe, veſte & cultu ornatiore & Imperatorio, talem regem admiſſurus.* Rudolfus renidens: *Imò rex Boëmiæ*, inquit, * *griſeam meam veſtem* (verba fuerunt) *ſæpè deriſit: nunc ipſum veſtis mea griſea deridebit. At vos arma & equos expedite, & accincti inſtructique, vt ad pugnam, ſtate. Decus Teutonicorum armorum, non veſtium, aduenis iſtis oſtendite: hoc me vobiſque dignum eſt.* Dixit *Rudolfus*, neque aliter fecit. *Ottocarus* illi vili cultui ſe & aurum ſuum ſubmiſit, & ad genua acceſſit: non ſine ludibro etiam. cùm Imperator iuſſiſſet tentorium, in quo res gerebatur, ſubitò pan-

* *Leucophæa* Græcis: *cineream*, aut *murinam* Latinis.

di & reuelari, vt ab omnibus geniculans *Ottocarus* conſpici poſſet.

VII. CAROLVS *Quintus* Imperator, vt ſanguinem ab eo, ſic hanc virtutem traxit. In omni vitâ modicus, vel potiùs tenuis, in cultu fuit. quod notarunt Itali, & mirati aut calũniati ſunt, in primo eius & ſollenni ingreſſu Mediolanum, Inſubrum vrbem. Ciues nouo domino omnia inſtruxerant, plateas aulæis, tabulis, frondibus, ſeſe quiſque veſtibus exornauerant: vmbella aurea parata, quæ ingredientem tegeret. cùm ille & Imperator, & non ſemel Rex ac Princeps, in laneâ atrâ penulâ, & vili pilleolo, ſub eam ſe dedit. Videbant eum, & requirebant: matronæ præſertim, & virorum vaniores. qui trabeas, & illuſas auro veſtes, & fulgentes in capite & collo gemmas exſpectabant.

VIII. O quàm diſpares iſti à Græcanicis Imperatoribus, quos luxus & deliciæ ad cultum vix virilem traduxerunt? In quâ re lepidum eſt, quod *Nicetas Choniates* denarrat de ALEXIO ANGELO, Principe Byzantino. Erat in Italiâ tunc *Henricus Quintus* Imperator, filius *Frederici Ænobarbi*, qui Siciliâ & Neapoli ſubiectâ ſpes ſuas longiùs porrigebat, & Græciæ imminebat. Miſit igitur legatos, qui magnum auri pondus poſcerent, velut tributi nomine: aut ſi negaretur, cauſſam belli. *Alexius*, quem dixi, audito aduentu exterorum, vt opes ſuas & ſplendorem ijs oſtenderet, & oculos veneratione aut metu perſtringeret; iuſſit ſuis omnibus quàm ornatiſſimos adeſſe, auratos, gemmatosque: ipſe autem à capite ad calcem nil niſi ſplendor, & nitor erat, rarum vel in exemplo aliquo ſpectaculum. Veniunt legati, ſed Germani, id eſt viri. qui tantum abfuit (ait Nicetas) vt ſpectaculo eo ad metum mouerentur, vt contrà ad cupidinem: & nihil magis vellent, quàm cum iſtis quàmprimùm ad manus venire, effæminatis, nec niſi ad prædam natis. Cùm interim Græculi etiam accedentes eos cubitis tangebant, & digitis præibant, vt *Imperatoris veſtem & gemmas aſpicerent: quibus ille, vt floridum aliquod pratum, aut Alcinoi hortus, variè nitebat. En*, aiebant, *vel in mediâ hieme, Veris opes & gratias vſurpate, & oculos ijs paſcite atque hilarate.* O belli

N. C. XCVII.

para-

paraſiti? & quid ad hæc Germani? *Nihil capi aut affici ſe iſtis muliebribus ſpectaculis aut ornamentis. atque adeò iam tempus eſſe, vt his ſepoſitis Græculi ferro aurum commutarent. Nam ſi irriti legationis ſuæ redirent; pugnandum ijs cum viris eſſe, qui non vt prata lapillus niteant, neque veſtibus variegatis, vt pauones, glorientur: ſed qui veri Martis alumni, flammas nitoremque ex oculis in acie iaciant, & quorum ſudor ſplendidis guttis defluens referat margaretas.* Hæc noſtri Germani ad Græcos, iam verbis terrefactos: quid ſi ad rem ventum fuiſſet? Et fuiſſet, niſi *Henrici* mors ſubſecuta conſilia hæc & incepta turbaſſet.

CAP. XVI.

DE MAIESTATE:

Et ſaluâ Modeſtiâ poſſe aſſumi.

NEque enim inter ſe hæc pugnant, & conuenientia eſt etiam inter ſpecie diſpares virtutes. Appello autem *Maieſtatem*, venerationem aliorum animis inſitam, cui à magnitudine eſt origo. Et ipſum etiam nomen Maieſtatis eſt à Magno. Ouidius decenter aperit:

Donec Honos placidoque decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis impoſuere toris,
Hinc ſata Maieſtas.

Proles igitur eſt Honoris & Reuerentiæ, ſed & matrem ſiquis horum dicat, non aberret. Origo ei præcipua ab internâ magnitudine, id eſt virtute: etſi externa etiam ſpecies, geſtus, cultus, aliquid addunt. Orientales in his talibus magis curioſi aut affectati: minùs Europæi, & veteres Principes diademate & purpurâ ferè contenti fuere. Hodierno æuo, illis abolitis, ſceptrum & corona ſucceſſerunt. Parùm eſt. arbitraria ſunt: leue adiumentum ad maieſtatem, niſi aliunde ea adſit. Sunt & inſignia quædam nouitiæ inuentionis, vt Aurei velleris, Conchæ S. Iacobi, & talia: è quibus primum, omen habuiſſe videtur aut præſagium pluſquàm Iaſoniæ nauigationis, quâ

nouus orbis, & in eo aurum, ſunt retecta. Aliquid & Aulæ pompa, & miniſteriorum varietas aut copia, item ſatellitium huc faciunt: & *Iulianum* Imperatorem*, vulgò *Apoſtatam*, culpatum in his memini, qui ſuſtulit aut recidit: ὅτι (ait Socrates) παυμένη ἡ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ πλούτου τοῖς πολλοῖς ἐγγινομένη κατάπληξις εὐκαταφρόνητον ἐποίει τὴν βασιλείαν: *quoniam ceſſante admiratione opum & potentiæ, quæ plebeis animis hoc aſpectu inſeritur, vilem & contemni facilem reddidit Principatum.* Plebeium iudicium eſt, nec magni hæc momenti: magis mores, ſi ij compoſiti & graues. Talem *Periclem* Plutarchus deſcribit, *vultu ſerio, nec ad riſum facili; inceſſu moderato, voce & ſermone ſedato.* Alacritas illa nimia vix conuenit, ſed nec dicacitas, etſi ingenij notam dicas. Liuius in *Philippo* vltimo Macedone hoc notat: *Et erat dicacior naturâ, quàm regem deceret, & ne inter ſeria quidem riſu temperans.* Iam corpus & ſpecies ſi adeſt, valdè iuuant. atque ita de *P. Scipione Africano* idem Liuius: *Præterquàm quòd ſuapte naturâ multa maieſtas inerat, adornabat promiſſa cæſaries, habituſque corporis,* NON CVLTVS MVNDITIIS, *ſed virilis ac verè militaris.* Poſtremò, ſeceſſus & abductio iuuat. Vt enim ille ait, *Parit conuerſatio contemptum, raritas conciliat ipſa rebus admirationem.* Sed nimia ne ſit: aut tollit munus & officium regis. Neque enim Perſæ laudandi, *apud quos perſona regis, ſub ſpecie Maieſtatis, occulitur.* Non item qui eos imitati, *intra ſecretum Palatinæ domus incluſi, tamquam aliquod Veſtale ſecretum conſuluntur*: tumida & odioſa ſunt, niſi gentium aliquis receptus mos (nec is bonus) ita habet. Quid tamen de regibus dicam? ecce olim libertum, qui huc ſuperbiæ & faſtidij deuênit. Is fuit *Pallas* Claudij, qui venerationi aſſerendæ, *numquam domi aliquid, niſi nutu aut manu, ſignificauit; vel plura demonſtranda eſſent, ſcripto vſus, ne vocem ſociaret.* Examina hoc, & ride ſeruilia illa portenta tam impotenter regnaſſe.

[Margin notes: * Eccleſ. Hiſt. III. cap. I. — Lib. XXX. — Lib. XXVIII. — Apul. de Deo Socr. — Panegyr. ad Theodoſ. — Tac. XIII. Annal.]

CAP. XVII.

DE CASTITATE.

Quam Princeps extra connubium, & in eo pro proſeruet.

ADdidi denique alias virtutes, quę ex decoro aut vſu ſunt: & quatuor præſertim, *Beneficentiam*, *Caſtitatem*, *Patientiam*, *Animi magnitudinem*. De primâ, alibi dicendum commodiùs: nunc de Caſtitate, digniſſimâ Principe: cuius proprium eſt, alta & ſeria cogitare. Non facit libido, quæ in ſordidis cogitationibus & cæno ſuo hæret. Benè ille veterum: *Nihil eſt tam mortiferum ingeniјs, quàm libido.* Nec animi ſolùm, ſed corporis robur minuit: & perplacet illud Auguſtini; *Pudicitia eſt virtus, quæ comitem habet fortitudinem.* Omitto pericula ex eâ & contemptum, alibi dicenda. Habeas igitur ante matrimonium: neque enim ab eo te arceo. imò *quod honeſtius* (ait ille) *Imperatoriæ mentis leuamen, quàm aſſumere coniugem, proſperis dubijsque ſociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradas?* Cogitationes, nec tamen omnes. Illæ de republicâ, non benè ſemper infirmo, & interdum infido ſexui, committuntur. Spernimus, qui referunt ad iſtas pleraque omnia, & qui audiunt: etſi Ariſtoteles notat, *feroces & militares ſæpè populos ita ſubijci, & nominatim Lacedæmonios.* Quod idem de iſtis Plutarchus, ſcribitque: *Lacedæmonios vxoribus ſuis ſemper addictos eſſe, pluſque cum his, de negotijs politicis, quàm has cum illis, de priuatis communicare.* Turpe eſt, ne fiat. Quis *Claudij* imperium non nouit, hoc nomine famoſum, quòd ſemper aut *Meſſalina* aliqua, aut *Agrippina* regeret; aut vnà cum his, quiſpiam è libertis? Quis & *Alexandri Seueri*, boni aliàs Principis, non miſereatur: qui per pietatem nimis matri ſe addixit, & ſe ſic euertit? Herodianus obſeruat: *Quippe illi mater ſupra modum imperabat; atque is dicto audiens ſemper fuit, idque aliquis ſolum in Alexandro reprehenderit, quòd manſuetudine nimiâ, & reuerentiâ maiore quàm oportuit, matri etiam in ijs quæ diſpli-*

De Ciuit. Dei, lib. I.

Tacit. XII. Annal.

II. Politic. cap. VII.

Lib. VI.

diſplicebant, obſequeretur. Atque idem ſciptor proprium muliebre vitium tangit, quod inſtillant. *Alexander*, inquit, *ipſe ad prælium cum Partho non venit, incertum metúne proprio, an quia mater retinuerit, fæmineo pauore. Omnes eius illius* (hæc nota) GENEROSOS SPIRITVS *retundebat, ſuadens alios potiùs periclitari pro ſe ſineret, quàm vt ipſe in acie conſiſteret.* Talia fæminæ, & deteriora, ſolent: ac bonarum rara exempla; animoſarum pauciora ſunt. Mihi verò, ſi quæ Principis fæminæ partes in republicâ eſſe poſſunt, eæ ſint quas Homerus in *Arete Alcinoi* deſcribit: *quam*, inquit, *maritus honorat & ciues: Quid ita?*

> Οὐ μὲν γάρ τι νόου γε καὶ αὐτὴ δεύεται ἐσθλοῦ,
> Οἷσιν τ' εὖ φρονέῃσι, καὶ ἀνδράσι νείκεα λύει,
> *Nam neque mente animoque ea deficitur ſapienti,*
> *Atque inter ciues & amicos iurgia ſoluit.*

Hoc bonum germanumque fæminæ opus, pacare, mitigare: amplius, ex eodem Homero, afflictos iuuare. Ita enim Mineruа *Vlyſſi* ſuadet, adire in primis & blandiri *Aretæ*: quia per eam in patriam reſtituendus eſſet. Plura quæ facit, plurimùm malè facit. & pulchrum elogium de *Mariâ Emanuelis* Luſitani vxore. quæ (ait ſcriptor eius gentis) *erat maribus & vitâ grauis; humanitate comis; otij inimica, & ipſa manibus ſuis opera muliebria, è lino aut ſerico, faciebat; & virgines ſuas eódem ducebat.* NEGOTIIS PVBLICIS *numquam ſe admiſcebat, ſummum mulieris decus in modeſtiâ ponens, & vitæ perturbationem cenſebat, munerum confuſionem.* Hæc magnanimæ illius *Iſabellæ* filia fuit: ſed non in virilibus curis ei par: & vt verum dicam, *Iſabellæ*, vt Phœnices, vix quingenteſimo anno gignuntur. Si quis tamen talem nactus, vtiliter audiat: vel minorem eâ, ſed audiat, non ſemper auſcultet. Exempla porrò *Caſtitatis*, atque etiam deinde *Caritatis* inter coniuges, demus: ac primum illud, quod de

I. CYRO Xenophon, ſiue verè ſiue decorè, ſcripſit. Cùm, inquit, *Panthea* formoſiſſima fœminarum capta eſſet, atque ad eum adducenda, vetuit: ne vel oculis ſcilicet caſtitatem matronalem, & ſuam, violaret. Atque *Araſpo* ex amicis ſuadenti adire eam, & alloqui: *eſſe enim mulierem inſigni formâ, & Regis planè oculis dignam: Ob iſtuc ipſum*, inquit, *magis eſt vt abſtineam.*

neam. Etenim ſi nunc illam adiero, cùm vacat; fortaſſe illa efficiet vt adeam, etiam cùm non vacat, eique aſſideam neglectis rebus ſerijs. Bona oratio, & ratio. ac ſanè ſi non alia noxia in vſu fœmineo; iſta certè eſt, auocari à melioribus curis.

Itaque iure PERICLES, cùm Athenienſibus Prætor, collegam *Sophoclem* poëtam haberet, atque is in communi officio fortè diſtrictus, prætereuntem egregium puerum intentiùs intuitus eſſet, impenſiusque laudaſſet; grauiſſimâ iſtâ voce corripuit, *Oportet, ô Sophocles, Prætorem non ſolùm manus à lucro, ſed oculos à libidine habere puros.* II.

Quod fecit rex ANTIOCHVS tertius: qui Epheſi in ſuâ vrbe, conſpectâ Dianæ ſacerdote, ſupra alias formâ decorâ, continuò illinc ſoluit: veritus ſcilicet, ne amor aſpectu paullatim auctior audaciorque, eò impelleret, vnde pius caſtusque non rediret. Laudati meritiſſimò poſſet, & contra impios quoſdam Principes, quibus Deo dicatas virgines violare aut inceſtare, idque ſub velo (ô nefas!) ſacrorum & religionis, ludus iocuſque fuit. III.

At ALEXANDRI *Magni* in hac re continentia, cui non innotuit? Is magno prælio *Darij* victor, eiusq; gazam, coniugem, & filias etiam potitus: non ſolùm benignè & regiè habuit, ſed ſic caſtè & ſanctè, quàm ſi eodem, quo ipſe, parente genitæ forent. Darij quidem vxorem, exſuperanti formâ fœminam, nec oculis attingere vnquam voluit: quód ipſe de ſe in epiſtolâ quadam ad *Parmenionem* ſic ſcripſit: *Ego enim non ſolùm non vidiſſe inueniar Darij vxorem, aut* VIDERE COGITASSE, *ſed nec verba facientes de eius formâ audire ſuſtinuiſſe.* O raram in eâ fortunâ, & ætate, laudem, quam factum ſequens cumulat. IIII.

Cùm aliquando enim IDEM, naturâ incitante, vſum fœminæ voluiſſet, & miniſtri formoſam noctu adduxiſſent: ille rogauit, *Ecquid tam ſerò veniſſet?* Ibi mulier excuſare mariti vigilias, & exſpectaſſe donec cubitum iuiſſet. Quod cùm audiſſet, quaſi telo ictus, & calore omni remiſſo, mulierem V.

omiſit:

omiſit: vocatisque miniſtris, *Reducite*, inquit, *iſtam. & quàm penè imprudentem me adúlterio illigaſtis?*

VI. Iam quæ verba EIVS & ira, aduerſus *Philoxenum* quemdam, maritimæ rei Præfectum ſuum? qui ad eum ſcripſerat, *Eſſe apud ſe Theodorum mangonem; & venales habere duos pueros formâ eximiâ, ecquid eos emeret?* Quibus lectis valdè indignatus, & idemtidem exclamans amicos interrogabat, *Quid igitur in ſe Philoxenus tam fœdum vidiſſet, vt tantam maculam ſibi inureret?* Sed & in epiſtolâ ad ipſum, multis cum probris ſcidit, iuſſitque *Theodorum* illum cum mercibus ſuis in malam rem ablegari. Quod ſi ſic alij Reges & Principes; faxo, vt talium rerum conciliatores & interpretes pauciores in Aulis eſſent.

VII. Quid autem Romanus SCIPIO? nec robur eius in hoſtes magis, quàm in libidines ſuſpexeris: quas an non ſupra *Alexandrum* domitas habuit & compreſſas? Nam ille oculis ſuis parùm credidit, & veritus eſt capi: iſte cominus congreſſus, & vidit, & vicit. *Carthago Noua* ab eo capta erat, vbi præter aliam affluentiam rerum, pueri virginesque nobiles reperti: & inter eos vna, quæ ad *Scipionem* deducta, oculos, quaquà ibat, omnium in ſe ſplendore formæ vertebat. Donum dabatur iuueni Imperatori, vt putabant, gratiſſimum: ſed ille oculis libatam modò, abnuit: & *Acciperem*, inquit, *fruererque, ſi priuatus; & non cum Imperio eſſem. Nunc reſpublica occupatum hunc animum tenet. Accipio tamen quaſi depoſitum, reddendum cui ratio & humanitas ſuadebunt.* Simulque virginem percontari de patriâ, parentibus, & ſorte cœpit: agnouitque principe loco natam, & principi item ſuæ gentis adoleſcenti (cui *Luceio* nomen) deſponſam eſſe. Igitur parentes, & hunc, aduocat: cumque veniſſent, ſtatutâ apud ſe virgine, ſponſum ex ijs priorem alloquitur: *Ego, vt hæc virgo ad me deducta à militibus noſtris, ac donum data eſt; & formam eius libens vidi, & dotes animi corporiſque laudaui. Nec enim cæcos, aut ignaros talium, Natura genuit: hæc quoque pectora amor tangere poteſt; ſed non niſi honeſtus, & quem tempora resque meæ permittunt. Hæc igitur etſi iure belli mea erat: tamen non lubet inter arma hos ludos ludere; nec deceat fortaſſe*

prari-

præripere, viro forti iam deſponſam. Hoc enim ab eâ didici, & ideò te euocaui: vt coràm viderem, coràm tibi hanc traderem (numina teſtor), caſtus caſtam. Sic pudicè cauteque meâ curâ habita eſt, ac ſi apud ſoceros tuos, parenteſque ſuos fuiſſet. Non eſſet me teque dignum donum, ſi aliquid ex eâ vis aut occulta fraus libaſſet: intactam, inuiolatam accipe, & fruere. nec aliam mercedem, quàm te volumus, id eſt animum tuum Scipioni & Romanis addictum. Attonito iuuene, & præ gaudio vix mentis aut linguæ compote; parentes interuenerunt, gratias agentes habenteſque. & ad pedes Scipionis ſatis grande auri pondus depoſuerunt, quod pro redimendâ attulerant: rogaruntque, quoniam gratis redderet, ipſe hoc munus ab ſeſe haberet. At ille beneficentiam aliâ cumulans, ſponſum tollere hoc aurum totum iuſſit; & ſuper dotem, quam parentes daturi eſſent, hanc quoq; à ſe habere. Quid laudes potiùs? libidinem victam, auaritiam victam? cum laude priuatâ, cum publico fructu? quia vno hoc facto magnam Hiſpaniæ partem ad Romanos & ad ſe traxit, certatim cupientes tali virtuti ſubeſſe.

Iam in IVLIANO quoque Principe, etſi à pietate & religione noſtrâ abijt, admiranda hæc continentia fuit. quem fides certa habet, mortuâ *Helenâ* coniuge, nihil vmquam venereum attigiſſe: celebrantem ſæpè & recolentem Bacchylidis poëtæ illud dictum: *Vt egregius pictor vultum ſpecioſum effingit, ſic pudicitia celſiùs conſurgentem vitam exornat.* VIII.

Libentiùs & Chriſtianos hîc inſero, & laudo. primumque inter eos BALDVINVM, ex Flandriæ Comite Byzantij Imperatorem: qui annos XXXII. natus, in ipſo illo ætatis æſtu, ſic continuit ſe & adſtrinxit, vt toto illo tempore quo ab vxore abfuit, nec impudicis quidem oculis mulierem ſit intuitus. quod de illo totidem verbis, hoſtis eius alioqui, *Nicetas* in hiſtoriâ conſignauit. additque, etiam in alijs hanc caſtimoniam exegiſſe, & *bis quaquâ hebdomade, ſub veſperam, proclamari iuſſiſſe, Nequis qui alienam mulierem attigiſſet, dormiſſe aut cubuiſſe in Palatio ſuo vellet.* IX.

[a] MAXIMILIANVS *Primus Auſtriu*s, quàm caſtus à libidine X.

fuiſſe cenſebitur, qui ſic verecundus à contactu aut aſpectu fuit? Inter alias dotes, corpore & omnibus membris pulcherrimus deſcribitur: ſed eorum quæ natura occultari voluit, ita celans, vt nemo vir aut fęmina nudum eum viderit, aut retectum. Subducebat ſe furtim, cùm naturæ purgationes vocarent: ad lectum iturus, nec cubicularium quidem ad exuendum, deponendum, collocandumque ſe admittebat. adeò vt nulla virgo magis teneri pudoris fuiſſe videatur. Quid, quòd teſtamento cauit, caligas & feminalia mortuo ſibi induci? vt & tunc cura pudoris eſſet, cùm iam non eſſet.

XI. Sed & CONSALVVM *Magnum*, Hiſpanâ ſtirpe, meritò celebrauerim, qui tot bellis, cùm regnum Neapolitanum ſuo Regi vindicaret, conſenſu traditur, nullam matronarum aut virginum temeraſſe, imò & oblatas aut offerentes ſe (nec nouum in tali potentiâ) comiter reieciſſe. Atque adeò cùm pater quidam, vir nobilis ſed pauper, duas filias ſcitas & lepidas, ipſe ad eum perduxiſſet, ratus hac ſe viâ ad opes poſſe venire: admiſit quidem, ſed cauſsâ facti cognitâ, vt ſuas filias, dote datâ nobilibus viris elocauit, à ſe tam integras, quàm à parente.

XII. Addi fortaſſe meretur, etſi in vno facto, continentia, quam alij FRANCISCO *Sfortiæ*, alij CAROLO *Octauo* regi Galliarum adſcribunt. Sed huius nomen vſurpemus, vt dignius: & potuit tamen hoc ſimile in vtroque eueniſſe. Igitur *Carolus*, in reditu à regno Neapolitano (quod quæſiuit fortiùs, quàm tenuit) cùm opidum aliquod Italiæ expugnaſſet; in militum direptione & diſcurſu, virginem perhoneſtâ formâ ad pedes eius accidiſſe ferunt, tutelam à vi militum & cuſtodiam pudicitiæ ſuæ rogantem. Atque illum à militibus quidem ſeruaſſe; ſed vt iuuenem & talium rerum ſatis liberum, ſtatim oculos & cupidinem ad eam adieciſſe, & ſeductam in lectum abieciſſe, iam imminuēdam. Ibi ea toto animo anxia, videt tabulam in pariete ſuſpenſam, in quâ Diua virgo puerum, mundi ſeruatorem, ſinu geſtabat: & eâ oſtenſâ, *Per intactam hanc Virginem*, inquit, *oro, adiuro, virgini mihi parce.* Mouit ita regem (non ſine Diuæ illius numine) vt libidinem iam exſilientem coërceret: & lacrimis etiam profuſis, ſolo amplexu proſecutus liberam dimiſerit, cum

dote

dote quingentorum aureorum. Sed & propinquos, aut affines captos, ei donauit.

Hæc exempla in regnis, aut imperijs: quis carpet vnum al-terumque prodi, in fortunâ priuatâ? SPVRINA adoleſcens in Etruriâ, excellenti pulchritudine; matronarum virginumque in ſe oculos, ſed & virorum trahebat. Illæ potiri auidè, & in occulto aut palàm, ſuſpirabant; iſti æmulatione tangebantur, & in ſuis quiſque fęminis timentes, aut ſuſpectantes. Optimus iuuenum vidit. & vt ſe alioſque metu vel moleſtiâ liberaret, faciem illam ſic emendatam, plagis ſciſſuriſq; totâ ipſe deformauit. Quid addam? ludibrium poſteà, non irritamentum vixit. XIII.

Addatur, addatur ille DAMOCLES, adoleſcens Atticus, tam inſigni facie & corpore, vt vulgò ei cognomen *Formoſi* eſ-ſet. Itaque eoipſo proditus *Demetrio* regi, qui tunc Athenis laſciuiebat, poſtulatur ad ſtuprum: impelliturque donis, promiſſis, minis. Nihil horum valuit, & vim aut inſidias veritus, abſtinere etiam cœpit gymnaſijs publicis, & palæſtrâ. Quod rex cùm aduertiſſet, poſitis obſeruatoribus, euênit vt in balnęas priuatas lauandi gratiâ iuiſſe cognoſceret; ſtatimque eò properans nudum deprehendit, quid niſi certam, vt putabat, prædam? Et iam irâ quoque accenſa libido irruebat: cùm ille non niſi in morte effugium vidês, hanc elêgit, reſeratoque aheni operculo, in aquam feruentem ſe demerſit, & exſtinxit. Triſte fatum, etſi forte factum! ſed iuſtiùs vndique laudandum, quod adiungam. XIIII.

PELAGIVS in Hiſpaniâ fuit. qui in clade à Mauris ac- XV.
ceptâ ad *Iuncariam*, ſub *Ordonio* rege, cùm obſes datus eſſet, ſiue DCCCC.
pro auunculo *Hermogio* Epiſcopo Tudenſi, vt plures certioreſ- XXI.
que volunt; ſiue pro patre Galiciæ Principe, qui captus Cordubam trahebatur: ſed pro vero, tamen obſes *Abderamini* regi Mauro datus: ecce formâ eius captus Barbarus, florem hunc ſibi deſtinat, & alludere cœpit, contrectare, & tentare. Ille reijcit, atque id ſæpiùs: donec vim etiam parat amator. cui iſte, ingenuâ irâ, pugnum impegit: & *Tolle canis*, inquit,

vitam, non pudicitiam mihi extorquebis. Hic quoque in iram ſeriò iam datus, iuſſit vt fundæ machinali impoſitus, trans Bætim fluuium vi emiſſus, rupibus illideretur. Quod factum: ſed Pudicitia ipſa, opinor, alumnum ſuum tuita eſt, & cum miraculo viuus euaſit. Non mutauit tamen Barbarus, niſi ſupplicium: & forcipibus membratim diſcerpi lancinariquè iuſſum, in flumen proiecit. Vnde Chriſtiani noſtri extraxerunt, coluerunt: nomenque eius in Diuorum numerum ab Eccleſiâ meritò eſt relatum.

Satis ſit iam talium: videamus & CARITATIS inter coniuges exempla. Nam ea caſtitati ferè ſemper comes.

XVI. *Veſpaſiani* æuo turbæ aut rebellio in Galliâ fuit, & dux partium *Iulius Sabinus*, cui vxor EPONINA. victis Gallis, dux ad ſupplicium quærebatur: ſed is in ſpeluncam auiam ſe abdidit, & famam mortis ſuæ ſparſit, quaſi veneno ſponte eam ſumpſiſſet: ac ad fidem, villam, tamquam ſuper ſe, iuſſit incendi. Ipſa vxor hæc ignorabat, eratque in multis & mæſtis lacrimis: ſoli duo liberti ſciebant. qui miſerati mulierem, mori certam, & cibi iam triduum expertem, marito indicant, & ſuadent amanti ſubueniri. Factum, & illa reſciſcit *Sabinum* ſuum ſic viuere: venitque ad eum, fidem & ſilentium coluit per totos nouem annos, & liberos etiam in ſpeluncâ concepit ac peperit, ſolâ Caritate obſtetricante. Denique res euulgata eſt, capti ſunt, Romam deducti: an non veniâ donati? laudem & præmium merebantur, certè iſta. Sed *Veſpaſianus* (ah meo animo hîc ſæuus) iuſſit interfici quamquam illa prolatis oſtenſiſque liberis: *En Cæſar*, dixiſſet, *quos ego in monumento peperi atque alui; vt plures ſupplices haberes.* Indignor, non vel dicto huic indulgentiam donatam. ſed nihil illa: & læta, opinor, cum marito perijt, cum quo tot annos iam antè fuerat ſepulta.

XVII. Fuit & CABADIS Perſarum regis vxor, ignoto nomine, mirâ in eum fide. Is regno ſuo ſpoliatus à ſubditis, quibus duriùs imperaſſe viſus; & in cuſtodiam datus erat. *Blazes* frater in eius locum ſubſtitutus, conſilium habuit, quid captiuo faciendum?

dum? atque ibi *Chanaranges* (magiſtratus & præfecturæ præcipuæ nomen) oſtenſo cultello, *Hic*, inquit, *tam exiguus ſtatim peraget, quod poſteà viginti millia hominum non efficient.* Significans, tolli ex facili nunc poſſe; viuum, daturum moleſtias aut clades, vti euênit. Nam cùm mitior ſententia in virum ſanguinis & loci regij obtinuiſſet, vtque in carcere cui *Lethe* nomen, perpetuò adſeruaretur: fuit ibi aliquamdiu, vxore identidem inuiſente, & focillante. Sed ſors ita tulit, vt Præfectus carceris conſpectam iam ſæpiùs mulierem adamaret: quod illa ad maritum retulit: atque hic eam iuſſit obſequi, vel ſalutis ſuæ cauſsâ. Non volens paruit: ſed volentior deinde Præfectus, & mulieri, cùm vellet, ad maritum acceſſus fuit. Itaque operâ tandem *Seoſis*, veteris & fidi amici, equi parati in propinquo ad effugium: atque ipſa carcerem, de more, ingreſſa, viro ſuam veſtem induit, illius accepit: qui egreſſus ſic fefellit. Iam plures dies abierant, & *Cabades* in tuto, & apud *Euthalitas Hunnos*: cùm fraus deprehenſa, & mulier iuſſu regio pœnas dedit. Infelix hac parte, nec *Cabadi* ſuo proſperorum futura ſocia. qui vxore aliâ ductâ, filiâ regis *Euthalitarum*, grandes à ſocero copias impetrauit, regnum recuperauit, & *Blazen* in cuſtodiam dedit, oleo ſeruente ſuper oculos infuſo priùs excæcatum.

Simile eſt SANCTIAE Hiſpaniæ facinus. quæ ſoror *Theraſiæ* XVIII.
reginæ Legionenſis, aut eius ex fratre neptis (nam diſſentiunt)
fidem & affectum erga ſponſum, & mox maritum, oſtendit. DCCC.
Is erat *Ferdinandus* Caſtellæ Comes, cui infenſa *Theraſia* ob patris LVIII.
mortem, vlciſci eam fœmineâ fraude apparabat. Itaque nuptias *Sanctiæ* ſororis offert, quæ apud *Garſiam* fratrem, Vaſconum regem, educabatur. Placuit Comiti conditio, it modico & pacis in ſpeciem comitatu, ad ſponſam capiendam, & fruendam & deducendam: cùm *Garſias*, inſidiarum gnarus & particeps, in vincla eum condit. *Sanctia*, audito ſuâ cauſsâ & amore id eueniſſe, etſi amoris anteà expers, honeſtè eum concipit: occultè in carcerem venit, nuptias paciſcitur, & cum eo in Caſtellam, eluſis cuſtodibus, abit. *Theraſia* nec ſic mitior aut quieſcens, aliam iterùm fraudem ſtruit: idque per filium

 Sanctium

Sanctium, Legionis regem. Qui conuentus regni indicit, quaſi de magnis publicis rebus, & eò Comitem, de more, vocat. Hęret nonnihil iſte, & dubitat: ſed vt ſolent generoſi animi, in fidei partes inclinat. Tamen cùm veniſſet, immitiore ſtatim vultu & ſermone exceptus, in arctam cuſtodiam datur. Quid facis *Sanctia*? in ſororem, in nepotem, pro marito quid ſtruis? fraudem iterùm, ſed piam. Simulat voti ſe ream, velle ad Diui Iacobi proficiſci: facit iter per Legionem, & ſatis benignè (quídni à nepote, matertera?) excipitur. Orat inprimis, viſendi obiter mariti copiam ſibi fieri: atque impetrat, ſed in noctem vnam. Ibi complexus, ibi lácrimæ; & domo allatum conſilium exſequitur, vt veſte permutatâ, vicariam ſe daret pro marito. Ita ille luce dubiâ emittitur pro *Sanctiâ*, equos ex compoſito repperit, inſcendit, euaſit. Ipſa Sanctia, cùm nepoti indicium fraudis factum, educitur: & quamquam ſtomacharetur primò, & deluſum ſe doleret, tamen impetu ad rationem reuocato, pietatem & robur fæminæ veris laudibus tollit, & honeſto comitatu ad maritum remittit.

XIX. Firmus etiam fundatusque ille amor, qui in BLANCA
M CC. SCARDEONIA, Italicâ matronâ, ad ſtuporem apparuit.
LIII. Captum *Baſſianum* erat, in agro Patauino municipium, ab *Actiolino* immanis ſæuitiæ tyranno: atque ibi dum fortiter repugnat maritus *Blancæ*, interficitur; ipſa etiam in armis virilibus marito iuncta, & ſimul pugnans, capitur. Adducta igitur ad tyrannum, & armis exuta, formoſiſſima mulier apparuit; & accenſus libidine potiùs, quàm amore, potiri ſtatim voluit. Illa abnegat. precibus, minis, & terroribus immobilis: donec ad vim tyrannus ſe parat. quod intellegens, aſtu ad feneſtram ſe ſubducit, & præcipitem ex eâ iecit. Non tamen vel ſic obijt, ad aliud facinus ſuperuixit, quod fuit tale. Cùm enim ſanguine fœdata & ſemianimis, ſublata *Actiolini* iuſſu eſſet, & in lecto repoſita, curataque: poſt dies aliquot iterùm tentata recuſauit, & eumdem animum vitæ potiùs, quàm pudicitiæ perdendæ, ſibi eſſe teſtata eſt. Ab irato igitur conſtringi ligarique iuſſa, violata, non contaminata eſt (quî enim poſſet illa caſtitas?) ſed tamen dedecori huic ſupereſſe noluit, & fortiùs quàm

quàm aliqua *Lucretia*, cùm ad mariti ſepulchrum iſſet, alleuato & ſuffulto lapide, ſuper fœtidum cadauer ſe proijciens, atque id amplexâ, *Teneo te*, inquit, *mi anime: quis tyrannus vltrà auellet? Maneo, accipe fidam tuam Blancam, corpore & funere nunc iunctam.* Dixitque, & fulcrum reuellens, caput ſibi contriuit, & ſpiritum tenuem & exiturientem emiſit.

At hæc in fæminis ſunt, quarum ad honeſta aut praua maior ſæpè impetus: ſed nec viri deſtituimur huius Caritatis exemplis. Omitto vetera. ſub rege *Emanuele* Luſitaniæ, in Africâ bellum gerebatur: & *Ataidius* eius ibi Legatus, cum ſatis magnâ manu prædatum in agrum Marochienſem iuerat. Inopinantibus ſuperuênit, atque ita RAHUM BENXAMUTIUM repperit, claro nomine inter Arabum duces: qui caſtra illîc &, de more, familiam habebat. Igitur ingens à Luſitanis cædes edita, præda item hominum pecorumque parta. Ipſe *Rahus* tamen euaſerat: & cùm Chriſtiani, onere graues, tardiùs iter facerent, collectis ad LXX. è ſuis equitibus, à tergo obequitabat minitabundus. Plures intereà accedebant: & ipſe tum ſuos cohortans, tum Arabas excitans (qui cum Luſitanis fœderati militabant) vt eos deſererent proderentque: *En egregiam occaſionem*, inquiebat, *Deo, Mahumeti, gentilibus placendi, ſi iſtos canes & alienigenas, facto agmine ac nobiſcum iuncti, inuaditis, & cinctos vndique trucidatis. Præda erit veſtra, gloria æterna erit veſtra, patria liberata muneris erit veſtri. Agite fratres, agite commilitones, expiate fœderis dedecus honeſtiſſimâ tranſitione.* Clamabat, non mouebantur: imò contrà, quò fidem ſuam magis noſtris approbarent, in primum agmen cum prædâ ſe conferebant. Iam parabat, vt impar, diſcedere *Rahus*: ſed vxor illius *Hota* nomine, ſingulari ſpecie mulier, amata vnicè & amans, ex agmine nominatim eum inclamauit. Subſtitit ille, & vocem agnouit, ſimulque fæminæ fatum: atque ipſa à ducibus petito breui colloquio & impetrato, *Rahe*, inquit, *Benxamutie, vbi promiſſa & fides ſunt? Quoties iuraſti, captiuitatem meam & diſcrimen ipsâ morte tuâ depellere? En trahor captiua, & pateris, perfidè dicam an ignaue? Nec vtrùm probrum viro indignius ſit, ſcio. Vbi*

XX.

M. D. XVI.

autem

autem de robore tuo vaniloqua verba? pudet & famæ, quæ ſic eſt mentita. His vocibus, & ipſis amoris furijs, incitatus *Rabus: Dies,* inquit, *longa eſt, victoria in Dei manu, virtus in meo brachio. confide.* At illa puluerem manu è terrâ tollens, & in altum proijciens, *Sic*, inquit, *verborum tuorum fidem aura diſpellit. Abi ingrate, aliâ fruere, quam mihi, vt video, prætuliſti. Sed Rabus* ſtatim, vt in more gentis eſt, calceum ſibi detractum, in illam iecit: quod ſignum & pignus ſanctum erat ſeruatæ ſeruandæque fidei; & ſimul ad equites ſuos conuerſus, *Si vmquam amor vos tetigit,* inquit, *mei atque huius miſeremini, & adiuuate. Per ſacra noſtra, per gloriam gentis, per vitam hanc meam obſecro, quæ diuturna eſſe non poteſt, ſi hæc aufertur. Inſilite, dij audentes & amantes iuuant.* Fecitque ipſe & alij impetum, quem egregiè ſuſtinebant noſtri, donec *Ataidius* in extremo agmine propugnans & ſuſtinens, cùm guttur eius caſu arma nudaſſent, haſtâ *Rabi* transfixus occubuit. Duce amiſſo, confuſio; & ea maior, quòd æmulatio etiam erat & certamen de loco. Alij hunc, alij iſtum ſufficiebant, & id tanto certamine, vt pænè (ô fatalem inſaniam!) ad manus inter ſe, relictis hoſtibus, venirent. Quod Arabes fœderati conſpicati, & ſimul miſeratione nobilis illius Ducis tacti, arma in noſtros verterunt, & puncto temporis diſſipatâ acie, cæſi plerique omnes aut capti ſunt. Recepta ita *Hota*: quam ſecum ducens victor *Rabus*, omnium oculos, voces & laudes in ſe vertit, fidem & robur prædicantium, & vtriuſque felicem affectum. Nec diu ſanè pòſt, mulier pro ſe fidem quoque teſtata eſt: cùm marito in prælio quodam mortuo, illa funus eius cum multis lacrimis magnificè curauit: & inediâ deinde nouem dierum ſe vitâ exuit, & marito iunxit.

XXI. Hæc tragica. mitius exemplum eſt, quo claudam, noſtri PHILIPPI *Boni* cognomento: qui præcipuus auctor fuit magnitudinis huius, quam domus Burgundicæ appellamus. Is igitur annos natus vigintitres, patrem *Ioannem* Burgundiæ Ducem, ſcelere & perfidiâ (res dicenda eſt) *Caroli Delphini* interfectum amiſit. Atque vt erat dolore & irâ recens, ad vxorem venit, quæ ipſa ſoror *Caroli* erat: & *O mea Michaela*, inquit (id

(id mulieri nomen) *frater tuus patrem meum occidit.* Mulier ſtatim in lacrimas & clamores. (nam mirificè viri amans erat.) & diſcidium non fruſtrà verita, ſine ſolatio lugebat: niſi quòd ipſe eam erexit, multiſque verbis affirmauit, *Nihilo ſibi viliorem futuram, ob hanc propinquam quidem, ſed alienam tamen culpam. Reciperet animum, & metum poneret, viro æternùm fido bonoque futuro.* Et fecit. vixit triennium cum eâ, omni amore & honore ſolito proſecutus: etſi ipſe aſpectus eius, ſcelus fraternum & triſte parricidium ſenſibus ingerebat. Accedebat, quòd ſterilis eſſet. quæ ſola cauſſa diuortij, quoties apud Principes valuit? Sed nihil apud iſtum: qui amorem & primam copulam, niſi morte, noluit ſolui.

Verè claudebam, ſed SCYTHICA mulier interuenit, & oſtendi poſtulat in hoc theatro. non illa magna, nec in re ſpecioſâ aut magnâ, ſed ſi ad calculos reuocetur, magni mirandique amoris. Sub *Andronico Palæologo Iuniore*, Scythæ incurſionem in Græciam Thraciamque fecêre, & latè populati magnam prædam auexêre. In eâ captiuus quidam Thrax fuit, qui cum alijs ante fores Scythicę huius trahebatur: viditque & miſerata eſt, & emit eum, imò & mox nupſit. Sed iuramentum tamen priùs exegit, non deſerendam ſe ab eo in vllâ fortunâ, tempore, aut loco. Mulierem autem hanc iam antè acre deſiderium habebat capiendæ noſtrę religionis, & vt ſalutari aquâ tingeretur: quod marito indicat, atque ille approbat, & vnà conſtituunt hoc fine in Chriſtianos fines demigrare. Sed dum ſe apparant, & opportunitatem quærunt, annus elabitur, & binos intereà liberos marito ſuo, alterum peperit, alterum in vtero geſtabat. Ex quo & creuit amor mutuus, & iam firma nexio videbatur. Ecce autem intereà euênit, vt iterùm Scythæ incurſione factâ, priorem vxorem huius mariti ſui abducerêt, & prætereuntem cum captiuis ille agnoſceret & videret. Itaque, pro veteri affectu & conſuetudine, illacrimauit, & cauſſam vxori ſuæ Scythicæ dixit. Illa nec indignata marito eſt, nec odio aut æmulatione (pro muliebri ingenio) in alteram illam tacta: ſed ſtatim eam quoque emit, tum ad domeſtica miniſteria, tum vt aſpectu ipſo dolorem marito leuaret. Et iam XXII.

tempus migrandi viſum: migrant, Conſtantinopolim veniunt: mulier baptiſmate tingitur: altera illa (auſim ingratam, ſi non iniquam, dicere?) ſtatim ad Patriarcham accurrit, clamitat per iniuriam maritum ſibi ereptum, & à Scythicâ poſſideri. Illa quoque venit, & auditur, & rem totam exponit, nec quiſquam damnare eam ſuſtinuit, vt quæ amborum domina eſſet, eoſque ex ſeruitute & immanibus illis belluis liberaſſet. Tamen hæſitantibus illis, ipſa ſententiam hanc vltrò tulit: *Marito meo, ſi prior vxor cordi eſt, habeat: cui etiam ob conſuetudinem, & ſuſceptos ex eo liberos, pretium redēptionis condono. In ipſam hanc autem fœminam vti eadem liberalitate cupiam, ſed cùm in terrâ alienâ ſim, & aliarum rerum inops, haud poſſum. Itaque illa, pretio reddito, cum marito abeat: ego cum duobus meis liberis benigni Dei manus exſpectabo.* Dixerat mulier, & mirati omnes æquanimitatem ſunt: cui Deus ſanè mox adfuit. & cùm altera illa in Thraciam iuiſſet, ad pecuniam corrogandam; ecce iterùm à globo Scytharum abripitur, nec vltrà viſa eſt, & maritus iam tutò in Scythicæ illius coniugio acquieuit.

CAP. XVII.

DE PATIENTIA.

Ab irâ & vindictâ alienum eſſe debere, præſertim in conuiciatores.

POterat ſub Clementiâ hæc virtus contineri; ſed educere malui, & ſeorſim oſtendere, quia valdè Principem decet, & ſæpè in eâ fortunâ locum habet. Quis non alta illa ſermunculis aut iudicijs petit? Grauamur imperari; & quamuis benè atque vtiliter aliquis faciat, tamen hoc, illud, carpimus: & ſemper aliquid eſt quod non omnibus placet. Inde voces. ſed ſpernat Princeps, & ſciat *Nullum eſſe argumentum magnitudinis certius, quàm nihil poſſe, quo inſtigeris, accidere.* Sicut ſuprema Mundi pars ventis, fulminibus, pluuijs non turbatur: non

Sen. III. De Irâ, cap. VI.

non item debent apices iſti rerum. Hic aut ille in te iocatus eſt? conuicio aſperſit? calumnias diſperſit? contemne. *Ille magnus & nobilis eſt, qui more magnæ feræ, latratus canum ſecurus exaudit.* II. De Ira cap. XXX. Potétia tua ſupra læſionem eſt, gloria (ſi benè agis) ſupra infamiam. Sed Mecænatis verba & conſilium, quod *Auguſto* in hac re dedit, digna adſcribi: *Siquis conuiciatus tibi fuerit, aut in occulto detraxerit; neque deferentem audire debes, neq; delatum punire. Turpe enim ſit, facilè te id credere, cùm cauſſam non præbeas, eſſe tamen qui conuicio petant. Atque id ferè non niſi mali Principes credũt, quos ad fidem inclinat conſcientia. Deinde autem iniquum ſit, hæc iraſci aut punire. quæ ſi vera ſunt, præſtat non admittere; ſin falſa, diſſimulare. Nam vltione iſtâ, quid niſi plures ſermones & plurium prouocabis?* Dio lib. LII. Sunt ſaluberrima monita, ſiue rationes: & vltimam iſtâ nota. Ne moue, quod motum magis exhalet: ne moue, quod mouendo non ſedes. Quòd ſi omnes punitum ibis, quis finis erit? neque aliud agas, & aſſiduè in ijs occuperis. Contemne igitur, & Senecæ hoc imbibe: *Contumeliarum patientiam, ingens inſtrumentum eſſe, ad tutelam regni.* Et, vt ad Exempla veniam,

LACONES appoſitè in publicis ſacris apprecari ſolent, *Vt poſſent iniuriam pati.* Ne properè ſcilicet exſilirent ad vindicandum, & ſtatum ita ſuum turbarent. Tum etiam, quia parùm idoneos iudicabant ad res gerendas, qui iniuriâ aut contumeliâ ſtatim abriperentur. Sedatio animi & frigus decet imperantes. I.

In quâ parte DAVID, rex Hebræus, mirificus. qui pulſus à filio *Abſalomo*, & profugus, cum manu tamen fortium virorum, vt ad montem *Bahurim* venit, auſus eſt *Semei* è *Saulis* cognatis, petere virum conuicijs: tantùm? imò & lapidibus, quos ex alto in eum iecit. Indignati comites, & ex ijs *Abiſai*: *Itáne hic canis Domino meo & ſuo malè dicat? idque impunè? Ibo, mi rex, & recidam ei caput, domicilium proteruæ huius linguæ.* At mitiſſimus virorum Dauid, *Mitte, vt malè dicat. En filius, quem genui, ſanguis meus, ſanguinem iſtum quærit: & indignamur ſi conuiciatur alienus?* Cæleſtis quædam hæc patientia: quid mirum in viro cæleſti? II.

III. Magis in tyranno PISISTRATO, cuius vxore petulanter & iniuriè habitâ à quibuſdam adoleſcentibus ebrijs, idque in publico: malum illi timentes, manè ad Piſiſtratum ſupplices veniunt deprecatum. Ille autem: *Quid vos vultis? mea vxor heri nuſquam prodijt. At in poſterum date operam, vt ſobrij ſitis.*

IIII. Quid in ARTAXERXE Perſarum Rege, in quâ gente ſuperbia domicilium habere viſa? Apud quem legatus Spartanus *Euclidas* liberè pro ingenio gentis, & pro ſuo ferociter locutus, hoc reſponſi rettulit: *Tibi licet, quæ libet, apud me dicere: mihi & dicere, & facere.* Saluâ maieſtate modeſtia inſerta fuit; & ad hanc iuit, ab illâ non abiuit.

V. Sed in hac virtute Macedonum aliquot reges eximij. Quid enim PHILIPPVS *Alexandri* pater? qui plura eius dedit exempla. Vt in *Nicanore*. qui circumiens malè de *Philippo* opinabatur, & detrectabat: nec defuit, vt ſolet, delator *Smicythas*. Amici igitur aduocandum, & plectendum cenſere: ille contrà, *Et Nicanor*, inquit, *non eſt peſſimus Macedonum. videndum igitur, numquid per nos admiſſum aut commiſſum, cur malè dicat.* Et seriò quærens, repperit pauperem virum eſſe, benè meritum, nec adhuc habitam eius rationem. Itaque ſtatim munere eum affecit; qui & ipſe, mutatâ mente & linguâ, laudare vbique *Philippum* & attollere. Quod cùm idem *Smicythas* rettuliſſet: *Videtiſne ô amici*, inquit, *in noſtrâ manu eſſe, benè vel ſecùs audire?* Factum dictumque penſitandum Regibus, qui cupiunt famam.

VI. Iam iterùm IDEM, de petulanti quodam & procaci conuiciatore, cùm ſuaderent exſilio plectendum: *Nequàquam*, inquit, *ne oberrans apud plures de nobis malè loquatur.*

VII. Nec verò in abſentes ſolùm lingulacas talis, ſed in præſentes, & qui in os inſultabant. Vt ille *Demaratus Corinthius*, cùm aduenisset ad eum, tunc fortè cum *Olympiade* coniuge & filio *Alexandro* diſſidentem: rogareturque à Philippo, *Ecquid conſentirent iam inter ſe Græci?* ille ore libero, *Scilicet tibi conuenit de Græcorum concordiâ agere, qui diſſides à proximis*

tuis. Senſit eum vera dicere Philippus: ad ſe rediit, & cum ſuis in gratiam.

IDEM cùm pro tribunali ſublimis, ſub haſtâ captiuos venderet, ac parũ decorè, veſte reductiore, ſederet: quiſpiam è captiuis clamare cœpit, *Iniuriâ ſe affici, eſſe enim paternum ſe Philippi amicum*. Quod cùm miraretur Philippus, & dicere eum ac docere iuberet: *Apud te ſolum*, inquit. accedenſque ad tribunal, in aurem inſuſurrat, *Heus tu, veſtem demitte. nam ſic parùm honeſtè ſedes*. Rex nihil offenſus, gratiam imò retulit: *Et verè*, inquit, *iſte mihi amicus erat, mittite hominem*. ſimulque aliter ſe compoſuit. En, fructum etiam ſuum alienam libertatem fecit. & ſolet ipſe dicere: *Gratias ſe debere Athenienſium oratoribus, quòd conuiciis ſuis redderent ſe meliorem: dum illos factis conatur refellere.* VIII.

At inter ſucceſſores eius ANTIGONVS, æmulus & pænè par fuit in hac laude. Qui in caſtris aliquãdo, cùm duo è vigilibus, iuxta ipſum Prætorium, de rege malè dicerent, atque ipſe omnia audiret, nihil vltrà quàm tentorij velum concuſſit; & *Heus vos*, inquit, *paullò longiùs ſecedite; nè Rex vos audiat*. Quid iſtuc eſt? ne diſſuadet quidem malè loqui, ſed cautiùs loqui. IX.

IDEM cùm exercitum in tenebris aliquò duceret, & moleſtum ac ſalebris interruptum iter eſſet, milites ductorem paſſim exſecrabantur Antigonum. At ille ad ſingulos quoſque accedens ignotus, & explicans: *Nunc*, inquit, *benè dicite ei, qui vos eripuit*. X.

Iam PYRRHVS qui Macedoniæ regnum aliquamdiu tenuit, idem hãc virtutem. Iuuenes aliqui Tarentini, cùm in Italiã ipſe eſſet, inter pocula malè de eo & minaciter locuti, deferuntur: adductique poſtridie, *An dixiſſent*? interrogantur. Vnus facetè & liberè: *Diximus, atque adeò te interfeciſſemus, niſi lagena defeciſſet*. Vini culpam, non animi oſtendit: & Pyrrhus ſic accepit, atque ipſe arriſit. XI.

Inter germanos Græcos PERICLES, conuiciis petitus in XII.

foro, à proteruulo quodam, nihil repoſuit, & placidè res ſuas egit. Actis, domum iuit, illo proſequente & linguæ tela identidem eiaculante. Nihil ſenſit, nihil dixit *Pericles* : hoc tantùm, cùm ad ædes iam veniſſet, & nox eſſet, miniſtro ſuo, *Abi puer, & facem accende, & huic redituro præluce.* Vah, non patientiam ſolùm, ſed benignitatem! qui adiutum iuit in ipſo improbitatis freto æſtuantem.

XIII. PTOLOMAEVS *Lagi* filius, Ægypti rex, in Grammaticum cauillans, & inſcitiam arguens; *Quis eſſet Pelei pater?* rogauit. Cui ille, *Expediam, ſi tu mihi priùs dixeris, qui Lagi.* Genus obſcurum aut ſordidum regi palàm obiectabat: & id indignati omnes qui aderant, præter regem. Qui ad incitantes: *Niſi ferre dicterium regium eſt, nec dicere*, inquit. Idem ius volebat ferulæ, quod ſceptro, in iſtis eſſe.

XIIII. Sed Romani quoque Principes huc ducant, & primus eorum CAESAR. Ille *C. Caluo* oratori, qui famoſis epigrammatis proſciderat, cùm de reconciliatione ſignificaſſet, prior & vltrò ſcripſit, tamquam ipſe læſiſſet. Idem *Catullum* poëtam, qui famæ eius perpetua ſtigmata (& nunc leguntur) verſibus inuſſerat, ſatisfacientem eâdem die adhibuit cænæ. Nihil ſtipulatus eſt, aut iniunxit, ſolâ pænitentiâ pro pœnâ contentus.

XV. At AVGVSTVS verè & hîc ſucceſſor, cùm in iudicio quodam inter alia crimina reo obijceretur, quòd malè loqui de Cæſare ſoleret: interrupit, & ad accuſatorem, *Velim hoc mihi probes, faxo ſciat Ælianus* (id rei nomen) *& me linguam habere.* Benè, & benignè. quid aliud ſignificabat, quàm dicta dictis vlturum? Etſi nec fecit, nec vltrà quidquam inquiſiuit.

XVI. IDEM in *Timagine*, hiſtoriarum nobili ſcriptore, plus ſemel patientiam oſtendit. Multa in ipſum, etiam in vxorem, in filiam & familiam eius dixerat: atque ea vt arguta, & ab homi-

homine docto, excipiebantur vulgò & circumferebantur; Cæſar tamen nihil, niſi monuit eum vt modeſtiùs ingenio & linguâ vteretur: idque in domo ſuâ. Nam & (vide ingratitudinem) Cæſar eum alebat. Sed cùm nec ſic deſineret, tandem domo ei ſuâ interdixit: & quis accuſaſſet, ſi vrbe, ſi toto imperio? At ecce, qui velut in inuidiam Cæſaris excipiat: & is fuit amicus eius *Aſinius Pollio*, nec ideò deſijt eſſe. Fouit hominem, & eius exemplo alij: viſitur, colitur. & quis? priora omitto, ſed qui tunc quoque, tamquam profeſſas inimicitias cum Cæſare gereret, libros Hiſtoriarum de rebus eius ſcriptos combuſſit. Non hoc erat dicere, *Indignus es de quo ſcripſerim? falſa cenſeo, quæ prædicauerim?* Tulit & hæc Cæſar: tantùm Pollioni ſemel dixit: Θηριοτροφεῖς, id eſt, *Serpentem nutris*. Et paranti excuſationem obſtitit, addiditque, *Fruere mi Pollio, fruere*. Cùm hæc lego & examino, dicam Romam tunc ſeruiſſe? At ſi; addam quod publicè in theatro acclamatum, *O Dominum æquum & bonum!*

Nimirum confirmatus in hac patientiâ animus iam erat, & contra concuſſionem omnem ſtabilis, quod etiam Tiberio oſtendit, conquerenti ſuper eâ iuueniliter, & exſtimulanti. Reſcripſit enim in hæc verba: *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquam eſſe, qui de me malè loquatur.* SATIS EST ENIM *ſi hoc habemus, ne quis nobis malè facere poſſit.* XVII.

Et hauſit ab eo TIBERIVS. qui aduerſus talia firmus, ſubinde iactabat, *In ciuitate liberâ liberas linguas eſſe debere.* Idem in Senatu, cognitionem ſuper ijs flagitante: *Non tantum habemus otij P. C. vt implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hanc feneſtram aperueritis, nihil aliud agi ſinetis: omnium inimicitiæ, hoc prætextu, ad vos deferentur.* O pulchra, ô aduertenda! etſi ipſe non tenuit, & poſteà ſe mutauit. XVIII.

Vnum propioris æui exemplum etiam, & finio. FRIDERICVS Imp. conuicijs petitus, & ab amicis ad vindictâ excitatus: *Minimè*, inquit. *an neſcitis Principes, quaſi ſcopum,* XIX.

expoſi-

expoſitos ad has ſagittas? Ita eſt. alta liuor & calumnia petent; petent, ſed non tangent, vbi animus quidem eſt altus.

CAP. XVIII.

DE MAGNITVDINE ANIMI.

Famam & immortalitatem Principi propoſita, & expetenda eſſe.

HOc enim nunc appello Magnitudinem animi, alta & honeſta proponere, & nunc, ac magis olim, in famâ bonâ ac gloriâ eſſe. Vt ſol in aurorâ tenuior, aſſurgit & inclareſcit, ſic ex virtute & meritis fama cum æuo ipſo augetur & creſcit. Hoc velim equidem amare Principem, & vt trahat illum —— *fax mentis honeſta Gloria*, vt poëta ait. Quid enim aliud in externis? Τὸ μὲν ἀργύρειον, ait Polybius, ἐστὶ κοινόν τι πάντων ἀνθρώπων κτῆμα· τὸ δὲ καλὸν, καὶ πρὸς ἔπαινον καὶ τιμὴν ἀνῆκον, θεῶν καὶ τῶν ἔγγιστα τούτοις πεφυκότων ἀνδρῶν ἐστί: *Argentum quidem & pecunia eſt communis omnium hominum poſſeſſio; at honeſtum, & ex eo laus & gloria, Deorum eſt, aut eorum qui à Dijs proximi cenſentur.* Dictum egregium. alia alijs communia, & adipiſcenda: at bona & magna fama magnis conuenit, & quos Deus vicem ſuam fungi voluit in terris. Velleius de *Pompeio Magno*: *Quo viro nemo alia omnia minùs, aut gloriam magis concupiuit.* Egregiè. illuc eundum eſt, ad honeſtam ambitionem & nomen: quod non plebeiæ voces, ſed ſeria Annalium teſtimonia celebrent & poſteritati commendent. Ita ad Virtutem (etſi per ſe appetendam) ducitur: *nec poteſt quidquam abiectum & humile cogitare, qui ſcit de ſe ſemper loquendum.* [Mamertinus, Paneg. ad Iulianum.] Studia hoc donant, & rerum memoria: Princeps foueat, ſed cum modo & iudicio, vt nec paſſim eò vocet, nec argumentum ſe cuicumque ſtilo velit. Auguſtum videat. qui *ingenia ſæculi ſui* (ait Tranquillus) *omnibus modis fouit: componi tamen aliquid de ſe, niſi & ſeriò, & à præſtantiſſimis, offendebatur.* Seriò, non per ludos & mimos: à præſtantiſſimis, non ab ingenijs paſsiuis aut plebeijs, ſed quæ

Genium

Genium aliquem, æternitatis à ſe haberent. Hanc laudis cupidinem ſummi viri prætulerunt: vt

THEMISTOCLES. qui in adoleſcentiâ ſolutus, & aliarum rerum, poſt *Miltiadæ* de Perſis victoriam, honeſtâ æmulatione percuſſus, depoſitis nugis ſeria agitare cœpit, & totas noctis inſomnis agitare. Rogatus cauſſam, reddidit: *Miltiadæ ſe tropheis è ſomno excitari.* I.

IDEM in theatrum iturus, cùm rogaretur, *Cuius vocem libentiſſimè audiret?* aliò rettulit, & *Eius*, inquit, *à quo laudes meæ optimè celebrabuntur.* Numquid diſſimulauit? profeſſus eſt gloriæ cupidinem, & eius aliquâ mercede inductum ſe res geſſiſſe. II.

IDEM tertiò, in conuentu celebri Græciæ, ludis Olympicis, cùm plerique ſpectaculis omiſſis oculos in illum verterent, eumque mirabundi & fauentes exteris etiam oſtenderent: dixit alacer animi & lætus, *Illo die ſe laborum, quos pro Græciâ tuliſſet, fructum maximum cepiſſe.* Ad rigidam Sapientiam ſi examino, non ſapientiſſimè. quid enim adiectum eſt? vox modò & laudatiuncula: ſed virtuti aliqua oblectatio, cùm & gratos iſtos videt, & poſteros ſperat. III.

At ALEXANDER hîc vel nimius. qui patrem creſcere & inclareſcere, interpretabatur ſe minui & obſcurari. Cumque nuntij identidem venirent, huius illiuſque victoriæ: inter æquales ingemiſcens, *Hem!* inquit, *quid tandem pater nobis vincendum relicturus eſt?* Mirus vehemenſque affectus, qui vel innatam pietatem vicit. IIII.

Et quid quereris ô ALEXANDER? ecce Aſiam, & Africam, & reliqua Europæ, tibi palæſtram. Sed nimiam ambitionem iure dixerim, cui & orbis fuit anguſtus. Nam diſſerente *Anaxarcho*, plures eſſe mundos: ſuſpiraſti, & *Me miſerum! qui nec vnum ſubieci*, ſubieciſti. V.

An non ſimile alterius *Alexandri*, imò maioris, id eſt IVLII CAESARIS? qui in Hiſpaniæ *Gadis* cùm veniſſet, ibique VI.

imaginem *Alexandri* illius vidiſſet, diu intuitus in vocem & gemitum erupit: *Heu, nihil etiam memorabile à me geſtum in ætate, quâ iſte orbem terræ vicit!* Non geſtum, ſed gerendum: acquieſce. affatim Deus & fata materiem gloriæ tuæ dabunt.

VII. IDEM in Alpibus, cùm iter illac faceret, & comites ruſtica tuguria, & pauperes illos cœtus, riderent: *Atqui malim hîc primus eſſe*, inquit, *quàm Romæ ſecundus*. Quid hęc vox, niſi tuba & claſſicum belli ciuilis eſt? nolo ſecundus eſſe, vapula libertas.

VIII. Sed magis honeſtiusq́ue ſe affectus hic prodit, cùm poſteros, & monumenta ijs futura, cogitat. vt in PERICLE: qui in concionem ab iratis Athenienſibus vocatus, quòd tantam vim pecuniæ in opera & ornatum vrbis contuliſſet: ille placidè, *An ergo, ô ciues, pœnitet? conditionem fero, meum nomen ijs inſcribatur, & priuatim mihi feram expenſa.* Reclamatum à totâ concione: hortatiq́ue vltrò ſunt, *Cum bonis dijs pergeret, nec impendijs tali fine abſtineret.* Ecce in toto populo honeſtum ambitum, & certamen à nullo, in gloriâ ad poſteros, vinci.

IX. TRAIANVS hoc quoque, *Optimus* ſuo iure Imperator, quæſiuit: & paſſim noua ac vetera opera cùm faceret, aut reficeret, nomen ſuum etiam minimis inſcripſit, adeò vt quidam ſubſannantes *Herbam parietariam* eum appellarent.

X. Sed fidelior in libris ſcriptisque memoria: & ALEXANDER iam dictus ſciuit. Is *Calliſthenem* ab Ariſtotele acceptum, eloquentiâ & ſapientiâ clarum, ſecum circumduxit, rerum ſcriptorem, & famæ propagatorem. Sed heu! pręproperâ irâ vitam abſtulit, à quo æternitatem ſperabat.

XI. IDEM Ariſtotelem quàm fouit hoc fine, & produxit? feliciùs. nam ille nomen eius ſecum perenne fecit, in operibus quæ exſtant. Sed non ſine prœmio. & in vnâ *Hiſtoriam Animalium* ſcribendam, certum eſt Alexandrum contuliſſe *octingenta talenta*, noſtræ pecuniæ *quadringenta & octoginta millia Philippicorum*. Quid dicitis hodierni Principes? compello excitandos.

IDEM

IDEM eiuſdem ardoris ſcintillas iudicio iecit, in vate *Homero*. Et cùm ad tumulum Achillis in Sigæo conſtitiſſet, è pectore vocem emiſit: *O fortunate adoleſcens, qui præconem Homerum reppeririſti!* Certè, fatemur. tantum enim neſcio an ipſe ſe, ſed tantus ille fecit. XII.

Ab eodem iudicio IDEM, in accurſu tabellarij cuiuſpiam res, vt videbatur, lætas ferentis: *Et quid*, inquit, *nuntias? an Homerum reuixiſſe*? Nec feriunt, aut capiunt, ſcio, hæc dicta vulgares animos: ſed altos mirificè: & quid ille, niſi ſummum votorum, æſtimauit, Homerum reuiuiſcere, idque in ſuas (huc ibat) laudes? XIII.

Gręciæ etiam colonus HIERO rex Syracuſanus, animum Græcanicum habuit, id eſt, vt cum Venuſino dicam, *laudis auarum*. Nam cùm poëta quidam *Archimelus*, epigrammate haud inſcito, ſed breui (octodecim modò verſuum fuit) nauim, quam ingentem fabricarat, celebraſſet: ille delectatus, & porrò prouocans, in aliâ naui *mille modios tritici* Athenas, donum poëtæ miſit; idque in ipſum Pyræi portum, omni ſuo ſumptu. Si quis inſtructam nauim, & ſocios nauales euntes redeunteſque, cogitet: mirabitur regiam planè liberalitatem. XIIII.

At nec Latini expertes huius ambitus, etiam ſæculo adhuc rudi. En P. SCIPIO *Africanus* poëtam *Ennium*, à quo res ſuas celebratas videbat gaudebatque, & viuum beniuolentiâ omni complexus eſt, & mortuum ſtare in effigie iuſſit in ſuo & *Corneliorum* monumento. Quid aliud, quàm dictum voluit? Per me in imagine viuat, cuius ſcriptis ego mortuus etiam viuo? XV.

Nec degenerauit alter SCIPIO *Africanus*, qui (verba Velleij Paterculi) *tam elegans liberalium ſtudiorum, omniſque Doctrinæ, & admirator & fautor fuit, vt Polybium Panætiumque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque ſecum habuerit*. Macte Scipio! dignus tu comite Polybio, dignus ille te amico & patrono. XVI.

Iam POMPEIVS *Magnus*, apud ſe habuit *Theophanem Mitylenæum*: XVII.

naeum: quem Græcum & exterum, in concione militum, ciuitate donauit. Quâ cauſsâ & titulo? ſcriptorem rerum ſuarum.

XVIII. Sed in vnum benignus *Pompeius*, in totum genus IVLIVS *Cæſar*. qui rerum iam potens, *omnes liberalium artium doctores*, qui Romæ eſſent, ciuitate donauit. Quæ hæc liberalitas? inquies, nihil à ſe dedit. Dedit à publico: nec maior aut optabilior tunc honos extero, quàm ciuem dici.

XIX. AVGVSTVS autem mirificè in hos propenſus, quod tot ſcriptores aut vates dicent, ab eo producti & alleuati. Ambitio autem ab ijs viciſſim attolli, vel ex epiſtolæ eius his verbis ad *Horatium* poëtam (quem hodie legimus) ſatis elucet: *Iraſci*, inquit, *tibi me ſcito, quòd non in pleriſque eiuſmodi ſcriptis mecum potiſſimùm loquaris. An vereris, ne apud poſteros infame tibi ſit, quòd videaris familiaris nobis eſſe?* Atque hoc velut conuicio expreſſit Eclogam, cuius initium:

Cùm tot ſuſtineas, & tanta negotia, ſolus:

Sed quod operæ talis pretium? ſerui, ſupellex, fundi toti.

XX. Sed & VESPASIANVS, etſi cetera parcus, ingenia arteſque fouit vel maximè. & primus è fiſco (ait Suetonius) *Latinis Græciſque Rhetoribus annua* centena conſtituit*. Idem *Saleio Baſſo*, eximio poëtæ, vnâ donatione* *quingenta* donauit: id eſt, cenſum tunc equeſtrem.

* *Bis mille & quingentos Philippicos.*
* *Duodecim millia Philippicorum & quingentos.*

XXI. ANTONINVS *Pius* diffudit etiam liberalitatem *Veſpaſiani*, nec Romæ tantùm, ſed *per omnes prouincias, Rhetoribus & Philoſophis*, honores ac ſalaria detulit.

XXII. Quibus ALEXANDER *Seuerus* addidit, *Grammaticos, Medicos, Mathematicos*.

XXIII. Magna in omnes liberalitas, & ſic perpetua: ſed illa in vnum ſtupenda. ANTONINVS *Caracalla*, cetera haud laudabilis, delectatus elegantiâ carminum *Oppiani*, quæ illi inſcripta legimus, in ſingulos verſus *ſingulos aureos* iuſſit rependi: id eſt, *noſtrates duos*. & verſus numera, ſtupebis.

DIOCLETIANVM addam? is *Eumenio* Rhetori * *ſexcenta* annua aſſignauit, in ſcholâ Auguſtodunenſi doctori. Credimúſne? refragantur, & reſcribunt: ignoſco pro iudicijs & animis, addam etiam, opibus hodiernis. XXIIII.

* *quindecim millia Philippic.*

Sed conuenio vos, PRINCIPES, voce Anaxagoræ, qui ſenex & æger decumbebat; nuntiatumque Pericli, ex eius diſciplinâ. Is accurrit, & ſolatus eſt, & precatus ne ſic deſereret: ſed ibi opportunè Anaxagoras: *At enim, ô Pericle, quibus opus eſt lucernâ, oleum infundunt.* XXV.

Infundite bonis meritiſque. & cum LEONE Græcanico Imperatore Eunuchum non audite dicentem, *Hæc in milites debere abſumi.* Cui ille repoſuit: *Vtinam meis temporibus eueniat, ſtipendia militum in doctores artium abſumi!* Vtinam, vtinam! ſed meis non fiet: & inſcitiæ caligo aut tenebræ (falſus ſim!) imminent Europæ. XXVI.

FINIS.

APPROBATIO.

HAS J. LipsI lucubrationes vt egregiè frugiferas fore confido, ita prælo digniſsimas cenſeo, quòd ea quæ Principibus ac politicis viris apprimè conueniant, non modò legenda, verumetiam velut in tabula, non ſine voluptate, ſpectanda, exhibeant.

Gulielmus Fabricius Nouiomagus, Apoſtolicus ac Archiducalis librorum cenſor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clemẽtia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quæ DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in litteris liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in litteris ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eosq; ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare, ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio conceſſuq; ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Litteris poſſint, accepérimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamq; variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ętate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reip. vtilia ſcribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerũt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemque informes: haudquaquam prętermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animandum magis patrocinioque noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcumque fraudem, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decerni-

mus,ſtatuimus,vetamusq́ue,ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es,quocumque modo,charactere,aut forma,ſiue integros,ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq́; ac Dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die cõputandis,abſque tuo tuorúmve heredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiuſq; libri exemplaria, quemadmodum moris eſt,ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur.Si quis verò edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit,eum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, heredibúſve tuis,auxilio Magiſtratus,vbicunq; reperti fuerint,vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici: alter verò ſemiſſis, tibi heredibúſve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcunque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, præſertim verò iis,qui in Magiſtratu conſtituti,vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine,ius dicunt, iuſtitiám ve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed,ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcumque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate,manu noſtra ſubſcripto,& Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Augusti, anno Domini milleſimo, quingenteſimo, nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Caſ. M^tis in cerâ rubrâ.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS *Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, ne quis,* IVSTI LIPSI *Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris, & item Hiſtoriographi ſui libros quoſcumque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaleſve habeat. Qui ſecùs faxit, præter librorum confiſcationem, triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Chriſtianiſſimus, ſingulari priuilegio ſanxit, ne quis per vniuerſos Regnorum ſuorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in poſterum editurus eſt libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipſius poſſit. Qui ſecùs faxit, præter librorum confiſcationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Pariſiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIbi IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hęc MONITA ET EXEMPLA POLITICA typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Reges dixerunt.

Iuſtus Lipſius.

SVMMA PRIVILEGII PRINCIPVM BELGARVM.

ALBERTVS & ISABELLA CLARA EVGENIA Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimi Belgarum Principes, diplomate ſuo ſanxerunt; nequis IVSTI LIPSI Hiſtoriarum in almâ Vniuerſitate Louanienſi olim Profeſſoris, itemque Hiſtoriographi & Conſiliarij ſui libros quoſcumque, præter Balthaſaris Moreti voluntatem, vllo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVII. Ianuarij, M.DC.XI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Concilio Brabantiæ,

I. de Buſchere.

78341